ANEKDOTER
OCH
KARAKTERSDRAG

UR

SVENSKA REGENTERNES LEFNAD

IFRÅN

GUSTAF I T.O.M. CARL IXV JOHAN

SAMLADE OCH UTGIFNE
AF
CARL AD. LEVISSON
- - - -

STOCKHOLM
TRYCKT HOS P. G. BERG, 1844

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk som tillhör Bayerische Staatsbibliothek har scannats av Google Books. Det anpassades för Projekt Runeberg i oktober 2012 av Bert H.

Förord.

Med Anekdoter och Karaktersdrag förstås här ganska mycket. De hafva tagits i den vidsträcktaste bemärkelse, omfattande synnerligast Händelser, Bref, Svar, Infall, Omdömen, Karakterer, Snillefynd, Anmärkningar, Tankar m, m., kort sagdt allt hvad i korthet kan berättas om tilldragelser under den antydda tiderymden och som, i Utg:s tanka, innebär något retande, undervisande, målande, märkvärdigt, förut kändt eller okändt. Utg. har efterhand upptecknat allt detta så väl ur de större verken, som ströskrifterna, allt har måst bidraga till detta ändamål, hvarvid han likväl måst gå varsamt tillväga, att icke taga för afgjordt, hvad som kunde vara mer eller mindre sannolikt vid händelser, öfver hvilka en skymning sväfvar, och hvilka många skäl föranleda att beslöja. I allmänhet är Vtg. öfvertygad att ingen skall misskänna den goda afsigten med detta arbete.

Källor: Celsius, *Gustaf I:s hist.;* Celsius, Tegel, *Erik XIV:s hist.;* Girs, *Johan III:s krönika;* Werving, *Sigismunds och Carl IX:s hist.;* Gfrörer, *Gustaf II Adolfs hist.;* Schroeck, Catteau-Calleville, *Christinas hist.;* Fryxells *Berättelser ur Sv. Historien fr. o. m.Gustaf I t. o. m. Carl X; Handlingar till Carl XI:s hist.;* Puffeudorff, *Anekdoter om Drottn. Christina, Carl X och Carl XI;* Voltaire, Norberg, *Carl XII:s kist.;* Bonde, *Sverige under*

Ulrika Eleonora och Fredrik I; Geijer, *Sv. Folkets historia;* Eklund, Bruzelius, *Sveriges Historia; Tessin och Tessiniana; Anekdoter om GUstaf III:s Hof och Regering; Hemliga Handlingar hörande till Sv. Hist. efter Gustaf III:s anträde till regeringen;* Crusenstolpe, Granberg, *Historisk Tafla öfver Gustaf IV Adolfs första och sednaste regeringsår; Scandinavien och Carl XIV Johan;* Gjörwell, *Historiska Extracter;* Wieselgren, *De la Gardieska Archivet; Svenska Fateburn;* Loenbom, *Historiska Märkvärdigheter tiU upplysning af Sv. Håfder; jemte en mängd andra mindre arbeten och ströskrifter.*

I.

Utur konung Gustaf I:s lefnad.

Ridderlighet.

Under konung Christian Tyrans kröning befann sig äfven i Stockholm Erik Johansson Wasa till Rydboholm, konung Gustafs fader. Det sades då, att Christian beslutat skona Erik från blodbadet, antingen emedan denne ansågs som en from och oskadlig man, eller för att med fadrens död skrämma sonen. Men då Erik fick höra detta, sade han: "Mine medbröder äro ärlige herrar, och jag vill med dem döden dö i Guds namn." Och han lutade oförskräckt sitt gråa hufvud under bödelsvärdet.

Fullbordad spådom.

Konung Johan var en gång 1499 på besök hos gamle herr Sten Sture, och såg der den nioårige Gustaf Wasa löpa kring i salen, Han kallade honom till sig och betraktade hans sköna och lifliga ansigte, klappade honom slutligen på hufvudet och sade: "Nog blifver du en man uti dina dagar, derest du får lefva."Då konungen sednare hörde talas om den uppväxande ynglingens stora egenskaper, sade han: "Vargungen har sluppit mig ur nätet." Detta föranleddes deraf, att konungen vid ofvannämnde besök hade anmodat herr Sten, "att få föra det artiga barnet med sig till Danmark, att der hos konungen uppfostras", men hvartill herr Sten svarade att "Gustaf är ännu för späd att tagas från sina föräldrar", hvarefter han sände honom till dess fader, som då vistades på Öland.

Ondt sinne.

Då Gustaf vistades hos Svante Sture i Upsala, hade han en dansk lärare, vid namn Ivar, som var sträng och näpste Gustaf hårdt. En gång i synnerhet hade mäster Ivar tuktat sin discipel allvarligt och gifvit honom en så kallad stut. Häröfver blef denne unge Gustaf Wasa så uppbragt, att han drog fram sin lilla värja, högg tvärt igenom boken, som han hade för sig, gick sin väg under yttrande: "Jag tör gifva dig och din skola tusande - - -" Mäster Ivar svarade kallt: "*Nobilium nati nolunt aliquid pati.*" (Adelsmäns söner vilja icke tåla något.)

Beslut och handling.

En dag gick Gustaf ut på jagt i nejden kring Räfsnäs. Der mötte han helt oförmodadtsin svågers, Joachim Brahes, gamle, trogne räntmästare, som hade följt denne till Stockholm. Då den gamle fick se honom utbrast han

gråtande: ”Ack, käre herre, nu står det fast ynkligt och eländigt till här i riket.” Och nu berättade han under strida tårar förloppet med blodbadet, och Gustaf fick på detta sätt veta sin faders, sina slägtningars och vänners död, samt modrens och systrarnes fångenskap. Hans sorg, harm och förtrytelse häröfver var obeskriflig. Han hade förlorat allt, men högsta nöd ger högsta mod. Han beslöt att våga allt mot Christian. Han samlade då ihop sitt guld och silfver, satte sig till häst och reste från Räfsnäs, endast åtföljd af en dräng och ämnade begifva sig till Dalarne. Då de rest ett stycke väg, anlände de till Kolsunds färja, som går öfver till Sela-ön. Drängen, som under resan betänkt hur vådligt Gustafs företag var, beslöt att begagna sig af tillfället, och då Gustaf först kommit öfver sundet, kastade sig drängen på hästen och ämnade rymma med den och sin herres dyrbarheter. Men Gustaf återvände hastigt öfver sundet och förföljde rymmaren, att denne slutligen i ångsten kastade sig af hästen och sprang in i skogen, döljande sig der så fort han förmådde. Gustaf återtog sin häst, sina dyrbarheter och sin förra väg.***Pölsepinnarna.***

Då Gustaf på resan till Svärdsjö tog natt-qvarter i Bengtsheden, hände det, då han om qvällen satt i stugan der, att matmodren sade till honom: ”Ung karl, gör mig några korfstickor, medan du ej har annat att göra”, hvarpå Gustaf svarade: ”Icke kan jag göra pölsepinnar åt er, mor.”

De lurade spejarne.

Gustaf uppehöll sig hos kronoskytten Elfsson i Isala, ett stycke från Svärdsjö kyrka. Knappast anländ dit, inkom en af fogdens utskickade i stugan, ty man hade fått spaning om, åt hvilken trakt han begifvit sig. Sven Elfssons hustru var just sysselsatt att baka bröd i ugnen. Gustaf stod vid ugnen och värmde sig, i detsamma de utskickade inkommo och började höra sig om efter honom. För att betaga dem alla misstankar, gaf hon Gustaf ett dugtigt slag på ryggen med brödspaden och sade: ”Hvarför står du der och gapar på främmande? Har du aldrig sett folk förr? Packa dig straxt ut i ladan och tröska!” Han begaf sig genast ut; och spejarne kunde aldrig tro att det var Gustaf Wasa, hvilken bondhustrun vågade bemöta på sådant sätt.***Äta trä och dricka vatten.***

Biskop Jöns Beldenacke, hvilken det förtröt att hans landsmän så ofta blifvit slagne af Dalkarlarne, frågade en af sina svenska anhängare, huru mycket folk Dalarne kunde uppställa. ”Tjugutusende man aldra ringast”, sade denne, ”ty de gamla äro lika raska, som de unga.” Då frågade biskopen honom: ”Men hvaraf lefva * de?” — ”Af bröd och vatten”, svarades, ”och då säd felas, tillaga de brödet af sönderstött bark; ej heller akta de stort hvarken köld eller hetta, hunger eller törst.” Då sade Beldenacke: ”Ett folk, som äter trä och dricker vatten, kan ej sjelfva fanen, långt mindre någon menniska tvinga.”

Fåfängt hot.

Sommaren 1519 begaf sig Gustaf, förkläddtill bonde, på en färd till Holstein och anlände lyckligt den 30 Sept. till Lybeck, hvarest han straxt af borgmästare och råd begärde och erhöll lejd och säkerhet, att trygg och oantastad uppehålla sig i staden.

Snart derefter uppkom herr Erik Banér (hvilken ömkat sig öfver den svåra behandling hans slägtinge Gustaf erfor i danska fängelset, begärde att få taga honom till sig mot det att han utlofvade en summa af 6000 R:dr såsom plikt, i fall den fruktade fången skulle undkomma) ochklagade inför rådet öfver Gustafs trolöshet mot Baners godhet och slägtkärlek, samt hotade Lybeckarne med Christians fiendskap, om de beskyddade dennes uppenbare ovän. Men Gustaf svarade frimodigt: "att han ej vore någon laglig fange, utan en med svek och falskhet bortröfvad man, den der sålunda egde rättighet att befria sig, enär han så förmådde. De 6,000 riksdaler, som herr Erik måste erlägga till Christian, skulle honom rikligen och tacksamligen godtgöras, då Gustaf komme hem igen. Och förlitade han sig derpå att han vore i en fri riksstad, på hvars en gång gifna ord och löfte man borde kunna fulleligen förlita sig." Detta verkade så mycket, att allt Baners bemödande blef fåfängt.

Maten framför allt annat.

Med förtrytelse hörde Gustaf omtalas huru Svenska män, för afund, enskildt hat och penningegirighet angåfvo och belögo hvarandra för utlänningarne. Han framträdde derföre ofta inför de församlade menigheterne, förmanade dem till enighet och motstånd, och varnade dem för Christians falskhet och tyranni. Men förgäfves.

Folket var ledset på kriget och bönderne, intagne för Christian, yttrade: "Ej tryter oss sill och salt, så länge vi lyda konungen. Han är oss en nådig herre."***Oförmodade gäster.***

Om sommaren 1521 vistades Gustaf Wasa uti Östergöthland, vid Stegeborgs belägring. Han talade med Arvid Westgöthe om huru nödvändigt det var att vinna biskop Hans Brask för sin sak. ”Det kostar”, sade då Arvid, ”blott en dagsresa till Munkeboda (Brasks fasta slott; det kallas nu *Norsholm*), så skall väl den saken göras god.” Men den försigtige Gustaf ville ej drifva Brasken till ytterligheter. Han skref derföre till honom, framställde rikets tillstånd, Christians ogerningar, och tillade: ”Derest ej biskopen sjelf ville komma till Gustaf och mundtligen gifva tillkänna sitt tänkesätt, månde han snart vänta sig gäster.”

Hederskänsla.

Då Gustaf ännu var rikets höfvidsman, lät han (1522) i ett träd vid Tynelsö kungsgård upphänga den upproriske mannen junker Thomas. Gustaf hade befallt, att junkern skulle hängas med *bastrep*, men då bödeln lade detta om halsen på Thomas, beklagade han sig högt öfver denna dom, och förklarade sitt missnöje, att han ej fick hängas med *hamprep*.

Medlidande.

Då Gustaf utropades till konung, och på allmänhetens enträgna böner ej längre ville nekaatt mottaga deras anbud, tillade han med sin vanliga allvarsamhet, "att han gjorde detta mer af varkunsamhet öfver det betryckta och förlamade fäderneslandet, än af någon åtrå efter det höga embetet."

Norrby älskar kryddlukt.

Severin Norrby, som ihärdigt försvarade den afsatte konung Christian, innehade Gottland, hvarest han uppehöll sig i afvaktande på tillfälle att störta Gustaf. Hans förnämsta sysselsättning der var sjöröfveri; han öfverföll och plundrade svenskar, danskar, engelsmän och holländare; förnämligast dock hanseaterne. ”Det är min lust och helsa”, sade han, "att röra i deras kramkistor och lukta på deras kryddsäckar." Sedan han plundrat dem lät han dem segla bort igen med toma skepp, och bad dem ”snart vara välkommen tillbaka.”

Ung och gammal.

På ett möte mellan Gustaf och konung Fredrik i Danmark, som egde rum på Malmö rådhus, och der alla tvistigheter om Gottland skulle afgöras, yttrade bland annat en gammal dansk rådsherre vid namn Anders Bille, att ”konung Gustaf i Sverige är icke heller möjligt något att veta efter han är en ung herre.” Härvid afbröt honom Gustaf hastigt, och sade: ”Besinnenedra ord, herr Anders Bille. Veten j icke, att en ung kan spörja tillbaka så långt, som en gammal kan minnas?”

Vän, men ej undersåte.

Då konungen af Danmark på ofvannämnde möte yrkade främsta rummet, på grund af den gamla föreningen emellan Sverige och Danmark, fast ej Calmare-Unionen till alla delar gillades, dämpade Gustaf den skäliga ifver, som påkom honom vid så dristigt påstående, svarade uti korta ord: ”Jag vill vara danska konungens vän, om han så behagar, men ej dess undersåte”; och afbröt danska konungens tal med sådana åthäfvor, att denne icke dristade fortfara vidare.

Sen Bibelkunskap.

Sedan Nya Testamentet blifvit utgifvet på svenska och på konungens föranstaltande utspridt, sökte alla att få läsa det. Sjelfva presterna blefvo i allmänhet ej mindre öfverraskade af bokens innehåll, än förvånade öfver att den så allmänt studerades. Högst få af dem kunde förut läsa den, och ännu färre hade gjort det. En gammal ärlig prest sade: ”Jag förundrar mig högeligen, när jag nu för tiden hör ungt folk tala så mycket om Nya Testamentet: *per diem*, jag var öfver femtio år innan jag visste hvad Nya Testamentet var.”***Antikrist och dess anhang.***

Efter reformationen kommo några djeknar från Upsala till Linköping. Biskop Brask frågade dem då ”hvad

Lutheranerne nu lärde”, hvarpå de svarade: ”de kalla påfven för Antikrist och prelaterne för Antikristi anhang.” Biskopen sade: ”Det är ej länge sedan herr Sten Sture förde mig på sin högra sida, och nu skall jag utropas för Antikrist. — Men hvarpå grunda de sina läror?” fortfor han. ”De åberopa sig på Paulus”, svarade djeknarne. Då steg biskopen häftigt upp och sade: ”Bättre hade varit om Paulus blifvit bränder, än att han skulle varda af hvar man känder.”

Ungdomen får icke vara oxemiklar.

Konungen var i sina yngre år af ett ganska gladt och lustigt sinne, då han slutat sina göromål för dagen, och höll äfven ett lifligt och muntert hof, dock ”uti allo ärligt.” På en viss timma hvarje eftermiddag skulle alla herrar och fruntimmer vid hofvet komma upp i stora salen, då konungens spelmän ”lekte dansen för dem”; ty konungen sade: ”Ungdomen bör icke vara några oxemiklar, utan höfviske med fruntimret och med alla.”

Messan, en gemen visa.

De gamle katholikerne kunde ej utan förargelse se huru de Lutherske åto kött omfredagarne, huru klostren öfvergåfvos, presterna gifte sig, till och med det, att messan och gudstjensten förrättades på svenska, var en nyhet, den de ej kunde tåla. ”Messan”, sade de, ”hade förut, varit en helgedom, den endast presterna kände. Nu kunde hon, som en gemen visa sjungas af drängarna, då de fara på sina slädar till skogen efter ved.”

Din nåd och vår nåd.

Då konung Gustaf 1526 kom till Upsala med tvåtusende välrustade ryttare, gjorde erkebiskop Johannes Magnus ett stort gästabud för konungen. Tvenne högsäten voro vid bordet; uti dem suto konungen och erkebiskopen midt emot hvarandra; dock var allting tillagadt med mera prakt för erkebiskopens högsäte än för konungens. Vid slutet af måltiden vände sig erkebiskopen till konungen med fylld bägare och sade: ”Vår nåd dricker eder nåd till.” Gustad svarade honom: "Din nåd och vår nåd rymmas ej under samma tak”, hvartill erkebiskopen ej kunde svara något; men alla närvarande utbrusto uti ett högt löje.

Dricka på andras bekostnad.

Konungen befann sig en dag i domkapitlet och frågade då prelaterne: ”Hvarifrån hafven j fått edra privilegier, och hvarpå grunden j dem?” Domprosten Göran Turesson Roos försvarade dåmycket häftigt presternes privilegier och hotade med en evig fördömelse den, som skulle våga angripa dem. Domprosten var så ifrig, att hans tal deraf blef oredigt. I stället för *dekretales*, hvilka han tidt och ofta åberopade, sade han idkeligen *dikritales*. Härvid smålog konungen och sade: ”Ja, j dricken nog och talens vid, men riket får betala det.”

Den värste i helvetet.

På riksdagen i Westerås midsommartiden 1527 hade konungen fast beslutat att der alldeles krossa påfveväldet, eller afsäga sig ett annars vanmägtigt och föraktligt konunganamn. Då alla voro församlade uti en stor klostersal och konungen såg sig sviken af dem han litat på, sade han: ”När så är, så hafve vi icke längre lust att vara eder konung. Vi hade förmodat annat af eder. Men nu kan det icke förundra oss, att allmogen är galen och visar oss all olydnad, harm och förtret, sedan vi förnimme, att de hafva så goda tillskyndare. Få de icke regn, så skylla de på oss; få de icke solsken, göra de sammaledes. Händer dem hårda år, hunger och pestilentia, eller hvad det vara må, straxt måste vi hafva skulden. Detta är tacken för all den sorg och bekymmer, vi draga för menige rikets och alla eders välfärd. Vi måge arbeta på edert bästa, så mycket vi förmå, så hafva vi dock ingen annan lön derföre att vänta, än att j gerna sågen, det yxansutte i hufvudet på oss, fast ingen törs sjelf hålla i skaftet. En sådan lön kunna vi likaså väl undvara, som någon af eder. Vi måste dageligen draga mer arbete och besvär än j veten eller kunnen förstå, både uti inländska och utländska mål, för det vi skola hetas vara eder konung och hufvud. Likväl viljen j nu sätta öfver oss både munkar och prester, och alla påfvens kreatur. In summa sagdt, alla velen j dömma och mästra oss, ändock vi äro utkorade till eder konung och herre. Men hvem kan på slikt sätt vara eder kung? Vi tro icke, att den *värste i helvetet* skall vilja det, än mindre någon menniska. Derföre mågen j det veta, att vi säga oss alldeles slätt utaf med att vara eder konung; j mågen dertill kora och välja, den eder godt synes. Kunnen j få

någon, den der i alla måtto vore eder alla och alltid till behag, såge vi det gerna. Dock skolen j vara betänkte på att lösa oss här redeliga ut, och betala oss vårt fäderne- och möderne-arf, det vi hafva kostat på riket. Då detta är skedt, så lofva vi eder att vi ock draga vår kos af riket och aldrig någon tid komma här in igen.”

Ur Kyrkoordningen.

Den kyrkoordning som stadgades på ofvannämnde riksdag innehåller så mycket för nutiden att begrunda, att det ej torde sakna intresse för läsaren att se ett utdrag deraf.”Konungen kunde vid församlingarne afsätta odugliga prester och tillsätta tjenliga. Socknarnes storlek borde af honom jemkas. De andlige skulle uppgifva register på deras räntor, att konungen måtte förordna huru mycket de behöfde till deras utkomst. Barndop, vigsel, kyrkogång, likstol m. m. skulle betalas efter lag och icke deröfver. För nödtorftigt arbete om helgdagarne skulle ej bötas. Prester skulle i verldsliga mål stå under verldslig domstol. Inga böter skulle gifvas för lägersmål emellan trolofvade. Ingen skulle vigas till prest, utan den som kunde predika Guds rena ord etc.”

Råttan och osten.

Då någon af konungens vänner rådde honom att gifva efter för Ständernas vilja, svarade han: "Nej, hvarken med smyg eller hot skola de komma värts med mig. Får råttan komma åt osten, så slutar hon ej förr än hon ätit upp honom.”

En an är icke så god som en an.

Man berättar flere mindre rättvisa tilltag, som konungen låtit komma sig till last, såsom då han förböd sina undersåter att handla utrikes med oxar, men sjelf köpte dem för lågt pris af bönderne och sålde dem med stor vinst åt utlänningen. Men folket öfverssåg dermed förhans många dygders skull, och konungen sparde ej heller på penningarne, då det efter tidens sed fordrades prakt, utan visade sig jemngod med alla andra konungar. "Herrans smorda", sade han, "bör omgjordas med härlighet, så att allmänheten håller honom i vördning, och icke inbillar sig vara majestätets like, landet till föga fromma."

En man kan få höra mera än han vill.

Konungen hade vid sextiotvå års ålder åter förälskat sig och gifte sig, för tredje gången, med Catharina Stenbock, som förut var förlofvad med unga Gustaf Roos, son till Johan Turesson och Christina Gyllenstjerna. Hon omfattade konungen likväl med den ömmaste tillgifvenhet; dottrens dock mera än makans. Men sin ungdomskärlek kunde hon icke glömma: hon bevarade den i ett rent hjerta, och derföre så mycket längre. Det berättas att den unga drottningen ofta talade i sömnen, och en natt, då Gustaf af ålderdom och bekymmer låg vaken, märkte han att hon yttrade något. Han lyssnade och hörde då att hon sade: ”Konung Gustaf håller jag mycket kär, men Roosen förgäter jag aldrig.” En följd häraf blef att Gustaf år 1560, på erkebiskopens förord, utgaf en förordning, som förböd presterna *fästa olika folk, ett ungt och ett gammalt.* ***Starka tänder och klor.***

Danmark begagnade allt mer och mer de tre kronorna, under den tid Sverige var inveckladt i krig med Ryssland. Den unge och häftige arfprinsen Fredrik hade dem uti sitt sigill, och en dansk adelsman yttrade i sin stolthet dessa ord: ”Den borde hafva starka tänder och klor, som skulle utskrapa de tre kronorna ur danska vapnet.”

Gammal är ändock äldst.

Då konung Gustaf yttrade något ord mot Erik, under dennes vistande i Calmar, dolde den obetänksamme sonen ej sitt missnöje deröfver, utan lät det utbrista i häftiga ord, och i sina bref till den gamle fadren. Gustaf harmades högeligen och skref till Erik: ”Det är mig fast misshageligt att du låter sådana paddor löpa med sina lögner för dig. Vi kunna, Gudi dess lof! nog skicka oss tillbörligt mot våra barn, ändock vi icke så höglärde äro i det latinska tungomål, som du kan vara. Det är ett gammalt ordspråk: Om barnen också äro fyra och tjugu år, så är dock fadren äldst.”

Verklig adel.

Hertig Erik vistades i Småland och tillskref konungen att ibland adeln derstädes funnesnågra som vore

bondesöner, och med giftermål erhållit några gods, och icke förvärfvat frälse-rättighet, som lagen föreskref. Gustaf svarade hertigen härtill: ”Man skall pröfva hvar och ens mandom och frejd, efter som lagen utvisar, det är: Hvar och en skall proberas om han är duglig dertill; och när han så är proberad, så får man se hvad han är värd och kan förtjena; förthy *dygd, förnuft och mandom gör adel."*

Tarflighet och snygghet.

Konungen uppfödde sina söner med tarflighet och snygghet. Då de voro i Upsala skickades från kungsgårdarne skinka och smör till dem för frukost och aftonvard. Drottningen sydde sjelf deras skjortor,och när någon af barnen fick en blank riksdaler, var det en stor gåfva. Man eger ännu qvar ett bref från konungen till prins Magnus, sedermera hertig af Östergöthland, hvilket är märkvärdigt och säkert skall roa en hvar. ”Käre son Magnus, vi gifve dig tillkänna, att vi några dagar efter det du med din käre broder Erik var afrest härifrån Stockholm, förskickade vi till dig Åke Svensson och befallte, att han flitigt och stadigt skulle akta på dig. Så skicke vi nu ock till dig den Ans Hansson, samt med honom en sadel, hvilken vi tro skall vara dig till måtta, desslikes ock ett af vårt bindertyg (*schabrack*). Och hafve vi befallt förenämnde Ans Hansson, atthan dine hästar och ditt ridtyg uti befallning och förvaring hafva skall. Vi låte dig ock förstå, att vår kära husfru Chatharina (Stenbock) hafver skickat till dig 5 skjortor, så är vår faderlige vilja, att du dem vill låta akta, så att de icke förfaras och förkomma. Käre son är ock vår faderlige vilje, att du granneliga vill låta hafva god skjötsel och akt om ditt hufvud, så att du det alltid låter tvätta och hålla, rent; och eljest uti alla måtto taga dig väl till vara för alla farligheter, eftersom största magt uppå ligger, som är med mycket öfverdådigt rännande och löpande som på Öland och annorstädes, derigenom du bräcker dina lemmar sönder. Gud den allsmäktige dig befallandes.”

Den bästa regeringskonsten.

Till prins Johan, som stod högt i konungens gunst, skref han en gång: ”Du läser så gerna de gamlas skrifter: det är väl käre son, du må deraf se huru verlden fordom är styrd vorden; men sätt icke sådana skrifter framför Guds ord, der finnas de rätta undervisningar, der lärer man den förnuftigaste sedolära och den bästa regeringskonst.”

Försök på!

Upsala mötet 1531 hade så när fått en bedröflig utgång. Platsen var omkring högarnevid det Gamla Upsala, dit konungen anlände tillika med rådet och sitt pålitligaste krigsfolk. Han hade äfven till desto större säkerhet, besoldat några hundra tyskar att vara honom till hjelp, derest de svenska knektarne icke skulle göra sin skyldighet. Sjelf blänkte konungen i fulla vapen, och höll med sin häst på en af högarna; men ställde krigsfolket bakom sig på en plan, hvarifrån de vid minsta vink voro färdige att rycka an. Gustaf tog till ordet och berömde ”allmogens eftertanka, i det de ej låtit sig dåra af de upproriske Dalkarlarne.” Häraf smickrades menigheten: de reste hufvudet och uppmuntrade hvarandra att fara ut med hårda ord emot sina grannar. Men konungen kom efter med något, som icke klingade dem så väl i öronen. Han började tala om den utländska gälden samt klocke-afgiften, och visade dem att detta var den enda utväg han kunde uppfinna till rikets räddning utur Lybeckarnes hand, hvilka annars skulle anlända med mord och brand. Härvid började ett annat gny uti hopen, hvilket gick så långt, att någre ej blygdes emellan tänderna utbrista i hårda ord emot konungen. Gustaf, som lade öronen till, hörde något deraf. Han drog hastigt ut värjan, skakade den med hetta, och under det han tumlade om, liksom han velat gifva sig in i hopen, sade han: ”Försöken på hvad som står att uträtta.” Dervid föllo bönderne på knä och bådo om nåd, den de äfven genom rådets bemedlande erhöllo.***Konungen reser hvart han vill.***

Dalkarlarne blefvo 1532 stämde konungen till mötes vid Stora Kopparberget. Gustaf sände en hop krigsfolk omkring i socknarne, att med våld taga dem med sig som ej sjelfmante ville infinna sig. Ibland desse voro en hop prester, hvilka hade ondt samvete för den del de tagit i förräderiet och förbudet för konungen, att utan dal-allmogens tillstånd draga öfver Brunbäcks färja. Så snart hela menigheten var samlad, slog krigsfolket en ring omkring den. Gustaf tog sjelf till ordet och sade: ”Vi äro nu sinnade att hålla den sista mönstringen med eder. Antingen skall efter denna stunden Dalarne blifva en ödemark eller lydig provins. Vi skola lära eder att efter denna dagen ej utstaka gräns för eder lagkrönta öfverhet, eller förmena oss att resa inom vårt eget rike, hvart oss

behagar.”

Ett nytt bibelkapitel.

Konungen firade 1536 sin förmälning med Margaretha Lejonhufvud. Vigseln skedde i Stockholm, der rikets förnämste män och prelater med konungen gjorde sig glade. Ibland dem var Magnus Sommar, biskopen i Strengnäs, som uti början hade visat sig som konungens vän, men efter någon tid lät draga sig på den katholska sidan. Gustaf frågade honom öfver bordet, ”uti hvilket kapitel af Bibeln det stod befallt, att biskopen i Strengnäs skulle bo i stenhus?”Sommar svarade oförskräckt härtill: ”Uti samma kapitel som tillägger konungen kyrko-tionden!” — Biskopen blef från bröllopet förd uti fängelse.

Konungen för alla.

Då Gustaf en gång vistades i Westerås, kom en dalkarl och klappade hårdt på slottsporten. Vakterne vägrade honom inträde, då han ville tränga sig in, och gingo upp till konungen för att fråga, om den ohyfsade danemannen skulle hållas ute eller ej. Konungen svarade: ”Han är min undersåte, thy må honom ju icke förnekas att gå till sin öfverhet.”

Ett oförskyldt äktenskap.

Då Svante Sture, ung och häftig, vid sin återkomst till Sverige uppsökt sin fordna älskarinna Margaretha Lejonhufvud, då konung Gustafs gemål redan, kastade han sig på knä för hennes fötter. I detsamma inträdde konungen i rummet. ”Hvad betyder detta?” sade han. Drottningen svarade hastigt: "Han begär min syster Märta till äkta.” — ”Det vare honom beviljadt”, svarade konungen, och ingen vågade säga ett ord derom. De blefvo snart förenade, utan att någondera af dem tänkt det minsta derpå. Ehuru så oförmodadt, blef dock detta äktenskap lyckligt.***Bättre grytor än konungens.***

Klippingens aflysande uppväckte i början mycket missnöje ibland menigheten. De rike af adeln kastade i sin harm säckar fulla af detta mynt kring gatorna i Upsala, och yttrade hårda ord, då de kort efter riksdagens slut voro vid Distingsmarknaden. Bönderne, hvilka för sin spannmål och andra, som för sine varor blifvit betalte med detta mynt af stadsboerne, skockade sig i stora flockar utanför konungens hus, stodo i förväg då han gick ut, och bådo honom på det enträgnaste att klippingen åtminstone måtte få gälla en *örtug*, på det deras skada måtte blifva dräglig. Men konungen afslog deras begäran och sade: ”Om j hafven en myckenhet klippingar, och låten göra eder grytor deraf, så kunnen j säga, det j hafven dyrbarare grytor i edra kök, än konungen.”

Sann tro.

Konung Gustaf var i hjertat öfvertygad om den evangeliska lärans sanning och reformationens nödvändighet. Följande ord, dem han yttrade till bönderne då de under Dackefejden hotade honom, lemna ett vackert bevis derpå. ”J skolen veta, gode män”, sade Gustaf, "att j kunnen hota och undsäga så mycket eder synes; j kunnen drifva oss från vår konungsliga thron; j kunnen skilja oss ifrån all den egendom vi inom detta rikets gränsor ega; ifrånhustru och barn, ifrån lif och lefverne; men ifrån Guds heliga ords rena kännedom, och den Guds-kunskap hvilken vi deraf bekommit hafve, skolen j oss aldrig skilja, så länge vårt hjerta är helt och vår blod är varm.”

Konungen censor.

Gustaf, sträng i orden, tilltalte stundom Olof Petri med ett omildt anlete, och gaf äfven erkebiskopen, hans bror, skarpa påminnelser. Deraf vändes kallsinnigheten, i synnerhet hos den förra, i hat. Olof lät sitt hetsiga sinne allt för mycket flöda öfver. Han företog sig att angripa konungen i sina predikningar, och då han en gång talte emot svordomar, föll han vid slutet in med åtskilliga på det rummet oanständiga förebråelser mot öfverheten. Han yttrade sig liksom Gustaf, med sina egna efterdömen, vore vållande till dessa synder, och lät äfven denna predikan i tryck utkomma och spridas kring riket.

Häröfver harmades konungen mycket, och skref bland annat äfven följande till erkebiskopen: ”Man gåfve konungen skuld till de eder och svordomar, som gängse voro, och på det den menige allmogen desto mer måtte uppretas, blefve sådant genom tryck allmänt utspridt. Skriften lärer, det predikanter skola först hemligen förmana

till bättring; hade man haft skäl, hvarföre hade man då icke trädt konungen sjelfunder ögonen, med föreställning om hans fel? sådant hade varit fast anständigare, än att uti församlingen sin öfverhet utskria. Allt detta föranlät konungen att befalla, det efter denna dag ingen reformation, utom hans egen befallning, måtte företagas, *ej eller något förr i tryck utgifvas, än han det sjelf igenomsedt* och bifallit. Erkebiskopen skulle se sig noga före i dessa stycken, eljest skulle konungen taga andra utvägar. Heldre än man sände unga och kitsliga prester ut ibland allmogen, skulle man låta de gamla sitta vid gälden, hvaraf mindre förargelse vore att förmoda, m. m.”

Lagom är bäst

Rådet i Lybeck sände 1539 en fullmägtig, magister Sebastian Erasmi, för att underhandla med konungen och begära stadfästelse på deras förra privilegier m. m., hvaruti de gjorde allt för höga anspråk. Gustaf svarade honom med mindre smickerfulla ord, och yttrade bland annat: ”Man visste det Lybeck ifrån gamla tider vore vant att nyttja de svenska konungars nöd sig till förmon, nu vore ej de omständigheter för handen. Riket stod uti sitt flor, fruktade ingen utländsk magt, egde styrka och förmögenhet; af hvad orsak skulle man då kasta sig som ett rof i lejonens gap? de måtte ej klaga att konungen hade förgätit de olideliga förmåner, som staden sig vid hans kröning betingade.Han mindes dem allt för väl. Om de hade tagit lagom för sig, torde deras lycka här i norden haft längre bestånd. Nu vore dessa privilegier förbrutne, och Sveriges konung vore icke pickhågad att i oträngdt mål göra sig till det Lybska Rådets underdån eller lifegen.” Med hvilket svar legaten måste nöja sig.

Konungaskolan.

Då konungen blef äldre och barnen begynte växa upp, hände det ofta att han efter måltiden satte sig framför eldbrasan och samtalade med dem, gifvande dem allehanda förmaningar. Det var en konungaskola, både till lärare, lärjungar och lära.

”Varer ståndaktige i tron, enige sinsemellan”, sade han, ’om j bristen i det förra, så förtörnen j Gud; och genom det sednares vederspel blifven j ett rof för menniskor. — Gören nödde krig, onödde fred. Men hotar grannen, så slån till. Redan i min barndom och allt sedan har jag varit i örlig, oftast med landsmännen, sorgeligt; och jag har grånat i harnesket. Tron mig! söken frid med alla!”

Då han såg dem yfvas öfver deras konungsliga börd och stam från Oden, sade han: "Menniska som menniska; då skådespelet är allt, äro vi ock alla lika.”

En annan gång sade han: ”J skolen alla saker väl begrunda, fort verkställa och dervidblifva, skjutande ingenting till morgondagen. De rådslag, som ej i rättan tid blifva utförda, likna moln utan regn i svår torka. Låter allting ske på sin tid, så räcker eder tiden till, likaså för embetsmännen ända neder; annars blir förargelse, hafs och ersättning i alla delar.”

Åter en gång yttrade Gustaf: ”Det är den befallandes fel om den lydande icke lyder, ty lagen skall utan krus följas och städse. Ingen göre hvad han vill, utan hvad han bör. Ingen embetsman må lidas, som ej är tarfvelig, nyttig och flitig. Morgonstund har guld i mund. Dagdrifvaren bort! men den gode arbetaren i vingården ske heder och belöning. Edra män skola lefva i tukt och Herrans förmaning, hålla ålderdomen i vördning. Den det ej gör, må utstötas, likaså örontasslaren. Omgifven eder alltid med dugeliga män och af en ren lefnad; man tror om eder, hvad man vet om dessa.”

Om adeln sade konungen: ”Dygd, förnuft och mandom göra adel.”

”Svensken”, sade han vidare, ”är högsint, ofta i ogjordt väder, och regeringssjuk. De behöfva en orädder konung med karlasinne. De lida icke orättvisa eller träldom, ej eller gerna en meser. Dem höfves en glädtig, men ock basker; ej fingret emellan. I krig vilja de veta af blod, men ingen parlamentering; och skämmas vid att havfa litet gjort. Älsken och hedren derföre detta gamla rike, hvars innevånare varit vida omkring, och tuktat dem derute i öster, vester och söder. Vidmakthållen ochförmeren hospitaler, skolor och knekteväsendet både till lands och sjöss. Älsken och hedren landtbruk, bergverk, handel, äfven boken och konsterna; och undersåtarne skola göra så med; man apar eder. Älsken derföre sjelfve och hållen undersåtarne till Guds rena ord, bön och kyrkogång; der

ligger stor magt på både för själens och landets ro. Älsken undersåtarna, så älska de rättsinte eder, och med dem kunnen j styra de andra. Så har jag gjort. Käre barn! Jag hafver med Guds nåd arbetat på edert tillbörliga upptuktande. Förblifven sådana till eder och andras fromma! och besinnen att en konungs minne ej bör löpa bort med klockeljudet, men förblifva i undersåtarnas hjertan!”

Konungslig kittslighet.

Under tvisten med Danmark 1557 om svenska vapnet, skref konung Gustaf till sin svåger, Christian af Danmark, då denne låtit inflytta Sveriges vapen i det danska rikssigillet under det danska och norrska. ”Jag undrar högeligen”, skref han i sitt bref, ”att en sådan kittslighet uti höga åldern kan påkomma en så högt upplyst konung, då han uti yngre åren varit fri derifrån.” — Christian svarade härtill, ”att sådant icke var skedt i ond mening, utan för att utmärka den gamla vänskap och nära förbindelse, hvilken länge hade varit emellan de nordiska rikena.”***Dödens förebud.***

Bekymmer och ett ihärdigt arbete hade uttömt konungens krafter; kanske i förtid. Hans fordom starka minne förslappades. Man märkte att han famlade efter namnen och ändrade sina befallningar, en förut högst ovanlig sak. Hans lynne blef allt mera svårt och oroligt; han knotade öfver sina embetsmän, serdeles fogdarne, och sade sig vara en i allo olycklig man. Då nu ingen kunde göra honom i lag, måste slutligen biktfadren taga bladet från munnen. Vid ett skriftermål föreställde han konungen, huru föga orsak han hade att gräma sig; huru Gud i så mång mått och så underbarligen hade välsignat honom, att han borde förr med gladt hjerta tacka för sådan nåd, än med otillbörliga klagomål synda mot Gud och uttrötta sina medmenniskor. Gustaf tog emot förmaningen med ödmjukhet, efterskänkte mycket af de förut så strängt utkräfda skatterna, och tystnade med sin klagan; men den fordna munterheten återkom aldrig. Han fann ej mer något nöje uti sin förut så omtyckta luta, och skickade alla sina musikalier och instrumenter till sönerna. Uti allt såg han förebud till sin död. En komet syntes i Augusti 1559, och några vådeldar och andra olyckor stötte tillsamman. ”Det gäller mig”, sade Gustaf, ”Gud unne mig tid att bereda mig.” Nyårsdagen 1560 sade han: ”Detta år blir mitt sista. Dem, som spå af stjernorna, behöfver jag icke. Jag känner de förebådande planeterna i min egen kropp.”Förtanka.

En dag under Gustafs sista lefnadsår lät han kalla sin biktfader magister Johannes till sig, och då denne inträdde, sade han: ”Medan jag ännu är frisk, och mina krafter det tillåta, vill jag säga dig min själs tillstånd, samt Undervisa dig på hvad sätt du med mig omgå skall, då jag framdeles varder lagd på min sotesäng.” Han gaf honom då en fullkomlig undervisning om allt hvad vid det tillfället talas och iakttagas borde. '

Gud och Sveriges Allmoge.

*

Den 25 Juni 1560 blefvo Ständerne uppkallade på rikssalen. Konungen satte sig på thro-nen, hans trenne äldre söner stodo på hans ven-stra sida och den yngsta vid hans knän. Han talade sjelf; man hörde honom alltid med fäg-nad, hans vältalighet var manlig och mild. När stundom händt vid allmänna möten, att han befallt någon annan föra ordet, hade allmogen straxt ropat och bönfallit, att han sjelf måtte göra det. Nu tackade han Ständerne för den kärlek och lydnad de honom alltid visat, kallade dem sina barn och gladde sig att deras krona fallit på gamla konungastammen efter Magnus Ladulås och Carl Knutsson, som ännu icke blif-vit förqväfd af utländska tyranner. ”J, gode svenske män", sade han, ”j sen mig nu här i ett kungligt palats; men förgäten icke att jagför inemot 40 år sedan gick i ödemarken, klädd i vallmarstrasor och närde mig med ömkelig spis. Denna förändring har Gud allena gjordt.” Han påminte dem ytterligare, huru de voro befriade från de aldratyngsta ok både i verldslig och andlig måtto; men det var icke honom, som ett ringa verktyg, det var Gud som de derföre borde tacka. Den Allsmägtige hade upphöjt honom, liksom David från en herde till en herre öfver sitt folk. Han tillstod sina fel och svagheter, för hvilka han bad dem om förlåtelse. Mången hade hållit honom för en hård konung; men den tid torde komma, då Sveriges barn skullé vilja rifva upp honom ur raullen, om det i deras magt stode. Han förmodade att hans åminnelse varade längre än hans lif. Han förmante dem till lydnad mot hans efterträdare; ”ty äro de svenske sinsemellan enige, så behöf-va de ej främmande hjelp och kostsamma förbindelser.” Han märkte nu att hans sista stund ej var långt borta, derföre tog han af dem ett ömt afsked. Hela församlingen utbrast i tårar.

Han lät derpå uppläsa sitt testamente, som straxt derefter blef af Ständerna besvuret, underskrif-vet och som en Grundlag antaget. Konung Gustaf lät af sina söner leda sig ifrån rikssalen och sista gången från Ståndernas åsyn. Deras tårfulla ögon följde hans grå hår, så långt de kunde, med otaliga välsignelser. Gustafs valspråk var: Gud och Sveriges Allmoge*Lagen och Evangelium.

Då konungen låg på sitt yttersta, begärde han att få bikta. Hans biktfader, magister Johannes, tillkallades och förehöll konungen, länge och allvarligt, hans menskliga ofullkomlighet* Gustaf afbröt honom och sade: ”Du har nog skärpt lagen emot mig, det är nu tid att med evangelium trösta ett qvidande samvete/'

Måttlig önskan.

Sista dagen klagade konungen öfver värk i högra armen och 6idan, hvårföre läkarne gjorde omslag med ”la ven del vatten och andra sådana simplicia”, samt lindade väl om konungens sjuka arm* När detta var gjordt, tog konungen på förbandet och sade: ”0 du barmhertige Gud låte all min ledamot iried hela min lekamen vara pyntad och prydd till min begraf-ning, som denna ena lemmen är, då vore min själ när Christo minora Herra/*

En gyllne regel.

Sedan Gustaf efter ofvannämnde tillfälle begått Nattvarden, inkom hertig Johan, för hvilken konungen berättade att han gjort sin trosbekännelse. Hertigen bad honom hålla sig der-vid fast och stadig. Konungen, som ej förmådde tala mera, begärde en penna och skref: ”Engång säga och dervid blifra, är bättre än hundrade gånger tala.”

Den som har skon vet hvar den klämmer.

Konungens läkare, Le PalUj var i början borta. Biktfadren, magister Johannes, tillkallades och började förmana Gustaf till tålamod. Konungen afbröt honom och begärde i dess ställe ”läkemedel för en sjuk mage och ett brinnande hufvud.”

Konung Gustafs personliga egenskaper.

Gustaf egde ett vackert . yttre. Han hade ett rundt hufvud, ljust hår, långt vackert skägg, liten rak näsa, vacker mun och röda läppar, vacker., frisk hy; lagom stora, vackra händer, fyllig kropp, med ett ord ett reguliert och imponerande mansutseende. Han egde en ledig och flytande tunga samt intagande talegåfvor. Började han att tala till bestraffning, då skalf och darrade hvar och en som hörde hans röst och såg hans utseende. Ville han åter uppmuntra, då tycktes han med hvart ord gripa in i hjer-tat på de omkringstående. I umgänge var han glad och skämtsam, och kunde roa. sig tillsamman med sina undersåter utan att eftergifva något af sin höghet. Intet ohöfviskt skämt fick komma för hans Öron, ehuru han annars gerna hörde sådant som kunde roa honom. Inom sitthof var han allvarsam; tyckte ej om yppighet; var en sträng fader emot sina barn; älskade musik, hvarföre han äfven under ungdomstiden, vid vissa stunder sjelf roade sig med strängaspel, dem han med egen hand förfärdigade. Gustaf föddes den 12 Maj 1490 och dog, i sitt 71 års ålder, den 29 September 1560, kl. 8 om morgonen.

II.

Utur konung Erik XIV: s lefnad.

Olyckligtvis sann spådom.

Kort före prins Eriks födelse kom konung Gustafs lifmedikus, som efter den tidens sed var stjerntydare, för att

efterfråga drottning Catharinas tillstånd. Då han fick höra att prinsen ej var född ännu, utropade han: ”Faller alla på knä och beder med mig, att barnet icke födes på denna timma, ty på himlen äro svåra och onda tecken, att föddes det nu, så blefve det allt Sveriges rikes sorgebarn!” Och under det han ännu talade, föddes barnet. Den gången slog stjerntydarens spådom olyckligtvis allt för väl in.

Bollar och gulläpplen.

Erik var häftig och misstänksam som fadren; nyckfull, ombytlig och stundom mjeltsjukliksom modren; dertill slösare och i sina ynglingaår mer än måttligt begifven på lek och nöjen, hvilken böjelse äfven varade till en del i hans mannaålder. Hans synnerligaste nöje bestod en tid uti bollspel, och då någon en gång gjorde konung Gustaf uppmärksam derpå, svarade denne: ”Eriks bollar blifva en gång hans gunstlingars gulläpplen.”

Svartsjuka.

Att konung Erik friade till drottning Elisabeth af England, är allmänt käadt, äfven som att grefven af Leicester var samma drottnings älskare och gunstling. För att vinna framgång i sitt frieri till Elisabeth, dref misstänksamheten och svartsjukan Erik ända derhän att han beslöt låta afdagataga sin rival, och skref i sådant afseende till Nils Gyllenstjerna, som då vistades i London, följande märkvärdiga bref:

”Oss förundrar storligen herr Nils Jörensson, att efter j sen huru som den förrädaren milord Robert (grefven af Leicester) sig emot oss skickar, icke allenast i det att han våra sakers lycksaliga fortgång förhindrar der i landet, utan står oss efter till lif, lefverne och all vår välfärd; såsom vi förnimme att han skall hafva utskickat några för att bringa oss om halsen, efter som j ock sjelf oss derföre varnat hafve; så hade vi väl förmodat, att j bättre skulle aktat och efterkommit den befallning j sednast om honom finge i förleden sommar, och j så måtte bevisaeder trohet emot oas, eftdraom j dét lofvat och svurit hade, alldenstund han är vår undsagde tiende som vill oss allt ondt, och vi icke sjelf så förhanden äro att vi sjelf kunoa komina till vägs att hämnas deröfver. Yele fördenskull ännu hafva eder förmanat vid högsta lydnad och hörsamhet, att j så förskaffe det han för sådane förrädiska förehafvanden mot oss icke måtte blifva ostraffad. Och kunne j väl, der som j eljest unnen oss godt, beveka någon af fransoserne eller tyskarne eller något annat parti, att söka lägenhet och tillfälle till att göra af med hooom, i hurudan måtto det heldst kunde ske, antingen med rör eller annan värje. Tillsägandes honom, som det vill våga, att om han skulle sö-r ka undanrymning och tillflykt hit m i riket, och det bevisligt vore, att han hade gjort gerningen, dä vele vi taga honom i beskydd och försvar. Skulle vi än deröfver skänka honom åtta. eller tiotusende daler för sitt omak när han kommer hit, vore vi der med tillfreds om han först kunde så mycket uträtta. • J må ock gifva densamma det rådet, att han vinnlägger sig om att till vägabringa det på en läglig tid, beställandes sig posthästar och skepps-förråd, på det när han såge ätt vinden vore ho^ nom tjenlig, han då måtte utan förhinder komma sin kos, aätingen hit till Sverige eller Skottland. Men der som j icke så mycket törs våga, då äro j icke värde hållas uti det anseende hos oss som j hittills hafve varit. Det vi eder pa denna tid icks hafve velat förhålla.1’En riddare är ingen kristen*

[Då konung Erik på sin kröningsdag dubbade åtskilliga svenske män och utlänningar till riddare, skulle den utnämnde riddaren falla knä för konungen, som slog honom med svärd öfver skuldran och sade: ”Förs^ var du en

hedning, sedan en kristen, nu äst du en riddare vorden.”

Tvetydigt ädelmod.

Hertig Johan underrättade konung Erik att han begärt konungens af Polen syster till gemål; men Erik var ingalunda nöjd härmed, och ville icke att Johan skulle ingå detta giftermål, på hvars fullbordande*han äfven tviflade, emedan konutog Sigismund var Eriks ovän fön Revals och Padis skull, som han hade intagit* Erik skref derföre till Johan, ”det ban icke ger-na såg det han in läte sig uti någon s^ags slägt-skap med hans ovänner, som icke menade det ärligt med honom och Sveriges rike; konungen aktade med det första hafva sina fullkomlige sändebud till drottningen i Skottland och på sina vägnar låta värfva hos henne om giftermål, efter han förmärkte att det engelska frieriet icke kunde gå för sig. Derföre ville han fast heldre, ifall hertigen eljest hade lust derför, unna och aflåta de goda tillfällen som honom sjelf uti samma skottska handel kunde förestå, och der som hertigen vore så till sinnes, begärde konung Erik att han sin vilja och meninghärom ville honom med första lägenhet låta förstå.” _

Van eller fiende.

Hertig Johan, som sedermera mot konung Eriks samtycke gifte sig med den polska prinsessan , förtörnade honom mycket, då han efter återkomsten ifrån Polen uppehöll sig med sin gemål uti Abo, och kungjorde konungen sin hemkomst och förmälning. Erik sände Jakob Rosengren och Herman Burser till Finland med svar uppå hertigens skrifvelse. ”Konungen ville med visshet veta om han borde anse sin bror som vän eller fiende;. man måtte tro det sista sedan hertigen brådskat ur landet att fullborda ett giftermål, både sig sjelf och riket till för-derf. Han kunde icke vidkännas något bifall dertill på sådant satt som det nu vore skedt. Om hertigen älskat sin konung och sitt fädernesland, hade han sig visserligen anuat skickat i ett så betydande mål. Men nu hade han likasom rymt undan alla råd, föraktat alla förmaningar, m. m.”

Straff för uraktlåten leverance.

Konungen hade med några köpmän afslutat ett kontrakt om leverance af kläde för krigsfolket , men då denne uteblef, straffades leve-rantörerne ganska strängt, som man kan inhem-ta af följande utaf konungen till Jöran Persson [-aflåtoe-] {+aflåtne+} bref den 27 S$pt. 1563:”Efter våra köpmän icke hafva annorlunda beställt om kläde och annan nödtorft, som vi nu behöfva åt vårt krigsfolk, så vele vi, att då du hafver dem inför rätta, och de oss för vår skada, som vi nu i sa måtto lidit hafva, icke upprätta kunna, att du skall skicka dem upp till Saleberget, låtandes dem der lida straff för sådan skadelig försummelse, och vår skada med deras arbete någorledes upprätta. Härefter du dig riittandes varder.”

Kännemärke på fångar.

Under kriget med Danmark 1563, befallte konung Erik, att de fångar som tagas, och synnerligast de af adel, skulle noggrannt bevakas; de fångar, som voro soldater, skulle gå' uti en smedja och arbeta, och högst hvar sjette dag rakas, på det de derigenom blefve ökände då de* kommo ibland bonderne, när de ville rymma.

En drottnings egenskaper.

År 1565 sände konungen Hans Classon Bjel-kenstjerna, Knut Knutsson Lillje och Lars Knutsson Sekreterare till Lothringen för att underhandla om hans frieri till prinsessan Renata. Ät Lars Knutsson hade Erik lemnat uppgift huru han ville, att prinsessan skulle vara beskaffad för att behaga honom; hon skulle nemligen vara: ”bel-bregd och sund, icke mycket mager och sper-lemmad, utån väl vuxen, dägeltg, hvitlätt, med oförfalskad (arg; desslikes om hon var med goda seder och åthäfvor begåfvad, icke spotsk, utan lustig och lättsinnad; och ändock vi haf-ve hört att hennes hår skulle vara något svart* lätt, så gjorde sådant iogenting om hon annars behagar oss i de andra förbemäldte stjcken; och der som förbemäldte prinsessas lägenhet sig så hafver att du kan förmärka det vi hafva godt behag till henne, då äro vi tillfreds att derom raå blifva förhandladt efter det besked, som vi dig och de andra våra gode män hafva till— [-skrifvit"-] {+skrifvit."+}

En ambassadör en miniatur.

Midt under det brinnande kriget med Danmark 1565, kom den derstädes anhållne lega-ten grefve Sten Eriksson Lejonhufvud oförmo-dadt till Stockholm. Konung Erik hade som of-tast föreslagit fienden utbyte af fångar, men man finner ej denne grefven någonsin antecknad ibland dem han återfordrade, hvilket tyckes bevisa att man vid svenska hofvet var föga angelägen om hans person, såsom en hertigen af Finland och dess vänner tillgifven tjenare* Ledsen och henftsjuk begärde Lejonhufvud och fick lof i Danmark, att emot förskrifning, på någon kort tid besöka sina anhörige. Konung Fredrik säges hafva varna* Lejonhufvud ifrån hemresan. Han hade i Danmark många vänner och således desto mindre antal i Sverige, men minstibland dem som voro omkring konung Erik. Vid ankomsten till Stockholm blef han af dessa orsaker straxt bevakad i sitt. hus, utan att få visa sig vid hofvet eller tala med anhörige, der han satt merändels under konungens hela regementstid. Alla böneskrifter voro utan verkan. En dag sände han sin lilla son Axel upp till slottet. Han hade låtit gossen utantill Öfverläsa ett ömt författadt tal, samt satt honom en böneskrift i handen, jemte förlofningsringen, som Erik ämnat åt hessiska prinsessan, i mening att derigenom kunna röra konungens sinne. När den unge, grefven kom i konungens förmak, och Erik derom underrättades, sände han Chri-stiern Pehrson, Jöran Pehrsons bror, att emot-taga papperet; men då den lilla ambassadören svarade, att hans far förbudit hqnom lemna det till någon annan an konungen sjelf, steg konungen dervid i dörren, förde gossen med sig in i kammaren, afhörde med tålamod hela talet, tog ringen, den han några Ögonblick betraktade under skämt om sina frierier, och skänkte den åt Jöran Pehrson som stod bredvid honom, hvar-efter han afvisade gossen utan ett ord till svar*

Inbillningen är värre än pesten.

Eriks sjukliga lynne ökade betydligt hans misstänksamhet för det mest likgiltiga, och ve den, som råkat väcka denna misstanka.

Man fick icke tala sakta i hans närvaro eller hafva någon annan ehuru oskyldig åtbörd,emedan han trodde att allt skedde honom till förakt. Snygga kläder tålde han ej gerna på hofbetjeningen, af inbillning att man derigenom ville behaga hans älskade Catharina, hvilken, innan hon blef upptagen vid hofvet, var för-lofvad med en knekt vid namn Maximilian, som, sedan den förträtligheten hände honom att han miste sin fästmö, ville lemna riket. En dag gick han upp i slottet att derföre se henne för sista gången, och passade den tid då ko-nungen efter %ana roade sig på rännarebanan med sina hofmän. Kammartjénaren, som blef Maximilian varse i konungens rum der Catharina Månsdotter var inne, tog honom straxt till fånga. Han ställdes för rätta, kastades i tornet och pinades på en sträckbänk, på det någon bekännelse måtte honom aftvingas, hvilken snarare hade bört förtigas. Natten derefter fann man honom bak bunden flytande uti norrström , ehuru ingenting hade kunnat bevisas mot honom.

En annan gång hände, att Svante Stures dräng bar på gatan sin herres bössa, hvilken skulle lagas, hvarvid konungen kom gående. Straxt föreföllo honom de tankar, som torde denne blifvit utsänd uti något mordiskt uppsåt. Be^ tjenten kastades i fängelse, pintes, dömdes och straffades.

Dansa efter annors pipa.

De örlogsskepp, som i 1565 års krig eröf-rades af danskarne, fördes in till Stockholms stad,och alla (ängar både danska och lybske sattes med espingar upp på bron öster ut, och efter de danske under detta hela krig hånat och förolämpat konung Erik högeligen genom deras visor och dikter, hvilka de hade utspridit, och hvilka bland annat innehöllo att de svenske skulle lära dansa efter danskarnes säckpipa, och de dessförutan hade låtit måla en bonde med en säckpipa på titelbladet af en visa, jemte mycket annat hånligt, befallte konung Erik, på det man måtte visa danskarne någon heder igen, att då fangarne blefvo emottagne vid bron, skulle eq boride gå fram före bch blåsa hela vägen för danska öfver-amiralen Otto Rud jemte de andra fangarne, till dess de kommo upp på slottet. Härjemte befallte konungen att de blott fingo rakas hvar åttonde dag, pä det de måtte vara ökände.

Skrattar bäst som skrattar sist.

Då Jakob Hindrikson Hästesko på konungens befallning under ofvannämnde krig aftågat till Halland med sexton fanor ryttare och tjugufyra fänikor knektar, mötte han vid Svarterå de danske, hvilka icke voro mera än sex fanor ryttare och fjorton fänikor knektar. När nu danskarne sågo fienden rycka an, föll o de på knä och gjorde bön till

Gud,* att Han nådigt ville hjelpa och bistå dem emot fiendens stora magt. Svenskarne, som åsågo detta, blefvo öfverdådige och utropade: ”Se, nu tigga Jutarne om nådoch bedja att vi måtte taga dem till langa!” Härefter börjades drabbningen och svenskarne — blefvo slagne.

Skorsten och högsäte.

Uti ett bref af den 18 Augusti 1568, till konung Erik från hertig Carl, klagar denne sitt stora missnöje öfver att-konungen för ett okrist-ligt regemente, och att han ”satt den ärelöse, förgiftige förrädaren och blodhunden Jöran Pehr-son hertigen öfver hufvudet*" Erik svarade: ”Hvad Jöran Pehrson beträffar, vete vi intet annat än att han förhållit sig ärligt och tillbörligt. — Det j ock sägen, att vi hafva satt eder honom öfver hufvudet, sa ljugen j, och det fördenskull att han plägar sitta vid skorstenen, när j sitten vid högsätet.”

Förcbåd.

Man bar ofta anmärkt att en eller annan vigtig och genomgripande händelse förebådats af tillfälligheter, till hvilka många satt stark tro och icke alltid torde vara blott fördom. Så förekommer ock ganska anmärkningsvärdt hvad som tilldrog sig på Catharina Månsdotters kröningsdag. Rikets regalier, kronan, svärdet, äpplet och spiran blefvo, medan konungens måltid varade, af fyra de förnämste herrarne uti konungéns Råd hållne på hyenden för konungens bord, hvarvid kansleren Nils Gyllenstjernasom höll kronan, svimmade af, kanske af van* magt, och släppte med detsamma kronan i golf-vet. Häraf uppstod mycket mummel och tal ibland folket man och man emellan, att kro~ nans fall skulle betyda ett stort fall uti konung Eriks regering, hvilket vi äfven veta inträffade snart derefter på S:t Michaelis dag, 'då Erik, efter att hafva varit en mägtig och rik konung, blef en fangen och fattig herre.

Ett lyckligt uppskof.

Efter sitt bröllop blef Erik så vanvettig, att han ändtligen ville dö. Han frågade derföre sin läkare, Wilhelm Lemnius, hvilken åder borde Öppnas, på det han kunde dö så mycket lättare? Denne sade, det hans embetsed icke ålade honom känna det som bidrog till lifvets förlust utan till dess frälsning. Då anföll konungen honom och ville strypa ' honom; men han utbad sig allenast så mycken tid, som han kunde använda till bönen att förut bereda sig, och den fick han. Emellertid saktade sig konungens vrede; han fick gå sin väg och kom aldrig dit igen, ty konungen blef kort efter tagen till fånga.

Paddan pöser om hon kommer till valde.

En gång då Jöran Pehrson ifrigt talade emot , hertig Johan och adeln, utropade konungen: ”Du vill lura mig att drifva dem allesammansundan och taga dig och de dina i stället, men kommer paddan till välde, så pöser hon. Vi skola nog hålla er stången, att ingen hvarken bättre eller sämre kommer ofvanpå, ty vore vi sjelfva snart fan i våld.” Konungen insåg väl hvad som borde göras, men han egde, tyvärr! ej kraft dertill.

Ormen i myrstacken.

Under rättegången mot Sturarne kom Jakob Hästesko en gång upp på slottet till konungen, och yttrade då, att konungen skulle gå varliga till väga, så skulle han hafva lagligen Nils Stures hufvud mellan sina fotter; ty en förrädare vore han, och det visst. Vidare bad Hästesko att konungen icke skulle låta upphetsa sig af hvarken hög eller låg, ty hans ovänner begärde ej bättre än våldföring. Härtill svarade då Erik: ”Jag är som en orm i en myrstack med det packet, och jag får akta mig att de ej göra kål på mig.”

För sen ånger.

Sedan Ständerna blifvit sammankallade |1569 för att dömma Erik från kronan, stod han till rätta inför dem i Storkyrkan den 9 Januari. Han försvarade sig kraftigt, men häftigt. Hans tal tycktes göra intryck på Ständerna. Då af-bröt Johan honom, sägande: ”Du är ju alldeles från vettet?” Härpå svarade Erik honom: ”Blotten gång var jag från vettet, och det var då jag släppte dig ur fängelset.”

Ödets skickelse.

Följden af Eriks slöseri-var, att den vid fa-drens död väl fyllda skattkammaren, Eskils Gemak , som sades vara så fullproppad med silfver-tackor att dörren knappast kunde öppnas, vid hans afsättning från thronen var alldeles tömd. Då han af bröderne fängslades, blef han också, besynnerligt nog, insatt i det tomma hvalfvet, och skall med ett glas aflilat ett galler, hvaraf jernstycket förvarades i Kongl. Kammar-Collegii förmak på en liten tafla, med öfverskrift: Anno 1568. "Då konung Erik XIV var i fängelse på [-Stockholms-] {+Stockholrps+} slott, hafver han med egna händer afsågat denna jerngallra med ett stycke glas."

Er\ annan Cain.

Konung Erik hade ej fyllest suttit ett år i fängelse förr än man började vara betänkt på att förkorta hans lif, ifall något uppror skulle yppas och begynnas för att befria honom. Detta förslag biföllo riksens råd, erkebiskop Lars i Upsala, biskoparne Nicolaus Helsingius i Streng-näs och Erasmus Nicolai i Westerås skriftligen den 13 September 1569, men riksrådet Bjelke samtyckte ej förrän den 7 Februari 1575. Som konung Eriks vänner här i landet sedermera blef-vo ej allenast till antalet förökade, oeb tillika af Danmark och Ryssland understödde, utan äfven voro hågade att sätta konungen på fri fot och på svenska thronen igen, så fick Gustaf Biörsson Båt till Fallenäs sex år derefter, den 8 December 1575, fullmagt att förkorta Eriks lif, när något på färde vore, med förgift, åderlåtande och qväfvande, sedan han likväl förut hade bekommit H. H. Nattvard, likmätigt det beslut som riksens råd och biskopar sistnämnde år den 10 Mars hade fattat, att det vore bättre och kristeUgare det en lider, än mdnge sko-la omgälla• I anledning deraf och emedan ett sannolikt rykte om konungens befrielse allt mer och mer tilltog, skickades kongl. sekreteraren Johan Hindriksson i Februari 1577 från Stockholm till Örbyhus, med en af konung Johans kammartje-nare och fältskär Philip Kern tillredd förgiftad dryck, hvilken konung Erik, efter föregången kommunion, ingafs i en ärtsoppa om raiddagen den 26 Februari, hvaraf han sarama dag afled klockan half tre eftermiddagen.

Det stället i konung Johans bref som rörer sjelfva dödssättet, förtjenar att här till sin bok-staf intagas. Det lyder således:

"Så hafve vi, med vårt älskeliga riksråds samtycke, så beslutit att nu härmed gifva vare tillförordnade fullkomlig fullmagt och befallning att förkorta hans (Eriks) lifstid, i så måtto, att de skola låta tillreda honom en dryck af opium [-eljer-] {+eller+} mercurium, så stark, att han icke öfver några timmar kan lefva. Hvar han eljest ickevill taga samma dryck till sig, skola de tvinga honom dertill. Icke skola heller vare förbe-mälte undersåtare och tjenare fördröja dermed, till dess någon sådan förrädelig hop som honom förlossa ville, kommer dertill för slottet, utån så snart de förnimma, det i så måtto någon uppresning eller församling vore å färde, det dock Gud afvände, då skola de straxt göra af med honom', genom hvad medel det bäst och snarast ske kan. Och hvar han sådan dryck ingalunda skulle vilja till sig anamma och sådan lägenhet, som förberördt är, vore ,för handen, då skola våra tillordnade sätta honom på en fctol och låta slå honom åder, både till händer och fötter, så att bloden löper honom af till dess han dör; vill han eljest intet tillåta sådant åderlåtande, då skall man antingen vara så stark att man kan hålla honom med våld, eller binda honom med handkläden, så länge det vore beställdt, eller ock med ge valt taga och lägga honom på sin säng och qväfva honom ined bolster eller stort örongått: dock så, att de först låta honom bekomma presten och det högvör-diga sakramentet."

Konung Eriks personliga egenskaper.

Konung Erik var en stor och vacker herre. Han hade ärft en blandning af sin moders ostadiga lynne och sin faders häftighet. Han var ganska väl uppfostrad, egde mycken naturlig qvickhet, men derjemte ett oroligt, eldfängdt,nyfiket och misstänksamt hjerta, samt omtalas, när de manliga åren infölle, såsom en bland de mest lysande prinsar i Europa. Han var vällustig och älskade vackra fruntimmer; var tapper, vältalig och älskade prakt. Han var en from och hurtig konung, men hade ej djupsinnighet nog att utvälja sig redliga och ärliga rådgifvare. Erik föddes den 13 December 1533, kl. 11 om aftonen, och dog, i sitt 44:de års ålder, den 25 Februari 1577,

III.

Utur konung Johan III:s lefnad.

Ett språkfel.

Johan hade 1555 åtföljt fadren till Åbo. Under Gustafs vistande der anlände en legat från liefländske härmästaren, .för att ursäkta att den mot Ryssland utlofvade hjelpen uteblifvit. Legaten var en ung man, som föga visste huru han skulle skicka sig inför ett krönt hufvud, och då han vid samtalet missade sig, i det han kallade konungen *Erleuchtigste* i stället för *Durchlauchtigste,* frågade prins Johan honom skämtande hvad *Erleuchten* betydde? ”Det betyder upplysa”, svarade legaten. ”Så må du veta”, sade Johan, ”att Sveriges konung icke är så mörk, att han af dig behöfver upplysas.”

JPrtstMäpp!

Sedan Ständerne 1563 dömt bertig* Johan, [-”att-] {+"att+} såsom riksförrädare mista lif och gods, så ' [-framt-] {+frarat+} konung Erik ej af gunst och nåd ville honom häruti någon skoning bevisa”, sändes Ho-genskild Bjelke med denna dom till Abo. Denna stad intogs, och hertigen fördes med sin gemål och sina tjenare till Stockholm. Vid Waxholmen möttes de af Jöran Pehrson och andra utskickade. Jöran förehöll hertigen då i ett långt tal hans brottsliga uppförande, samt orsakerne hvårföre han blifvit dömd af Ständerne. Slutligen blef Johan uppretad och afbröt Jöran, sägande: ”Om mig och min sak skola kejsare, konungar och farstår döm ma; men icke du, din preste-kläpp!” Detta öknamn hade Jöran fått emedan han var son af en prest, hvilken vid reformationens början gift sig, och emedan sådana äktenskap af många ansågos för olofliga, så blef-vo barnen föraktade.

[-Vald-]

{+Våld+} mot våld.

År 1563 hade konungen, ännu hertig af Finland, sammankallat Finnarne och upplmun-trade dem, att bistå honom emot brödren, Erik» "Jag är sinnad”, sade han, ”att med lif ock blod försvara mitt furstendöme. Erik har på Stock-t holms slott låtit tillreda en usel kammare rolig* till tjenst; men jag har satt kronah på hans hufvud; jag torde ock förmå att flytta henneätfaf* Jag har tillbudit honom att med penningar låta lösa mig ifrån mitt furstendorae, då jag vill resa ur detta usk riket. Mina tjenare fängslas; mig nekas lejd^ våld är börjat, och måste med våld styras.”

* Det basta försvaret.

Ett främmande sändebud frågade en gång konung Johan:”’hvar hans bästa fästningar vore?'* konungen svarade: ”1 mitt folks armar/*

Lika mot lika.

Johan hade äfven den hos alla Wasar gemensamma häftigheten. Rådet klagade ofta öfver hans oregerlighet, men i hertig Carl träffade han sin öfverman, äfven i detta hänseende; i ett af sina bref till Rådet klagade han öfver, att ”hertigen ofta for honom med häftiga ord öfver näsab.”

Dubbel användt&rhet.

Arnold Grothusen, en liefländsk adelsman, var hertig Sigismunds ”praeceptor och tuktemä-stare»*’ Grothusen var lutheran, men tordes likväl icke hindra sin discipel från katholska religionen, för hvilket han en gång undfick

en sär*-deles varning, då han, för att »freda sitt samvete, vågade att leda den unga hertigen ifrån sin moder utur jesuiternas raessa. Konung Johan

blef derofver så uppbragt, att han drog sift svärd öfver Grothusens hufvud och sade till ho^ nom: ”Educabis Filium meum in spem utriusq. [-Regnidu-] {+Regni**: du+} skall så anställa min sons studier och upptuktelse, att han må göras skicklig att med tiden blifva konung uti beg ge rikena, Po* len nemligen så väl som Sverige/’

Ordstrid om börd.

1572 sökte konungen att underhandla om fred med Ryssland, och sände derföre dit sina underhandlare. Dessa blefvo emedlertid qvar-hållne, och konungen fick i stället af storfur* sten några spotska bref med grofva utlåtelser. Bland annat förebråddes honom deri, att han skulle hafva sitt fäderne af en bondby i Små* land; att den förste krönte konung i Sverige skulle hafva varit konung Gustaf, hans fader, af mycket låg börd. Härpå svarade konungen: ”Storfursten brukade sin hals till lögner och drafvelsord, och af storfurstens plumpa skrifvel-se skulle ingen auiat kunna tänka, än att han sjelf vore född a^n rysk bonde, hvars förstånd icke hade sträckt sig vidare, än rpken af hans köksspis kan ses; och iör den' skull icke heller kunnat något om främmande konungariken och herreslägter sina söner informera. Ty om hau något om sådant med grund och sanning vore undervist, visste han ock det väl, att Sveriges rike vore ett af de äldsta konungariken i verl-den, hvilket lagkrönta konungar hafva i mångabundradé år regerat. Mycket om sin härkomst ville han ej förmäla, medan af slägtliniér vore klarligare kunnigt, att han var af kungligt blod och förnäma Sveriges slägter, bvilka slott och [-befästningar oeh-] {+belastningar beh+} icke bondbyar besuttit, än att storfurstens oförstånd och plumpa högfärd skulle kunna dem förmörka. Svärden voro nu dragna; man skulle strida med dem och ej med skällsord, som käringar.” Konungen och czaren voro personliga fiender, allt sedan deras samtidiga frieri till Catharina Jagellonica*

Lagom heder.

Under det Sigismunds kröning tillreddes* skref Johan till sin son i Polen följande bref: ”der erkebispen samt andre prelater och jesuiter ville honom förehålla, det h^n sig under påf-yen i Rom, med det ordet obedientia måtte förödmjuka, då skulle han det allvarligen emot-stå, efter dét vore kunglig höghet förnär; men allenast, som kejsar Maximilian gjorde, gifva honom det ordet obseqviretn tillförende, hvilket, ändock honom syntes det ändock vara något för mycket, så måtte det, efter hans exempel, påfven eftergifvas. Men der det anbud skedde , cum deosculatione pedwny hvilket intet annat vore än en otillbörlig och olidelig högfärd, allä kejsare och konungar till förakt, som det gora, skulle sonen det alldeles* förneka.” I ett senare bref varnar konungen honom äfven: ”att[-han mitte-]{+ H

han måtte+} taga sig till vara för fot$kyssande+ hvilket intet annat vore än en otillbörlig och [-oliddig-] {+olidtlig+} högfärd, alle kejsare, som det gjort hade eller skulle göra» till förakt» dermed påfvar-ne ville stadfästa deras illimitatam et absoiutam patestatem* eller oinskränkte magt och myndighet.”

Den som sjelf hänger, hänger ingen annan.

Efter Eriks afeättande kommo några fram med det rådet, att alla Eriks porträtter borde undanrödjas, ”emedan de kunde väcka upprors-tankar.” Leende svarade Johan härtill: ”Lat honom sitta! Oen Erik, som hänger på väggen, hänger icke mig.”

Lifsfmra Under dans.

Under Erik XIV:s fängelsetid gjordes flere försök till hans befrielse. En. anläggning, som i sådant ändamål gjordes 1574 var, att en skotte vid namn Cahun, jemte några andra, skulle med blottade värjor anställa en skotsk dans på slöttet i Stockholm, och konung Johan mördas under dansen. En af hans hätskaste fiender, ståthållaren Carl de Mornäy, hade åtagit sig att under denna faktaredans med egen hand mörda konungen$ men anläggningen yppades tidigt, ransakning anställdes och upphofsmännen straffades. '[-BandgripUg-]{+Handgriplig+} tiUrätimviånmg.

Dl konungen kom fram med en ny messe-ordning eller liturgi, såsom en förberedelse till katholska lärans

införande, blefvo hertig Carl med sitt presterskap och många andra högel i* gen missnöjde med denna onödiga nyhet, hvil-ken uppväckte många förföljelser. De motsträf-vige lutherska presterné inmanades i stränga fängelser, och när de uppkallades till konung Johan, men ej ville rätta sig efter hans befallning om liturgiens införande, «blefvo de slagne och släpade omkring golfvet, och i sin andliga ifver glömde sig konungen ända derhän, att han trartl-pade dem under sina fötter. Såsom ett bland flere sådana exempel anföres, att då Johan sökte öfvertala prestmannen David Ratt att öfvergå till liturgien, men Ratt ifrigt försvarade sig och sin lära, slog Johan omkull honom, trampade honom under fotterna och sade: *På huggormar och basilisker skall du trampa.”

Gömdi är icke glömdt.

Da konungen tvättade sig om händerne, af-tog han alltid en ring från fingret och gaf den [-åt-] {+at+} någon.af de omkringstående tjenarne, för att hålla i den» En gång, sedan han tvättat och torkat sig, begärde han ej igen ringen. Tjena-ren trodde att konungen glömt det9 och behöll •den derföre till» vidare. En månad derefter kom åter aamma person att stå bos konungen, då[-ban-]{+han+} ville 4y2tta ag ombänderrfa* "När nu konungen tog ringen af fingret, ville denne taga emot den igen, men konungen 6ade: "Nej (ack, jag mins ännu att* du tog emot en ring sist, som du icke gifvit mig igen ännu*”

Öfverilnmg.

Den svage Johan, som aldrig var stark annat än för ögonblickpt, var än en lekboll för adelns ränker och fordringar, än ville han mot dem spela herre och magtegande* Sedan han försonat sig med hertig Carl, skulle en räfst börjas mot Rådet, som påstods hafva förledt honom till åtskilliga företag* Den, på hvilken hatet i synnerhet föll, var Erik Sparre, icke derföre att han var brottsligare än någon af de andre, utån derföre att han af alla visade mesta ener-, gi och själsnärvaro* Sedan man förgäfves sökt förmå Ständerna att fälla honom och hans kamrater, kallades han till Stockholm, der han fängslades och en slags rättegång mot honom började s. Under dess lopp hade hans ftiaka, fru Ebba, med sina barn skyndat till hofvet. De upp- . sökte konungen och hertigen samt kröpo för dem på sina knän, bedjande om nadt men erhöllo stundom inga> stundom hårda svar* Vänner och fordna bekanta drogo sig sm&ningom undan, och den olyckliga fru Ebba fick stun-dom sitta utanför dörren hos sina fordna tje* narei Det hände en dag att hon p& Svartsjövar oppe bos drottning Gunilla för att bedja [-om hennes-] {+ora bennes+} bemedling. Då inkom Johan, bärande enligt vanan en ungersk jernhammare i handen. Fru Ebba vände sina böner till honom sjelf. I början svarade han mildt, men, för att ådagalägga rättvisan af sin sak, begynte han , uppräkna allt hvad Erik Sparre gjort honom emot. Der under blef han allt ifirigare, och vreden upptändes ånyo. Han började utfara i hårda ord och slog derunder med hamfoaren i bord och bänkar så att fru Ebba, som icke var vid fullkomlig helsa, slutligen af förskräckelse föll afdånad till golfvét och bars in i prinsessan Annas kammare, bredvid drottningens. Vid hennes svimning gick konungen först ut, men ångrade sig snart och fruktade att jiafva skrämt henne till ett vådligare sjukdomsanfall. Han återvände derföre och bad drottningen gå in och trösta x henne. — Sparre blef sedan en af de fyra offren för Carls förbittring, hvilkas hufvud på Linköpings torg föllo för bödelssvärdet.

Dikter för folket.

Konungens gemål, drottning Catharina? plågades mycket under sin sjukdom, hvarunder dess biktfader, jesuiten Warsewit2, öfvertalade henne att testamentera 10,000 daler till en skola i Braunsberg, der svenskå ynglingar skulle af jesuiter uppfostras i katholska läran. Hon beklagade sig ofta öfver den pina som snart[-vin tade hanne-] {+väntade beane+} i *kärseldeo, samt frågade der-före jesuiten: ”Om ej hennes plågor under sjnkdor men kunde Unda till afkortning på dem i skärselden T Wanewiu oekade i början, men slutlir gen bekände han uppriktigt, att det icke fanns någon skärseld , den vore end&t uppdiktad för att dermed hålla enfaldigt folk uti tygeln. Det* ta väckte sådan harm bos drottningen, att je* suiten straxt måste aflägsna sig och hon ej me* ra ville se honom» Kort derefter afled hon»

Min onde nyttjar oefoå skor.

Då Johan gifte sig med Gunilla Bjelke, kno-tade både hans barn och systrar deröfver; hans ena syster, grefvinnan

Catharina i Frisland, sade, ”att djefvulen slitit många par skor innan han mägtat stifta ihop detta äktenskap.” Johan svarade skarpt, han åberopade Bjelkeslägtens många anor samt sin egen faders exempel, och yttrade ‚slutligen: ”Min arm kan väls räcka eder [-därute,-] {+derute,+} derest j ej upphören med edert bjeb-bande.”

De sista dagame.

Konungen, hvars krafter genom själens svaghet, motgångar och förargelser blifvit mera uttömde än af åldern, blef 1592 — han var da endast 55 år gammal — angripen af en sjulc* dom, som, emot förmodan, visade sig dödlig* Då man såg att hans slut nalkades, samladesha iis anförvandter och biktfader, jemte åtakilli* ge af Rådet kring den döende, af samvetsföre* [-bråelser-] {+hråelser+} och kroppsplågor lidande regenten. Vid nattvardens begående satt drottning Gunilla vid sängen, höll hertig Johan i venstra handen och understödde konungen med den högra. Vid det* ta tillfälle förklarade denne, ”att han på drottningens och fröken 'Annas förbön ville låta falla sin vrede och onåd mot de anklagade her-rarne.” Dessa underrättades härom, samt att konungen (ord ra de af dem blott en lättare förbindelse, hufvudsakligen innehållande trohetslöfte mot Sigismund, Men innan något hann att här* vid formligen afgöras, ändrades förhållandet* Johan tillfrisknade något och fördes till Stockholm, men der förvärjrades sjukdomen, Hans läkare och apothekare, herr Simon, ville'med en kraftig kur på en gång häfva det onda; men det tvärtom ökades, och Johan blef lam i ena sidan. Den 14 November gick han åter, till nattvarden. Clas Bjelke frågade dervid, ”om ej konungen efter andra. furstars exempel, då han nu sjelf erhållit Guds förlåtelse, ville skänka sina fiender tillgift.” Johan hopknäppte och upplyfte hän-derne, sägande: ”Alla de, som utan Guds för-törnelsé kunna skonas, måga lösgifvas.” Då en annan ville veta hans tankar om liturgien, svarade han: ”Emedan den så mycken oro och förargelse åstadkommit, vill jag ej vidare hafva dermed att skaffa. Jag vill ingen mer i trossaker tvinga.” Johans stora och tilltagande svaghet gjorde omöjligt, att i dessa ärender vidtaganågra ytterligare åtgärder. Han ville ej sjelf tänka på sådant. ”Scio quod redemptor meus vivit” (Jag vet att min förlossare lefver). Detta språk upprepade han tätt och ofta under sina plågor; de voro ock de sista ord som han med hviskande läppar uttalade i sin dödsstund*

Konung Johans personliga egenskaper.

Johan var en herre till anseendet skön, till förnuftet förståndig och lärd, till språket vältalig, emot fattiga och nödträngde barmhertig; var dock dessemellan hastig till vrede, som ock försvann lika hastigt. Om religionen hade han synnerlig nit, och använde stor flit och omkostnad på kyrkors och klosters upprättande, såsom ock på andra byggningar i riket till pryddad. Höll stark och sträng uppsigt, och att allt måtte i riket ordentligt tillgå. Johan föddes den 21 December 1537 och dog, nära 55 år gammal, den 17 November 1592, kl. 3 e. m.

IV.

Utur konung Sigismunds lefnad.

Höga tänkesätt.

Då hertig Sigismund 1587 anländt till Polen, begärde dess Ständer att svenskarpes del i Liefland skulle åt polska

kronan uppdragas, men de förmådde ej öfvertala honom att bevilja detta, oaktadt storkanslerens häftiga tilltal, samt ville derföre uppsäga honom all tro och lydnad. Sigismund svarade genast, att då han såg det Ständerna ej ville afstå från deras obilliga fordran, så ville han befalla saken Gudi och tiden, och att förr afträda polska kronan *än han sitt samvete skulle med mened befläcka.* Morgonen derefter infunno sig marskalken och ståthållaren på Podlach hos konungen, och gjorde all sin möda att öfvertala honom, tilläggande att ”det skulle lända Sigismund till mycken vanära, om han, efter, en fåfäng resa, skulle så snöpligen öfvergifva riket." — ”Ja", svarade Sigismund, "det skall lända mig till högsta ära och beröm, när det blir hela verlden kunnigt, att jag aktar ett rent och oförkränkt samvete högre än hela edert konungarike, huru mägtigt det än må vara.”

Allmän förargelse.

Då Sigismund efter sin faders död begaf sig till Stockholm, medförde han dit en mängdkatholske prester och jesuiter, hvilka der ansågo sig som herrar och, utan aktning för folkets tänkesätt, ville öppet utöfva sin religion samt förkunna den i de lutherska kyrkorna. Härunder tilldrog sig att en förklädd katholsk prest bland konungens musikanter en natt blef mördad på gatan. Konungen befallte hans begrafning i Riddarholmskyrkan, tvärt emot rådet och presterna. Åtföljdt af 200 polska hejdukar med laddade gevär, gick liktåget dit midt igenom en stor mängd af undrande och knotande menniskor. Lutherska presterne sökte emedlertid hindra den katholska gudstjensten. En bland dem ville hålla likpredikan och, för att derunder få vara ostörd, slog han predikstolsdörren i lås om sig, och några hans lärjungar ställdes som vakt dit. Men polackarna drefvo djeknarne med våld undan, uppbröto predikstolsdörren och neddrogo presten. Ett handgemäng uppkom, värjorna drogos, en person dödades, flere sårades och de lutherska presterne drefvos med ovett och hvisslingar ur kyrkan, hvarefter begrafningen förrättades med alla påfliga kyrkobruk. När folkmängden utanför fick veta detta, uppstod det häftigaste oväsende. De fleste sprungo hem efter vapen för att hämna våld med våld; andra ropade att man borde ringa i larmklockan. Hela staden kom i rörelse. Borgmästarne sprungo i sin ångest till rådet; dessa skickade Gustaf Brahe och Erik Bjelke till konungen, men erhöllo det svar att: ”jorden vore Herrans; hon åtminstone borde unnas åt de katholske, somdessutom i fordna dagmr uppbyggt Riddarholms-kyrkan och sedan icke ändrat sin tro* Emed-leitid hade borgmästarne lyckats stilla folket, bvartill bidrog att Clas Flemraing visade #sig med en storre styrka soldater. Allmänbeten var emedlertid och blef allt mer uppretad, och rykten utspriddes att detta uppträde var af katho-likerna förbered t; att stenar och handgranater blifvit på folkmängden kastade från Mala Spinas bus; att denne dagen derpa hos sig undfägnat [-upphoEsraännen-] {+upphofsraännen+} till oväsendet o. s. v.

Noggrannhet

Då konungen skulle krönas, förestafvades eden af rikskansleren Erik Sparre. När han skulle börja uppläsa den, hände det att Sigismund lät handen med de uppräckta fingrarne falla något; hertig Carl, som märkte detta, framsteg tili konungen och begärde "att han skulle hålla upp sina fingrar vid hvar artikels förestaf-vande”, hvilket Sigismund också genast efterkom.

Gächeri mot religionen.

Oaktadt konungen kände till bvad grad Sveriges inbyggare hatade katbolska läran och dess anhängare, fingo likväl de senare ostraffade förolämpa de lutherske, till ocb med under sjelfva gudstyensten. Detta lutberanernes förakt för ka-tholikerne och deras lära var ej heller förunder-ligt, då de förra sågo de senargs många besynnerliga förehafvande. Så hade 1594 i dymiu^l-veckan, som är näst före påskhögtiden» sekreteraren Henrik Matsson Huggut låtit förå upp på slottet tolf gamla fattige män, som skulle föreställa de tolf apostlarne, ibland hvilka en var Judas och hade rödt skägg, samt en hängande pung om sin hals. Konungen och drottningen tvättade deras

fötter, sedan påfvens legat hade först framkrupit ifrån altaret i slottskyrkan och kysst samma fötter. På långfredagen begråfvo konungens prester ett beläte som skulle föreställa Christi, och om påsknatten lät konungen på slottsgården församla alla sina hej-dukar, h vil ka lossade salvor. Äfven blef då skärselden borttagen, som öfver natten hade stått på altaret, och papisterne uppreste Chrj&ti beläte från de döda. Oaktadt dessa ceremonier hvarje år brukas hos katholikerne, voro de likväl mången svensk man till förargelse, samt höllos för ett gäckeri och narrspel, som vanhedrade Sveriges konung.

Pro oeh Contre.

Stridigheterne emellan lutheraner och katho-liker uppenbarade sig äfven ifrån predikstolen och antogo derigenom en hätskhet, som i sådana saker aldrig bort komma'i fråga. Såsom ett af de många exempel härpå vilja vi anföra ett från år 1594.”Påskdagen nämnde år predikade M. Erik Skieppare i Storkyrkan och tackade Gud, att de [-päfviskes-] {+pafviskes.+} villfarelser nu blifvit kände af alla [-men mskor, jemväl.-] {+menniskor, jemväl+} af barnen pä gatorne, och att en rätt christen kunde om Frälifcrens mandoms anammelse, lidande, uppståndelse och him*, melsfärd bättre trösta sig af den Heliga Skrift, än sädana ”fåföngcliga spectacle*” De påfviske voro för den skull åtlöje värde, att de icke kunde dölja sig, utan gerna Iåto dem se deras af* guder t* som de sin religion intala ville* Han drog ock medömkan öfver konungen och drottningen , att de voro sä förförde, och hade Uti knäfallande, nigande och bugande intet underlåtit af allt det, hvartned de trodde sig göra påfven till viljes. Och emedan han i samma sin predikan förböd församlingarne att gifva någon allmosa åt de tolf tiggare som låtit två sina fötter i Slottskyrkan, emedan han sade, de hade mera aktat en timmelig nytta än sin evangeliska tro, så blefvo desse mycket hatade, foro illa, och hade så när dödt af hunger. Deremot for konungens jesuit lustus mycket illa ut pä M* Erik Skieppare och alla evangeliske prester# utlade texten sålunda, då han kom till Christi ord uti evangelium som infaller på den dagen hos Lucas i xxiv kap.: ”Sa måste Christus lida och tredje dagen uppstå ifrån de döda, och predikas i hans nämn bättring och syndernas för* låtelse etc.”, att Luther och alla hans lärjungar kunde icke bevisa deras kallelse till prediko-embetet; ty apostelen Paulus hade skritvit uti[-sin-]{+sin+} Epistel till de Hebreer i V kap. att: ”ingea bor taga sig sjelf ära, utan han kallad varder [-*-] af Gudi såsom Aron.” Men Luther hade hvarken af påfvedömet, der han, såsom uti den en* daste christliga kyrka, till prest vigd var, und» Ätt befallning till sin nya tro, ej bellei* af någon Guds synnerliga uppenbarelse, som alltid [-Utån-] {+ifrån+} verldens begynnelse med jertecken och underverk pliigat 'låta förmärka sig, dem Luther [-aldtrig-] {+aldrig+} hade åstadkommit; fördenskull vore oek hans lära falsk, samt alla predikanter i Sverige kättare, efter som nu också öfver 60 år uti den lutherska församlingen ioke funnits någon rätt prest, aflösning ifrån synderna eller 'något Altarens Sacramente, jemväl de svenske biskopar-ne nu senast i Upsala icke [-,-] kunnat göra M. Abraham till erkebiskop, utån, såsom lekmän» pålagt honom kraftlösa händer. Dertill svarade åter M. Erik fjerde dag påsk, och beviste att [-dea-] {+den+} kallelse, af hvilken de påfviske gjorde så stort .väsende, i det de sade sig hafva undf&tt den mån .efter man ifrån apostlarnes tid» vore falsk och osänn, alldenstund Gud och Belial, den heliga kyrkan och Babylon, sanningen och villfarelsen aldrig kuode med hvarandra på ett ställe komma {+>+} öfverens, och hade församlingen i påfvedömet, som nu icke mer varChristi brud utan en sköka, förlorat nycklarne, men inför Gud, som känner de sina och bor med sin anda ibland dem, der hans ord rent och klart predikas, sä ock sakramemterne efter först* in-stiktelseorden utdelad, kallades hela de? christ*[-liga församlingön utaf apostelen Petrus, oek hängde för,den skull nycklarna» efter ett påf* Tiskt oeb nästan levitkkt sätt, icke vid någon valrätt hos en hop ”kringskurne, rakade och sn^orde messeprester” allena, utan vid sjelfva föiw samlingen; dock för skickligbetens-]{+ tholske prester+} och en större uppbyggelse^ skull brukades sådane nyckkr der icke af allom i genien, utan förtroddes ge* nom kyrkans roagt och val åt visse förordnade lärare, efter det exempel som funnes uti Apoitla* gerningarnes 1 kap.”

öfver denna M. Erik Skieppares predikan blef Sigismund på det häftigaste förtörnad, och [-béfallte att erkebiskopen M. Abraham skulle skrifva så väl till M* Erik, soj» allt det andr^ Stockholms presterskapet, att hafva ”fördrag-] {+presterna. Åtföljdt af 200 polska hejdukar+} med [-sådah ölåt^ uti deras predikningar, soiii de emot pap&terne intill denna tid hade brukat och ytterligare uppeggade åhörames hat tiU konungen» JML Erik utlofvade alltså i ett sitt bref till erke* biskopen, an efter den tid skulle n>ed sådant upphöraa från predikstolen

och ingen orsak mera gifvas till oenighet*

Bvad man gcrna $erP det talat mati om.

1598-] {+laddade gevär,+} gick ett rykte uti Stockholm att konungen skulle vara ,dod. Men det bekräftade sig icke, och Sigismund skref till Stockholm att "sådant yore ogri^ada^it, efter ao att han uti ett roligt ock fredligt regemente der. i Polen vareännu vid god helsa, hemställande* Gud, att efter den tiden med H« M:t så laga, som hans foderliga godhet syntes Och icke, som hertig Carl ville; dock kunde man derutaf märka det gamla ordspråket vara sant, nemligen: Hvad man gerna ser, det talar man ock gerna om. Men änskönt sa hade varit, eller ock, när Gud täcktes att så ske skulle, så vore hertigen ändå icke närmast till riket, utan H. M:ts manliga afföda allena, och dernäst dess unga broder hertig Johan, så framt ed, bref och segel* hållas och [-handhafyas-] {+handhafvas+} skulle/'

Förtidig gtadjé.

Då konungen 1598 om sommaren beslutat resa till Sverige, mönstrade han i Marienburg uti Polen sin krigshär, som steg till 5000 man och bestod af idel tappert och härdadt folk, mest Ungrare, som förut tjent i turkiska krigen» En tapper lifländsk adelsman, Jöran Farensbach» var fältmarskalk, och Johan Weijer, en polsk starost, anförde rytteriet. En mängd förnäma svenskar, som af missnöje med hertig Carl tagit sin tillflykt till konungen, befunno sig ävenledes vid hären» Alla ansågo sig fullkomligt säkra om segern, och under det de väntade på befallning att inskeppa sig, roade sig några herrar att utsöka ett rum i slottet, som de be-, stämde till hertigens fängelse, och der de på väggarne skrefvo åtskilliga verser som de ön*skade att ban skulle läsa, ^Grefve Erik Brahe lät stryka ut allt detta, och i stället ditskrifva: "Buren bör ej tillagas innan f&geln är fångad**

Gud vet hur det gick*

Fången i Wilna, blef Gyllenhjelra (hertig Carls son på sidolinien) en gång uppkallad till Sigismund. Denne satt vid ett bord och gjorde honom flere frågoi*, bland annat om Gyllenhjelm trodde att hertig Carls infall i Lifland äfven vore till Sigismunds bästa, som hertigen säger om allt hvad han gör. Härtill svarade Gyllenhjelm, det han icke visste något derom, men att han ofta hört hertigen förbanna dem som hade stiftat oenighet emellan honom och konungen. Sigismund sade då: "Ja, nog har hertigen många gånger försvurit sig i djefvulefcs våld. Gud gif-ve han icke kommer dit en gång, hvad det [-lider!"-] {+lider!"+}

' Oförskämdt $kryt.

Då konungen under slaget vid Stångebro såg att han förlorat detta, skickade han en gam-mal redlig och from man, som hette Arvid Swan, att bédja hertig Carl om fred. Denne kom ned till strömmen och ropade åt Samuel Nilsson att han skulle upphöra med fiendtlighetema, emedan konungen ville göra fred. Samuel Nilsson red då till hertigen» hvilken han fann afstigen från sin häst och liggande på knä för att tacka[- TO

Gud-]{+Gud+} för segern, ^errigen befollte då öfremeu rida omkribg och bjuda fieodtlighéterna instäl-las, rnedatt han sjelf red ned till strömmen för att tala med Arvid Swan. Under det de tal»* de, slog oförmodadt en kula emot hertigens bröst, men studsade tillbaka från hans harnesk» Hertigen blef häraf förtörnad; men då Swan försäkrade att skottet kom af oförsigtighet och icke af förräderi, gaf han sig tillfreds och föreslog att mundtligen språka med *sin brorson. Det berättas att sedermera en af Sigismunds skyttar, Henrik Nykirk, skrutit att hafva gjort detta skott, hvaröfver dock konungen yttrat sitt raisshpg*^-; gande: "Jag ville icke att någon af mitt {+folk+} och tjenare skulle gjort detta." v* /

Förebråelse och näpst.

[-Öfver-]

{+öfver+} detta Sigismunds infall i riket blefvo Ständerne så uppbragte, att de på riksdagen i Stockholm uppsade honom all tro och lydnad, och å nyo förklarade hertig Carl för rikets föreståndare. Det berättas att Sigismund, sedan han blifvit slagen vid Stångebro, ridit fram till hertigen och sagt: "Ser j, farbror, hvad j ären för [-erl-] {+en+} dåre; all denna blodsutgjutelsen är j orsak [-till?** hvarpa-] {+till?*' hvarpå+} hertig Carl skall gifvit

Sigismund en örfil och gripit efter sin värja, men Sigismund skall ej vågat vänta, utan gifvit hästen sporrarne och begifvit sig hastigt derifrån.[-Tt

Det-]{+Det+} beror få smaken.

Sigismund som ifrån sin spädaste baradom uppfostrats i • katholska läran, lät äfven i en mognare ålder märka att ban var denna lära mycket tillgifven., hvarföre han äfven af åtskil-lige höge och förnäme män i riket förmanades att öfvergifva denna lära, och i stället hålla sig till den rena evangeliska tro», hvarförutan hart aldrig sk«lle få hugna sig af Sveriges konungs-liga krona och sitt arfrike; men härtill svarade ba.n: *7ag Till heldre lefva uti den påfviska religionen, utan att vara konung, än hafva både >ike och kFona samma religion förutan/' Följden häraT blef äfven att undersåterne fingo en rättmätig orsak att uppsäga sin tro och lydnad*

Dubbelhet.

Då Sigismund återkommit till Polen begärde Olof Sverkerson, som dit åtföljt honom, att för sina trogna tjenster blifva benådad med ade-lig sköld. Sigismund frågade honom då om han ej uridéfskrifvit både liturgien och det motsatta Upsala' beslutet. Sverkerson kunde icke neka att så förhöll sig, och konungen oförklarade då att "den som visat sig så dubbel, vore ingen hederlig man, aldraminst förtjent af adelig sköld öch hjelm."

En ny hederstitel.

I de besvär som Sigismund 1602 anförde emot hertig Carl öfver dennes tillgörande att

/ r

beröfva honom Sveriges krona f öch öfver den beskyllningen, det skulle konungen.handlat falskt och bedrägligt mot Syeriges rike, yttrar ban; 'Till den beskyllning, som skulle H. M:t ura-» gås med osan färdighet och lögn, tackade han Gud som annorlunda låtit honom uppfödas och upptuktas, än att med en så grof last och odygd sig behjelpa, men hertigen vore sjelf densamme som sig deruti mest öfvat, samt med lögn, bedrägeri öch falskhet umgåtts, och alla sina saker der med drifvit hade, samt H. M;t med lögn och osanning graverat, varandes sjelf värd att blifva hållen för alla lögnares mästare och [-förmanj-] {+förman>+} det han en lång tid nogsamt vist sig kunna göra skäl för."

Konung Sigismunds personliga egenskaper.

Konung Sigismund bråddes mycket på sin möderne-ätt och var af naturen olustig, tyst, envis, senfärdig samt något njugg, och skadade sig sjelf naturligtvis mest derigenom, hvarutaf ock polackarne hade om honom detta ordspråk; "Tria T.fecerunt Regi nostro fVce: Tacitur-nitas, Teracitas, Tarditas.'* I sin religion var han ifrig, gudfruktig och näppeligen befunnen med okyskhet. Han föddes den 20 Juli 1566 och dog i Polen, nära 60 år gammal, den 30 April 1632.. Utur kõnuDg Carl lX:s lefnad.

[-Drömmen*.-]

{+Drömmen».+}

Kort efter Gustaf Adolfs födelse säges hans fader hertig Carl hafva haft följande märkvärdiga dröm: Hertigen tyckte sig sitta vid ett du-kadt bord, på hvilket stado tvenne betäckta fat. Då man lyfte locket af dem, låg på det ena Svea rikes vapen och sköldmärke, på det andra en dödskalle, omgifven af .menniskoben. Hertigen vaknade med förskräckelse, tillkallade sin kammarherre och omtalade den ohyggliga synen. Den uttyddes då straxt och än mera framdeles som ett förebud till Carls konungsliga värdighet och det blodiga sätt, hvarpå han skulle vinna den.

Furstlig ära.

Då hertig Carl vistades i Upsala hade han låtit kalla en Peder Rasmusson, hvilken beskylldes för landsförräderi och öfvergång till kathol-ska läran. Så snart hertigen fick se honom, utfor han med häftighet: "Din landsförrädare och herres och konungs lyckas förspillare! vänder du icke igen med dina tidender och ditt papistiska sällskap, och förhindrar så att detta samqväm ofruktsamligen afgår, då skall du få tusen djef-lar; och vore det icke för min

fursteliga ära skull, så skulle jag träda denne dart igenom

4kindbenet på dig; men det skall bödelen göra i läglig tid och icke jag.”

[-Djcrft-]

{+Djerft+} svar.

Carl frågade en gång, vid ett besök på Djursholm, den unge Johan Baner: ”Har du ej lust att se hofvet och komma i min tjenst?” Gossen svarade högt och oförfäradt: ”Hin hårde må tjena dig, som tagit hufvudet af min far.” Öfver detta svar skall konungen blifvit så bestört att han, mot sin vana, ^-förmått svara ett enda ord.

Rakade kreatur.

Hertig Carl hade i December månad 1592 . låtit sammankalla rådet och förehöll det i ett långt tal nödvändigheten att hålla ett riksmöte för åtskilliga angelägna ärender, men i synnerhet för trosläran. Rådet invände, att för tros-tvisternas^ skull behöfdes endast ett kyrkomöte och ingen riksdag. Men Carl svarade: ”De svenska bora uti trossaker sjelfva se och dömma, -och icke som de katholske öfverlemna sådant åt påfvens smorda och rakade kreatur.”

Göra upp räkning utan värden.

Under hela detta möte, som 1593 fortfor uti Upsala, hade hertig Carl med flit undvikit att offentligen inblanda sig deri, på det man ickeskulle kunna säga att han lagt något band på de öfverläggandes frihet. När mötesbeslutet framlades för Carl, och han såg att rådet och Ständerna afslutat allt utån hans hörande, yttrade han oförställdt sin harm, sägande: ”Åter hafven j efter eder vana i min salig broders tid uteslutit oss och efter eder vilja tillredt maten på fatet; men kommer ihåg att täcklocket ännu icke är pålagd t!”

En af hertigens fiender.

Hertigen begärde några ändringar i ofvan-nämnde mötes beslut, bland annat att den gamla ordalydelsen i besvärjelsen vid dopet: ”Far här ut du lede djefvul!” skulle utbytas mot: ”Vik härifrån du orene ande!” Efter mycket tvistande biföllos de flesta hertigens ändringar utom denne sistnäihnde, hvilken man sade^ borde bibehållas ”såsom en åtskillnad från Calvinisterne." Hertigen beskylldes att hemligen vara Calvinska läran tillgifven, hvadan också biskoparne i Streng-näs och Linköping anhöllo hos hertig Carl att Calvinister och Zwinglianer måtte också uttryckligen insättas bland afsägelsen, Förtörnad öfver att han och presterskapet i hans furstendöme ' misstänktes att vara Calvinister, utropade han: ”Sätter in alla dem, som j veta att de äro af det slaget[, ja sjel£va fan i helvetet, ty han är . ock min fiende!”En gåfva åt den onde.

Liturgiens egne förfäktare förkastade den likväl, så snart verldslige ting syntes dem öfver-vägande, eller då de icke förmådde försvara den. Då vid samma möte en Norrlandsprest, som för öfrigt var en olärd man och för liturgiens skull genom hofgunst fatt ett högst förmånligt pastorat, tillfrågades af M. Nils Bothniensis hvad hans mening vore om Liturgia? svarade han på sin österbottniska dialekt: ”Jag giäfver---” M. Nils frågade honom andra gången: ”Säg hvad du menar om JLiturgia?” Han svarade åter: ”Ack jag

giäfver---99 Då sade M. Nils: ”Hvem gifver du

henne?” — ”Jag giäfver henne fanen”, svarade preSten. N”flvad?” inföll M. Nils, ”skall du så bortgifva din matmoder, som i så många år dig födt och uppehållit hafver?”

Det gör hvad det han.

Flere af kronans kreditorer 1594 fordrade betalning. Hertig C^l erbjöd sig då vilja förnöja allt det främmande krigsfolket deras återstående sold och med reda penningar betala de köpmän, som några varor till konungens eget behof hade levererat, så fram t Sigismund ville låta detta årets kopparränta förblifva orubbad och unna hertigen den för sin egen gjorda försträckning, och värderade hvart skeppund till 28 svenska daler; men detta skedde likväl icke då Sigismund var qvar i riket, utan kronansköpman Anders Larsson samt några flere med honom, lofvades halfparten af samma kopparränta och till samma pris, oaktadt desse köpmäns fordringar hos konungen

voro så ringa och blott grundade sig på lemnadt kött, fisk, salt och humla, som blifvit fördt till Bergslagen. Anders Larsson, som i synnerhet riktades häraf, lät ofvanför sin husport uppsätta dessa ord ur x kap. Salomos Ordspråk: Herrans välsignelse gör rikan utan mödo. Då hertigen fick se detta, sade han: ”Kronans koppar samt dess öfver-vigt gör ock något till.1*

Lat de döda hvila.

En ibland (^ls verksammaste, driftigaste och derföre också af houom mest hatade fiender var ståthållaren i Finland, Clas Flemming. Dödeu hade i Maj månad år 1597 befriat honom från denne, och han företog kort derefter ett tåg mot Åbo slott, som Flemmings en ka, den oförskräckta Ebba Stenbock, innehade. Hon gjorde allt för att uppmuntra besättningen till ett tappert försvar; modlöshet och ovilja för kriget mot egna landsmän började likväl snart yppa sig bland trupperna, som hoptals öfvergingo till hertigen, och hon nödgades sålunda den 30 September uppgifva slottet. Vid intåget dit, fruktade Carl att någon mina der kunde vara1 lagd i försåt. Fru Ebba måste derföre möta vid porten, och följa honom tills allt blifvit undersökt.Hertigen lät straxt förå sig till slottskapellet, der Clas Flemraing ännu stod bisatt. Ett rykte hade blifvit utspridt att Flemmingen lefde’ och uppehöll sig i Polen, och att likkistan der-emot var fylld med alla dyrbarheter. Carl befallde straxt att locket skulle aflyftas. Der lågo de förfallna lemningarne af hans .fordna fiende. Carl fattade den döda kroppen i skägget, ryckte derpå och sade: ”Om du nu lefvat, hade ditt hufvud icke setat mycket säkert/’ Fru Ebba svarade: ”Om min salige herre lefvat, hade hansN nåde aldrig kommit härin.”

Christlig önskan.

Då Carl 1599 red från Nyköping för att be-gifva sig till Finland, stannade han utanför staden, vände sig om och betraktade slöttet, der alla de anklagade rådsherrarne sutto fängslade, och skall då hafva utropat: ”Jag önskade att elden sutte i alla fyra hörnen!” {+, .+}

Ingen rädd här.

Carl gifver landshöfdingen i Östergötland, baron Johan Gabrielsson Oxenstjerna, i ett bref af den 17 Jan. 1600 några rätt allvarliga lexor, hvaruti han ock egde en stor gåfva. Han skrif-ver således: ”J besväre och beklage eder att hafva varit i bruk, och intet annat förvärfvat, för lättfärdige lögners skull, än bannor och miss-tankar och vår onåde, som eder skulle skéfct vara. Så spare j sanningen, att j antingen varit bannade af oss, eller vi tagit eder uti några misstankar; förty hafve vi något emot eder, så vore vi intet rådde för eder vrede > att vi icke tordes säga eder vår mening. Och derföre, kom intet oftare igen med sådane bref. Vi känne eder intet god derföre, att vara reformerade af‘eder. Vi kunna regera vårt sinne, och flera andra med, efter tillbörlighet som lag och rätt vela vara undergifne, och behöfva intet köpa någon visdom utaf eder. 'Och der j vele hafva något af oss, då skole j veta att bruka annat sätt dertill. Ty med édra skottkolf-var, hvisslande och tasslande, som j och flera af adeln uti hvarje vrå och vinkel tillsamman hafva, deraf skole j, med Guds hjelp, hafva liten bötnad utaf. Och om j handlade upprigti-gare emot oss, än som utaf någre och största delen skedt är, och än sker i mjugg, då vore det fast berömligare, och i riket bättre enighet än som nu är, Gud bättre, en lång tid varit hafver.” Att Carl kunde regera sitt sinne, det lofordet fick han visst ej af många, om ens någon, men detta bref torde likväl vara ett af hans vänligaste skrifvelser.

Herr Börjes frukosttunnor.

Då hertig Carl år 1602 var uti Neder-Calix socken i Vesterbotten, hade hertigen under en promenad på vägen träffat kyrkoherden derstä-des Birger Erici, samt gifvit sig med honom uti nådigt samtal; slutligen frågade hertigen honom hvad hans namn vore: ^Herr Börje”, svarade pre-sten. ”Herre ock’’, inföll hertigen* ”Ja”, fortfor Börje, ”Calixbönderne kalla mig så, ers höghet.” Detta roade hertigen, som vidare frågade honom ”om han inte hade någon ansökning att göra”; derpå han svarade ”sig ej hafva några andra besvär att andraga, än det att hans hu^ stru ingen ‘frukost ville honom bestå.” Haijs hustru lär varit en skarp och noga qvinna; hertigen hade vid detta tillfälle äfven velat tala vid henne, men hpn döljde sig under den tid som hertigen var i prestgården. Hertigen försäkrade nu att denna ledsamhet skulle blifva afhjelpt, och att han dagligen skulle få frukost. Genast

utfärdades för honom bref, hvari anslogs en donation af 8 tunnor spannmål till frukost. Denna donation bibehålies ännu för församlingens pastor, under namn af Herr Börjes Fru-kosttunnor.

Förlikningsåtgärd.

Då uti 1602 års riksdagsbeslut hertigens re-ligionsförsäkran skulle uppsättas, utverkade Carl, [-genom-] {+g^nom+} mycket och ihärdigt tvistande, så mycket, att Augsburgiska bekännelsen icke blef nämnd; men i dess ställe åberopades Upsala beslut, mot hvilket Carl ej ännu vågade anföra något tvifvels-mål, då han så nyss och så ifrigt emot Sigismund yrkat dess iakttagande. Presterna hade emedler-tid genom motståndet högeligen förargat honom* Han framdrog oförtäckt flere bland dem herr-skande missbruk och fordrade rättelse. Enskildt helsade han dem, att "de borde såsom Paulus både arbeta för maten och ändå predika.” Mot erkebiskopen var han ändock mest förtornad* Han * kallade honom upp på slottet, och efter en lång ordvexling angående Micronius, säges Carl hafva utbrustit: ”Om du hade så mycket hår som Calvinisten, skulle jag låta ro mig ut på sjön och hålla er båda i lufven på hvar sin sida bakefter båten. När det då gin ge som bäst skulle jag släppa er, så finge ni nog lära att förlikas.”

En ny dans.

En prestenka hade lidit orättvisa, men hennes anförda klagomål ogillades af Kammarrätten. Hon gick då med papperen under armen upp till .konungen och klagade sin nöd. Konung Carl tog handlingarne, genomläste dem, och fann att enkan haft rätt. Då skref han bakpå bundten följande rader: ”J gode män uti Kammaren! Derest j icke skaffen denna fattiga prestenka rätt, sa varer betänkte derpå att min käpp

skall dansa polska på eder rygg. Carolus.”

i '

En hofsam' skrapa.

Amirälen Axel Ryning hade om vintern 1603 fatt befallning att löpa ut med (lottan, men det-ta dröjde så länge, att Carl slutligen tillskref honom derom den 8 Jaa. 1604: ”Oss förundrar» Axel Ryning, hvi j äre så försumlige och icke löpa ut i Elfsnabben med skeppsflottan, eller låta oss veta hvad eder felar, likasom vi voro bläck och papper icke värde. Och efter vi se> att det är intet allvar med eder till sjös, derföre må j så gerna blifva hemma, efter vi se att j hafven ingen lust till att tjena edert fädernesland. Ty den hund man skall köra till skogs, han tager inga djur. Den tid vi voro i Stockholm voro skeppen alla redhe: Nu hafve j sedan i åtta veckor seglat mellan Stockholm och Waxholmen. Om det är emot oss och riket väl handladt, det gifve vi eder sjelf att betänka» Och gitte vi nu intet mera skrifva, efter vi se att vare befallningar blifve hos eder intet aktade”

En auhtors belöning.

Axel Stensson Lejonhufvud hade 1604 skrif-vit en smädeskrift mot Carl, under namn Slag-tarebänk; och Carl tillskref honom i anledning deraf ett bref af den 2 Juli, som förtjenar anföras såsom ett ytterligare beVis på denne konungs brefstil:

”Du hafver skrifvit, Axel Stensson, en sådan bok, så att aldrig någon skälm i verlden har funnits som så dristig ooh oförskämd varit, att han har trott sig sådana smädeord, lögn och osanning att uppdikta, och sammansätta, dermeddu icke allenast bafver velat diffamera och föraktat göra vårt ärliga goda rykte och namn, utan ock andras med, och särdeles ditt fädernesland skämt och försmädat, såsom en äre- och ordlös afskummad bösevikt. Och efter du uti samma lösaktiga och skälmska traktat skrifver, att du vill, hvad du hafver skrifvit, försvara inför kejsare, konungar, chur- och furstar, eller ehvem det begär i hela verlden; derföre låt oss veta om du tillstår att samma bok är af dig sammansatt, så skall du fa derpå ett sådant svar, att hela verlden skall få veta ditt förrä-deliga, lögnaktiga, ordlösa hjerta, och lära att taga sig till vara för dig, såsom den ärelösaste, afskummadaste skälm som i hela verlden finnas kan till vara. Vill du vara ursägtad, så* svarar du oss. Svarar du icke, så skäms du vid saken; och då vilje vi bevisa, att allt hvad som du hafver skrifvit, det hafver du diktat, ljugit och gjort som en vetterlig skälm och bösevikt, den der hafyer handlat emot allt ärligt folks sed och bruk, så ock ditt eget

samvete, och lagt dig en sådan spott in och skam för dina egna föräldrar, att de en sådan afskummad förrädare hafva födt af deras lif.”

Expedition till himmelen.

Carl var föga grannlaga i sin politik. Samuel Nilsson, som var i Liefland, erhöll den 9 Juli 1605 följande instruktion af konungen: ”Vår vilja är att j se till, det j uti stillhet ochhemlighet få några ryssar vid hufvudet, och låta skarpt examinera dem, så att man (år visst veta hvem som storfurste är, och hvart den andra hopen är tagen vägen; om de äro om halsen bragte, eller ock ännu i lifvet. Och sedan skola* j sända samme rysse till sin himmelske Fader, eller dit som han intet kommer igen. Detta måste j så med behändighet och uti stillhet beställa.”

Éh smickrande jemnförelse.

Vid tillsättandet af lediga prestlägenheter läto biskoparne ofta muta sig af de sökande, så att den som var frikostigast äfven ansågs af dem ega de- största meriter till befordringar. Allt detta undgick icke Carl, hvarföre ban af-lät ett kungligt bref af den 28 Juli 1606 an-angående prestval, för att förekomma dessa mutor och de orättvisor biskoparne ådagalade vid sådana lägenheters besättande. Bland annat yttrar sig Jtonung Carl deri, att ”den ene prest-mannen traktar efter den andras vilkor och lägenhet, som den onde traktar efter själen.”

Byfsadt shrifsätt.

Carls mest i ögonen fallande fel var en otyglad sinneshäftighet. En mängd bref vittna om de stundom löjliga, stundom vanhedrande uppträden, som detta föranledde. Såsom exempel på det skrifsätt konungen begagnade hafvavi förut anfört hans serskilta skrifvelser till > ' Oxenstjerna,Ryn ing och Lejonhufvud. Då Stål-arm i början af 1599 lofvade förhålla sig stilla i Finland, skref åter konung Carl: ”Vi känne allt för väl dina och dina medhållares krokodiltårar, och veta nog hvad j ställen i verket. Dock hoppas jag till Gud allsmägtig, att der skall komma klo för björnskinn, som man säger; och du skall inte blifva förgäten, utån få din kål kokad.” Till Clas Bjelke skref han: ”Vet det, Clas Bjel-ke, att vi vele hafva dig på, detta1 sätt benådad, att du, så snart du får detta vårt bref, skall sätta dig på ett skepp med hustru och barn - och fara hädan ur riket, hvart du sedan vill, antingen till påfven i Rom, eller fan i helvetet, eller till din kung, hvilken du bragt om land och rike. Vet det, att om vi efter denna tiden finna dig inom våra och rikets grän-sor, så skall du den gången löpa hufvudlös hädan. Rätta dig härefter och packa dig ut.”

En förmaning.

Då Gustaf Adolf var på trettonde året^ an~ förtrodde Carl honom att hand hafva regerings-ärenderne i södra delen af riket, under det prinsen med sin moder var stadd på en resa ditåt. ”V* befalle dig strängeligen”, skref konungen till sin son, ”och förmané dig, att du alltid håller Gud för ögonen. Beflita dig om alla förstliga och christliga dygder och seder, och var bena-gen emot dem sotn din hjelp behöfva, sä att du icke låter dera tröstlösa ifrån dig gå.”

Allvar och shämt.

Sedan konung Sigismund anländt till Sverige och intagit Stegeborgs slott, roade sig polackar-ne att stundom med reffelbössor skjuta till måls på hertig Carls folk, då de vattnade sina hästar vid sjÖstrapden. Hertigen lät då säga, ”att om detta ofog icke upphörde, skulle han med grof-va kanoner spela in på slottet, så att ingen der-inne skulle blifva säker.” — Han skref äfven skarpt till konungen och bad honom besinna, ’att man nu icke spelte om äpplen och päron.”

Räddning ur lifsfara.

Medan konung Carl ännu var hertig och i Liefland höll ett fältslag emot polackarne, 1605, hände honom den olyckan, att sedan hans häst blifvit honom undanskjuten, blef han af fienden i flygten igenkänd och genast omringad, hvari-genom han kom i största lifsfara. Men då Henrik Wrede till Wredenhoff, en rättsinnig, heroisk och frimodig krigsman märkte detta, skyndade han hertigen till undsättning, sprang frivilligt af hästen och bad

hertigen sitta uppfor att derigenom bespara lifvet till fäderneslandets tjenst. Genom detta ädla drag räddade han val hertig Carl ur lifsfara, iden blef sjelf af fiendenömkeligen mwtéttaé ock mrd sabeln i små stycken sönderhuggen, hvilken fara han nogsamt förutsett, hvarföre han bad hertigen hafva honom och hans hustru och barn i godt minne. En kan och barnen blefvo sedermera benådade med Elimä fjerding i Finland och det löfte, att närWredes söner, Casper och Carl Henrik, blefvo myndiga, skulle de med friherrestånd och titel blifva hedrade;, b vilket likväl icke gick i fullbordan förr än under drottning Christinas tid, år 1653.

Skomakare blif vid din läst.

Sedan Rikets Ständer uppsagt konung Sigismund all tro och lydnad, befullmägtigade han sin störkansler Zamoisky att underhandla med hertig Carl. Zamoisky tillskref hertigen, och bländ annat erbjöd han honom en envigeskamp. Förbittrad härÖfver, svarade hertigen: ”Du skall veta, att om du vore en sådan person som kan liknas vid oss, så skulle din begäran icke blifva afslagen, och skulle vi dertill hvarken bruka bössa, spets eller värja, utan en god knölpåk, dermed vi. skulle smörja dig val igenom. Men det är bäst att du blir vid ditt handtverk och lägger bort värjan och tager pennan i handen, och dermed fäktar med dina vederlikar. Och borde du skämmas att tillbjuda oss sådant, som är en konungason,, och icke att förliknas med dig uti någon måtto.”Taga smicker för smör.

Konungen hade 1607 förordnat några kammarråder att hafva uppsigt öfver finska fog-darne. Härmed gick likväl ganska lamt tillväga, och Carl tillskref dera ett ganska märkvärdigt bref, hvari han bland annat yttrar: ”Ty när j, som ären kammarråd, jemte kamraarskrif-varne Öfversen deras (fogdarnes) papper, då blifva de* aldrig något skyldiga. Men, så snart vi sjelfve göra oss det omaket att genomgå några räkenskaper, då blifva de skyldiga flere tusen daler; och ändå skrifven j för den tjufvahopen! Men det skolen j veta, att derest j icke viljen se bättre upp på det eder orabetrodt är, och taga i med skarpare händer, så mågen j så gerna draga'hädan. Vi behöfva eder icke, och äro föga betjenade med ett kammarråd, som tager smicker för smör.”

Hönsen vid Kerkholm.

I släget vid Kerkholm klagade konung Carl högeligen öfver sitt folk, som hållit sig så illa emot polackarne, att dessa helt och hållet kring-hvärfde dem. Han skref derföre: ”De lupo undan, och låto hacka sig i nacken som en hop höns.”

Stölden.

Konurfg Carl var en gång inne i en k öp man s-bod uti Stockholm, och sora det var mycketstarkt tillopp af folk der, tillsade han köpmannen att ge noga akt, att ingenting bortstules. Köpmannen såg sig hastigt om och saknade en liten guldkedja, sådan man den tiden brukade. Konungen förbjöd då drabanterne att släppa ut någon, förr än kedjan blifvit återfunnen. Der-;efter befallte han, att man skulle skaffa en skål full med sågspån eller kli, och att hvar och en k af haus folk, så väl som alla andra, skulle#sticka ned händerne deruti, hvilket de ock gjorde. Sedan alla förfarit på detta sätt, återfanns kedjan i skålen, utan att man visste hvem som lagt dit den.

Kungliga örfilar*

Konungens tillrättavisningar voro ofta, i följd af hans häftiga lynne, ganska handgripliga, hvar-igenom han skaffade sig de hätskaste fiender. Bland andra som undfått en sådan välfägnad var äfven kommendanten på Calmare slott, Christer Som me, h vilken åt sitt fäderneslands fiender, danskarne, 1611 förrädeligen uppgaf Cal-mar slott och fästning. För att försvara* detta förfarande, skref Somme tilL konungen, och sköt skulden på honom, att han lemnat Somme utan hjelp och 'ammunition, och tilläde slutligen, ”det han aldrig skulle komma hit tillbaka till faderneslandet, så länge doktor Nils Cliesneco-pherus och sekreteraren Erik Elofsson här regerade, efter som han b varken ville eller kunde längre vara deras skrifvarevälde underkastad, ejeller, efter deras inrådande, lida utaf konungen så inånga örfilar, som h^n icke längesedan måst uppbära.” 1

Krut som ieke smäller•

Joban Gabrielson Oxenstjerna åkref till konung Carl att en Jöran Posses tjenare, Sven Månsson skall med tvenne

danskar hafva kommit till Östergöthland och medhaft sådant krut som icke smäller. Carl svarade härå: ”Hvad sådant krut anlanger, som icke smäller, så finnes ock tillräckligt i Sverige det krutj som icke mycket smäller, och sådant äi* gode rundepåkar, bödelssvärd och basterep, hvilka kunde blifva deras och andra skälmars, äreförgätares och landt-bespejares ändalykt.”

Lika mot lika.

Konungen plägade ofta vandra omkring på Stockholms skeppsbro, och frågade de främmande köpmännen hvad de införde i landet* Då någon svarade ”spannmål och salt”, visade sig Carl nöjd och sade: ”Du skall i dess ställe få med dig jern och koppar.” Men om någon hade äpplen, valnötter och andra kräsligheter, svarade han: ”Nå väl! du skall få svenska rofvor tillbaka.”Kronotjufvar.

Mot inga var konung Carl så förbittrad som mot fogdarne, i anseende till de många hos dem anmärkta bedrägerier. Carl var icke den konung som lemnade sådant ostraffadt, och det var under hans regering icke sällsynt att se häradets fogde hänga i. häradets galge. Carl plägade till och med påstå att ”de fléste, som varit fogdar i sex år, k\mna utan dom och ransakning hängas.” Då någon af hans hoftjenare begärde en ledig fogdesyssla, plägade han svara: ”Alltså vill också du blifva en kronotjuf.”

Brott och straff.

Det kunde ej annat hända, än att Carls hårdhet och oförsonlighet, äfvensom hans noggranna omsorg för • lutherska lärans bibehållande, måste reta fanatismen, hatet och hämndlystnaden mot honom, och att han måste bli föremålet för mer än ett mordförsök. Bland dessa var Peder Erikssons, eller som han vanligtvis kallas: Petrosas. Denne var en af de svenskar, som på konung Johans bekostnad studerat i främmande länder. Tillika hade han i hemlighet afsagt sig evangeliska och antagit ka-tholska trosläran. Han återkbm 1604 till Sverige och låtsade vara god lutheran samt hertigens anhängare, i hvars tjenst han derföre blef upptagen. Aret derpå sändes han till Österrike, att begära kejsarens bemedling mellan Sverigeoch Polen. Under denna resa for han i hemlighet till konung Sigismund i Polen, och ingick förbund med honom och de landsflyktige herrarne, Inom årets slut återvände han tilL fäderneslandet , medförande tvenne svenskar, hvilka offentligt antagit katholska läran. Denna omständighet började kasta misstanka på Petrosa; dock tilläts honom ännu tjenstgöra hos hertiged. När de en gång voro i enrum tillsammans, kom Carl händelsevis att kasta blicken åt sidan. Då stod Petrosa der med blottad värja i handen, liksom färdig att dermed' genomborra hertigen. Han kastades straxt i fängelse och ransakning började s. Petrosa måste bekänna allt, och till yttermera visso fann man i hans gommor ett för honom af konung Sigismund utfärdadt lejde-bref. Han dömdes att rådbråkas, hjertat skars honom ur bröstet och kastades honom i ansigtet.

[-IUe-]

{+Ilte+} Faciet.

Under de senare åren var Carl IX hemsökt af en sjuklighet, som försvagade, icke blott kroppens, utan äfven själens krafter. Han kände att han ej kunde räkna på många återstående dagar ochn med tankarne fastade på de vådor hvaraf riket hotades, och otillräckligheten af siri egen styrka att motverka de yttre och inre fiendernes anslag, bäfvade han mer än en gång för det öde som förestod hans land, när han icke mer vore till. En dag hade han mednågra af sina förtrogne talat öfver detta ärane och för dem • yttrat sina bekymmer. Då föll [-hans-] {+bans+} blick i detsamma på den i rummet närvarande unge prinsen, Gustaf Adolf, hvars ovanliga anlag med hvarje dag mer utvecklades. Nu klarnade konungens fårade panna, han lade sin Jiand på ynglingens hufvud och utropade med välbehag: llle Facietl Han, skall göra det, han skall utföra hvad jag åsyftat, och en bättre , tid skall under honom uppblomstra för fäder-„ neslandet!” Utgången visade att hans aning ej bedragit honom.

Konung Carl IXts personliga egenskaper.

Konung Carl var af ett starkt öfvervägande koleriskt temperament. Hans växt var, liksom alla konung Gustafs söners,. reslig och stark. Han hade ett manligt och nog skarpt utseende, så att då konung Erik och Johan 111 med skäl kunna kallas för vackra herrar, såg denne deras broder alltid något ond ut. Han egde ansenliga kroppskrafter,

och var ganska färdig i den tidens alla ridderliga öfningar. Han var en sträng och allvarsam regent, gud fruktig, en oof-vervinnerlig försvarare åf fäderneslandets frihet och emot påfviske stämplingar; trofast, klok och försigtig i förbund; älskare af sträng rättvisa; snar till vrede och misstänksam. Han förde en [-tarflig-] {+tärflig+} hoflefnad, och, hatade all yppighet. Han antog i allt konung Johans skick och lefnadssätt.Till slut var han ganska häftig och talte ingen motsägelse, och dfen han var ond på (och det var han på många), med honom valde han aldrig ord, hvadan ock uti hela Svenska Historien ej linnes så många onådiga bref af våra konungar samfäldt, som af Carl IX ensam. Han föddes den 4 Oktober 1550, emellan klé 1 och 2 om natten och -dog, närå 61 år gammal, den 30 Oktober 1611 vid middagstiden, kl. emellan

11 och 12.

vi.

Utur konung Gustaf II Adolfs lefnad.

Känsla af höghet.

Medan Gustaf Adolf ännu var liten och hans sköterska en gång bar honom på armen, kommo några hennes bekanta och ville tala med henne, hvarigenom de förhindrade och uppehöl-lo henne en stund. Häröfver blef den lilla prinsen ond, och sade till en af dem: ”Gå'din väg, vet du icke att jag är en herre.”

Tidigt mod.

En dag gick prins Gustaf och spatserade med sin fader i trakten kring Nyköping, och då de kommo till en äng på Örstigsnäs, der enmängd små buskar voro, ville prinsen springa allena ibland dem. De, som skulle gifva akt på honom, sökte af hål la honom derifrån genom att skrämma för ormar som funnes i buskarne; men prinsen lät icke skrämma sig, utan svarade med mycket lugn: ”Gif mig en käpp, så skall jag slå ihjäl dem.” Detta svaret gladde in* nerligen hertig Carl, som leende sade: 'Tro intet att han är rädd.”

[-Frikostighet-]

{+Frikostighet.+}

En bonde skänkte bonom en gång en liten Ölandshäst. Den femårige prinsen var frikostig och räknade derföre genast upp några ungerska gyllen åt bonden, sägande: ”Der har du betalning! Du kan väl behöfva penningar, och vill förmodligen ej ^ifva mig hästen för intet.”

Krigslist.

Uti sina yngre år har Gustaf AdoK intagit Christianstad genom ett ganska fintligt krigs-puts. Kommendanten i berörde stad hade skrif-vit till konungen i Danmark och begärt 500 ryttare, för att hänhnas fiendens ströfvande. Detta bref uppsnappades af svenskarne och skickades till konung Carl, som straxt lemnade prinsen 500 man till häst, med befallning att der-med afgå till Christianstad och försöka intaga fästningen. Prins Gustaf föll på den tankan attförst kläda sina ryttare i dansk uniform, och sedan detta var gjordt* aftågade han. yid ankomsten till fästningéporten, trodde, kommendanten att det var den begärta förstärkningen, och drog derföre icke i betänkande att genast låta öppna porten, genom hvilken Gustaf Adolf nu tågade in i staden med sitt rytteri, utan en enda mans förlust. , När de danske märkte att de voro bedragne, ville de ställa sig till motvärn, men blefvo nedhuggne.

Adelns företräde.

I början af sin regering frågade Gustaf Adolf en gång sin fordna lärare, Johan Skytte, huru [-han-] {+ban+} i framtiden skulle ställa sig emot svenska adeln? Skytte rådde konungen att alldeles kasta detta stånd öfver ända, för att derigenom kunna vara så mycket mera i tillfälle att befalla efter eget godtfinnande, och genom de ad-liga godsens indragning öka rikets inkomster. Men konungen, som sjelf tyckte detta vara så hårdt, gjorde sedermera äfven rikskanslereo Axel Oxenstjerna samma fråga, och fick af honom ett svar som mera öfverensstämde med hans egna milda tänkesätt. ”Det är regeringen tjenligare”, sade rikskansleren, ”att framdraga sådana personer som

äro af härkomst, och följaktligen njutit en deremot svarande uppfostran, och det är för konungen gagneligare att se adeln hafva gods, än att sjelf besitta dem, emedan de i förra[-b&ridelsen-]{+händelsen+} förmodligen blifva blftre skötte, än i den sednare, då fogdar och arreodatorer hushålla efter behag.” Detta svar behagade konungen så väl, att han omfamnade Oxenstjerna, tackade honom för hans trogna råd och lofvade att följa detsamma*

Räddning ur Kfsfarm*

Under tåget till vestra gränsen 1612 för att [-sl&-] {+slå+} danskarne tillbaka, var konungen nära att drunkna i den tillfrusna Wittsjön i trakten af [-Åhu*.-] {+Åhus*+} Isen brast under hans häst, men hans kammarjunkare, Per Banér, samt en Upplands-ryttare, vid namn Tomas Larsson, ilade dit och lyckades hjélpa upp honom igen* Knappt hade Gustaf Adolf kommit ur vattnet, förr än h*n spände sitt silfverbälte Irån lifvet och räckte dét it Tomas Larsson, sägande: ”Jag skall komim ihåg dig med ett stycke bröd, somskall räcka [-bad» 3*-] {+både åt+} dig och dina barn*”

Jcmnlikhet inf Sr lagen.

Svea Hofrätt inrättades af konung Gustaf Adolf. Dess första president var riksd rotsen gref-ve Magnus Brahe, och dess första session hölls på slottet den 10 Maj 1614, då rikskanslerea Axel Oxenstjerna invigde denna domstol.

Konungen hade en rättegång med en Sjöblad [-•tu-] {+Qm+} en egendom, förmodligen ett af Wasa-ättens

[-arfvegods.-]{+arfregods.+} När tvifcten tffculfe éfdömts ided hyts; inrättade Svea Hpfrätt, inställde sig konungen personligen. Dotosfcokns ledamöter ville stiga' upp vid bins antkjcmm, men han tillät det icke, utån erinrade att t de utgjorde konungens högsta nämnd, och för den stunden borde för-, gäta hvilken han vore och endast rådfråga sitt samvete vid den dom de skulle fälla. Sedan domstolen öfvowigr skälen å ömse sidor, utföll [-domen--] {+domen+} till fördel för konungens motpart* Efteråt lät konungen upphemta handlingarne till sig och granskade dem noga. Då han dervid öfver-tygat sig att domstolen dömt rättvist, berömde [-han-] {+ban+} domrarnes oväld och försäkrade: ”att han ' skulle ganska onådigt upptagit om de annor-' lunda [-förfarit»”

Lasse! har du flinta?-] {+förfarit'"

Lassei hardu flinta}+}

Under konungens tid begagnades ännu i an-1 dra länder lunta för att afekjuta gevären, men» i svenska hären voro. flintlås, införda. En vice-amiral, Lars Bubb, anförde vid ett tillfälle under Calmars belägring ett svenskt parti, som fråptog de danske några kanoner i en skärmyts-ling*. En näsvis dansk, som igenkände yice-. amjralqn, ropade på spe åt honom: ”Lasse! har du flinta T Bubb svarade: ”Bössan sviker intet!** lade an och sköt på ögonblicket den hånande fienden midt igenom lifyet.Konungs ord Aré konungs ånr.

Ett bandtag tvenne furstar emellau utgjorde förr en fastare garanti, än de högtidligaste traktater nu för tiden ega. Då Gustaf Adolf [-ville-] {+'ville+} frälsa det af kejsaren undertryckta tyska riket, ocb begynna sitt ärofulla krigståg emot [-1 Österrike,-] {+Österrike*+} besökte han först sin granne och med-täflare, konung Christian IV i Danmark, samt begärde af honom ett fredligt bemötande mot Sverige, medan han sjelf vore stadd utomlands. ”Broder”, sade Gustaf till Christian, "fall mig. icke i ryggen sa länge jag icke är i stånd att försvara mig, utan vänta tills jag kan vända dig ansigtet, och då skola vi slåss med hvar-andra såsom käcke riddersmän.” Christian, af-undsjuk om krigsäran mot en medtäflare, som var honom värdig, och hvilken ha* verkligen [-hade-] {+bade+} i sinnet att angripa, hörde nu blott billighetens röst, räckte. Gustaf sin hand, lofvade vara stilla och höll ärligen sitt ord.

Kanonkulor hafva ej respekt för konungar*

Kotluhgens oförskräckthet uti de blodigaste bardalekar är verldskunnig. Grunden härtill låg väl förnämligast uti hans stora mod; men så [-hade-] {+bade+} dock en viss inbillning sin del häri. Han hade fått höra att kejsar Carl V yttrat, det ännu aldrig någon kanoiikula dödat en konuog» Eu såfian utlåtelse slog rötter hos Gustaf Adolf, [-och-] {+oeh+} vida mera än hans höga kall fordrade, änhans folk* &nhet oobr välfärd tåke, kdjtade han

sig i de vådligaste lifsfaror. År 1621 belägrad# han staden Riga, hvars besättning försvarade sig länge och käckt. En dag hade han nyss lem-nac ett ställe i löpgrafven, dit en kula af betydlig storlek kom flygandes; konungen skyndade sig till Seatons post, som behöfde undsätt* ning, då åter ett nytt kanonskott der, samt utmed könungens sida, dödade 2:ne soldater jem*» te öfverste Stackelherg, så att dennes blod bestänkte konungens kläder; och då man gjorde konungen en föreställning att mera vårda sin höga person, svarade han kallsinnigt: ”Konungar falla intet gerna i slagtningar eller belägringar.’* Tyvärr stupade han ändock i slaget vid Lutzen. [-“ _____-] {+-+}

Riddare af Hamp-Orden.

Då konungen 1616* uppehöll sig i Finland och blef der varse mycken oordning bland sino uppbördskom missar ier, samt huruledes så väl dessa som åtskillige andra embetsmän utsögo allmogen, skref han i anledning deraf, under den 28 April, till en viss Anders Hinderssoå en ”förtroendes billet”, uti hvilken den varnande konungen lät inflyta denna mening: ”Akt» dig väl för alla Räfkrokar, så framt du icke [-vill-] {+»ill+} bära Hamp-Orden/’

IFan hänger i Mes&cniusi

Johan (Messenius hade haft 'åtskilliga förrädiska stämplingar med den jfordrifna grenen af[-Wasalmset.-]{+m

Wasalmset.+} Svea Hofrätt dömde hotiom att straf-1as till lifvet, men tillstyrkte mildring i visst fall, Gustaf Adolf beslöt att inspärra honom i lifstidsfängelse, och då några bland rådsherrar-ne talade om den dömdes förtjenster och tillstyrkte mildare straff, sade konungen: ”Han är visserligen en lärd man, och har som sådan gjort och kunde måhända ännu göra mycken nytta. Men fan hänger i både honom och hustrun; derföre skall man sätta dem så, att det onda gryet icke skadar.”

Allt i allem.

När Gustaf Adolf första gången satt sina troppar i land uti Pommern, och uppfordrade staden Stettin af hertigen i Pommern, med hvilken han samtalade en half timma deröra, men hertigen slutligen invände, att han förut ville med sitt Råd öfverlägga derom, slog konungen sig för bröstet och yttrade: ”Här är konungen, här är Rådet och verkställigheten!**

En konungs skattkammare•

Då konungen den 12 och 13 Februari 1620 besökte några schakter i Fahlu grufva, och kom på ett vackert ställe der klara kopparmalmen lyste omkring på alla väggar och tak, sade han: ”&an någon potentat hafva ett sådant palats, som {+$et+} vi nu stå uti?”Seda? konungen jbeelutat att stiga liugfre x^rt i grqfvim^ varnade väl pågre af.de ifärvafapde b^raiwe ^QAom att ej viga sitt dyra Itf på så .<ä$krp rujcn qob vägar» ipep Gustaf Adolf svarade: *En konung bör syqa sin ^k^t kammare.*

FSrtjen&tcns uppskattjiing.

Erkännande De la Gardies och Horns stpra förtjenster, då de under träffningarne vid Bro-nitz hade, lör att bibehålla Nowgörod, blottställt sig för den öjxeiiägsna ryska hären, skref konungen “och bad dem icke trotsa natur och öfvermagt, tilläggande: ' IDet är mig mera angeläget om edia personer, än ocp JbeJla Stora [-Ptfowgorod.’*

f)ey, ,&<m får-] {+Nowgorod/"'

Qen $om fån+} ett fager, tager hefo hande»*

Med verklig aiaueblick förutsåg konungen de [-» faror, b var med-] {+laror, hvartned+} Ryssland i framtiden hotade Sverige y särdeles om det kunde få fast fot vid Östersjön* I bref till Axel Oxenstjerna. gläd de han sig derföre att det.iypkais honom, genom fré-den i Stolbowa, stänga dem från denua fördel; [-”ty",-] {+"tyM,+} skref Jaan, "fär bio hårde en gång föten väl i stvgPB; tö ti$nger ban sig också in i sjelf-va huset.*'

Konungen faetotum*

Under kriget med Polen 1625 härjade pesten i Lie&and* Flere af konungens, närmaste om-[-gifning sjukfttide ,

.«& *#tt-]{+ m

gifning sju-knade, s& alt hat*+} sjelf iftåste förrätta [-;de-] {+cte+} flesta göromålen. I detta afseemle skref han till Axel Oxen&tjerna: ”Jag är både sekreterare [-och kamererare.-] {+»ch, k a me rera re.+} Vore ock calefectorp $juk , så [-blefve-] {+bJefve+} jag omnia tria.

Konungen oek ryttaren som bröder.

Under nämnde krig blef konungen en. gång tomringad af fiender» Eli ryttare såg det, och [--for Att-] {+för att+} icke röja konungen, ropade hat* åt eå--gra sina kamrater: ”Kom och bjelp mig alt försvara bror min(der borta!" De följde? åt och [-.-] konungen befriades* Några ögonblick derefter [-i*åg Gustaf Adolf samma-] {+tåg Gustaf. Adblf samman+} ryttare fången* NLmtigt tog han några af de närmaste med sig, skyndade dit och jagade undan polackarne, samt ropade till den sålunda befriade ryttaren: ”Nu, broder kamrat, ar det 4gvitt oss Emellan T

f T— »

Moses på berget.

Efter stridens slut, vid träffningen vid Me ve, hölls aftoftböa-, hvarefter öfaerhofpredikfcnten Johannes Botwidi lyckönskade konungen till den vunna segern* Gustaf Adolf hade hört, att denne från en. nörbdSgfcfr höjd åftkåd&t fifcriden* Han s varade derföre leende: ”Jag t viftade aldrig om segern, emedan jag såjg Moses bedja för oss på berget*”Dem såbnute kviUplmUen.

Misstänksamhet var fjerran från Gnstaf Adolf* sinne. "Jag kan sofva”, yttrade han, ”i knäét på hvar och-en af mina undersåtare."

Jorden 'år frusen för latm $mn.

En officer skulle uppfora några fästningsverk , men gick dermed både långsamt och lamt tillväga. Konungen blef missnöjd. Officeraren ursäktade sig med, att "den bårdt tillfrusna jorden hade hindrat all gräfning” Konungen sva-rade: ”Jorden är alltid frusen för lata svin/ Ett gammalt svenskt bondespråk, hvarmed både,hans farfar, farbröder och far plägade möta dylika bekvämlighetens invändningar.

Taga sin person i akt.'

Konungen förstod att med aljvar hålla adeln och andra inom tillbörligt skrank. I allmänhet var han ömtålig om sitt anseende, öch yttrade ' derföre: ”Jag måste hålla mitt fat i helgelse, och (ära både höga och låga quid juris”

Köpmännernes fädernesland?

Under Gustaf Adolf kom handeln uti ett mera blomstrande tillstånd än alk sedan Gustaf Wasas tid, och tullarnes inkomst började blifva betydlig. I och för sig sjelf bar dock konun-

[-gra ni fiitromdfl vnot-]{+genr misstroende nrot+} de störa handelsntännema, *Haa sade derföre: ”De hafva sitt fädernesland i [-penningeskrinet,-] {+penningeskrinet r,+} och föra detsamma med sig bvarheldst störda vinsten lockar.”

Xe/va på andras bekostnad.

Konungens Råd afstyrkte bonom från deltagandet i tyska kriget 1630, under förevändning af penningebrist* 0rDe länder jag tänker angripa”, svarade Gustaf Adolf, "äro rika ocb mod-fällda; mina trupper hafva mod och insigt* De skola svänga mina standarer hos den fiende, son» skall underhålla dera»’r

Lagskipntng*

Ehuru Gustaf Adolf vid dödsstraff förbjudit dueller inom sin armée, bådo honom likväl tvenne tappre, högre officerare, som hade en tvist sins emellan, om tillåtelse att & a%öra de» med värjan i hancf. Konungen förtörnadea uti början öfver denna begäran, men samtyckte slutligen och sade, att ban ville sjelf vara vittne till striden, bvartili han utsatte tid oeh ställe. Ban begaf sig äfven dit med ett kompani i&-Janteri, som slöt en riog omkring de begge stridande; sedan lät ban kalla arméens skarpräu»~ •na och sade till honom: ”1 fall någon af de

der [-begge hervarne-] {+-begge berrarne+} blir dödad, sä befaller jag dig.r att i min närvaro gena6t hugga huivudet af de»[-Shwhftamåe* Vid dfessa erd* stmtö*-]{+©fvertefvancfe.*’ Yicf dess» orcf stodo+} de beggc officerar ae en stuad alldeles försagde- af häpnad* devefcv kapade de sig. till konungens fötter,. aahöllo. om a&dV och svaro hvarandra en evig vänskap*. Sedan dess. hörde man aldrig mera tala* om dueller inom svanska airméen.

/tt mera ilönery jtt mera seger*.

Kon ungen landsteg på tysk botten just på [-Ångsburgiska-] {+Augpbttrgiska+} confessionens första jubeldag». Så snart Gustaf Adolf hadfe satt sin fot i land, föll [-han-] {+ban+} ned på sina knän. framför hela arméen och bad till Gud om. sitt företags lyckliga fortgångs som han till Guds ära förehade. Då han, efter [-bönen-] {+bönen:+} såg de omkringstående- officerarne* med tårar i ögonen», sade han. till dem: ^Gråten* icke, utan bedjen med mig. lu mera böner, ju mera seger*, ty flitigt bedit är halft stridt och

[-SBotsatk* naturer?.

Då-] {+segra ek/

Xotsatta naturer*.

Dåt+} konungen var i Preussen och vid ett [-teit&ile’-] {+tillfölle+} ville våga en taäffning, som kunde hnf-va de farligaste följder för hans person,, afttyrk-te Axel Qxenstjeroa honom? cterifran och visade konungen den> stora fara han utsatte sig för* Gustaf Adolf svarade- med häftighet: ”Alltid är [-ni. sår kallsinnig-] {+ni så. kallsipnig+} i hvad ni skall göra, och hi«*> drar mig då. jag är som bäst syssehatt med nå* fön tapper förrättning/ — 'Det är fannt”, sta*[-wadfc Oxenstjem*, "jag-]{+ .rade* Ofcenstjérna, 'jag*+} är så; inetr om jag ej [-atutitbvn sioge vallen po-] {+stundom stoge vatten på+} eders majestäts eld, sa hade ock eders majestät längesech» varit hel och' hällen uppbränd/9

Ert ny; sko» klämmer i början.

Efter Wurzburgs eröfring och Tillys återtåg, föll hela Frankiska kretsen i konungens våld [-och måste*-] {+*ech måste+} svärja honom< trohet och lydnad. Ka-t&olikerne fingo- behålla fri religionsöfniog^ "Jag är kommen",, sade konungen, watt befria mina medmenniskor, icke att lägga deifr i nya band eller tvinga deras öfvertygelse. En ny sko,- om* också bättre, klämmer dock i början/*

EU oförbätterligt feL

Oragifven af sina höfdiogar,. stoi Gusfaf Adolf länge och betraktade* det? ytterst präktiga [-erkebislföpliga-] {+erkebiskopliga+} palatset AsGhafFeuburg. Slutligen vände han sig till de krmg$tående och sade: "Jag har ändå en hufvudt»aklig; anmärkning att [-gpra mot* hela* slottet,,-] {+göra mot hela slottet,.+} nemligen att det icke är [-uppfordt-] {+mppfördt+} på trissor,. så> att det kunde rullad till [-Stockholm**

Gustaf--] {+Stockholm/9

Gustaf+} Adolf fången-

IÄ koaooge» eftdr rhenska' fälttågets slut [-V-] {+g&tt+} i vmttrqTartcr,, lät han tilUéaUä* sin gémål* i> QäUkdWFra*kfu*tr och> konung» bade ri*[-iiit emot1-]{+dit emot+} henne ända till Hanait. Maria Eleonora kastade sig tiU hans brott och omslöt med *ma armar den älskade halten» ”Nu T* ulropade bon , *nu är ändtligen den store Gustaf Adolf längen T •

Fikonet

.

Uti Ingolstadt^ fästning fanns en gammal kanon, kallad Fikonet* hvars egenskap att skjuta både långt och säkert var med protestanternas skada ryktbar alhsedan Scbmalkadiska kriget» [-Styckjunkaren-] {+Styekjunkarea+} vid nämnde kanon rigt?(de och af-skjpt dep på konungen, i det han yttrade: *Se der rider säkert en förnäm herre 1

Men jag skall straxt göra slut på bans resa.* Kulan träffade bästea och kastade honom jemte konungen till marken, bådar öfverhöljda af mull ocli blod» Konungen blef oskadad, lian ryckte sig undan den krossade hästen och steg upp» sägande: *Äonu är äpplet icke moget.”

[-Byggmästare»».

->-]

{+Byggmästaren*+}

Slottet i Munchen var en ovanligt vacker ©cb prydlig byggnad, helt nyligen af dåvaranr-de kurfursten uppförd, eeb* inredfc^ med en mol det yttre svarande prakt* Gustaf Adolf gick igenom rummen och ktr stottsfogden visa sig all* <Ws märkvärdigheter, * [-yttrande oft* beunrfraa ocb bifalL-] Slutligen sade han: ”Hvilke» mästare kar uppfort detta herrliga slott?’ —”Ingen annan", svarade fogden, "än kurfursten sjelf,. som både uppgifvit planen och ledt utförandet.” — "Det vore roligt”, aade kortungen, ”att fa fatt på den der byggmästaren. Jag skulle skicka honom till Stockholm för att der uppfora åt mig ett likadant palats.” — "Det lär nog byggmästaren veta att akta sig för”, invände slottsfogden,- och konungen log åt den trogna tjenarens öppenhjertiga språk.

Står upp från de dödat

Dagen efter Gustaf Adolfs intåg i Muneben gick han att bese tyghusét, hvilket var beryk-tadt såsom ett bland de rikaste i hela Tyskland, [-uppfylldt-] {+uppfyJIdt+} med Tillys under många och segerrika fälttåg vunna byten. En omständighet väckte allmän förvåning. Man såg nemligen ett stort antal kanonvagnar; men det var omöjligt att. upptäcket en enda dithörande kanon. ‘De vid [-»edgräfningen-] {+nedgräfningen+} begagnade arbetarne kunde dock icke afhålla sig från att framkasta betydelsefulla erd om ”konsten att väcka upp de döda” m. m», tills ändtligen en utaf dem lockades att förråda [-bela-] {+hela+} hemligheten. Efter denna anvisning lät konungen uppbryta golfvet i sjelfva tyghuset, dk Wrn straxt derunder upptäckte kanon vid kanon» liggande hvarftals öfver livarandra» Vid denna syn, utropade, konungen: ”Star upp ifrån dit döda och kommer till doms!”

S t[- itt>

BU misstag*

D&-]{+Ett misstog*

Då+} drottning Christina föddes, gjorde barnets brunetta hy ocb starka röst det troligt, att det var en son, och man skyndade att undér-rätta konungen deroro*. När villfarelsen sedermera upplystes oeh konungen underrättades, att han blifvit far tili en dotter, visade ban ingen* bestörtning utån yttrade lugnt: ”Jag hoppas, att denna dotter skall en dag hos mig uppfylla en sons ställe;, bon skall hiifva förståndig, ty bon bar narrat oss* alla*”'

Besparad mödai.

Frankrike blef oroligt öfver Gustaf Adolfe* framsteg i dess* grannskåp^ Dess minister förklarade, att franska konungen skulle se sig, nod* sakad gripa till vapen, ön» man ieke skonade [-katholikerne--] {+kat hölik er ne-+} Gustaf svarade med häftigbet:. ”Väl* aul Om konungep i Frankrike vill slåss med mig,, •å skall jag. spara bonom mödan att uppsöka mig». Jag. skall i spetsen för hundratusen man uppsö** ka. honom i Paris*”

Ett vänligt rad~

D* konungen 1631 intagit stadén Dén*ia,> kunde; han ej underlåta» att föcebålla kommen*' dantera derstädes,. bertigpDi af Savelli,. dess» fega [-uppförande*-] {+uppförande+} medelst stadfens plötsliga uppgifvande* ”Min hertig,’, sade konungen,, *'jag, råder er atthädanefter tjet*» kejsaren» eSer herre» uti dess [-bot',, men ej vid-] {+hof, men. ej, vid.+} dess arméer-”

Orubbligt modL

Dä svenska rytteriet s. å. vadade öfver Lech-strömmen, injagade delta sådan fruktan hos kurfurste» af Bajern » alt han bröt upp från. sitt starkt [-befåstadé-] {+befastade+} läger, innau någon, svensk soldat ännu hunnit

komma öfver strömmen* Följande [-dagen-] {+dagen,+} verkställde Gustaf öfvergånger* med hela sin här» och sade då ban fick se det fiendtliga lägret öde:: ”Aldrig hade jag öfvergifvit en post [-sådaa-] {+sådan:+} som denna» om ock en kula tagit bort både skägg och haka*.”

Lakoniskt svar*

Efter träffiiiingen vid Lech skickade Riche-lieu och. Tät fråga Gustaf Adolf» huru långt konungen* ämnade sträcka sina eröfringar? — ”Si långt mina fördelar fordra”» blef konungen* korta svar*.

[-Sé-]

{+Se+} fienden £ hvitögatV

1 slaget vid Breitenfeld* hade konunget* sjelf uppställt bären» och. dét ieke' blott på papperet [-utån ock. på fältet* Han* red. omkring» ordnade-det hela»-] {+utan ock på: fälteu Ha» red omkring, ordnade det hela,,+} uppmuntrade ocb tilltalade soldaterne och yttrade* bland annat::”Skjut icke gossar förr än ni ser hvitögat på fienden » och hamra icke-

svärden sloa vhot de stålklädda österrikarn#, utm stöt ned hästen.”

En generals största tillfredsställelse.

Efter ofvannämnde slag, som vauns af sven~ skarne, Öfver räknade konungen glad de fördelar protestantiska saken vunnit genom denna seger» "Jag tror knappt”, sade han slutligen, ”att en mera smickrande tillfredsställelse finnes pi jorden, än den en general har efter en. vunnen [-fal tslagt ning/-] {+faltslagtning.’*+}

Da Wurzburg eröfrades, uppburos sederme*-ra de stora rikedomar, som voro gömda i erke-biskopens hemliga skattkaraniarhvalf, djupt in-hugget i sjelfva klippan. Men da frå» samma? hvalf ett skriri bars öfver borggården, lossnade* bottnen oeh hela den tuuga laddningen., bestående af blanka dukater, rullade ut öfver stenarna. Soldaterna kastade sig ned för att plocka upp dem oeh lemnade för syns skall några* åt konungen, men stoppade de flesta i egna* fickor» Gustaf Adolf skrattade och sade: ”Lat vara, gossar! efter det nu en gång har fallit is adra bänder, sa må ni också behålla det/

Konungeo besökte jesuiternas boning, ocb •mottogs af deras rektor med ett latinskt tal^

Politik.hvilket på samma sätt besvarades, hvarefter mm-talet fortsattes angående tiden* religionstvister, och varade,öfver en hel timma, till icke ringa förtrytelse för de bakom stående öfverstarna, hvilka sins emellan hviskade, att konungen borde köra bort jesuiterna, i stället för att hålla tal med dem. Gustaf Adolf märkte deras tankar, och sade vid bortgåendet: ”Hvarföre viljen j förfölja dessa irrenn iskor? Kun nen j icke s* huru de skada den sak de förfäkta, och gagnja den de bestrida?”

Tvetydig vänskap.

Då Sparre, som af Wallenstein beordrats att skydda en betydlig transport af iifsmedel, för andra gången tillfångatogs ocb framfördes till Gustaf Adolf, utropade denne: ”Min kära Sparre! Jag ser att ni håller rätt mycket utaf mig, efter ni icke kan umbära mitt sällskap*"

Oegennytta.

I ett tal, som konungen i anledning af de många klagomålen öfver plundring höll till alla i bären varande tyska furstar, och hela öf-verbefälet samt officérarne, så högre som lägre, yttrade han bland annat, i det han förebrådde dem deras uppförande: ”Jag har af hela det tyska riket icke bekommit s& mycket som till en[-*enéft rock,-] {+*en4ft rock f+} och jag vill heldre rida blott och bar [-härifrån ,-] {+härifrån,+} än kläda mig med edert byte/

Mn för alla.

En bonde framkom just då konungen slutat ofvannämnde tat» ocb klagade att soldaterna hade borttröfvat bana ko» Gustaf Adolf efterfrågade våldsverkaren ; bonden förde bonom genom lägret ocb visade slutligen det tält, hvarvid den förlorade kon ännu stod bunden» Gerningsman-nen» en korporal, framkallades* Efter ett kort förhör

fann konungen angifvelsen grundad» Han fattade den bäfvande brottslingen vid hufvudet ocb sade: "Kom min son t Det är bättre att jag straffar dig» än att Gud för din skull straffar icke allenast dig» utan ock alla oss andrq/

Goda vänner > men — p& af stånd*

Sedan Jumung Gustaf Adolf och konung Christian af Danmark förnyat den dem emellan redan förut upprättade alliaoce, och genom fullmäktige å ömse sidor i vänlighet afgjort alla [-tvistigheter»-] {+tvistighefer»+} höllo de feegge konungar ne uti den [-på-] {+pa+} danska gränsen belägna staden Halmstad en personlig conference i sex dagar, då desse konungar ganska förtroligt' med hvarandra omgin-gos, och stiftade så nära vänskap sim emellan, [-som-] {+•om+} emellan tvenne grannl^onung&r, t anseende till statgmtei*esset> kunde ske» Konung Gustafyttrade vid cfetta fittlallfe: ”Jag estimerar io-otmgen af Danmark framför alla andra herrar., oeh traskade förnämligast bålla vänakap med honom» — om han allen aat e\ vore min granue.”

Brer$kål.

Konungen sände Johan Skytte i ett angeläget ärende till Köpenhamn» Då detta var väl tilländabragt, föreslogs ett broderskap emellan de begge konungarne» h vilket fullbordades på följande sätt» Konung Christian hade låtit bjuda ett stort samqväm på slottet af utländska sändebud cch inhemska förnäiba herrskaper. När alla gäster voro församlade, inkom Christian i matsalen och hade Johan Skytte med sig. Konungen satte sig derefter till bords, och Skytte i högsätet. Under måltiden steg Skytte upp, [-.höll-] {+höll+} ett tal på latiu till Christian» och drack [-bans-] {+hans+} majestät, på konungess i Sverige vägnar, broderskap till. Christian steg straxt upp, och svarade äfven på latin: ”Att såsom detta broderskaps tilibjudande hade varit hans majestät kär-kommet» så ville ha» ock göra rätt för skålen*, och drack den i botten under sang» spel och styckeos lossande»

Fruktlöst försök.

[-En högläré «riä*dsk-]

{+En» höglärd. utländsk+} theolog D» Pareus» kom till Sverige» och ville Öfvertala konungen att för-.fua; dett toth#rska och reformerta religionen >

föreställande skadaa af den oenighet, som hetr-akade emellan de begge protestantiska kyrkorm» 6fver en sä vigtig framställning radförde sig konungen med sin visa rikskansler, hvilken all* deles afstyrkte denna sak* Konungen gaf der* före Pareus till svar, ”att han trodde både lä» ran och gudstjensten i sitt rike vara väl inrättad, och enligt det uppenbarade ordet; att alla . försök att bringa olika trosförvandter till enig» [-het-] {+bet+} i bekännelsen, afiupit utan frugt, och oftast haft skadliga påföljder; att ett sådant verk vore alldeles Guds eget att uträtta, hvilken han bad ingjuta fred och enighetsanda uti alla de protestantiska kristnas bjertan, till fördragsamhet med hvarandra och inbördes försvar emot ut-värtes fiender*”

Svar på förtal*

Konungen fick en gång höra att några yngre adels- och em betsmän började mönstra och förtala hans regering^vch krigslystnad, samt de höga krigsgarde^ ;£6<n årligen måste utbetalas* Då detta berät&des för konungen, sade han: "Så länge de morra, må de gå! men gläfsa de för bögt, så slår jag dem på nosen!” En gång slog konungen äfven till, och* det så kraftigt, att det sedan blef tyst äfven med morrandet.

Medel mat öfverméd.

Den konungslige bjelten var, som den ringaste af sine undersåte?, ej heller fri från hus»

[-lbk-]{+m

lbk+} sorger. Han yttrade i an led ning deraf:

[-* Af ven-]

{+"Afven+} jag har mitt malum domesticum (bus-lig olycka), som trycker och hindrar mig frått au blifva öfvermodig öfver mina många fram* gångar.0 _

En godtgjord förseelse.

Att en stor prins begår någon orätträdighet» är icke utomordentligt; en furste» ehuru mägtig [-han-] {+ban+} ma vara, är så väl som alla andra menni-skor och ofta raer utsatt för de svårigheter» som åtfölja igenskligheten» men blir hjeke när haå rättar det han illa gjort» känner sitt fel» till— atår dtt och lagar så att det bortglömmes. Gu* stat Adolf var het» häftig, något sträng och likväl rättrådig. En gång när arméen defilerade framför honom» blef han ganska förtörnad på öfversten Seaton» hvilken» då han ville ursäkta sig» fick af konungens hand en örtil. Näpstea var bård ocb så mycket vanhederligare» som [-^en-] {+den+} både skedde offentligen ocb ingen utväg [-var-] {+▼ar+} att taga hämnd deröfver. I högsta grad [-forolämpad bäraf»-] {+förolämpad bäraf,+} begärde Seaton genast sitt af-sked» bvilket äfven beviljades honom» hvarefter ban reste bort från hären. När konungen återkom till sina rum» tänkte han med lugu på det 6otn händt» och fann att hau i otid vanhedrat en nyttig man. Han lät derföre kalla Sea* ton» men denne kunde icke anträffas, och det berättades för konungen att öfversten rest tiU banmark» förmodligen att der söka tjenst. Ko-nungen gick derpå ^genast ut, steg till häst mfed några fö upptaktande, reste till gränsen emellan Sverige och Danmatrk* Knappast anländ dit, såg* lian Sea ton komma; konungen red honom till mötes^ och yttrade: ”Herr öfverste, j ären förfördelad, och det är jag som gjort er orätt: Jag förtryter det, ty jag har aktning (or er: Nu har jag kommit hit att låta er fö satis-faetion: jag är utom mitt rike* gränsor: ääfedes äro Gustaf och. Seaton lika gode: Se här: två pistoler och tv& värjor: tagen hämnd om j kun-nen.” Rörd af detta ädelmodiga steg, kastade sig Seaton till konungens fotter, tackade förden satisfaction hans majestät behagade gifva honom, [-och-] {+oeh+} bad konungen tillåta honom att dö i hans majestats tjenst. Konungen omfamnade honom, och de vände om igen till Stockholm, hvarest [-konungen-] {+konungeo+} sjelf berättade i hofherrarne* riärvaro [-bvad-] {+hvad+} som hade händt emellan honom och Seaton.1

Pennan ock svärdet. ,

Konung Sigismunds illpariga jesuiter uppsatte åtskilliga skenfagra skrifter, för att svärta'» Gustaf Adolt både in~ och utomlands. Dessa controversister lät konungen en lång tid ständigt besvara, men då han såg'att det icke ville taga. något slut dermed, ledsnade hän slutligen* [-dervid*-] {+dervid,+} och skref derpa ett bref till ftltherren Jacob De la Gnrdie, uti hvilket han» ibland annat, yttrade sig således: ”Så länge vi endast svar»konungen i Polen med petioÄi, förlora vi alltid, ty han har bättre skrifvare än vi, ocb »om förstå den konsten att försmäda i grund; men om vi, med Guds hjelp, vilja bringa polackar-ne till skäliga villkor, böra vi bjuda dem freden med ena handen och svärdet med den andra, då vi ock snart skola finna dem saktmodiga som lamm/'

Skomakare blif vid din läst

v Under det konungen var sysselsatt med att intaga en skants vid Dirschau, blef.han skjuten i axeln med en musketkula, och måste derföre bäras derifrån; armen hade blifvit uppryckt i höjden, och konungen trodde sjelf densamma; helt och hållet borttagen af kulan* Såret var farligt, men ej dödligt» ocb då rikskansleren, Axel Oxenstjerna förehöll Gustaf Adolf hans våg-samhet, och att han ej mera aktade sin höga [-person,-] {+person»+} svarade han: ”Gud skall ej upphöra att. bevisa sin allmagt, qkb vi ock ej mera vore vid. [-lif/’ Ocb-] {+lif,” Och+} då .(altskären ej kunde taga ut kulan, sade konungen: "Lat henpe sitta, det är ett mär-ke, ooin vi ej behöfva skämmas före.” Han slif-medikus ville jemväl framkomma med sin varning, men, fick af konungen det svaret: [-9,JVé>-] sutor ultra crepidam’’ Det är: blif du vid ditt. yrke» eller aom man på svenska brukar #8-, ga: skomakare blif vid. din läst;JMenMnifa.

En vice-amiral på ett svenskt skepp förhöll sig ganska tappert» och sträfvade i det längsta mot fiendens öfvermagt; men då han såg sitt skepp alldeles omringadt» och ingen utväg att [-kunna-] {+kunaa+} frälsa sig eller detta, satte han eld på krutkaminaren och sprängde skeppet i luften, tillika med allt som var om bord. Då konungen fick höra detta, sade han: ”Emot mig har han handlat som en redlig man, men emot sig sjelf som eå dåre/

Sådant händer ock i våra dagar.

[-Dft-]

{+Då+} konungen 1628 skulle kriga mot Polen, [-anmält e-] {+anmälte+} sig en student (rån Königsbeqr* som af vrede öfver att ej hafva fått några penningar från hemmet, beslutat antaga krigstjenst. Han [-hade-] {+bade+} ärnat framföra sitt tal på latin, och iden* [-va-] {+na+} afsigt öfver läst det dagen förut. Da han

o o

ändtligen fick företräde hos konungen, började ban sålunda: ”Stormägtigste konung! stormäg-tige konung! stormägtigste!** Dermed var allt slut, och det öfriga fastnade i halsen. Konungen, som såg studentens förlägenhet, sade då till honom: ”Min vän, jag kan ej heller mycket latin, låt ctes tala tyska med hvarandra; hvad begär du?” Studenten svarade: ”Sir, jag ville gerna* blifva [-ryttare/ —-] {+ryttare.” —+} ”Godt!” svarade konungen» ”jag be-höfver nu ryttare; hvad är du för en?”— "Jag är student, sir!” — ”JJå, af en förderfvad studentkan man väl göra en god soldat." — ”Men jag har hvarken bäst eller penningar, Sir!” — ”Jag vill hjelpa dig”, sadé Gustaf Adolf, ”men b vårföre vill du icke fortfara med studierna?” — *”Sir! jag lider nod*', svarade studenten, ”jag får inga penningar från mina föräldrar, sä att jag kan stanna vid akademien, ocb dessutom bar jag ganska stor lust för krigare-yrket.” Der på yttrade konungen: ”Ja, ja, men kanske du gjorde mig större tjenst med din penna, än med din värja.” Konungen torde härmed hafva menat,, att han ej allenast behöfde armar utan äfven hufvud i fält.

Yttre prakt bör ej sk+ämma.

Konungen förmante en gång trupperne, att de icke borde förskräckas för fiendernes stora prål i fält, tilläggande, att all deras glänsande utrustuing vore intet annat än ett byte för dem, och .derföre skulle de ansätta dem hårdare, för att taga deras grannlåter af dem.

Frimodigt svar.

Då konungen tågade ut i falt mot polac-karne, hvilka hade en öfverlägsen styrka emot honom, föreställde en af hans generaler honom det vågsamma i ett sådant äfventyr, att vilja [-inlåta-] {+inllta+} sig med dem i drabbning. Med ofor-sk räckt mod svarade konungen honom: ”Vi

6kunna dest omindre skjuta fel, när de äro många.”

[-Repret&alier.-]

{+Repressalier*+}

Konungen gjorde pretentioner bos Frankrike, som likväl ieke v un nos. Han blef derföre mycket ond pä kardinalen Richelieu, och sade till franska ministern i Frankfurt: ”Det ban aldrig hade läsit, att fransoserne voro komne |iU Sverige; men väl, att de Svenska hade intagit1 hela Frankrike och plundrat detsamma* H*n hittade ock ännu vägen, och ville i egen parson komma till Paris och afhemta munken samt tukta honom.” — ”Besväret att gå till Paris, är alldeles öfverflödigt”, svarade ministern, ”denne munken lär möta Ed. Maj:t och emottaga Honom med 100,000 man på gränsen.”

Ett triumvirat•

En gång yttrade Gustaf Adolf under 30-åri-ga kriget, att han hade att göra med tre slags personer: med en munk; <det var Tilly: med en soldat; det var Pappenheim, och med en narr: hvarmed ban menade Wallenstein. ”Ibland alla -dessa tre,” sade konungen, ”är det ingen, som gör mig större bryderi, än narren/

JKonfraiter*

Konungen vsrr mycket snar att filma svar [-då-] {+da+} något framställdes till honom. General Tilljr

lät vid något tillfälle fråga Gustaf Adolf» om han visste, bw»m haa hade att göra med? Konungen * varade: ”Med -en stor kejserlig genera L” -— Hvarpå Tilly lät svara: "Icke allenast det» utån ock. med <ea, som ej var född afqvin-na, aldrig haftgära med qvinnor, och en som hållit 14 fältdag och alla gånger vunnit/' «— Konungen lät säga tillbaka att 'Tilly skulle veta , att han hade ätt göra med en, som var född af 4jvinna, haft göra med qvinna, och en [-•som-] {+-som+} icke hållit mer än 2 fältslag, men har dock hopp att vinna flera/*'

, Ett valförtjent straff.

[-Da-]

{+Då+} konungen med storm hade intagit Frank-fart an der Odér, ocb lemnat soldaterna tillstånd att plundra staden i tre timmar» beklagade sig en reformert theolög, vid uaran Pelargus, att [-soldaterne-] {+soldateme+} ej heller skonat hans hus. Men konungen jgaf honom det oförväntade svaret: "Det är 'ett välförtjent straff» som j måst lida» efter j' predikade falsk lära i kyrkan/'-

Detta $yar meddelade Pelargus sedan andra sida* trosförvandtef på åtskilliga orter, hvilka ej blefvo litet bestörte, liksom de hade varit alldeles öfvergiftia» sedan Gustaf Adolf, af hvilkens beskydd de väntade sig så stora fördelar» blifvit så förtörnad. Men koaungen skall efter detta yttrande visat sig nådigare, emedan han begärde af theologerne i Berlin, att de skulle författa en skrift, huruvida de i hvar trosartikel kundeförlika sig med den evangeliska kyrkan, och sände densamma till de svenska theologerne. Der-af trodde sedan de reformerta theologerne, att konungen i sjelf va verket ej sökte annat, än att betaga dem all fruktan att han hade kommit att med svärdet vederlägga deras meningar.

Purpurn ur af åtskilligt pris.

Uti en alliance med konung Ludvig XIII i Frankrike påstod dess sändebud, alt franska konungens titel skulle uti traktaten sättas före Gustaf Adolfs. Då man föreställde honom, att begge voro konungar» samt således af lika värdighet, svarade han: ”Purpurn är af åtskilligt pris.” i— Men konung Gustaf, som ieke ville uraklåta att iakttaga sin ära och värdighet, [-til-]e-] {+yil- le+} heldre umbära den af alliancen förväntade förmån, än att låta det äldsta konungarikets höghet på något sätt förringas. Han skref derföre sjelf till Ludvig, ”att ban ej hoppades, det konungen af Frankrike allenast till den ändan sökte bans vänskap, för att betaga honom den af Gud m^ddeldta äran; eljest betygade konungen, att ori^ detta hinder röjdes ur vägen, gjordes å bans sida intet uppskof med alliancen/’ Ludvig afstod ifrån företrädet och en alliance slöts emellan svenska och franska hofven.

Hedersordets helgd.

Quintus de Ponte, en italienare och löjtnant i kejserlig tjenst, antog tjenst ho6 Gustaf Adolf,

under föregifvande att hafva öfvergifvit kejserliga arméen, men hans afsigt var att taga lifvet af konungen. Förräderiet blef likväl i tid upptäckt, och förrädaren fonn för råd ligast, att öf-vergå till fienden igen. Da kort derefter Dem-rain ble£ intaget af svenskarne, med vilkor att garnisonen skulle fä fritt aftåga med all dess egendom, befanns äfven Quintus de Ponte ibland besättningen» Vid uttågandet gjorde några personer konungen föreställning, om icke åtminstone denne förrädares egendom borde qvar-hållas, till, straff för hans uppsåt emot koriun-gen. Men Gustaf Adolf ville ingalunda tillåta detta, utan befall te, att både person, och egen-dom skulle fritt och obebindradt få passera, på det ingen skulle hafva orsak att säga, det han handlat emot sitt gifna hedersord»

Drömmar.

Natten före drabbningen vid Breitenfeld, icke långt från Leipzig, hade Gustaf Adolf följande dröm: Han tyckte, det han höll den gamle kejserliga generalen Tilly vid håret; men att hau icke förr fick fäste på honom, än sedan han af honom blifvit biten i venstra armen. Följande dagen erhöll också konungen en härlig seger öfver honom; dock blef förut den venstra flygeln af konungens krigshär, der Sachsarne stodo, af Tilly hårdt anfallen»

JEn annat} dröm skall konungen haft då han en gång var hos sin svärfader, kurfursten af

[-Brandenbitfrg, kort-]{+Brandenfcurg, feort+} före tysk* kriget* Stnot rf*i tér en middagsmåltid Iwde Gustaf Adolf stöd* stg pä armbågen och inslumrat^ ban drömde, då*. huru ban arbetade att klifira. upp för ei». hög klippa elfar err högt berg, me», att han»' ieke hann högre upp än haHVägs* Bfter bon oro tyckte han en lång ansenlig yngling kräng* uppföre, hvilken snart kom uppå berget, dfer han ställt si# på spetsen ocb ropatl Victoria f Yictoria!: Under dröra men bar också konuogen verkligen arbetat mycket med’högra banden,. s& att spetten statt honom r pannan*. De omkring-stående af kopungens herrar, som, märkte detta, trodde alt något oncfe

påkommit honom* ocb väckte upp honom*, just i det Ögonbfick han» tyckte sig högra ropet 'Vietoria*. Gustaf AdolÉ vaknade upp, men beklagade, att de* rcke bader låtit honom solv a längre, ti Hs. han fatt förnimma gången af denna dröm-— Med den. långa yngr lingen måtte hafva {+*+} betecknats Gustaf Adolfs efterträdare Carl X Gustaf, hvilken, sedan han [-koqa-] {+kom+} till Tyskland, förskaffade protestanterna re^ ligionsfrihet samt den ädJa, fredén; hvilket O-u^ staf Adolf, oaktadt all utståud$n mpda osh desfi död pä ftlagtfeltet* icke hann, uträtta*.

Lifsfar»*

Vid en beetormning i Preussen, der skär-mytslingen var ganska häftig, råkade konungen komma in bland de fiendftliga pofackarna, dä [-tn redaa-] {+#n redan+} höll honom i gefcänget* och en an**mtn fattade honom i armen; men han lat ge» känget dragas öfver hufvudet på sig, och lem* rnde det tillika med hatten i sticket* Den andra åter som höll honom i armen r blef af en svensk soldat sk ut en, så att konungen trndslapp»

Vid Nurnberg tog en granat bort sporren' på den ena af konungen» stöftor» då äfven fiolen bl^f litet skadad» men äfven då, likasom vid flere dylika tillfallen» låtsade konungen ej. märka något förr $n ban öfverväldigades af sraär-tan»

Luther* rätta söner*

[-Da-]

{+1%+} konungen hade med sin asrme kommit till Wittenberg t slog ban sitt läger et* Qerdings-väg ifrån staden» En mängd studenter ocb theo-loger infällde sig i lägret för att fä se konungen. Han bjöd dem in i sitt tält» talade med [-•omlige-] {+aomtige+} af dem och kallade dem för JLuthers rätta söner* Till de äldre theologerne yttra^ de konungen t ’7 herrar» vi hafva bekommit af eder uti dezrna orten Evangeli ljus till oss i Sverige; men nu vill det. hos eder af fienden [-fördunklas»-] {+fördunklas,+} derföre måste vt komma till eder, och näst Guds bistånd åter upptända det igen/

En Jeremiad*

Efter slaget vid Leipzig ocb några» fästningars eröfrande jemrade sig kåtholiJ&erne högeligen öfver Gustaf Adolfs framgång.. En> katholsk.rådsherre skref i anledning deraf ett bref till påfven, som icke torde sakna interesse för läsaren.

”Nu först finner jag att Hans Helighet ej obilligt sväfvai* i stor fruktan och förskräckelse, sedan han erfarit det olyckliga krigsloppet i Sachsen, äfven detsamma har gjort mig sa [-förvirrad,-] {+förvirrad»+} att jag i sanning kommit ifraft mina sinnen, om ej den beständiga förhoppningen och tillförsigten till den hÖgtlofvade himmels-furstinnan, den heliga modren Maria, synnerligen uppehållit och stärkt mig. Dessutom far man allt mer ocb mer stygn i hjertat, då den ena sorgliga posten kommer efter den andra och foctfar samt berättar med visshet, att Hans Helighets trogna tjenare general Tilly, intet allenast är slagen ur fältet, Utan ock, fastän han genom en consacrerad hostie, väl förvarat sig emot de svenskas djefvulska kulor och spjut, likväl blifvit träffad så i ryggen, att intet hopp är mer om lifvet, utan har han sålunda måst uppgifva sin heliga och med många kättates blod renade och tvagna själ. Så grasserar ode. konungen af Sverige allt ännu, och några undsluppne, bäfvande och darrande patres och ordensfolk medföra den tidningen, att denna grufveliga armée redan låter se sig i biskops-dömet Mainz, och finner ännu hittills ringa [-jmotstånd.-] {+jraotstånd.+} Så är det ock förskräckligt att höra» det fursten af Sachsen helt rasande går till Schle-sien, det motsträfviga packet, som éj kan bevekas att draga den apostoliska stolems lindrigaoch fjufva ök, eller hållas i tygelo; for att stärka dem i deras ondska » och dem i den förra för det heliga romerska riket skadliga och förklen liga religionsfriheten att återstälku Huru mycket nu Eders Helighet igenom dessa bedröf-liga händelser i dess kristliga, bögstbtrömliga-ste uppsåt, ^beträffande tyska kyrkans refarma-tion, och andra goda saker, är vorden tillba-kasatt, deruppå kan jag ej utan största sorg och grämelse tänka» Vi hade gjort oss den vissa förhoppningen, att E. H. kära och lydiga son, kejsar Ferdinad skulle genom general Til-lys länge utöfvadé tåpperhet förjaga den svenska vatten konungen, förskingra hans Lappar ocb svartkonstiga armée, oeh tillbörligen straffa de skamlöst rebelliske tyska furstarne på hvilket sätt ett frkt pass

hade Öppnats för H. H», att med dess apostoliska magt tränga sig igenom hela Tyskland, och bringa alla btskopsdomen, klostec och kyrkor till dess apostoliska stols lydno, på det de arma vilsefarande fåren måtto återföras på rätta vägen och till sin rätta öf-vfcrherde. Men nu är alk detta på en gång. fallet i brunnen, oeh den hittills spelta lyckliga komedi, emot all förmodan' och mensklig, tanka förvandlad i en beklaglig; tragedi etc/

Förtröstan på försynet*.

Ertprest från Antwerpen träffades» en aftons :» konungens sofrum med en dolk, hvarmed hat* tänkte a£häoda konung^a lifveu Man ville för-

[-må konungen att.-]{+må* körmng.en art+} hämnas denna bofven* eferita uppsål^ men han svarade: "Vi förtrösta i allt [-pa Gods försyn.,. ocb utan den Hägstes tiMåtefc*-] {+på Guds försyn,. och utån den; Högstes tillåtel-+} se kan ingenting bända: oss, hvar före Gud Äfven vid detta tillfälle- oss bevarat.*9 Presten blef utkastad med tilfeägjefee att ea anoanr gfiug iefce* gå utom sin kailetse*.

Gån ut i helat verlden och pmedSkenf

Da konungenr under Sft-åriga* kriget, låg »ed sin har i Tysktmd, och fick ste i en kyrka de 12 apostkirnes bildstoden af silfver, till-talte han dem saliedfes: "HvadL gode herrar!: X stan har stilla på ett cum^ i stället för att gå-i hela» verhfen och predika,, som X hafven blif— vit befalhel Nå.,, på; mi» ära,, så skoEen. X förrätta* Ecfer beskickningS Konungen khöll: sin» ord och lät sia mynt utaf apostlar ne ^ hvarpa han satte* en sinnebild till Frälsarens äreminne» och utspridde samma* mynt öfvecallfc.

Hårda stoafl- for mman* förseelse-

S8b mild ocb öfverseendfe konungen eljest var [-liemnar* han.-] {+lfenmar han+} likväl en* skugga efter sig på sitt [-minneygiettom.-] {+minne,, genom+} följande händelse:: Vid hofvet var [-som kammarherre'-] {+som. kammarherre+} upptagen Erik Brorson Rå-lami>,. en> lärd och berest yngling» meni af öf-vernuMKgt och stolt sinnelag- Da konungen [-fZ3t ii Nurnberg en gång;-] {+1731 i. Nurnberg; en; gång+} i sällskap med flarn[-främmande-]{+fl*ämmandé+} furstar satt vid aftonmåltiden,, var händelsevis inga af hofjunkrarne tiH&tädes* Konungen befallte derföre Rålarnb trädb till bordet och- bestrida hofjunkaretjensten^ sådant var egentligen under en kammarherres värdighets Ratamb kunde derföre aildefo* ieke förmå sig, att efterkomma konungens befallning, men ej [-laeller dieremot uppgifva-] {+heller tleremot uppgjfvav+} några ursäkter, utan vändfe sig hastigt om oefo lemnade rummet»

Konungen blef utomordentligt uppbragt öfver denna djerfhet och; visade olydnad, isynnerhet uti främmande-furstars närvaro, och befallte att [-Ra la m b-] {+Rålamb+} skulle fängslas* Denne blef förut underrättad derom» ocfo rymde. Konungens hann Ökades, ännu mer härigenom, ocb hau misstänkte, kanske ej utan skäl, att Rflfamb* blifvit

[-Éullfe-] {+uppfostrad uti sjelfsvåldiga tänkesätt,, samt be- fallte+} derföre, att fadern, som var president i [-Åbo-] {+Abo+} Hof-Rätt, skulle afsättas,. häktas och mista [-alla--] {+alla+} sina förläningar, till dess- sonen: inställt sig; hos konungen, för att undergå lagligt straff för sitt ovärdiga förhållande.. Fåfängt fällde* Rådet förböner för fadren,. såsom en {++} gammal förtjent [-embetsman, oskyldig, ii-] {+eanbetsman, oskyldig. i,+} sonens fel och .för detsamma redan tungt straffad med* en< hjertäng-slan, som lagt honom på sjuksängteu.. Konun-> gen var obeveklig:: fadren måste verkligen un- dergå ofvännämnde* straff —- — 'emedan hau

sin son till vanvördnad och ohörsamhet emot [-Öfver heten,-] {+öfverheten+} icke bättre uppfostrat hade.** An dt» ligen nära {+•+} trefjerdedels är derefter, på drottning;

, Maria Eleonoras förbön-,> lofvade konungen, mil-*[-dr% iomen; nen-]{+ m

dra domen; me&+} dess dod hindrade de» shåtli-ga förlikningen. Genom Axel Qxenstjernas be-medling blefvo äodtligen begge Råtawiberne upp-tagne till nåder igen-. Sonen dog ett par år-derefttr som swoskt sändebud, i Paris*

JSSr okotmSMmren är borta, lägga skolgpssarne* bort boken.

När Maiatz belägrades dien 8 December 1631 * [-borltog-] {+borttog+} en kuta den vid konungens sida närmast stående lioÉsvennen; konungen qvarstod likväl, då händelsevis holländska sändebudet in— fann sig på stället oeh. bad konungen, "att vara meta aktsam om sitt eget dyrbara lif» Han [-behöfde-] {+behÖfde+} endast uppgöra planen* och kunde sedan lemna [-*-] utförandet åt sina höfdingar/ — ”Min herr ambassadör’*, svarade konungen, ”man eröfrar inga städer genom att rita cirklar pa sitt kamma vbord, är skolmästaren borta,, sa lägga skotgossarne också bort boken/*

Försynen.

Då konungen vid Ingolstadt red allt för när-ra fiendens skantsar för att recognoscera, blef hästen hvarpå han red dödskuten af en styckekula* så att konungen föll till jorden, men reste sig straxt upp igen* till de närvarandes största glädje» Han visade ieke ringaste tecken till bekymmer häröfver* utan tackade Gud som befarat honom. Men straxt därefter blef mark-grefven af Baden, Cbristopher, som red på sidan om konungen, så träffad i pannan af en kula, att han dog på stället* I anledning af detta dödsfall höll Gustaf Adolf följande tal till sina trupper på fria fältet: ”Den grymma kulan som förkortat den dygdige markgrefvens lif, påminner mig oeh eder om allas vår dödlighet; derföre oot jag", efter v Guds vilja, en gång skall så oförmodad t sluta mina dagar här, så vet jag att min rättmätiga sak, nemligen att återställa Tyskland i sin förra gamla frihet, skall göra . mig en lugn graf. Gud kan uppväcka efter mig en förståndigare än jag, att vidare utföra denna saken/

Intelerenct*

Att Gustaf Adolf, oaktadt han stridde for religionsfriheten, likväl icke var någon synnerlig vän af de reformerta, kan man sluta af följande exempel. Landtgrefven i Hessen, Wilhelm, anmodade konungen att tillåta, det de reformerta måtte få uppbygga en offentlig kyrka i Frankfurt am May», men konungen svarade härtill: ”lag ville mycket heldre tillåta att alla mina soldaters värjor stöttes mig igenom hjertat, än att de reformerte, i kraft af mina vapen; skulle bekomma en sådan, fördel/

En fövmanit

Konungen var ganska angelägen om en god krigsdisciplin % och förmanade ofta sina oflicerar*[-re au-]{+ >

re att+} den noga efter författningarne iakttaga» 1 synnerhet höll han till de ty$ka officerarne följande allvarsamma tal i flera höga personers närvaro: ”J, tyskar,, äro förnam ligas t de, öfver hvilka hoptal& klagomål och. besvärskrifter blif-v vit afglfne för edert elaka framfarande med ed ra

{+O *+}

blods- och religionsforvandter.. Gud straffe eder derföre, att j förakten mina eder giftia författningar, och. förorsaken) att man maste höra: ”konungen är mer koffrmen for att plåg.a, äit>ått hjelpa ochi försvara o$s •* men. Gud' är mitt hjertas vittne att jag. är oskyldig- Jag bar for eder skull fråntagit min krona hennes skatt r och användt öfver 40 tunnor guld;, ja* allt hvad mina stridande händer eröfrat har jag; delt ibland eder, och sjelf intet behållit,. begjirer oek ingenting af eder;: likafullt utöfven j alla förbudna gemingar emot mina till edert bästa tagna matu Viljen j rebellera, sa vili jag. taga .mina Finnar [-a&ides-] {+afsidés+} och. sedan, slås* med edfep till sista man-I fiiktttingar hatidiBti? j soqt redlige kavaljerer mm jag: tafar-n**aiife éam ttmnwmtpu drnriplin.. Upptagen dferföre denna eder gjorda, hjertlig» förmaning tilli godo ocfo bä*£ren> eder-”

£» god soldat bör imm gpd kristen-

Da konungen, tågat ut till det betryckta» Tysklands befrielse ech landstigit på dess jord,, utropade han efter förrättad bön: ‚#Mina väo-r-ner! den; som. rätt beder har redan till hälften»vunnit: ju öere böner, dess mera seger; ingen [-är-] {+är.+} god soldat,soui ieke är god kristen!”

Konungar äro* inga Gudar*

I Naumburg emottogs Gustaf Adolf med den [-»*©rsta-] {+största+} glädje af folket, som ansåg honom som [-

sin beskyddare»-] {+siji, beskyddare..+} Man täflade om att,få vidröra slidan af bans svärd oeh follarne af hans kläder. [-Rouungea-] {+Konunger*+} blef orolig bäröfver* ocb sade till dem som följde honom: ^År det icke liksom detta [-folk-] {+folt.+} ville göra mig till ea Gud.? Men jag fruk-lar att hlmraelen hkall straffa mig för detta gyckel , ocb snart nog för dessa svaga dårar uppenbara min usla dödlighet/*

Konungens i Sverige företräd*.

1632 föreslogs ett möte ocb samtal emellato 'toauugen ocb Ludvig XIII i Frankrike, som då [-'-] vistades i Metz.* genom märkts Brezay, på kardinal Riebelieus vägnar.. Gustaf Adolf svaräde: "*Jag viil medrdak itiHkorkonr>rna korrttng Lad-vig till mötes* så £rami ha a beligt oeb noga [-% Till taga i-] {+vill taga, i,+} akt dbt företräde* bviiket jag* såsom konung {+i; Sverige,. pretenderar+} i Sverige* pretettderar i gång och säte/ När Richelieik fick böra detta* blef han aå för-il^ea att haa afstod fråa att yrka dessa bada [-konungsu s sa*at»amräde..

Ödmjukhet

Till si»-] {+konung^s> sammanträde*.

Ödmjukhet.

Till. sin;+} biktfader, doktor Fåbritiu*,. skall konungen någon tid före sia död hafva yttrat:

[- -][-”Jag-]{+ m

”Jag+} ser vill att Gud lär ined det första Rta nr olycka öfvergå min arméé, ty menniskorna lem-na Gud, varda säkre ocb sätta allenast deras* förtröstan och tillförsigt på mig, som dock ej mera är an en arm, svag och syndig menniska/

— En annan gång skall han ock titt samma Fabritius hafva utlåtit sig: ”Min herr doktor, våra saker stå väl ocb aflöpa lyckligen; men eftersom många hålla mig likasom för en Gud, och göra mrg gudomlig ära, så fruktar jag att Gud det straffarl Dock yetHan, såsom en hjer-tans ransakare, bäst att mitt bjerta är långt rfråt* sådana tankar, och att detsamma är mig alldeles emot/

Man emot mast»

Då konungen kort före slaget vid Luföea red omkring bland bären, blef han händelsevis varse en nyvärfd soldat, som gömt sig; andån i ett hål. Han frågade honom,, om han icke tänkte gå emot fienden på fältet? Hvarpå soldaten svarade: ”Allernådigste konung, jag är fienden så gramse, att jag icke gitter se honom.”*

— [-”Hvad!”-] {+”Hvad!"+} sade konungen, ^Tort med* dig.” —*-”Nå”, svarade soldaten, ’onv det då ändtligen [-skall«så-] {+skall «så+} vara, så låt mig fa utmm man af fienden; vi skola väl &ka till att vr båda två förlikas.” Den oerfarne soldaten trodde således att det skulle gå man emot manr och så fakta med hvarandra. Konungen svarade derföre: ”Fienden är din man; låt ipig sörja för förlik— [-ningen/-] {+ningen»19'+}Ett fromt hjerta.

I lägret vid Werben hade kontmgen inneslutit sig helt allena i sin kammare, och emot vanligheten dragit igen dörren. Då nu hofrådet Jakob Stenberg ville gå in till konungen och berätta något, läste han sakta upp dörren oéh såg konungen andäktigt läsa i bibeln, hvarföre* Stenberg ej ville störa honom, utan läste åter sakta igen. Men Gustaf Adolf såg honom, och befallte honom komma in. Då nu Stenberg bad om förlåtelse att han stört konungens andakt, svarade han: ”Jag sökte mig en tröst i Guds

D O

ord, ty jag märker att djefvulén ingen menni-ska så mycket eftersätter, som dem, hvilka skola göra Gud räkenskap, ej mindre för andras, än för sina egna gerningar.”

Konungens sista tal.

Om morgonén den 6 November 1632, den dag då slaget vid Lutzen stod, red Gustaf Adolf omkring till sina regementer, och uppmuntrade dem med sin. vanliga vältalighet till tapperhet och hurtighet. Till sina Svenskar och

Finnar sade han: ”J, redlige bröder! visen i dag eder tapperhet, fäkten manliga för Guds ord, och lemnen ej eder konung i sticket. Tron på Gud, från hvilken all seger kommer. Gören j det, så hafven j ära för Gud och hela verlden; men gören j det icke, så svär jag att ej något ben af eder skall komma till Sverige igen. Betän-ken hvad rättmätig sak i fäkten för, och tron,

tit j htfveo mig tiH kamrat oob tapperbets-vittne. J stån - snart vid ändan på rännare-banan, hvarest tyck» och beröm vänta eder? och viljen j få belönmg af fiendens byte ocb njuta den Öuskeliga fredens sötma, måste man sluta kriget med samma tapper het som man det börjat.”

De tyske tilltalte konungen åter sålunda r "J tyske, käre bröderf jag beder eder för Gud» barmhertighet, att j förhållen eder j dag på det rätta tyska maneret: ga» mig rigtigt urider ögonen, och bjetpen mig att slå Guds fiender. Viken ej, ocb vete» att jag för edert bästa skull, skall fäkta till imn sista: blodsdroppa, och ej; sky någon fora, s& stor hon ock vara må. St&a j med mig, så vilja, vi ej tvifla, att ju den Högste skall förskräcka våra fiendfer ocb gifva oss en härlig seger af himmelen» J mläggen ock der«* medelst bos dfcn sena efterverlden ett härligt be* rom. Men göten j. det icke, sa är det sanner-ligen beståldt med eder religion och ädla frihet/* Sedan ' den tappre bjelten sålunda uppmuntrat sine soldater, lyfte bati sina ögon upp till himmelen och ropade med hög, röstr ”Nu vilja vi fresta på » Herrans naronl Jesu bjelp mig i dag s strida för ditt heliga och rena ord till ditt namns lof och ära! Amen/

De sista Itfnadsstundeme^

Konungen hade $lägit fiendens rytteri rtied sin högra flygel,, då han* fick dfei* underrättelseatt fotfolket, ftydcte öfcer grafvame» Pth all ven-*, stra» Bygel* äfven mycket |ed af detfiendtliga [-artiljerie*, mmt-] {+artilfefie*, sarot+} var redan tvungen att draga sig, tillbaka» Koimngei* uppdrog dä åt genaol Hfcrn att förfölja fiendens venstra flygcf* som: redaa var slagen» oeh i spetsen för småländska rytteriet skyndar ban sjelf sina öfriga troppartill. [-undsättning*-] {+undsättning.+} Han red dit som fotfolket var värst ansatt, oeh hans snabba häst förde ho* »om hastigare öfver grafvarne än rytteriet kun* ée hinna efter. Endast hertig Frans Albert af Sachsen Lauenburg och »ågra fa rjttare följde honom» Under det ban såg sig omkring för att förra od ligen upptäcka något svagare ställe i [-é*nden*-] {+étndens.+} leder» der rytteriet kunde bryta i%, kom han för nära fienden och träffades af en [-MHskötkula f-] {+mnskötkula,+} som krossade högra annen. I detsamma ankom hans rytteri* oeh började ropa: [-”Konstnären-] {+”Kooctngen+} är skjuten, konungen blöder!" Gustaf Adolf ropade: ”Det är han icke; följen mig!* Men da han höll på att dåna, bad han hertig tiran* på fransyskar ”Broderi för mig härifrån> jag har fått nog.’* Denne tog då en lång omväg med konungen för att dölja olyckan för folket» Under detta fick konungen å nyo en kula igenom? ryggen» för hvilket skotts lossande hertig Frans» icke utan flera skäl', beskylles. Konungen föll af hästen» men blef hängande i [-stigbygeln-] {+stigbygefr*+} ocb släpade efter hästen. En fiendt-lig ryttare träffade honom» och konungen gaf tillkänna hvem han var; men då svenskarne trängde fram på alla sidor» gaf ryttaren konun-gen ett slag med geväret i hufvudet, så att hatt afled. Gustaf Adolfs kröpp föll i kroaternes händer, som plundrade honom. Konungea* kropps begrofs under en hög af döda.

Konung Gustaf II Adolfs personliga egenskaper*

Gustaf Adolf var den störste man på sin tid1 och öfverträffade i flera afseenden forntidens hjel-tar. Han hade en stark och välbildad kropp, men var så tung, att det knappt fanns någon häst som kunde bära honom då han var klädd' i sin rustning. Han hade ett skönt utseende och stora Ögon, ur hvilka lyste mod och höghet. Bet allvarsamma i hans -ansigte var blandadt med mycken mildhet. Hans hår var ljust och nästan gullgult, så att han af många kallades Gullkon ungen. Han var bildad genom fornti-dens författare, ‘ och Seneca var den ban tyckte bäst om. Han hade en fast öfvertygelse om det förgängliga i alla menskliga ting; derifrån härledde sig äfven den rena gudsfruktan, som ^f åt alla hans handlingar den största ädelbét* och som han med all omsorg sökte underhålla hos sina härar. Han författade sjelf allvarsamma och uppmuntrande sånger för sina soldater; hade alls ingen fruktan för faror, utan blottställde sig ^jelf som den ringaste soldat:, och eg-de derigenom den största kärlek äf sina krigäre. Genom det han i så’ många år vistäts i fält,, älskade han krig; han kände sin öfverlägsenhet såsom fältherre öfver sina samtida och fann ett-[- .dast-]{+dast+} pa slägftlten fullt utrymme för sin verk-

[-*-] samhet. Alla, öfnipgar, som tillhöra en krigare, voro hans nöjen; han var en förträfflig fäktare och ryttare. Han. var en trogen och öm vän; derföre voro äfven så många honom personligen tillgifna. 1 krig var hån mera mensklig än nå-

* gon krigare på sin tid. Sina generaler be fall te han. behandla. invånarne i fiendens land med samma skonsa.mhet, som i sitt eget. ”Jag förer

[-*-] icke krig emot bönder”, sade han, ”jag önskar 'beldre se dem i välstånd än störta dem i för-

[-*-] derf.” Gustaf Adolf var född den 20 December [-£595-] {+1595+} och dödades vid Lutzen, nära 37 år gam-

[-* mal,-] {+mal»+} den 6 November 1632.

VII.

Utur drottning Christinas lefnad.

Mod.

[-K-]

Den ömhet Christina saknade bos sin mor, fann hon rikligen hos fadren, hvilken mycket älskade den qvickd och modiga flickan. Hor följde en gång sina föräldrar till Calmar. Slotts-höfdingen ville fira de kungligas ankomst me~ delst salvor af-kanoner och gevär; men han fruk-t tade att dermed skrämma den lilla, prinsessan. Man frågade konungen. ”Skjut!” sade han, ”hon är dotter af en soldat, och måste vänja sig der-. vid,” Salvorna jdundrade. Den lilla Christina/[-somfinim-]{+ m

somfimm+} «j tala, log vid skotten, klap-

pade i hävderna, Och gat tecken alt hon ville ihöra flere salvor.

[-JVäpst för måttlighei*-]

{+Näpst far måttlighet*+}

Christina kunde aldrig lida vin , *ol eller några slags starka -drycker, utån förtärde endase vattén. Modren deremot påstod, att vatten *ac dfcadligt, och att dottren skulle dricka ©1 eller rim Bada voro envisa* Modren borttog allt vatten för att tvinga dottfen. Denna deremot tvingade sig till att törsta, ofta flere dagar å rad. Detta fortfor länge, Slutligen bade dottren uppletat en flaska, rosenvatten, Jivilket modren begagnade att derroed tvätta sig* Christina smög gång efter annan till flaskan, för att *Jerur släcka sin törst. Modren märkte den hastiga åtgången, och misstänkte $amt bann a de tjeost folket, Andtligen öfverraskade man Christinå méd flaskan för munnen, och modren gaf henne på stället en örfil till strafi. Drottning Christina [-bar-] {+liar+} sedermera sjelf påstått» att detta öfverdrifna törstande efterjemnftt fallenhet för flere .af de [-sjukdomar,-] {+ajukdomar»+} hvilka i senare år plågade henne,

Oförskräckthet.

[-År 1683-]

{+kr tm+} hade czaren afRyd«law4 nftSAdt ea talrik ambassad till Sverige, för att Ivcköntka dei* sjuåriga drottning - Christina öfver tillträdet [-till thronea,-] {+»ill throoea,+} och begära fredens fortfarande. , [-Ambassadörerne-]{+Arobassadörerne+} hade långt skiigg och en kläde-drägt, mycket olik andra europeiska nationers. Som man fruktade att deras utseende skulle förskräcka Christina, trodde man sig böra förmana iienfie att icke blifva rädd. Stött af denna för* sigtighet, sade hon: ”Skulle jag blifva rädd för det att de hafva skägg och äro så många? Jag blir icke mera förskräckt för deras skägg än för [-edra,”-] {+«dra,”+} tilläde hon, i det hon visade på sina tvenne förmyndare, b vilka hade likadant skägg.

En nyttig imshuu Då drottningen en gång var vid Stora Kopparberget, yttrade dåvarande landshöfdingen Johan Berodes den önskan, det rå&tråken ej måtte bekomma hennes majestät illa.; men Christina [-ayarade:-] {+svarade:+} ”Gud låte sådan rök aldrig 117ta.*

Hvad som passar för en drottning.

Drottning Christina ville en gång låta snåb [-*ig-] {+♦ig+} utaf Michael Dahl. ”Hvad ämnar ni låta mig bålla i banden?' frågade drottningen. "£* solfjäder, ers majestät’*, svarade den berömde målaren. ”Nej — gif mig ett lejon, det passar bättre för en svensk drottning!9*

Fintligt ovar.

, Det berättas, att drottningen en g&ng inspekterade en skola. En af lärarna berättade då för

Goåglehenne, att der fanns en skolgosse, som till den grad var hemma i de klassiska författarne, alt han med latinsk vers kunde svara på hvilken fråga man än ställde till honom. Drottningen beslöt att pröfva det lilla lärdomsljuset, och frågade honom: ”Säg mig, min lilla vän, är det längesedan du fick ris i skolan?’* Gossen besvarade på ögonblicket denna kinkiga fråga med följande vers ur Virgilius, hvarmed .fåneas besvarar drottning Didos bön, att han skulle omtala sina öden:

[-J'Jnfandum,-]

{+J'Infandum,+} o ReginaJ jubes renovare dolortm!**

Ett nytt sätt att ruinera sig.

Christinas moder, enkedrottnkigen Maria Ele- * onora, hade mycken böjelse för byggnadskonsten, hvilken ledde henne till omkostnader, dem hon sällan hade råd att bestrida. Hennes dotter sade i anledning deraf: ”Det är något nytt, att man’ ruinerar sig med att icke bygga; men om 5 enkedrottningen alltid vill bygga slott i luften, är jag ej sinnad att betala dem.”

Fältherrar skakas ické ur armen•

Då tidningen om Bdnérs sjukdom hann till Sverige, yttrade Ghristina i ett bref till sin onkel, Johan Casimir af Zweibrucken: ”Banér har ingen hos sig till hvilken han kan förtro sig, om hvilket man föga bekymrar sig här, ochsmickrar sig att- lätt finna en annan; men m*n skakar icke ur ärmen sådana män som han**9

Höflighet skadar aldrig.

*

I ett bref till Adler Salvius yttrar Christinä* om fransrrtännen följande: ”Jag vet att fransmännen slösa med artigheter; men man måste betala dem med samma mynt, och man förlorar aldrig något med bÖflighet.,>

Grundade skål.

Då Salvius skulle leda fredsunderhandlingar-ne med hofvet i Wien, utnämnde drottningen honom till svenskt riksråd. I det bref hon skref till honom härom, stodo dessa ord: ”Detta kan icke ske, utan att ådraga er många afundsmän; men ni kati svara såsom Marius i Salustius: ”De förakta min ringhet, och jag deras högmod; och om man förebrår mig min lycka, kan man förebrå dem deras laster/'

Ett kärleksbref.

1 Christinas yngre år var hennes hjerta ingalunda känslulöst för kärleken. Hon och prins Carl Gifstaf ingrngo sinsemellan en verklig för-lofning. Hennes företa kända kärleksbref till honom är af den 1 Maj 1643, sälededes i hennes. [-17-] {+XI+} års åKjer, och flere dylika följde under lop-,

7pet äf det följande årét. Alla inneböllo forsa k -ringar ora oföränderlig trohet och tillgifvenhet samt om hennes Öfvertygelse att hos honom finna samma känslor tillbaka. Underskrifterna äro vanligtvis: ”eder kärlighets trogna och tjenstvil-liga franka ända till- döden/' En annan gäng orden : ’’ungenannt doch wohlbekant (onämnd men väl känd)/* Det bref.som likväl mest upplyser förhållandet är af den 5 Januari 1644, och af följande innehåll:

”Hjertälskade frände! — Jag ser af de komina brefven, att eders kärlighet icke vågar åt pennan anförtro sina tankar. Vi kunna dock med all frihet brefvexla med hvarandra, blott eders kärlighet skickar mig nyckeln till en

teckenskrift och sedan på densamma författar sina [-bref9*-] {+bref,-+} och så väl på utanskriften som inuti sätter tecknet CR °), samt förseglar det med ett för sådant ändamål enkom gjordt och förändradt sigill, liksom jag gör med mitt* Sedap kunna brefven sändas till eder syster, pfaltsgrefvinnan Maria. Vi måste iakttaga all möjlig försigtig-liet, ty man har aldrig varit så mycket emot oss som nu. Men de skola ingenting uträtta, så framt eders kärlighet blifver så ståndaktig, som jag hoppas. Man talar bär mycket om kurfursten {+***);+} men hvarken han eller någon annan i verlden, han må vara så rik som heldst, skall vända mitt sinne från eder. Mm kärlek är*så stark, att den blott af döden kan öfver-

*) Christina regins.

**} Fredrik Wilhelm af Brandenburg.vinnas; och otti9 hvad Gud förbjude, edérs kärlighet skulle före mig falla undan, då skall mitt hjprta vara dödt för alla andra, men låta sitt minne och sia tillgifvenhet följa eder till evigheten och der med eder fortlefva. — Måhända skola några råda eders k ärlighet att nu genast offentligen begära min hand; men jag besvär eder vid allt hvad heligt är, att ännu några år hafva tålamod, till dess eders kärlighet förvärf-vat mera erfarenhet i krig, och jag sjelf fått kro-aaa på hufvudet. Jag beder eders kärlighet icke låta denna tid falla sig för lång, utan betänka det gamla ordspråket: att den väntar icke för länge som väntar'på något godt. Jag hoppas med Guds hjelp, att det är nå^ot godt som

vi [-bada-] {+båda+} vänta på.”

[-Vigten-]

{+Figten+} af att kunna tiga.\

Christina beklagade sig att grefven af Wasa-borg, Gustaf Gustafsson, naturlig $on till Gustaf Adolf och Margaretha Cabeliau, icke var nog förbehållsam, och lämpade på honom dessa ord af en latinsk historieskrifvare (Quintus Curtius): ”Stora vérk kunna aldrig utföras af den som har svårt vid att tiga/

Heldrc dö än gifta sig•

Drottningen hade fattat ett afgjordt misshag för giftermål. Eq dag uppfordrad af flere per-[-aoner-]{+soner+} vid bofvet att förmäla sig, svarade hop: ”Döden är bättre än en tnan; tala icke mera med. mig derom, det skulle lika lätt kunoa gör ra mig till en Nero som en Augustus.”

Kronan: ett skönt fruntimmer.

För. att stadga thronföljden, ville drottnin-geil att prins Carl Gustaf skulle förmäla sig. När en af rådsberrarne, i anledning deraf, yttrade att prinsen icke skulle förmäla sig, om ban icke fick ega drottningen, svarade Christina: ”Åh! ban skall förmäla sig; kärleken brinner ieke för en enda ocb kronan är ett alltför skönt fruntimmer, som alltid blir mycket eftersökt.”

Håda och sjelf handla äro två ting.

Oaktadt Christina sjelf ändrade religion, skref bon likväl 1649, långt före denna sin öfvergång, följande minnesvärda ord till fursten af Esche-weg då ban ville gå ofver till den kathölska lä» ran, för att afråda honom derifrån: ”Kan ni vara okunnig om”, skref hon, ”huru mycket de, som ändra religion, äro hatade af dem, från hvilka de skilja sig, och vet ni icke, genom så många kända exempel, att de föraktas af dem, till hvilka de öfvergå.” En annan gång yttrade bon: ”logen kan byta om tro, utan att också förspilla sin ära ”Ett smickrande yttrande-

Då drottningen fatt böra att Ménage hade Vittra sällskaper hos sig om ohsdagarne, ocb bon sjelf samlade lärda i sitt palat* om thors-dagarne, skref hon till honom en gång: "Mitt [-thorsdagssällskap-] {+thor*dagssällskap'+} är edert onsdagssälfeikaps ödmjukaste tjenarinna/

Gammalt nytt*

Det påstås, att då drottningen i den franska filosofien Descartes* arbeten igenfunnit flere idéer från forntidlens filosofer, skall hon hafva yttrat: **De gamla grillerna äro- sa goda som» de nya/

Handklappningen-

Då Cbanut 1654 sökte öfvertala Christina att afstå från sitt beslut att nedstiga från* Sveriges [-thron,-] {+thron,.+} svarade hon bland annat: " Jag har ordnat alla mina handlingar efter denna afsigt, och ledt dem till detta ändamål* utan att nu öfver-väga, det jag är nära att slata min rol, för att draga mig bakom skådeplatsen. Jag bekymrar mig icke om handkläppnmgpm Den scen jag uppfört bar icke kunnat vara sammansatt efter theaterns allmänna lagfar.”

Skäl och motskäL År 1647 uppkom ett spändt förhållande emel W Christina och rikskansleren Axel Oxenstjerj

GoogL[-Dä-]{+DS+} drottningen ville utnämna Adler Salvius till riksråd, uppstod många tvistigbeter derom i rådet, Christina yttrade: ”Salvius skulle utan tvif-yel anses ganska skicklig, om han vore af hög adel; men m$n hör just räkna honom till ära» att ingenting annat fattas.** Brahe svarade: ”Sal-

vii egenskaper äro goda; dock vore häst om en hvar finge plats efter sitt yilkor.” Christina invände: ”Men, när man behöfver goda råd sk frågar man ej efter sexton anor.** Brahe svarade: ”För denna plats fordras likväl stora för-tjenstef,” ChrUtina sade: ”Salvius har ock för-tjepster så stora, att de äro verldskunniga.” Mel Oxénstjerna yttrade: ”När man ämnar intaga nya riksråd, plägar man ock höra .de förutvarande em betsbröderna." Christina sade: *Man intager dem ock stundom em betsbröderna ohörda.” Brahe invände: ”Man kunde dröja tills freden blifvit afslutad. Undantaget passade då bättre såsom ett. lysande bevis på statens tacksamhet.” — ”Men”, invände Christina, ”han rår ej för om freden fördröjes eller tillintetgöres.* Bralie sa,de: ”Eders majestät gör eftér godtfin-uande. Jag har blott velat säga min mening.” Christina återtog: ”Det är godt, ty då får ock-så jag säga mina skäl. Mig är angeläget att hafva dugligt folk. - Ojn j, gode herrar, hafveti användbara söner, så skola de gerna antagas, dock endast om dé i allt annat äro jemngoda* Råds värdig heten' Ar ej stängas ; inom några fa [-slägter.”-] {+slägter."+} Brahe sade: ”Men månne ej härigenom förvirring och oreda kan uppstå T* Örottwqjeasvarade: 'Del är ej heller toin mening, att det sa om hvartannat ske skall. Men jag har lof* vat Salvius denna befordran, ehuru ban den visserligen ej begärt/' Oxenstjerna yttrade: ”Som jag i afseende på Salvius kan synas partisk, be* der jag underdånigst att slippa yttra mig om [-bans-] {+hans+} person/* Christina sade: ”Rikskansleren är allt for ädelsinnad att låta något sådant på sig inverka/’ Oxenstjerna yttrade då: ”Salvius har tjenat väl, roen också blifvit väl belönad* Råds-värdigheten är den högsta edér& majestät i sitt rike kan bortgifva/’ 'Christina invände: "Herr Johan Skytte, ehuru född ofrälse, blef ändå [-riksråd/*-] {+riksråd.”+} Oxeqstjerna svarade: ”Han vär en man af stora egenskaper och stora förtjenster y hade varit konungens lärare, förestått räknekammaren ocb vigtigare beskickningar. Jag sjelf rådde dertill. Salvius har ock stora förtjenster, som kräf-va uppmärksamhet/’ Christina sade: ”Om min salig far lefvat, så hade Salvius långt för detta varit* riksråd.” Oxenstjerna svarade: ”Det vilt jag för Gud betyga hade aldrig skett; och det kunde jag väi säga herr Salvius' i ögonen/* Nu befallte Christina omröstning, ocb denna utföll efter hennes önskan» Salvius blef riksråd.

Köld i farans stund.

År 1647, under del gudstjenst boilt* i slottet» trängde sig en man genom folkmängden» och gick med häftigbet emot det ställe, der [-(kotOHOgen-] {+(tartOHQgen+} knäfallit. .Grefve. Brabe, som blefhonom varse, ropade till vakterna att arrestera honom, men han stötte omkull några och höll andra ur vägen, gick fram att öppna gallret, som skiljde hofvet ifrån den Öfriga församlingen, och nalkades med största hastighet så nära Christina, att han blott var några steg ifrån [-henne.-] {+ben ne.+} Drottningen, som af denna mans sinnesförfattning och åtbörder märkte att han hade något ondt uppsåt emot henne, kallade sin vakt-hafvande kapten, som fick tid att fatta honom i håret, och vid genast skeende undersökning fanns hos honom två knifvar utan slida, den ena i rockärmen och den andra i fickan. Drottningen visade icke minsta rörelse, och gaf med största' stillhet nödiga befallningar till -lugneta bibehållande. Denne man befanns vara lärare vid en skola i Stockholm, svagsint och * utån medbfottslige.

Småaktigket* ♦

År 164& föreföll, vid en måhid på hofvet, der tia g ra ryska sändebud voro tillstädes, en ördvexling om skålarnes

drickande. Sändebuden påstodo» att man borde straxt efter drottning Christinas skål dricka den unga storfurstens; men oaktadt detta, drucko svenskarne förut enkedrottningens. skål, och dernäst prins Carl Gustafs, som då var generalissimus öfver svenska arméen. Deröfver blefvo ryssarne för-tornade, och stego upp från bordet och begåf-va sig till sina rum* Dagea derpå besväradedé sig högeligen för drottmbgen öfver det att herrar Riksens Råd, som då varit närvarande, tillåtit en sådan oordentlighet,. forarigenom de blifvit så groft missfirmade,. och anhöllo att det måtte beifras. Men drottningen lät dem förstå der,as orimliga, begäran,, samt hotadcr att man tvärtom hos der«as storfurste ville besvära sig. öfver dem;.

Äktenskapet är $n åkeri.

[-Rådfet-]

{+Rådet+} och Ständerna yrkade ifrigf? att Chri-atroa skulle gifta sig, för att för«ä sitt val; falla* på någon* annan än prin» Carl* Gustaf*. Emellertid' var det långt ifrån hennes tanka^ att någonsin' fullborda dfetta löfte-Ett: gjftr fruntimmers undergifven-het för mannen äfvensom hennes stora egenkärlek, lärer ingifvit henne dénna. afvoghet for äfcta iståndet; och dessa tänkesätt visade sig ganska tidigt och redan 1649' uti ett ”värdskap* ^ då hon. valde-Dianäs roll, hvilken krossade kär-' léksgudens vingar och pilar- Förnämsta' orsa- v ken var döckv hennes stolthet,, hennes åstundati att så^ mycket som- möjligt' vara: fri: och obunden. i allä< sina* företag, ”Jag, vet ej”,. sade hon,, ”huru. någpn qvinna kan< vilja; underkasta sig; [-äktenskapets .siafveri.-] {+äktenska$6ls.alafveri*+} Jag: kan ej tåla att en man* fyehaqdlar migliksom bonden sin åker,”[-F/i-]{+Yfs+} ej fif fodrens ärt».

Vid 1649 års riksdag begärde adeln, att uti kansliet och i utrikes underhandlingar endast adeliga personer måfte användas. Christina svarade: ”att adeln borde i ungdomen bevista sko* lor, gymnasier och inrikes akademier, samt der vinnlägga sig mer om nyttiga studier än om> dans och kroppsöfningar; likaså låta sedermera oförtrutet bruka sig i statens ringare sysslor* samt derifiån stiga till de högre. De skulle da blifva beqväma till vigtigare platser, oeh sådana äfven erhålla. Men som rikets embeten ieke* vöre några arfvegods, utan drottningen egde dem efter sin vilja besätta, så ämnade hon en sådan sin magfr och myndighet orubbad bibehålla, samt hoppades att adelu den aa hennes, påminneke såsom för sig och barn nyttig; ocb hälsosam uttydandes varder/*

Guds kus är f ör etta.

[-Adeln-]

{+Adela+} hade vid ofvannämnde riksdag'äfvenr yttrat sitt missnöje deröfver, att Christina sökte i någon mån inskränka deras rättighet att hålla huspredikauter. Hon svarade dem i anledning deraf: ”Kyrka och gudstjenst äro gemensamma för alla; således bör äfven adeln jemte andra sockenboar sig uti soekenkyrkaq. infinna/*

[-Upprorstrumpeiure-]

{+Upprorstrumpetwe+} oeh fridshärolder.

1650 års riksdag var stormig i alla afseen-den. De ofrälse stånden, yrkade ifrigt att deBortskänkta ocK försålda krönogod&en skulleåter-kallas till kronan. Presterna täladfe med häftighet derom på predikstolen. Drottningen* anbefallde dem mera varsamhet i predikstolen* Hon sade: ”Om de äfoefr hadé sanningar att förkunna, så borde de besinna- tidens läglighet oeh ej reta sinnena; ej heller förvandla sig sjelfva till upprorstrumpetare? i stället för fpidkhårolder” Då biskopen i Skara sade rätt fram åt Christina, att ”drottningen ej egde någon laglig magt att efter godtycke bortgifva län , gods oeh gårdar, ty i sådant fall skulle landets inkomsier förringas, och dess anseende* falla helt och hål-lfet”, af bröt hon honom> med häftighet:, sägande: ”Jag hoppas att ni ej är rätta målsmannen för min krona och* dess anseende.” — ”Nej,. (Judi bevare mig”, svarade biskopen*

Hvad är m vanbörding?

1 Adelsprivilegierna stadgas, att: ”ingen van»-Börding skulle i rikets embeten dragas adeln öfver hufvudet.” {+*+} Détta* stadgande var en förar-gelseklippa* för de ofrälse stånden, ty i äldire tider åsyftades dermed ofrälse personer, men nu* vågade man ej mera påstå sådaut, och Christina.

- bekräftade den,, redän 1-634, af förmyndarestyrelsen gifna förklaringeq: ”att den* som är af ärliga föräldrar äkta född och sjelf om dygd; och ära sig beflitar, antingen han då är frälse eller ofrälse, må hvarken kallas vanbörding, ej, [-heHef t>teslutas^från någor-] {+beHef t*tesluta^från någx>r+} statens äreställe, hvaivtill hatt gjort sig skicklig* Vanböpdmg' är

Fattiga och rika, alla lika*.*

[-Ofrälseståqdens-]

{+Ofrälseståndens+} fordringar vid 1650 års riks--d#g> att ksönogodsen skulle indragas, oéh isyn— Bevhet deras till drottningen Öfverlemnade inlaga i. detta ändamål, föranledde häftiga tvister.-mom rådet Vid riksdagens slut ingiGk Oxen--stjepna, på adelns vagnar, med en. anhållan till* drottningen, att de af ofrälse stånden» som fört, det djerfvaste- språket, måtte blifiva derför straffade, eller vederbörligen tillrättavisade för deras^ djerfbet, att vilja föreskrifva drottningen huruu bon borde använda kronogodsen. Men, härtill; svarade* Christina: J>Jag äw satt till regent öfver så fattiga som. rika;, och. emedan det är en fri< riksdag, så må väl en livat säga sina skäl. Mani bör så klappa det hvita barnet», att det svarta* dervid icke förgätes.”**

Grymhet.

Ett bevis på Christinas hämndgirighet ocht grymhet emot dem», som/ förorättat henne, är ibland annat, den af henne föreslagna hårda don öfver Messen i er nes brott ^ medelst ett emot hen*-ne ställdt smädligt pasquiik KongL.Svea Hofrätts*dl- 2ft Bfcc*. M&l utfärdade dom* innehöll blott\ ?ttden äldre Messenius* borde under svärd' mi*-st» lifvet r mea den yngré- mist» bograt banden , halshuggas, ocb steglas.. Drottningens mening deremot var, att dei* gamte Messenius skulle mista* hufvudet, att uppslås pft en påle, men sonen rådbråkas och steglas*

i

2£i* Intrigue.

Samma år som Bourdelot, hvilken blef cfrott-feihgens läkare, anlände till Stockholm, år 1652, kom äften den redlige och grundlärde fransmannen Bochart,, på bvilken Bourdelot blef på det högsta afundsjuk. En aftou skalle Bochart inföf drottningen* och hofvet uppläsa en lärd [-afhandling,.-] {+afhatidling,.+} frukten af mådga» och trägna mödor. Just när drottningen ville gå in ti|l sällskapet, kände Bourdelot på hennes puls ocb försäkrade "att den vore feberaktig, och att hon ické borde anstränga sig.”" Boehart måste med harm, och under Bourdetots Skadeglädje, sakna drottningens närvaro vid uppläsandet.

Otillbörligt skämta

En> annan gång hade Bourdelot inbillat drottningen,, att Bochart vore mästare på* flöjt* men tillika så bLyg,, att ban endast genom, befallning kunde förmås att spela*. Hon började derföre först bedjp,, sedan trugasist befalla,- tills slut—ligen den förlfigne Boehart maste för» flöjten tilÉ munnen och. under hofvets löje visa, bura föga* jfciekttg kan* var pä instrumentet**

Rättvist straff oek orättvis belöning^

I Stockholm funnos tvenne andra af Cfori— stina inkallade ' lärda, fransmannen Naudé oeh tycken Meibom. Den förre hade skrifvit om de~ gamla folkslagens dansar, den sednare om de— vas musik. Boucdelot, med sin medfödd» benägenhet för gäckerier, dels ock af åstundana$l [-rqft-] {+upja+} drottningen, uttänkte mot dem följande puts*. Han öfvertalade henne, att tilL sin och bofvets förlustelse befalla nämnde herrar genom* lefvan-de exempeL gifva mer åskådlighet åt sin» <af— handliqgar; Meibom. skulle nemligea spelaocb, Naudé dansa, båda efter de fordna< folkslagens sätt* De godtrogna läskarlame togo sakeo för allvar och började verkligen en afton det begärda skådespelet. Men. af hofvets illa återhåll— na löje märkte de snart gäckeriet och drogp sig tillbaka, flata och förargade*- Naudé talte oeh, [-teg;,-] {+teg;+} men. den häftigare Meibom,. då han, icke kunde låta sin vrede utbryta mot drottningen* sjelf, anföll dagen derpå Bourdek>t och tilldelade honom en dugtig örfil* Bourdelot klagade* Christina blef ytterst uppbragt på Meibom* ”Bourdelot”, sadé hon , ”hade genast bort kastat

honom hufvudttupa ut gpnom fönstret/7 Meibom måste nu i dess ställe hufvudstupa ut fråp. [-Sverige,-] {+Sverige,,+} och gjorde det gerna» Alla* haraadé**[-dfver-]{+öfver+} det ©rimKga företräde, som Ctmsaina gaf [-Bourdelot»-] {+Bourdelot,+} och öfver de ovärdiga uppträden, [-som-] {+soot+} deraf föranleddes»

En drottning* ynne$t.

Christinas tillgifvenhet för Bourdelot försvann lika fort som den kommit, och äfven han måste snart begifva sig från Sverige. Hon talade endast föraktligt om honom, och ville hvarken tfkrifvå till honom eller mottaga något bref af honom. En gång erhöll hon från Paris ett paket, och i detta fanns äfven ett bref af Bourdelot. Hon igenkände genast hans stil, förde brefvet först till sin, sedan till en af de kring-ståendes näsa och utropade: MHu! hvad det luktar medikamenter!" Den tilltalade fortsatte i samma ton: “Hu! det luktar som pesten !*’ Drottningen skrattade, bortkastade brefvet ouppbrutet och läste det aldrig, Då Christina, efter [-fbronafsägelsen-] {+fhronafsägelsen+} vistades i Belgien, inställde sig äfven Bourdelot till uppvaktning; han blef kallt [-cmottagen oeh-] {+ctnottagen och+} snart trllbakaskickad. Drottningen försäkrade t ”att hon numera icke behöfde några medikamenter/*

Fördelaktig följd af olydnad.

Spanska ^ambassadören IPimontelli bi vistade inkognito, kort före sin slutliga resa från Sverige, en maskerad, på hvilken Christina varförklädd till ziguenerska» 1 läppen af sin egen mask hade hon en ovanligt dyr diamantring, hvars strålar uti det starka ljusskenet blixtrade kring salen. Denna ring lemnade hoiv åt ambassadören med tillsägelse: 'att förvara den,, tills hon begärde honom* tillbaka*” När Christina efter balettens slut icke* efterfrågade ringen, ville Pimentelli åter lem na den.. ”Hvar-före är ni olydig:?”’ frågade* drottningen, ”/ag, befallde' er ju. gömma ctei*,. tills jag, fordrade* [-dén«-] {+den.+} tillbaka» Nu, ber. jag er behålla den, sonn ett ipiune af ziguenerskan,” Ringen innehöll: blott en enda diamant; men denv värderades till; åttatusen riksdaler, och ban måste behålla den,» såsom ett straff för sin. olydnad.

Långt drifna* anspråk.

Då tyska kejsaren^ låtit: erbjuda Magnus Gabriel De la» Gardie* värdigheten, af* typk riksfurste, och denne begärde* drottningens [-.-] tillåtelse' att tnottaga* den* epbudfta värdigheten*, vägrade hqn; det,, undér yttrande: *7ag vill ej tillåta* någon af mina undersåter gifva» trohetsedi åt en\ främmande herrskare/*

[-Mäfka-]

{+Mäflta+} annors fäi.

[-Sémmaren:-]

{+Sémtnaren:+} 1653 kora. till Stockholm- ettt sändebudv som från den förjagade engelska prinsen sedermera, konung Carl II „ médförde strum^-pebandsorden åt Carl Gustaf. Men» som Sverige då stod i vänskapligt förhållande till Crom-well, ville Christina icke tillåta Carl Gustaf att emottaga den erbudoa orden. Hon yttrade vid [-detta»-] {+detta,+} liksom vid andra sådana tillfällen» då bon afslog dylika tillbud: "Jag kan ej tåla» att en främmande herre sätter sitt märke på mt* na får.°

Hedern framför guldet.

[-En-]

{+Gn+} fransyk författare, vid namn Scudery, hade skrifvit en roiqan» kallad Alarik» och före densamma låtit trycka en tillegnan till Christina» i hvilken han talade till hennes beröm och äfven till den dåvarande "gunstlingens» De la GardieS. Men denne sednare hade just vid denna tid fallit i drottningens onåd* Hon ville derföre ej se hans beröm eller namn bredvid sitt; utan lät tillkännagifva för Scudery» att hon till belöning för hans tillegnan bade i beredskap en guldkedja 9m tusen pistolers värde» #ien fordrade» att Scudery skulle för att erhålla densamma först borttaga de rader» som vo-yo till De la Gardies. beröm» Scudery svarade: *'om också kedjan är så tung» som de peruan-&kn kouungarna*» vill jag likväl icke för dess skull nedrifva det altare, på

hviiket jag en gång [-offrat*” Och.-] {+offrat*" Och+} dermed måste Christina också nö-lk sig.[-A-]{+m

A+} marante- Orden.

Amarante-Orden instiktades af drottningen 1653. Denna orden hade sitt namn ocb ursprung från en högtidlig fest, som firades vid hofvet. Det var en viss dag i Sverige, Hek Tre {+*+} Kungars dag, eller Trettondedag Jul, på hvilken årligen anställdes allehanda högtidliga anrättningar och dansar, som började om aftonen och varade intill morgonen* Denna fest hade namn af Värdskap (La féte de THdtel-lerie). Drottningen ändrade dess namn, ocb kallade densamma Gudarnas fest eller högtid> ett mera raajestätligt namn, som också passade härtill, emedan kavaljererne och damerna vid hofvet lottade om, hvilken gud eller gudinna de vid denna fest skulle föreställa. Gudarne uppassades vid bordet af de utvaldaste ädlingar [-och-] {+bch+} fröknar, som ännu mera lyste af de ser-skilte olika klädedrägter, som hvar och en uppfann för att skilja sig från de t andra* Drottningen tog sig namn af Amarante^j som betyder odödlig, och visäde sig i en praktfull ko-* fctym, besatt med diamanter och ädla stenar,, dem hon, då klädningen under denna högtidlighet ombyttes, sprättade löst, och gjorde, presenter dermed åt de kostymerade personer som hade

) marante är ett blomster, om bvifket Plinius fcerfit-Ur i »in Natural- Historia, a i {+sin Natural-Historiaai+} Bok. 8 kap»» Att om man, sedan alla dess blommor aflfallU, slår vatten derpå, grönskar det ånyo och får Knoppar om vintern ; hvarfore det också fått detta grekiska namn.» ocb betyder ett blomster som aldrig vissnar.deltagit i denna fest. Det var pa denna högtidliga dagen som Amarante-Ordeu instiktades, och fcvarmed de 16 gudar och 16 gudinnor be? drades tom om aftonen hade spisat med drottningen bvilkea förklarade sig för denna ordens [-Storm#Atarinna,-] {+Storm#Atarinna»+} och kallade densamma Ama• (ante-Orden, efter det namn, som hon tagit vid detta tillfället* Tvenne latinska A# det ena rätt och det andra upp- och nedvändt, voro denna ordens märke» och betecknade det nam-»et (Am&rantÄ) tillika med denna italienska påskriften: (Dolce nella memoria), det är: åtminnelsen deraf är ljuf.

Okynne och lätUinne.

Då Salmasius vistades i Sverige, öch en gång låg sjuk på slottet, besökte drottningen honom, och fann honom i sängen med en bok, den han af vördnad för henne lade bort i samma ögonblick han såg henne- komma in. Hon frågade honom, hvad det var för en bok. Han [-tillstod,-] {+tillstod»+} att det var några fria sagor, dem han [-läste,-] {+läste»+} för att rtia sig de stunder då sjukdomen tillät honom det ”Ha ha’*, sade drottningen, ”låt oss se hvad det är för en bok; vka mig några artiga ställen deri.” Då Salmasius slagit upp för henne ett af de röiigaste, läste bon det straxt helt sakta småleende. Därefter, att roa sig än mera, sade hon till den vackra fröken Spar re, hennes favorit, som förstod fransyska: ”Kom min Sparre; kom och se en vacker[-Betraktelsebok» som kalias-]{+ Betraktelseboksom kallas+} Le mojren de par* venii (Konsten att göra lycka); se der, läs upp

{+-+} för mig denna sidan högt»” Den vackra frö* ken hade ej läst tre rader, innao bon stannad» vid många grofva ord, tystnade tvärt af ocb rodnade*. Men drottningen» som höll sig med flit ifrån att le, befattte henne att fara fort}, och dét utan nägon blygsamhet*.

Fullt lems.

Johan Casimir kunde icke finna sig deruti,. att Christina afstod sin krona åt Carl Gustaf» utan protesterade vidlyftigt deremot genom sin [-minister* Canasiles* ”att ban-] {+minister» Canasites» 'att han+} någorlunda kunnat [-fördraga,-] {+fördraga»+} att hans fäderne-anförvandter innehaft [-thronen,-] {+thronen»+} men ernade icke cedera någon annan* m. m.” Christina svarade bärtill: "Min kusin skall med trettiotus^n vittnen bevisa sin rätt till svenska kronan»”

Snygghet är ett tmpprL

Vid slutet af sin ^égering vårdslösade Christina sin klädé^gansta mycket; linnet var ej sällan nedblåoMU* stundoin rångrigt, ocb kam nyttjades ofta blott en gång; * veckark När man [-föstade ben nes-] {+fastade hennes+} uppmärksamhet på dessa förhållanden* svarade bon: ”De, som icke hafva någonting annat att göra,, må sysselsätta sig; med [-dylikt/ lappri.”-] {+dylikt lappri.!’+}Mfyeken heder för könet.

,1 samma mån som hennes karlaktighet tilltog, växte äfveb hennes ovilja för sitt eget kön. Denna känsla gick sa föngt, att Christina sista åren hade få och med undantag af några holländska kammarjungfrur nästan inga fruntim<» mer vid sitt hof; och när sidana voro uppkallade, talade hon. nästan icke ett enda ord med dem. Då man visade *itt missnöje öfver denna likgiltighet för flere damer af de förnämsta familjer iriket, sade drottningen: "Jag tyckerom karlar, icke derföre, att de äro karlar, utan derföre, att de icke äro qvinnor." • >

En varning.

Detta öppet visade fruntimmersförakt retade mot Christina tadlet och qvinnotungorna. Hen* nes oförsigtiga och sjelfsvåldiga uppförande gaf dem sysselsättning Dog. ' Med oförställdt nöje hörde hon oanständiga verser upprepas, och tillät *ig sjelf tvetydigheter och opassande skämt. EA gång t. ex. sade hön till den unga, lärda Huet: "Jag har i dag läst om en grék, som öfverra-skade sin hustru med en älskare. Den äkta mannen hade samma namn som ni; och det är ett ondt tecken. Jag tycker derföre» att ni aldrig borde gifta er/'

[-Mättnad.-]

{+Mifänad.+}

Den utomordentliga ifver, den outtröttliga ihärdighet, hvarmed Christina först omfattadesina regentpligter, slappades i början sraånin-gom, på slutet brådstörtadt och 'i samma mån som föresatsen att nedlägga krooan mognadet Hon längtade efter frihet från regeringsbesväret, till och med, som man tyckte, efter slut pä arbetstimmarne vid rådsbordet. En gäng utropade bon vid föredragningarna: "Ack! del är blott ett och detsamma, som jag i evighet far [-böra/'-] {+höra/'+} En annan gång, just under det bon samtalade med Carl Gustaf, nalkades två stats» *«ekreterare med handlingar till föredragning* Sa snart Christina fick se dem, utropade hon, i det hon pekade pa embetsmännen: "Se, det är som om jag såge den onde sjelf kom ma för att plåga mig!'* Också hände det, att rådet icke sammankallades på flere veckor.

[-Gudsfruktan•-]

{+Gudsfruktan.+}

I början af sin regering talade Christina om Gud; Jjlngre fram om Försynen; på slutet deremot om Ödet. — Dessa tre ord och den ordning, hvari de följa hvarandra, framställa i korthet utvecklingen pf drottningens religiösa [-öfvertygfelse.-] {+öfvcrtygfelse.+}

Det hade gått an att försöka*

Om evangelii lära talade Christina med vördnad* Christendomen stod i hennes ögon högt öfver all hedningprnes vishet* Hoa beundrade kejsar Antonius, oeh valde hans regering till förredöme. "Meu", sade hon, *jag borde med rätta uppföra mig än bättre, efter jag har dén fördelen att vara christeo."

1 Taga saken kallt.

En junimorgon kl. 4, Sr 1652, skulle drottningen, förd af amiralen Herman Fleming, bese. flottan, som just utrustades. För att komma till ett af de nya fartygen, gingo de öfver en för tillfället gjord bro, som bestod endast af lösa bräder. Amiralen steg af förseende fram på den utom fästet liggande ändan af ett bräde. Detta tog öfver vigten ocb störtade uti vattnet jenite Flemingen, som i fallet fattade i drottningens klädning och drog henne med sig åt djupet. Händelsen bekom ej drottningen illa, och på det alla måtte se detta, höll hon offent- ' lig middagsspisning, och yttrade derunder: "Jag är van att dricka vatten; det gjorde mig derr före ingenting, fast det denna gången var både [-9ält-] {+sålt+} och beckigt. Värre var det med amiralen, som är van vid öl och vin, och måste hålla till godo med så simpel drylk," Drottningen visade mot Fleming icke det ringaste drag af missnöje, utan berömde tveitom hans själsnärvaro att fatta tag i hennes klädning och derigenom göra sin räddning möjlig.

En förolämpning.

Adeln fruktade ej utan 6käl en sträng räfst med kronogodsen under den kommande regt-ringen* För att mot denna fara bereda sä mypr kön säkerhet som möjligt, lat ståndet, kort föf re regen torn bytet, hos drottningen

begära »UuJr fastelse på alla sina innehafvand^ gods. Drottningen gaf undyikande svar, men rikskansleren deras ordförande, var envis* Slutligen blef Christina först ledsen och sedan förargad, så att [-hon-] {+bon+} utbrast: ”Och tig då en gång, ni gamla narr!” Oxenstjeröa svarade: ”Jag finner att jag nu mera icke kan tjena eders majestät.”

Otack är verldens lön.

Christina visade, isynnerhet vid slutet af sin regering, en stor förkärlek för utländningarne9# ocb var då omgifven nästan blott af sådana. Redan därigenom visade hon ett tyst , me.» ty dr ligt förakt för Svenskarne och Sverige» Orden ' ko/nmo .sedermera då hon på utländsk botten kände sig fri från alla band. ”Jag bar”» skref bon, ”haft så goda lärare» som man kunde I Svefrige bekomma, ty den tiden fauns der in* gen bildning/* En annan gång yttrade hon: ”Sveqskai* och ryssar hafva icke någpt lefnads^ vett"; en annan gång åter: ”Ett tunnland af Italien är merq värdt än bela Sverige.” Vid throör [-afcägels*?#-] {+afcägelsen+} skref hon till Gondé: ”Jag anser edert bifall var för mig lika. hedrande, som den kro<» na jag burit/

En välment pik.

Sedan Christina låtit undanskaffa en betydlig del af kronans lösören, gjorde hon, ej mernågon hemlighet af sitt beslut att afeäga sig

thronen. Engelska sändebudet Whitelocke er-

/

inrade henne om kejsar £arl V:s ånger efter afsägelsen, men detta . verkade lika litet som [-riksk'anslerens-] {+rikskimslerens+} och andras framställda motskäl. Whitelocke berättade då följande tilldragelse: "Döt var i England en gammal lord, som beslöt lemna sin egendom i sonens hand. Medan öfverenskommelsen derom höll på att uppsättas, tog fadern efter vana sin pipa och begyn-te röka och deruuder spotta på salsgolfvet. Sonen yttrade då, att detta sednare borde hålla9 rent, hvarföre fadren kunde gå ut i köket då han ville spotta. Den gamle gjorde så; men när öfverenskommelsen skulle undertecknas, sade han: Jag har numera beslutat att icke skrif-va under, ty jag vill hafva rättighet spotta på mitt salsgolf så länge jag lefver.”' Christina förstod syftningen, men svarade: ”Jag för min del vill tvertom spotta i salen>, endast för att blifva kronan q vitt.” Då Whitelock fällde några ord om i framtiden möjligtvis förknappade tillgångar m. m., svarade Christina: ”1 nödfall är jag nöjd med litet nog, och kan hjelpa mig med blott en dräng och en piga till betjening.”

. Liknöjdhet för andras omdöme.

Cbanut, som då var fransyskt sändebud Holland, skref och afrådde Christina från thron afsägelsen. Uti sitt svar yttrar hon bland annat: ”Jag är nu färdig att sluta min rol oclafträda frän skådeplatsen. Mig bekymra ej ro*-pen af hvarken tadel eller bifall. En hvar må döm ma mig efter* sitt lynne; jag hvarken kan eller vill hindra det. Jag vet, att endast få skola dömma gynnsamt; men jag är öfvertygad, att ni är en bland dessa fa. Den öfriga bé-pen af menniskor känner hvarken mitt lynne eller mina skäl, emedan jag aldrig upptäckt dem för någon mer än för eder pch en annan vän, hvilken har en själ, nog stor och nog ädel för att ktinna, såsom ni, uppfatta min handling. Sujficit unus, sujjicit nullus (en är nog, ingen är nog). Jag föraktar resten; och om jag väljer någon deribland till mål för mitt gäckeri, så bevisar jag honom redan deri-genom en hedrande uppmärksamhet. De, som dömma efter vanliga grunder, skola visserligen fdrdömma min handling; men jag ämnar aldrig göra mig besvär med att för sådana persöner rättfärdiga mitt uppförande.” — — —

Tror ni ätt jag ieke förstår svenska?

Då frågan om ön Ösels afstående åt (Chri-stina förekom i rådet, yttrade rikskansleren att saken fordrade allvarligt betänkande. Drottningen inföll: ^Hvad fara skulle väl dervid kunna uppstå för Sverige? Eller har ni någon anledning att tvifla på min uppriktighet?” Oxeastjer-na svarade: ”Jag har aldrig s$tt densamma i fråga, och mina ord afcågo blott eders majestäts egen säkerhet/' Christina inföll: 'Tror ni, attjag icke förstår svenska? Del anstår eder alldeles icke att till mig tala ur e« sådan ton.”

Drottningsord äro ej kungsord.

? t

Uppskrämda af ryktet om Christinas benägenhet för påfveläran, ville presterne, för hennes rättighet aU efter thron-afsägejsen njuta underhåll, i försäkringen derom insätta följande vilkor: *så fram t hennes majestät blifver i den lutherska läran beståndande.” Christina bad dem afstå från detta företag och yttrade: ”Det skulle se ut, som vore det någon anledning att be-tvifla min tillgifvenhet för lutherska lärån, i hvilken jag är född, uppfödd och aktar städse förblifva: äfven utån en sådan förbindelse." — Man vet huru Christina höll detta löfte.

Hån oeh förakt.

Sjelf utan fast öfvertygelse, trodde drottningen att ej heller någon annan vore ea sådan mägtig, och yttrade en gåqg i rådet: ”Min farfaders, Carl IX:s krig mot Polen, och min faders, (rustaf Adolfs mot kejsaren, blefvo endast företagna för landskaperpas och icke för lärans skull; bekännelsen var endast ep förevändning, en regeptkappa* under hvilkep de dolde sina verkliga tänkesätt/’Bvad som duger i Bibeln.

Sedan Christina förlorat sin trosöfvertygelse, fastade hon sig i dess ställe vid sedebuden. Hon yttrade med hänseende dertill: ”Salomos ordspråk och predikare är det bästa i bibeln och det enda som duger der/’

Förakt för religionen.

Drottningen sökte med ifver sådana'böcker som angrepo kristendomen, ja alla religioner. .Ett förakt för all religion visade sig särdeles då hon frågade Bochart: ”Hv ad tror ni, ellec hvad tänker ni i sjelfva verket om en viss bokj som man kallar Bibeln T _'

Gudlöshet.

För Chanut genomhäcklade Christina en gång alla t rosbekäft nelser, och slutade med det vanhedrande infallet: ”Jag skulle i sanning blifva högst öfyerraskad, om det verkligen funnes en Gud tmr

Förakt för gudstjensten.

Tvungen att för syns skull öfver vara gudstjensten , läste Christina derunder ofta helt an* dra skrifter, stundom af högst lättsinnigt innehåll; så fann man henne i kyrkobänken [-sysse}-satt-] {+sysse}- satt+} med Jffirgilius, ja med Catullus, Tibal-lus och Propertius. Hon dblde ej mera sin ledsnad, sin otålighet, sitt förakt för hvarje tros-bekännelse. Genom att smeka, sin knähund, skrapa med stolen , hviska med grannarne m. m., tillkännagaf drottningen sin längtan efter predi-kans slut.

Lättsinnighet.

Efter thronafsägelsen, och då drottningen under ständiga förströelser vistades i Brussel, skref hon bland annat äfven följande till Ebba Sparre: "Mina sysselsättningar äro att äta väl, sofva väl och studera litet; men deremot prata], skratta och se fransyska, spanska och italienska skådespel. Med ett ord, jag fördrifver min tid rijitt angenämt; jag slipper höra predikningar; jag föraktar alla predikanter utom Salomo. Allt det öfriga är bara dumheter, ty enbvar bör lef-va nöjd, då man far äta, dricka och sjunga/’

Vända kappan efter vädret.

Christina kände en liflig åtrå efter de södra ländernas mildare luftstreck, finare umgänge, yppigare natur ocb härligare konstalster; äfven-så efter tillfället att med sina ovanliga gåfvor lysa i större kretsar. Men som protestant kunde hon icke utan både obehag och tvång vistas och resa omkring i det efterlängtade södern. Derföre skulle hon hafva beslutat antaga katbol-ska läran; skillnaden vore ju ringa; båda bekännelserna blotta ceremonier, lika sanna, eller lik^ tomma; hvarföre då'ej begagna den, somgäf mesta fördelen? ”Alexander”, sa skref hon sjelf, ”var berömvärd derföre, att ban, som ea kk>k furste, begagnade sitt tidehvarfs trosläror.** Något qvickhufvud bland fransmänneroa anväi** de på drottningen ett infall efter en resande italienare, hvilken om det strängt reformerta presterskapet yttrade: ”Deras trosbekännelse är icke dålig; men min äi' mera beqväm för den, som vill resa verlden omkring/* Ty värr ar denna förklaringsgrund till Christinas öfvergång till katholska läran den

sannolikaste.

Andakt

Sedan Christina lera nät Sverige och dess thron, bevistade hon én gång gudstjensten i en kyrka der en pastor Muller predikade. När hon gått ur kyrkan fann man på den läktare der hon setat, en ganska vät inbunden kbok med förgyld snitt; det var en — Virgilitis, hvilken man straxt bar till henne, och som hon leende mottog. _

[-KoiMdi och Färss.-]

{+Komedi oeh Farss.+}

I Inspruck, då drottningen afsvor deri lutherska läran, höll en tysk jesuit en predikan för henne öfver dessa Skriftens ord: Höt dotter! se uppd och böj ditt öra; förgät ditt folk och din faders hus. Den religiösa ceremonien följdes af fester, illuniinationer och spek-takler. Det berättas, att då hon gick ut från theatern, skäll hon hafva ytträt: wDét är billigtatt de spela för mig en komedi, sed än jag för dem spelt en fars*.'9 — Detta infall hade i alla hänseenden varit ganska illa {tassande, och man har orsak att tro, att det blifvit uppfunnet af gmädelsen.

Genom ändra känner mw sig sjelf1

Då drottningen anlände till Fontainebleau i cn drägt, snarlik en mäns, kommo> flera damer för att helsa på henne, och gingo fram för att omfamna henne, då de nälkades. Hon blef stött öfver denna förtrolighet, och sader ”Hvilken if-ver dessa damer hafva att omfamna mig! Är det derföre, att jag liknar en man?”

Öfverflod på förtjénté män.

Anländ , till Paris, begärde flere lärde att blifva presenterad för Christina. Ménage förrättade introdu k tö rstjensten. Han underlät icke att vid K varje presentation säga; ”Det är en man af förtjenst.” Trött vid dessa uppvaktningar, sade drottningen: ”Denne herr Ménage kän-nejr många förtjénté män.”

Besynnerlig anledning till siillsmessa.

m, När Christipa förnam att grefvinnan De la Suze, uppfödd i protestantiska religionen, lik-sbm hennes man, hade antagit katholska läran, [-«ftde-] {+«ttde+} hon: 'Xärefvinnaa har utån tvifvel gjort det,för alt aldrig få se sin man hvarken i denna eller den andra verlden/’ Det var bekant , att dessa två makar icke kunde komma öfveren*, och att grefvinnan hade haft orsak att beklaga sig öfver grefvens uppförande.

Hénett folks plägsed

[-Eiskop-]

{+Biskop+} Godeau i Grasse berömde 'Christina uti ett bref till henne; hon svarade då: ”Honett folk i Frankrike äro så vana vid att berömma, att jag ej vågar beklaga mig öfver en så allmän plägsed.”

Tag saken kallt l

Läkaren Bourdelot sände drottningen franska litterära nyheter. Hon gaf honom följåndes var på ett bref, som han skrifvit till henne i Hamburg: ”Ni gör mig ett nöje att icke skicka allt detta mischmasch öfver fälttåget i Flandern. Jag tycker så mycket som någon om bedrifter, men icke om loftal9 och min tillgifvenhet for sati-rerne är sådan, att jag förnöjer mig med läsningen af dem som äro skrifha mot mig sjelf, hvilkas antal* Gudi lof! är temmeligen stort för att roa mig på min egen bekostnad, sedan jag länge gjort det på andras.”

Stora ord.

Då Christina underhandlade för att af polska republiken blifva vald lill drottnit>g, yttra-de hon bland annat: ”Fordra» det att, för republikens tjenst, gå i spetsen för krigshären, skall jag göra det med glädje, och jag bedyrar att blotta hoppet om detta nöje kommer mig att önska polska kronan, och att, om m*n ville gifva mig henne, med vilkor att icke träda i spetsen för arméen, så emottoge jag henne aldrig/

Tysti tala icke om det.

Drottningen var mycket lierad med erke-biskopen Angelo della Noce, som odlade vet-tenskapérna med lika mycket nit som framgång. Han var icke rik, men Christina kom ofta till hans hjelp, och tillät honom begagna hennes vagnar när han fann det för godt. En dag, då hon fick veta att han var i stort penninge-behof, sände hon honom 200 dukater, tillika med en biljet af följande innehåll: ”Jag skickar er 200 dukater, som icke svara hvarken mot eder förtjenst eller min önskan; men vet, att ni är hämnad genom min egen rodnad; tala om det för ingen, om ni icke vill oförsonligt förtörna drottningen.” .

[-Tycke och-]

{+Tyeke oeh+} smak kan ingen förtaga.

I Antwerpen tillbragte Christina sina dagar under ständigt vexlande * nöjen och tidsfördrif, och väckte genom sitt snille invånarnes synnerliga uppmärksamhet. Tillfredsställelsen var ömsesidig, och . det sades att Christina vid något

[-tillfälle(offéntligeo-]{+tillfälle(offentligen+} skall hafva yttrat: "Jag vit! heldre vöra markgrefvinna af Antwerpen lo drottning af Sverige." En abnan gång sade bon; ”Det är ätforikafe att lyda den heliga fadrei>& befallhtagar, än att sjelf befalla öfver svenska [-Staten."-] {+Staten.”+}

Muff ock solfjäder.

Under den tid drottningen vistades i Frankrike, talte hertiginnorna mycket om henne då de voro församlade vid hofvet. Man skonade icke hennes peruk, klädsel, åtbörder, utfåtelser; man gjorde åtlöje af alltsaminans. Slutligen fick hon veta, att hon varit ett ämne till dessa damers smädliga kritik. Hon sökte derföre att hämnas. Det omtalades för henne, att de sina emellan hade öfverlagt den frågan: Om de för väderlekens ostadighets skull, då det ofta vore vackert väder om förmiddagarne men kallt om aftonen, borde på en gång bära både muff ocb solQäder med sig? Genom omröstning hade frå-gan blifvit så afgjord, att de, utan att göra sig till åtlöje, borde förse sig med båda delarne på en gång. Då drottning Christina derefter kom upp på hofvet> en cour-dag, sade hon till hertiginnorna: ”Mina dawfer* jag har förnummit det utslag, som fallit öfver den vigtiga frågan om muff och solfjäder. Efter min mening hade den bordt afgöras på det sättet: Jag skulle hafva förbjudit större delen af eder, som förut ären nog uppblåste att bära solfjäder; men endel åter, mm £r af *n aog hewig natur, hade jag afrådt alt bruka muff/’

Dubbel försigiighet.

En gång reste drottningen att bese abbots-stiftet de Lys, beläget etnellan Melun och Fon-tainebleau; hon ville göra ett oväntadt besök [-hos-] {+bos+} nunnorna, och gick derföre genast in i det rum der främmande emottagas. Hennes uppmärksamhet fastades straxt vid fönstren , som voro försedde med galler och långa utstående jern-taggar. Abbedissan kom med en talrik samling af nunnor, för att tacka Christina för den heder drottningen visade i det hon ville besöka några fattiga nunnor, hvilka icke egde någon annan förtjenst än den, att de bemödade sig iakttaga den helige fadrens Bernhard i lärdomar. Drottningen vände sig då till abbedissan och svarade: ”Befaller äfven eder fader uti sina föreskrifter, att j skolen hafva sådana galler för edra fönster? Sora jag till min olycka alltid var rit kättersk, och icke förr än nyligen fått öppna ögon att se min villfarelse, så tillstår jag att det är något alldeles nytt för mig att se men-niskor så instängda, som j aren. Ni måtte väl icke hafva lofvat att vara instängda V Drottningen storskrattade i detsamma och tilläde: ”Hvilken dårskap, mina damer? Om ni gjort löften, hvartill tjena då gallren? och om ni har galler, hvad behöfva ni då göra några löften T[-Mycketi-] {+MyCke*+} heder för Sverige.

Kort efter Christinas trosförändring märkte man hos henne en kallsinnighet, som var oväntad hos en så nyligen omvänd person; till och med, att hon standom lät framskymta förakt och gäckeri öfver den nya läran. De stickande infallen uteblefvo ej heller. Någon frågade, hvem som for närvarande vore hennes själasörjare? Hon svarade: ”Jag har ingen sådan; ty allt, som är onödigt, har jag lemnat efter mig i Sverige.”

De heliga äro icke kloka.

Vid ett besök hos jesuiterne i Loewen ville en af dessa säga Christina en artighet, och yttrade: ”Efter antagandet af vår saliggörande tro, blir eders majestät ofelbart ställd vid sidan af sankt Brigitta och räknad bland de heliga.” Drottningen inföll: ”Jag vill heldre räknas bland de kloka.”

Drottningens klosterkött.

Man berättade en gång för Christina att folket trodde, det hon ämnade ingå i något kloster. Hon skrattade, pekade på Pimentelli, som var närvarande, och yttrade: ”Denne kan troligen säga eder, hurudant klosterkött jag, har.”

Religion efter godtycke.

Åfven i Rom visade Christina samma sjelfs-våldiga uppförande, och sin brist på allvar i

[-ändaktsöfningarne.-]{+ åndäktsöfningarne*+} Detta uppförande sårade påt-ven, och en dag då ban sjelf anmärkt att hon skrattat och pratat med sina grannar, iakttog han tillfallet' och skänkte henne en rosenkrans, jemte uppmaning att under bönerna begagna densamma. Christina förstod meningen, och svarade genast: ”Jag för min del ämnar icke vara katholik efter rosenkrans.”

Heldre hundrade år härefter än nu»

En gammal pratmakare vid hofvet i Fon-tainebleau förföljde och tröttade Christina med sina berättelser. Första gången gjorde hon blott den anmärkningen: ”Herr de Nogent måtte hafva ett serdeles godt minne”; men då han ej förstod vinken, utan om igen under länge fortsatt prat talade om något, som han sade kunde inträffa hundra år derėfter, ' svarade Christina: ”Jag önskar att också ni. monsieur de Nogent, måtte då stå q var i ä^Ena grågula rock och omtala samma berättel^Wom nu; ty uppriktigt sagdt, jag vill heldre höra dtm hundrade år [-härefter-]{+•härefter+} än nu.”

En träffande anmärkning.

En afton såg drottning Christina ett italienskt skådespel i Compiégne, der hofvet då vi-stadés, och 'fann detta så dåligt, att hon vid [-des& Åut-] {+dess slut+} öppet förklarade att skådespeiarne gjort sin sa¥ ganska illa^ Någon, som ville försvara

[- Cioogle-]dem oeh äfven hofvets aaSéende i dennå punkt, yttrade, att sällskdpet vatiligtvis spelade mycket bättre än denna afton varit händelsen. Christina svarade helt torrt: ”Det tror jag nog, ty eljest hade man ej kunnat behålla dem qvar.”

Det vore för mycket begärdt*

En dag hörde hon uppläsas ett skaldestycke af temligen lättsinnigt innehåll. Af Christina [-vilades-] {+visades+} ej något ogillande, men «å Mycket mer af en herr Chapelain, hvilken författat ett skaldestycke om orleanska jungfrun* Man omtalade för Christina hans omdöme. Hon inföll: "Vår Chapelain är en stackare, som gérna ville att alla qvinnor vore jungfrur, likasom hans orleanska flicka.”

o

Asigter om äktenskapet.

Christinas vanliga^ovilja mot äktenskap yttrade sig också [-,-] efter ^Rx)n-afsägelsen. Hon af-rådde flickorrta från^mftermål, och yttrade: [-”Åfven-] {+”Äfven+} den bäsft man lortjenar ej, att man för honom uppoffrar sin frihet; och dessutom, att föda barn, hvilken ohygglig sak!”

[-*tesmteme som-]

{+Jesuiteme sam+} skådespelare.

Med jesuiterna var Christina gaftska miss* nöjd. En dag hade ' närande *orden låtit sina lärjungar uppföra ett .sorgespel för franskä hof-▼et. Christina gjorde narr af både styckét, ut*

fötandet och af fåderna fcjelfVa. Dagett derpå kom konungens biktfader, jesuiten Annot, och sökte till

vägabringa en försoning mellan henne och orden. Christina svarade: ”Jag känner allt. för väl jesuiternas magt, och skulle derföre till fiende häldre välja någon mägtig furste än deras orden. Jag vill också ger na försonas med [-eder,-] {+eder»+} men jag iår tillika förklara, att jag aldrig [-itmnar-] {+iUnnar+} välja någon bland eder hvarken till biktfader eller skådespelare.”

Tysken liknar minst en ménniska.

Christinas tanke om tyskarne var för dem föga smickrande; hon yttrade i ett bref till [-BourdeLot: ”filand-] {+Bourdelot: "Bland+} alla oskäliga djur, söm kommit till min kunskap, är tysken det som minst liknar en men niska.” Det bör likväl ej lemnas oanmärkt, att detta yttrande fälldes af missnöje öfver hamburgarnfcs beteende under hennes vistande der.

Eget beröm är ej vällukt

Christinas inlaga till polska ständerna, för att komma i besittning af polska kronan, är författad med hennes vanliga stolthet och sjelf-kärlek. Hon säger deri: ^Jag tror,' att utom könet, skall allt annat befinnas gynnande för mina anspråk. Jag hoppas äfven att polska (bi* ket aldrig får orsak att ångra mitt utväljande, utan att jag skall lyfta dess ära så högt, att,ined' undantag af det lyckliga Rom, skola alla jordens folkslag afundas dess sällhet, o.N s* [-v.”-]

/ JTag gifter mig aldrig.

Cisterciensermunken Hack i, som var Christinas ombud i Warscbau för att bedrifva henoes •utväljande, skref till drottningen, att polackar-ne önskade, för konungaslägtens uppehållande, att deras blifvande regent måtte vara eller snart blifva gift. Christina skref i anledning deraf till Hacki:.”Om jag ické på annat sätt kan lyckas, så må ni gifva dem förhoppning om mitt blifvande äktenskap, och jag skall sjelf säga dem att jag ämnar gifta mig. Men eder säger jag dock i största förtroende, jag gifter mig aldrig/*

En stor tröst.

Alla försök att blifva utsedd till Polens re-gentinna misslyckades och efterlemnade hos drottningen agg mot polackarne. Då den af polska ständerna valde konungen Johan Casiroir afsade sig regeringen och fyra år derefter dog i Frankrike, yttrade Christina vid underrättelsen derom: "Det var ändå en tröst, att han fick sluta sina dagar bland människor. Om han stannat, i Polen, hade han fatt den grämelsen. att dö bland oskäliga djur.”Eld och flegma,

Christina kunde, då hon ville, vara artig [-öch-] {+och+} förbindlig så väl i tal som skrift, men man saknar ej heller bevis på motsatsen, och såsom sådant må anföras följande utdrag ur bref tiH Ufadislaus Constantin Wasa, grefve af Wasanau, naturlig son till konung Uladislaus af Polen, éamt kapten öfver Chriétinas lifvakt. Grefven sändes af Christina till Hamburg och Sverige, för att der ordna hennes enskilta angelägenheter, men hon* blef inom kort $å uppbragt på honom, att hon tillskref honom i ganska skarpa och ohöfviska ordalag. ”Jag är”, skrifver hon, ”icke nöjd med edra bref, hvilka ära alh för torra, öfver eder långsamhet är jag så förargad, att jag icke kan omtala det* Min eld och eder flegma passa icke tillsammans. Jag har äfskickat er för att påskynda de långsamma svenskarne; men ni lägger i dess ställe eder tröghet till deras. Sådant är icke att ställa sig in hos mig.” Några veckor derefter skref hon i samma anda: ”Jag är till yttersta grad förvånad öfver eder odrägliga långsamhet och rent förtviflad öfver slarfvet och trögheten i edra bref. Ora ni tror er hafva att göra med konung Johan Casimir, så bedrager ni er ganska mycket, ty jag är icke af samma ull som han. För att behaga mig, måste ni skrifva och handla med mera Jiflighet.” Efter en kort tid skref hon åter: ”Ni skulle dö af blygsel om ni vore i stånd att bedöma edra bref; men jag finner tydligt, att ni duger till ingenting, icke ens att iuae #ch

förbättra edra fel; Mi JiWtf måhända der på, att jag erkänt eder som slägtinge på venstra sidan. [-Usling!-] {+(Jsliog!+} Ni bedrager er mycket! Vet* att konungar hafva intet blod, ocb att jag aktar mitt [-så-] {+sa+} föga* att jag låter det strömma bort så snart jag finner det' förskänidt. Ni är icke son af Kb-nuog Uladislaos, utån visserligen af Johan Ca-simir; åtminstone är ni ett lika stort nöt som han. Farväl!”

Huru högt påfven värderar en protestanU själ.

Då drottningen år 1660, efter Carl X:s död återkom till Sverige, för att bevaka sina angelägenheter vid riksdagen och erhålla stadfastel-se på det henne anslagna underhåll, hade hon äfven med sig en katholsk prést, hvilken förrättade gudstjensten i hennes rum på slottet* Det nitiska presterskapet tog häröfver illa vid sig och menade, det fäderneslandet, genom denna påfviska gudstjenst, skulle sväfva i våda* De vördige fäderne beslöto göra drottningeh' föreställning häröfver och uppträdde till henne, anförde af erkebiskopen Terserus, hvilken råkade i häftig ordvexling med drottningen, och strängt förebrådde henne ptt hon öfverträdt till kathol-*ka läran, Öfver hvilket bon tre'gånger brast ut i gråt. Och när erkebiskopen slutligen sade: ”Vi känne väl påfvens praktiker, att han all flit [-bar-] {+har+} ospard och ipgen occasion låter förbigå till att förderfva oss till lif och själ”; svarade Chri-' stiga;, ”Jqg känner påfven, herre, bättre äa j;Nan skulle ieke vilja gifva för alla edna själar fyra daler.” Surmna, af detta tal blef hon intet ”inök t”, uta» fastmera förhärdad och stolt*

Tro det den som' vill.

Då Christina 1667 vilté komma tiii Sverige, hade hon för afsigt att' med ta gå en italiensk prest såsom sekreterare. Rådet tillskref henne då, att hon skulle skilja denna prest ifrån sig, eller i fäll- bon komme hit med honom , skulle hoö, blifva straffad efter stadgar. Härtill svarade Christina: ”Jag vill heldre itaista lifvet eller låta sätta mig, fången, än mista min prest ocb [-ofvei^fva-] {+öfvei^fva+} min religion.**

Sanningen.

Då drottning €hi*i$titia en1 gång uti Rom be* traktade en marmorbild som föreställde Sättningen,, och flere gånger utropade: ”ack huru skönt!” närmade sig en kardinal henne, och sade: ”Ers majestät, Gud vare prisad att ni älskar sanningen, ty de krönta hufvudena kunna annars1 icke tåla den.” — ”Det tror jag nog”, svarade drottningen * ”alla sanningar äro icke af marmor.”

Stark tro.

Under de sednarc &t*én af Sitt iefhad visade Christina en tilltagande ifver för katholska lä-ran och en nog stark tro pä dess sannidg. I [-ett-] {+eet+} bref skref-hon: "Det är af Frankrike ganska djerft att betvifla påfvens ofelbarhet, hvil-> ken jag för min del anser fullkomligeu grundad/'

Katholska kyrkans öfverhufvud.

Engelska biskopen Burnet berättar, att då han en gång vistats hos Christina uti Rom, hade samtalet kommit på katholska kyrkans styrelse. Drottningen hade dervid yttrat: ”Man sä— ger att katholska kyrkan säkert regeras af den Helige Ande, och jag tror verkligen att det förhåller sig så; ty jag bar öfverlefvat fyra påfvar i Rom, om hvilka jag kan svärja, att ingen af dem haft sundt menniskoförstånd och begrepp/*

Krigisk anda.

Italienske författare försäkra, det drottning Christina under sitt vistande i Rom flere gånger anklagat naturen för orättvisa, att den ej gjort henne till karl och aldrig tillåtit henne att komma i spetsen för en armée. En dag, då hon befann sig i Villa Medici, rigtade bon sjelf en kanon emot en jernport, och än i dag visar man hvar detta skott träffat. I sitt testamente anslog hon en summa, för hvars afkast-ning hon förordnat att i kastellet S:t Angelo dagligen en militarisk musik skulle uppföras*Man känner sig bäst sjelf.

På bräddarne i de böcker drottningen läste, skref hon sin» anmärkningar öfver förekommande ämnen, och det merendels på samma språk, som boken var författad. I ett exemplar af Se* neca finnes af henne skrifvet: Adversus virtu-tem possunt calamitates , damna et injuritz * quod adversus solem nebulcc possunt• Uti Antonio’* Bibliotheca Hispanna, skref hon bredvid hvad der är anfördt ur en viss Campuzanos ”historia om hennes omvändelse*’: Chi Vha scritta non lo sa, chi ro sä non Vha mai scritta (Den som derom skrifvit vet det ej, och den som vet det, bar aldrig skrifvit det).

Förgyllning.

Drottningen tyckte så mycket om de kop- • parstick som en af-det 17:de seklets mest utmärkte artister, Merian, hade graverat till Gott-frieds Historiska Krönika, att hön inköpte plå-tarne och lät förgylla dem. Plåtarne Méfvo derigenom för alltid obrukbara. Mången man af talanger har fått röna samma öde som Merian s kopparplåtar.

Drottning Christina* personliga egenskaper•

Christina var vårdslösad under sin uppfostran i barnaåren, genom modrens stora efter-låtenhet; hon gjorde ffora farliga fall, hvaraf [-henne*-] {+hennes+} vext led, så att den ena axeln var hö-[- gre-]{+gre+} än den andra. Detta fel förstod hon lik-val^sednare att dölja, genom sitt sätt att kläda sig och sin gång. Hgn egde ett stort snille och förstånd, samt grundlig kännedom i de flesta språk; hennes passion för oberoende och hennes lynnes ostadighet, blottställde henne under [-hela-] {+feela+} hennes bana för obetänksamma steg, besynnerligheter, ja äfven motsägelser. Stor vid flera tillfallen, var bon vid andra endast ovan* lig. Hon var allvarsam, stundom hämndgirig; hade svagheter, som likväl blifvit öfverdrifna af illviljan och elakheten. .Sådane äro i synnerhet de, till hvilka man påstår henne hafva låtit sig hänföras af kärlek. Hon pliktade för denna passion, men hon var för stolt att Öfverlemna sig deråt på sin heders och sin värdighets bekostnad. Hon var omåttligt frikostig. Det beskydd [-,9-] hon skänkte talangerne, var lika så ädelt och vidsträckt, som fruktbart i sina följder. Chri-' stina föddes den 8 December 1626; afsade sig regeringen den 6 Juni ^654 och dog i Rom, uti sitt 63:dje lur, den 9 April 1689.

[-VIII.-]

{+VIII+}

Utur konung Capl X Giwtafe kfoad.

Carl Gustaf visade redan tidigt ett oböjligt mod och en Jiflig lust för kpgiska lekar och sysselsättningar. Ryktet om morbrodrens, denstore Gustaf Adolfs förvånande bragder ocb lysande ära fyllde barnets öron och ingjöt i dess hjerta begäret att följa denna bärliga förebild; ett mål, som också sedermera oupphörligt sväf-\ade för haus tankar. Som gosse hemtade han vid läsningen af Caesars arbeten ny näring för dessa drömmar, som yngUag talade han gerna och ofta om Cyrus, Hannibal m. fl., och yttrade dervid sitt orubbliga beslut, ”att med värjan i hand söka sin lycka.”

Konungen vedsågare.

Vid 15 års ålder skickades Carl GUstaf till Upsala, först på en kortare tid, sedan för en hel termin, då han nemligeh, i Februari 1638, på vanligt sätt nntogs till student. Han blef [-tijl-] {+till+} herberge,' kost och undervisning inhyst bos dåvarande professorn, sedermera erkebiskopen Lenaeus. Denne höll sin furstliga lärjunge tem-ligen strängt, och det säges att han någon gång låtit denne, för kroppsöfningens skull, deltaga i vedsågningen. Då L&na&us sedermera såsom crke-biskop förrättade sjelfva kröningen och under den högtidliga akten påsatte kronan på Carls hufvud, hviskade dep ne i erkebiskopens öra: ”Far lilla, i dag slipper jag väl att såga ved?”

Ingen ar för gammal att mista huvudet*

Under det Rådet bad Christina att behålla kronan, lät Carl Gustaf, genom Schlippenbach,hemligen s^iga kansleren Oxenstjerna: ”att om ban ej ännu upphörde att vara honom emot, vore han ej för gammal att med sitt hufvud betala den förtret som han gjorde honom.”

[-Tacksamhetsbevis.-]

{+Taéksanihetsbevis.+}

För att finna utväg att bringa skattkammaren i stånd igen, och för att förse'konungen med det som han behöfde till sina nödvändiga utgifter, sedan rikets inkomster, genom Christinas dåliga förvaltning, voro så ansenligen förminskade och hon dessutom ådragit kronan några millioners skuld, föreslogo de tre ofrälse stånden och yrkade enträget, att de bortskänkta kronogodsen skulle åter indragas. Konungen fordrade endast fjerdedelen af d&ssa

gods, och då han hörde att grefve Torstensson hade gods som hörde under reduktionen, sade han: ”Om dessa gods än låge på sjelfva borggården så skulle de icke röras, emedan Torstensson är en man af mycket sfora förtjenster, och af hvilken jag här lärt krigskonsten.”

Ju flere desto bättre.

När konungen fick höra att så många fiender hade förenat sig emot honom, yttrade han, i stället för. att frukta dem, dessa betydelsefulla ord: ”Ju flere fiender, ju mer ära.”Under öfver imder.

En Vidskeplig hofman kora oeh berättade för konungen att det skett ett stort under» i det en räf trenne gånger hade sprungit tvärs öfver vägen då konungen tågade till Danmark, och att detta vore ett olyckligt tecken. Skrattande svarade konungen honom: ”Ja i sanning, det är ett stort under; men om vägen hade sprungit öfver räfven, det hade varit ändock större underverk.”

Räddning ur lif sfara*

Under sitt vistande i Geneve var prins Carl Gustaf nära att, vid en badning, förlora lifvet. Han fastnade med foten' i sjögräs, hvaruti han så intrasslade sig att han ej kunde göra sig lös, och höll redan på att nedsjunka, då han räddades af en ung student, Johan Leger, hvilken af nödropen blifvit kallad till stranden, kastade sig i vattnet och dykande afskar gräset, samt räddade prinsen. _

Man måste rätta sig efter tiden.

Vid offentliga statsföreträden blef ännu 1640 för Carl Gustaf, liksom fordom för fadren, ingen plats anvisad; han fick erfara sin beroende ställning, och någon gång flere veckor vänta på företräde hos rikskanslern. Blodet gäste hos den furstliga ynglingen; ”men”, skref han till fadren/ ”man måste rätta sig efter tiden, ty, vana sine viribus ira (vanmägtig är vapenlös vrede).”EU åtok yttrmnde.

Då konwngeft i Juli månad 1655 skulle tå* ga i krig mot Polen, reste ban till Dalarön, der flottan väntade. Drottningen» tillika med åtskilliga furstliga och förnäma personer, difc-koramo oeh undfägnades med ett ståtligt gästabud. Då flottan den 9 Juli hissade flaggan, sa-» de en af rådsfeerrarne Tid afskedet till konun~ j*en: ”Hvar träffas vi härnäst?” ”1 Warscfaau”, svarade den stolte konungen.

Jag kom9 såg oeh segrade.

Efter det så lätta polska fälttåget, hvilket blott varade ett halft år, hade Carl Gustaf eröf* rat Polens båda hufvudstäder, underkufvat om* kring halfva riket och tvungit dess vasaller i Ost-Preussen och till en del äfven i Curland att ställa sig under Sveriges krona. Konungen yttrade i anledning häraf: ”Jag besegrade polacken förr än jag såg honom.”

Följden af skrifklåda.

När konung Carl Gustaf hade kommit tillbaka från Polen till Preussen, skref öfverste; Rosa vid något tillfälle med en diamant på en ruta i det rum, som uti en by blifvit honom anvisadt till qvartet, denna latinska sentens: Aut nunc aut nunquam (antingen nu eller aldrig). Till öfverstens olycka kom den tidningen, att konungen af Danmark hade fallit in med enkrigshär i Sverige, och rf en händelse förde samma sentens uti sina fanor* Denrf fattades den misstanken, att Rosa stått i brefvexling med danska hofvet. För denna tillfällighet dömdes Rosa att mista lifvet.

Ädel hämnd.

Carl Gustaf höll sitt intåg i Odense på Fy-en, sedan denna ö med alla dess magasiner och förråd kommit i svenskarnes våld. Bland de personer som gjordes till fångar, var äfven högsta danska befälhafvaren general Gyldenlöwe och ett danskt riksråd Gunde Rosencrantz, som var författare till en mängd smädeskrifter mot Carl Gustaf och svenska nationen. Då han kom inför konungen, bad denne honom återtaga sin värja, tilläggande: ”Det är visserligen icke med den som ni kan göra mig någon skada” Dessa skarpa ord voro den enda hämnd han tog öfver danskens alla sårande tillmälen.

Beslut och handling.

Då general-qvartermästaren Erik Dahlberg underrättade Carl Gustaf att isen på Stora Bält var så tjock och säker, att konungen gerna kunde våga att tåga till Seeland, blef denne så glad, att han slog ihop händerna och utropade: "Nu, troder Fredrik! (konungen af Danmark) skola vi talas vid på god svenska!" Och samma qväll af-reste han med Dahlberg till Nyborg.[-Vägvisaren.-]{+Vågvisaren.+}

Då svenska och danska konungarne efter Ro-skildska freden möttes på lustslottet Fredriks-borg, omfamnade de hvarandra som om de al* drig varit fiender. Vid middagsbordet sprakade konungarne om kriget och om det undransvär-da tåget öfver Bälten. Carl Gustaf vände sig då om och pekade på Dahlberg, som stod bakom hans stol, och sade leende: ”Denne har, näst Gud, visat mig vägen hit/'

Lyckan kommer, lyckan gar.

Efter eröfringen af Krakau, besåg Carl Gustaf dervarande konungagrafvar. Den åtföljande prelaten visade bland annat äfven Uladislaus den Förstes hvilorum, och tilläde betydelsefullt: ”Denne konung blef tre gånger fördrifven från sitt rike, men har alla tre gångerna kommit tillbaka igen.” Carl Gustaf inföll: ”Men eder Johan Casimir, som nu har blifvit fördrifven, skall aldrig komma tillbaka.” Presten svarade: ”Hvem vet? Gud är allsmägtig, och lyckan vänder sig •ofta omkring/’ Och hon vände sig också verkligen. _

Krigiskt mod.

I Juli 1656 stodo Carl Gustaf och Johan Casimir mot hvarandra, färdiga till en, som det tycktes, afgörande strid. En sådan ville dock franska sändebuden förekomma. De begärde och erhöllo Carl Gustafs tillåtelse att fara till JohanCasimir med fredsanbud. Men denne senare ville ej veta af någon underhandling, utan sade: ”Jag skall gifva svenskarne till frukost åt mina tartarer, och kurfursten (Fredrik Wilhelm) skall jag sätta, der hvarken sol eller måne skina/’ Med sådant svar återvände fransmännen till Carl Gustaf. De berättade polska troppar nes antal och afrådde från vågspelet att strida mot en så öfverlägsen fiende. Cprl Gustaf svarade: ”Jag känner nog polackarnas antal, men jag fruktar dem icke; tvärtom, jag vore glad om en hvar bland mina fiender stode framför mig på detta fält, så att jag kunde drabba tillsammans med dem alla på en gång. Man utdelade fälttecken och fältrop: en halmvase på hatten och orden: 3,i Guds namn!”

Lifsfara.

I slaget vid Warschau d. 18 Juli 1656 hade polackarne, efter en stark fäktning och temlig förlust, blifvit tillbakadrifna. På samma gång hade en stojr svärm tartarer ridit förbi svenska hären och hotade ryggen på den af hussarerna i bröstet anfallna svenska flygeln. Men Carl Gustaf skickade sin bror med fyra sqvadroner* , hvilka lätt nog tillbakakastade de skriande och svärmande halfvildarne, och det så kraftigt att många jagades i ett träsk och drunknade. Carl Gustaf fick likväl i. detsamma se en annan hop af 6,000 tartarer, hvilken från en annan sida sökte taga samma flygel i ryggen. Hastigt satte sig konungen i spetsen för ett regemente ochilade emot de Angripande. Striden blef bäftig och Carl Gustaf framträngde bland de skingrade [-tar t arer ne-] {+tartarerne+} så långt, att han skildes från sven-skarne, och hade vid sidan epdast en ryttroä* stare vid namn Trafvenfelt. De anföllos af sju tartarer, väpnade med bågar och spjut, tre mot konungen, fyra mot ryttmästaran. Med pistolerna nedsköt Carl Gustaf genast två bland sina angripare; den tredje» ii vars spjut fastnat i bet*-let på Carls häst, fick i hufvudet ett så kraftigt värjhugg, att han störtade af hästen. Nu ilade konungen till ryttmästarens hjelp. Två af den~ nes tartarer voro redan skjutna, de andra tv^ flydde vid Carl Gustafs ankomst, — En annan lifsfara inträffade samma dag, men vid en anqaqt skärmytsling. En polsk hussar, vid namn Kor walofski, sprängde mot Carl Gustaf och var just i begrepp att med sin lans genomborra honom, när i samma ögonblick en svensk störtade fram och sköt polacken genom hufvudet.

Sst! Czamecki kommer!

Den utmärktaste, på polska sidan, eller rättare sagdt, den ende utmärkte var Czarnecki; men denne ende så god som många. Vi kunna ej med orättvisans tystnad förbigå denne sitt fäderneslands befriare och hjelte, ehuru vår motståndare. Knappt gick en veeka förbi, utan något större eller mindre hans företag; ofta olyckliga, ty svenska

krigaren visste vakta och försvara sig; men ofta lyckliga, ty mod och[-försigtighet-]{+ försigtighet+} kunde ej alltid hjelpa ali ett land, der hvarje qvrona, b varje barn ilianades att för* råda den hatade främlingen. Inom Augusti och September månader ofvannämnde år lyckades Czarnecki ej mindre än tre serskilda gånger att öfverraska och till större delea nedhugga svenska betydliga ströftrupper, hvardera till tusen man och derutöfver. Förskräckelsen för hans namn blef så stor, att man ännu länge efteråt [-<-]

{+*+} hörde svenska soldathustrur skrämma sina barn till tystnad med de orden: ”Sst! Czarnecki kommer!”

Brist på grmntolagenhet.

För att underhandla om fredsvilkoren med Danmark 1657 utnämnde Carl Gustaf till fttll-mägtige Clas Tott, Sten Bjelke ock Corfits Ule-feld. Tott, som fann det föga gratmlaga af konungen att välja denne senare, yttrade: 'TJle-feld är en utlänning och sitt eget fäderneslands förrädare. En sådan kan vara bra nog till spe-jare under kriget, men icke till förtrolig råd* gifvare vid freden. Dessutom kan jag icke tro, att ers majestät viih förådhnjudta sm* olycklige grannköfiung genom att tvinga honom underhandla med den, som är hans personliga fiende.” Carl Gustaf vredgades häröfver och inföll häftigt: "Ni synes mig något djerf, grefve Tott; kanske rinner det eder i sinnet, att ni är af komiog Eriks blod. Men tilläde han och [-resje sig:-] {+re&pe sig+} upp, sällande handea i sidan, ”kom[-ibag-]{+ihåg+} att jag är Carl den niondes dotterson och Sveriges konung/' Tott teg, bugade sig och gick oförskräckt ur rummet. Segrarens vilja blef den gällande.

Det blir ingenting utafl

Sedan ofvannämnde fredsunderhandling blif— vit afslutad, inbjöd danske konungen den svenske till ett gästabud på lustslottet Fredriksborg. Carl Gustaf yttrade sin önskan, att vid detta tillfälle fa se den tolfårige danske kronprinsen, hvilken också derföre efterskickades. Flera herrar af konung Fredriks omgifning föreställde nu Coyet, att svenske konungen borde åt danske kronprinsen skänka tillbaka Trondhjem; han skulle genom sådant vinna stor ära och Danmarks eviga tacksamhet; och de bådo Coyet framställa förslaget. Efter mycket vägrande måste mannen ändtligen deran. Men Carl Gustaf svarade: ”Det blir ingenting utaf! hälsa du de danske herrarne, att denna gången är det ingen Magnus Smek, som regerar i Sverige.”

Hvad en andans man förmår.

Svenska tåget hade 1658 fortgått till Fal-ster. Här fick rytteriet ett par rastdagar, dels för att invänta fotfolket, dels för att hvila och uppfriska sig. Detta sednare skedde icke utan hårda uppträden. Nyköpings stad kun-de ej genast erlägga den fordrade/ brandskatten, Det berättas att Carl Gustaf af sådan orsakhotat afbränna densamma. Det var en söndag, och i stadskyrkan fick presten under sin predikan se fl^re der inträdande främlingar, hvilka han genast gissade vara svenskar. Åsynen af [-bans-] {+hans+} olyckliga församlingsboar och på samma gång af dessa botande fiender rörde mannens hjerta. Han började i varma och allvarliga, dock välbetänkta ordalag ifra mot den hårdhet, den grymhet» hvarmed menniskan stundom förtrycker sin medmenniska, sin nästa, sin kristen-domsbroder o. s. v. Det var Carl Gustaf sjelf, som jemte några svenskar besökt kyrkan. Knappt hade prosten hunnit hem, förrän det kom bud, att konungen ville hos honom intaga sin middag. ”Den äran är mig för stor,” svarade prosten, "och jag kan ej heller bjuda mer än ärter och fläsk» ty allt annat hafva de svenska soldaterna redan anammat.” Det oaktadt infann sig ' konungen. Prosten iakttog tillfället och talade för sina sockenboar med så ömma, allvarliga, dock väl lagda ord, att] Carl Gustaf lofvade skona staden från den tilltänkta hårda behandlingen.

En anspråkslös triumfvagn.

När konungen den 30 Januari 1658 började kriget med Danmark, Qch från Eriksö förfogade sig till byn Kong, satte han sig i en bondsläda, hvarvid han skall hafva sagt: ”Nu sätter jag mf|j i min triumfvagn. Corfitz Ulefeldt utbad sig då den nåden att fa blifva kusk.Skämt * fmrmms stund.

Carl Gustaf hade en oförekräckthet och köld i faraa, som satte honom öfver all fruktan» Eo dag, under kriget med Danmark, satte han sig i en båt med Franska ambassadören Terlon, och, gynnade af ett tjoekt sjömörker, gingo de fram midt ibland danska flottan» I samma ögonblick skingrades sjömörkret; fienderna började förfölja

båten oeh lato kanonerna spela» Utaa att förskräckas det ald raringaste, sade konungen till Terlon: ”Det skulle vara någonting temligeu besynnerligt, att en dag läsa i historien huru en fransk ambassadör vid sidan af en svensk konung blifvit af en kauonkula kastad i hafvet. Terlon svarade: T)et skulle lata än besynnerligare, om en sådan kula på en gång bortryckt både konungen och ambassadören/*

Godtyckligt förfarande ogilla

Coyet och Bjelke underhandlade åter 165$ em freds vil k oren med Danmark» Den förre stod i Carl Gustafs synnerliga ynnest, och troddes äfven hade stärkt konungen att om igen angripa nämnde stat. Bjelke deremot arbetade ifrigt på freden, och yttrade ofta sitt ogillande öfver Co-yets håg att draga ut på tiden» Harmsen öfver den långvariga och, som han tyckte, onödiga tysten, förklarade Bjelke slutligen helt öppet* [-*att-] {+**att+} han ämnade på eget bevåg och oaktadt Cö~ yets motsägelser afsluta biförklaringen, oeh det med förbigående af de punkter,, hvarom Coyet[-si-]{+sä+} häftigt tvistade; Bjelke ville sjelf bö«f konun-geo årtaga sig ansvaret för åtgärden.” Några tim* mar efter detta förklarande, erhöllo fredsombu-den Carl Gustafs stränga befallningar att ingalunda låta Coyets anmärkningar falla. Underrättad om Bjelkes åsigter och åtgärden, tillskref konungen honom den 16 Juni ett strängt hand-bref af följande innehåll: ”Jag ser med förundran att j och Coyet, tvärtemot skyldig pligt och börsamhet, understått eder att efter eget godtycke nedsätta mina fordringar, och att j visat för Danmarks löften ett förtroende som icke passar en ärlig svensk. Så framt j icke andren ett sådant uppförande, vill jag härmedelst befria eder från det nu innehafvande uppdraget, [-saipt-] {+samt+} dertill förordna andra personer, till hvilkas ankomst Coyet kan stanna ensam qvar. J skolen rätta eder efter mig, och icke jäg efter eder! och danskarne måste erlägga hvad jag begärt; de må nu taga det hvar fanen de vilja, o. s. v.” Hvad Bjelke svarade, veta vi ej; men då svenskarne från detta ögonblick förde ett vida bestämdare språk, måste ock det värnlösa Danmark gifva efter och bifalla flere blaud de framställda fordringarna.

[-Jjfara ock-]

{+Fara och+} själsnärvaro.

En sen Oktoberqväll år 1658 rodde konungen på en båt ut i Öresund. Ett svenskt fartyg kom seglande och såg icke i mörkret den lilla farkosten. Denne sökte, men mägtade förströmdragets skull icke komma tlndan. Han blef öfverseglad, och flere bland roddarne om-kommo; men i ögonblicket af sammanstötningen fattade konungen tag i gallionen och höll sig der fasthängande till dess besättningen bjelp-te honom upp på fartyget. Sent om qvällen efter detta äfven tyr återkom han till Kronenborg. Betjenten, som bar facklan framför honom, tyckte att den icke brann nog klart, och slog den derföre mot några i porthvalfvet stående tunnor, andra säga vagnar. Dessa voro fullpacka-de med krut. Några kringstående personer sprun-go till och släckte de på krutkärlen fallna gnistorna, konungen ryckte facklan ur betjentens hand och lyste sig dermed sjelf upp till slottet.

Getterna oeh Bocken.

Natten efter träffningen på Fyen, och innan svenska tropparna ännu blifvit tillfångatagna, satte sig pfaltzgrefven af Sulzbach och Gustaf Otto Stenbock i en båt och lyckades under höstmörkret smyga sig genom holländska flottan, så att de oskadade framkommo till Carl Gustaf i Korsöer. Slutet af den berättelse de aflade, var att hela svenska haren blifvit tagen. Förtörnad, och måhända syftande på den räddade Stenbock, utbrast konungen:, ”Har fan tagit alla getterna, så kunde ban också tagit bocken med!”[-Flere-]{+'Flere+} slags generaler.

[-Dä-]

{+Då+} Carl Gustaf en gång lät kalla tillsammans sina generaler, och ibland dem sig äfven infunno general-gevaldigern, general-profossen och general-ruraormästaren, sade konungen till dem: ”Ja ja, j aren ock generaler, men j ären generaler derefter.”

Luftslott.

Carl Gustafs äregiriga drömmar nöjde sig icke med Danmarks underkufvande. För hans inbillning sväfvade djerfva, jättelika planer, oem-ligen den stora nordiska monarkien, som skulle uppföras medelst eröfringen af

Norge, Danmark, Preussen o. s. v. Åfven Kurland var en tillämnad del af det lysande luflslottet. ”Då”, sade konungen, ”skall ingen mer våga ett försök att åter upphjelpa danska konungen på dess thron. Jag blir herre öfver ingången till Östersjön, och alla folk nödgas för handelns skull söka min vänskap, och ingen skall mer våga hindra mina planer.”

Konungen hade 1659 beslutat med storm eröfra Köpenhamn, och äfven nu hänfördes han af sina vanliga, lätt och högt flygande förhoppningar. Han hade i beredskap en riddarevärdighet med namnet Jesu Ordeiij hvilken efter Köpenhamns eröfring skulle utdelas åt dem som dertill mest bidragit, och några dagar, före stormningen, den 29 Januari, har ban åt en svenskman, Börje Obtoa Cronberg, otf&rdat gåfvobref på danska kongl. räntmästarens inom Köpenhamn belägna hus med alla dess möbler och tillhörig-heter.

En inkräktare* sorgliga lott.

Danskarnes förbittring mot Svenskarne var stor, och Carl Gustaf fick erfara inkräktarens vanliga och sorgliga lott, nemligen att se sin person och sitt eget lif såsom ett mål för det bittra hat som alstras af fosterlandskärlek, förtryck och förtviflan, och hvilken sinnesstämning slutligen anser för lofligt hvarje medel att befria fäderneslandet från dess fiende. Så berätta* des, huru en student sökte tillfälle att med för* gift afdagataga svenska konungen, och att en dansk prest ämnade med krut spränga samma herre i luften. En tredje dansk uppehöll sig vid Kronenborg och hade anskaffat falska nycklar till flere dess dörrar. Afsigtejn var att hemligt intränga och mörda Carl Gustaf och dess drottning. En natt lyckades han smyga genom flere rum, men blef dock, innan han framkom till konungens, upptäckt ocb gripen. Han bekände öppet sin afsigt och blef genast afrättad.

Tillbuden tjenst blir alltid försmådd.

England och Holland ville 1659 tvinga Sverige och Danmark till tred. Det var ett ovanligt skådespel att se främmande stater,. oom~bedda uppträda och for tvenne sinsemellan krigande raagter föreskrifva freds v il koren. Gir! Gustaf och Fredrik blefvo ytterst uppbragta; och ej minst deröfver, att det var tvenne republiker, tvenne folkregeringar, hvilka sålunda djerfdes stifta lag för tvenne krönta hufvuden» Man ville påtruga Carl Gustaf de dåliga vilkor,. som vid andra Haagerkonserten uppgjorts» Vid underrättelsen härom utbrast han bland sina förtrognaste i häftiga ordalag. "Jag är en konung”, sade han, ”och dertill en segerrik eröf-rare, ocb jag kan och bör ej låta mig mästras och trotsas af två republiker, bland hvilka den ena afsatt och den andre mördat sin furste» Det är underligt att desse engelsmän, ined sina händer, drypande af konungablod, våga komma för mina ögon/* Begge republikernas ombud hade emedlertid, enligt sista Haagarkonser-terna, uppsatt ett förslag till fredspunkter mellan de båda nordiska konungarna» De lemnade

D /

det först till konung Fredrik, hvilken mottog skriften och begärde betänketid. Sedan kom ordningen att lemna det till Carl Gustaf» Men emedan ombuden kände hans motvilja för de [-sista-] {+si$ta+} ändringarne, utverkade de frihet åt det hittills i Köpenhamn fangna svenska sändebudet Sten Bjelke > ocb förde honom med sig för att såmedelst om möjligt mildra Carl Gustafs vrede och bereda sig ett vänligt emoltagande» På engelska sidan var den bekanta republikanaren Ajgernon Sidney en bland ombuden. Vid företrädet frau}lemnade han åt konungen en rullepapper. ”Hvad är det?” frågade Carl Gustaf. Sidney svarade: ”Det innehåller de tre förenade magternas (Frankrikes, Hollands och Englands) önskningar/’ Med vrede i blick ochr åtbörd utbrast konungen: ”Om det är edért förslag till fred, så vill jag icke mottaga det! Jag undrar, att ni engelsmän, som ändå viljen vara mina vänner, understån eder att föreskrifva mig lagar. Jag vill gerna mottaga eder som fredsmäklare, men alldeles icke som domare. — Men eder”, fortfor han, vändande sig till holländarne, ”j, som ären mina fiender, eder vill jag alldeles icke hafva till fredsmäklare.” Derpå än mera uppbragt, vände han sig till båda och sade: ”Ni liten på edra flottor och viljen sålunda fö-reskrifva mig lagar och vilkor, men —” och härvid trädde han två steg tillbaka och slog handen på svärdet: ”med detta mitt svärd skall jag sönderhugga alla edra planer. Fören hastigt edra flottor ifrån Kronenborg, eljest låter jag skjuta dem i sank/' Förgäfves sökte ombuden blidka konungen; de måste aflägsna sig, efter att i en mängd personers närvaro hafva blifvtt på anförde sätt behandlade.

Resa till en annan marknad.

Carl Gustaf var en kraftig försvarare af konungaväldet, af sin egen magt, och det både mot folkväldet och fåväldet. Hans fordna anhängare, Bengt Skytte, framkastade en gång några ord mot Christinas sjelfrådiga regeringssättoch bemödande att samla ajl vnagten i sin egen hand. Carl Gustaf svarade: ”Min kära Skytte, deri var drottning Christina en ganska klok och förståndig fru; och jag vore deremot en ganska stor narr» om jag trodde mig kunna regera ett demokratiserad t folk. Jag ämnar icke låta saken komma derhän; ty första följden blefve att mina trogne undersatare ansåge mitt konunga-döme öfverflödigt, och jag sjelf finge flugs packa in och resa min väg.”

Motvigtcn.

Samme s Bengt Skytte talade en gång om adelns afskaffande, hvarpå Carl Gustaf svarade: ”Jag har dock hört att salig konung Gustaf [-Adolf/-] {+Adolf+} en gång sagt: ”1 ett land utan adel blif-ver konungen allt eller intet; enväldig, om han har förmåga dertill, eller folkets gäck, om han är en lappare. Derföre måste adel finnas såsom vågbalk mellan konung och folk.”

Enhvar frätes af sin mask.

Tidigt en sommarmorgon 1659 gick Carl Gustaf ned på vallarna utanför Kronenborg, endast. åtföljd af sedermera blifvande häfdateckna-ren Johannes Widekindi. Samtalet kom att fästa sig vid menniskornas olika lynnen; och konungen upprepade ett sitt vanliga ordspråk, nemligen: **Enhvar frätes och oroas af sin mask, af sin vurm.” Emedlertid, så snart folket märk-te att konungen var utkommen, strömmade flf* re dit för *att begära företräde. Vid deras åayn utbrast Carl Gustaf: ”Jag olycklige, som aldrig får vara i fred! Ser du der komma de, hvar och en drifven af sin mask! Kan du säga mig, Widekindi, af huru många slags maskar men-niskorna oroas?*' Widekindi svarade: ”De äro oräkneliga som verldarne; oeh”, tilläde han, ”just dessa oräkneliga verldar voro de maskar som oroade konung Alexander; ty han hade önskat eröfra dem alla, och harmades öfver att icke ens hinna med sin egen.” Carl Gustaf förstod den tillämpning, som ftaral kunde göras; men blef likväl icke missnöjd, utan smålog och kallade Widekindi sedermera för sin filosof.

Sista resursen.

Carl Gustaf hade erbjudit åt sin svåger, grefve Magnus Gabriel De la Gardie, guver-nörskapet öfver Estland och Ingermanland; men grefve Magnus vägrade, och lät förstå att en dylik plats vore under hans värdighet. Tillika fordrade han, gång" efter atrnan* sett utbekomma 70,000 R:dr, som konungen var honom skyldig för det åt Claes Tott skänkta Ekolsund. Den ständigt i penmingebehof varande Carl Gustaf blef häröfver slutligen så förtretad, att han utbrast: ”Om det behöfs, skall jag pantsätta min krona för att skafifa penningar ock befria mig från en så enträgen gäldenär.”En skarp tillrättavisning.

De la Gardie,. måhända lockad af fransmännen, företog sig att på egét bevåg och gång efter annan skrifva Carl Gustaf till ocb råda honom att angripa Österrike i stället för Danmark. Slutligen blef konungen förtretad, och svarade bland annat: ”Ni skall helt enkelt rätta eder efter mina förhållningsbref, och ieke bekymra eder om någonting annat; ty vi vilja och kunna, Gudi lof! sjelfva betänka hvad som är vår stat nyttigt elfer ej., Kan ni icke uppfylla denna pligt, så är bäst att med första skilja eder från verket, så att det icke må genom edra nycker och ostadigbet blifva helt och hållet förvirradt.”

Stor i orden, klen. i handling.

För hvart och ett af åren 1660 och 1661 begärde konungen utskrifning af en sojdat för hvar tionde frälse och hvar femte skattebonde; af borgerskapet dubbelt båtsmanshåll; af prester-skapet en dragon eller en artillerihäst för hvar-annan eller hvar tredje kyrkoherde; af adeln ut-skrifaing inom de förut fria rå.- ocb rörshemmanen; ocb af alla stånden betydliga krigsgärder. De trötta ständerna blefvo vid dessa fordringar och oupphörliga krigsutsigter tem ligen nedslagna, och man började göra anmärkningar. Riksrådet Carl Mörner bad konungen afstå från de gjorda anspråken på Aggerhus län, för att såmycket lättare kunna vinna den fred, favaraf riket var i så stort behof. Carl Gustaf blef häftigt förtörnad, och utbrast: MGör ni bättre fred än jag, om ni kan! De, som äro stora i

orden, sitta hemma och grisa och göra ingenting till fäderneslandets tjenst. Jag har för länge sedan befallt rådet ordna rikets inkomster och utgifter. Hvarföre har det icke skett ?"

Ständerna skola tiga.

Bland ständerna, i synnerhet de ofrälse, började man i mjugg knota öfver reduktionens uteblifvande, öfver det ovanligt långa uppskof-vet mellan ordentliga riksdagar; också öfver de ökade bördorna. Man berättade det för Carl Gustaf. *Helsa", sade han, "och bed de hög-mögende ständerna tiga; ty jag ensam är konung, och den som har rättighet att dömma härö fver."

Kungen vUl ock behålla sitt ärliga namn.

Konung Carl Gustaf är i Svenska Historien Ömsom känd under detta namn och under namn af Carl X. Uti Rådsprotokoll€& finnes likväl upptecknadt, att konungen icke älskade blifva kailad Carl X, som folket hade tagit sig vana; utan ville heldst heta Carl Gustaf, som han var döpt;Konung Carl X Gustafs personliga egenskaper.

Carl X Gustaf hade tagit Gustaf Adolf till sitt mönster af kunglig dygd och storhet. Att han egde de själens stora egenskaper, som fordrades att fatta och utföra en så hög föresats, bevisas ur många spridda drag ur hans lefnad. I mandom och tapperhet en föresyn för sina krigare; i mödor och faror den första, var han i verksamhet outtröttlig, så att han aldrig åt andra öfverlemnade att verkställa hvad han sjelf kunde hinna med att uträtta. Hans anletsdrag vittnade om lynnet ocb själsegenskaperna. De blåa, lifliga ögonen voro framstående, djerfva och befallande, b vilket uttryck, jemte en hög grad af beslutsamhet också hvilade Öfver munnen och de stora läpparna, ja öfver hela an-sigtet. Hyen var mörklagd, och det likaledes svarta håret föll rundtomkring hufvudet ned på axlarne. Till sin vext var konungen undersätt-sig och fetlagd; han tyckte om ett godt bord och ett godt glas, och det säges att han äfven som konung stundom ur det sednare tagit för mycket till bästa. För öfrigt var han tarfiig, men, när det behöfdes, praktfull, såsom man fordrade af en konung. I sitt tal var konungen fåordig, men träffande och full af värdighet i sitt uppförande. Carl X Gustaf föddes den 8 November 1(322 och dog hastigt i Götheborg, uti sitt 38:de års ålder, natten emellan den 12 och 13 Februari 1660.IX.

Utnr konung Carl XI rs lefnad.

En krigares musik.

Konungen stod en gång i sin första ungdom och hörde mycket uppmärksamt på sma musikanter, hvilka icke underläto att göra all sin flit med sina fioler och andra instrumenter, hvarpå hvar och en af dem excellerade. När han nu en lång stund hade hört på dem, vände han sig om till sina trumpetare, då de i detsamma började blåsa, "så det var lust och glädje åt." Konungen sade då: "Se här mina rätta musikanter!"

En lurad kurtisör.

[-1-]

{+I+} sina unga år var konungen mycket för att skämta och roa sig med bondflickorna, isynnerhet då de voro vackra. På en af sina resor, i Westergöthland träffade han vid byn Holme-stad en serdeles vacker bondflicka, som var sysselsatt att gräfva i 'en täppa bredvid vägen. Konungen höll och steg af hästen, ty han brukade merendels färdas ridande. Han kallade henne fram till gärdesgården, som skiljde henne från vägen, och sedån han pratat en stund ,0m hvarjehanda utan att yppa hvem han var, hoppade han öfver gärdesgården in till flickan. Hon började springa och skrika, men konungen

* upphann henne snart vid ett dike* Der tog han

/henne om lifvet och satte henne bredvid sig* Uoder det ban vänligt språkade ined henne tycktes hon bättre gifva sig tillfreds. Han ville då följa henne in i den lilla, bredvid liggande [-stugan* Hon'-] {+stugan. Hon+} sade, att ban skulle fa följa benoe om ban afdrog' sina tunga ryttarestöflor, så att hans gång icke störde hennes föräldrar, som lågo och sofvo» Carl gick in på förslaget, och hon skulle afdraga bpnora dem. Men den sluga flickan drog endast till hälften af de stela stöf~ lorna, och sprang sin väg med ett gapskratt. Konungen kunde omöjligt, med

stöttorna till hälften afdragna, springa efter henne, och då han åter fått dem pådragna var flickan länge* sedan försvunneo nr hans åsyn.

Daldansen.

1 Dalarne är minnet bibehållet deraf, att konungen i Mora prestgård 1673 dansade Dal* dansen . med dalkullorna, ehuru sällskap med fruntimmer ej roade honom särdeles; hvårföre ock franska ambassadören Courtin yttrade det besynnerliga infallet: . ”Konung Carl XI finner mera nöje i samtal med en generalmajor, än med den vackraste flicka i Stockholm.”

Krigslist.

Konungen blottställde i krig sin person nog mycket. 1 Lunda slag råkade han under an* fallet alldeles ensam ibland fienden, men an*ställde sig oförtöfvadt såsom en af fiendens officerare, uppmuntrande dera att rycka fram mot de svenska, hvarigenom han fick tillfälle att i bast skilja sig vid sitt farliga sällskap. Ett för-* hållande af en 20 års gammal prins, som ej allenast utmärkte ett oförskräckt mod, utån ock en rådighet, som äfven stundom hos de mest bepröfvade krigsmän kunde saknas. Straxt efter slaget vid Lund, år 1676, skänkte Carl XI åt* dåvarande öfversten, sedan kongi, rådet grefve Nils Bjelke, en värja, med den utlåtelsen: ”Idag har konungens krona setat på Bjelkens värjspets.’*

Inga ägg, inga ungar.

Konungen tog straxt vid början af dess an-träde till regeringen, 1676, befälet öfver arméen emot danskarne, som fallit' in i Skåne, Den unge Carl egde ej erfarenhet, och generalerne funnos delte i deras tänkesätt, hvaraf hände att försigtigheten tycktes råda till återtåg. Lyckligtvis blef krigsråd beslutit, hvartill grefve Wachtmeistsr äfven kallades, ehuru han var sjöofficer och aldrig kommenderat till lapds. Denne hjelte påstod utan vidare betänkande, att nationen ådroge sig en evärdelig skam, om .man så plötsligen vände iryggen, åt fienden, utan att våga en batalj. ”Ehuru intet i verlden,” sade han, ”bör vara mig mera om hjertat, än min konungs person, så vill jag likväl heldre bära [-hotiom-] {+honom+} död i sitt tält sedan han slagits käckt, än att se hononi, medelst en skamlig flykt varaåterkommen till sin hirfvudstad.” Sa^ane ord stärkte konungens utom dess naturliga hjelte-mod; bataljen blef besluten och vunnen. Unc|er striden uppmuntrade konungen soldaterne att de frimodigt skulle fakta mot de danske, och tilläde slutligen: ”Slå äggen sönder så blir inga ungar af.”

En sann konungavän.

Pehrj Larsson Hjerta var general-major öch öfverste för Westgötba kavalleri-regemente, samt kallades allmänt Herr Pehr på Främmestad, af sin sätesgård Främmestad i Westergöthland. Han var väl en argsint gubbe, men sin öfverhet i högsta grad trogen och tillgifven, samt af ko-nungarne Carl X och XI särdeles älskad för tro-och tapperhet. Icke dess mindre öfvergick ho-upm vid. reduktionen del ödet* att mista ^lla de egendomar familjen egde i Westergöthland: 14 stycken till antalet. Detta kunde likväl icke trubba den gamle mannens kärlek för Carl XI; den blef sig lik både före och efter reduktionen. Konungen, invecklad i krig med Danmark, juppbar i slaget vid Lund, i December 1676, ett exemplariskt bevis t på Hjertas trohet. Afsvuren .fiende till danskarne, som kallade ho* nom Pehr Näbb, h varemot de ock alltid fiogo stryk hvQr han rakade dem, frälste han konungen, 90m var midt inne bland fienden, och redan fången, utan att den kände hvem monarken yar. Konungen hade i bataljen- en röd öfver-

1°

rock fodrad med pelsverk, men för öfrigt ingen lysande rustnipg; krutröken och villervallan förblindade äfven fienden; Hjerta, sofn vid 78 års ålder var konungens geneftg^ttdjutant, saknade monarken, red in med lif-sqvadronen af Westgötha kavalleri, åtföljd af sonen Lars, som då var kapten-löjtnant vid fadrens regemente, och med värjan i hand återtog han konungen från fienden; och under.starka förebråelser, att han tjente illa, som red från sin trupp, dolde Pehr Hjerta att det var konungen. Både far och son blefvo här sårade, och då resten af Westgötha kavalleri hann fram, samt fiendens ena flygel blef tillbakaslagen, fick väl Pehr Hjerta mera luft, men återkom dock från denna barda^ lek helt blodig af tvenne dugtiga hugg i huf-vudet. Sonen fick en karabinkula i

axeln och ett dylikt hugg som fadren. En dansk officer, som äfven blef fången uti detta slag, yttrade: ”Der vi hade kundet fornimme, at det var den svenske Konge, hade vi, min Salighed, vel an-norledes skicket oss/* hvartill Pehr Hjerta gaf étt sådant svar att det här måste förbigås* Höf-ligheten förbjuder äfven nämna det uttryck som Pehr Hjerta nyttjade, då han återtog konungen, och än mindre kan man tro brad berättelsen vidare förmäler om hans hetéighet vid detta tillfälle. Det är emedlertid helt säkert, att konung Carl efter vunnen batalj tackade Hjerta mycket nådigt för hans trohet, men tilläde dessa ordtin: {+”J+} var onder i middags herr Pehr;” gubben bet ihop tänderna och teg. ”Hur står tiil?" sade[-Carl. Hjeita-]{+'Carl. IJjerta+} svarade bara: ”Bara 1 vill lita bli [-och-] {+ocb+} ria ifrå oss, utån tro gammalt folk, sa är [-det-] {+•AfSl+} lika gfcdt bar det är med mej/’ Dagen [-^fter-] {+efter+} besökte kormagen åter Hjerta, och sedan konungen helsat honom som generalmajor, föreslog han att denne nu skulle sköta sin bräckliga hels» i lugn och stillhet, sägande: ”Nu är j så gammal herr Pelir, så att j kan ta af-sked, låta Er son få regementet och j bo på [-tläggetorp*-] {+tiäggetorp*+} som jag skänker er till fideikommiss.” Då hlef gubben åter vr^d och sade: {+*’J+} ha inte satt me te, J sätter me inte å eller.”

— [-*Nå, nå!”-] {+”Nå, »å!”+} svarade konungen, *bli inte ond [-hen’-] {+hen*+} Pehr; j har tjent mig för väl, att jag skulle sätta af er, er son kan få regemente [-ändå”-] {+ändå/*+} — ”Det har J råd te," inföll den vrestge herr Pehr. Emedlertid fick Pehr Hjerta general-tnajors-fulimagteu och egendomen, der han dog [-efter-] {+«fter+} fredsslutet. Sonen fick genast regementet, och bevistade sedan med detgamma slaget vid Helsingborg (k 28 Febr* 1710. Hau gick, ehuru med mindre sinneshetta, till alla delar i sin faders fotspår, var sin konung trogen och tillgif-yen^ lefde till hög ålder, oaktadt elfva blessy-rer, hvaraf den kulan, som träffat honom i axeln och årltgen sjönk, slutligen stadnade vid bjertat och ändade hans lif.

Orå och inga [-viier»]-] {+visor»]+}

Landsböfdingen L.. . C . * „ anhöll hos konungen om restitution af förverkad sätesfrihet på2:ne gårdar* Konungen svarade honom härpå [-biand-] {+bland+} ailnat: ”Men som vi icke nogsamt kunne oss förundra, att j, som landshöfdii^ge, hvilken bör föregå andra med godt exempel, skolen vilja komma för oss med en sådan ansökning, hvilken direkte strider emot våra på riksdagen fattade generale resolutioner; alltså late vi eder härigenom veta att vi till en sådan oanständig begäran uti ingen del kunne eller vilje [-samtycka/'-] {+samtycka.’*+} — Under detta bref hade konungen egenhändigt skrifvit denna skrapa: ”Och kom oss intet flera gånger igen med .såflan okysk begäran, eller blifver det annat utaf.”

Rättskänsla.

En bonde i Kungsbarkarö församling i West-manland hade stämt konung Carl, den enväldige, till häradsting, derföre att stallbetjeningen vid Kungsör afhändt bonden en äng, under före-gifvande att det skett på konungens befallning. Konungen emottog stämningen i - egen person, infann sig personligen vid tinget, dock biträdd af en fullmägtig, stod sjelf som part inför domstolen, och afhörde med uppmärksamhét, skälen för och emot. Hans fullmägtig uppbjöd all sin lagklokhet, all sin fintlighet, men konungen förlorade ändock sin rättegång, och afhörde sjelf domen. Han fann utslaget grtindadt på rättvisa , och utnämnde på stället häradshöfdingen till lagman, för att sålunda visa honom sin Itillfredsställelse med hans sjelfstandiga opartiskhet*Sin advokat deremot gaf han en pension att lefva af, men med förbad att mer advocera, emedan konungen under rättegången förmärkt» att advokaten, emot sin bättre öfvertygelse om rätt och orätt, försvarat hans sak.

Konungen i klämman.

Under danska kriget kom konung Carl en sen q väll ridande till Ahus i Skåne» Efter att hafva intagit aftonmåltid i prostgården, klädde han af sig, för att hvila q v ar öfver natten. Men det dröjde ej länge, innan dånet af hästhofvar och slamret af vapen hördes, och det befanns vara en ströfkorps afsänd af danskarne, som lära fått någon spaning om att konungen skulle uppehålla sig der. Larmet var helt nära, konungen okläddd, faran tillfog med hvarje föfclo-radt ögonblick, och ingen utväg till flykt tycktes vara för handen. Men presten, som hette Casten Rönnow, var en fintlig man; han förmådde konungen att, oklädd som han var, klättra upp i spiseln ot van för spjellet, h v il ket han ^sedermera igensköt, och stack undan hans kläder i en lönn vrå. Danskarne in kommo straxt derefter, genomsökte rummet noga, men då de ej fuuno något spår efter kungen, foro de omsider sin^

färde. Konungen steg åter néd, klädde på sig, och fann rådligast att genast rida tillbaka till sitt folk. Till belöning för denna sin räddning, för hvilken konungen endast hade prestens rådighet att tacka, förord-nåde Carl sedermera att pastoratet skulle gå £ årf inom prest ens familj.

För flere år tillbaka fanns af slägten eufcist qvar en ung flicka» dotter till sista kyrkoherden i Åhus* Eq friare fick boo snart i vice-pastorn» men dentje var ful och obehaglig» ocb hennes bjerta tillhörde en ung iändrick* När frågan om pastoratets bertgifvaude förekom i [-konseljen»-] {+konseljen,+} voro såväl konungen som statsråderna för efterkommande af Carl Xi:s testamente* Men httru skulle det gå till? Regeringen lät vänligt anmoda domkapitlet i Lund att iakttaga skon*-sambet i den examen.» som fäjadricken borde [-undergå».-] {+undergå,+} och denne vär å sia sida mycket villig» att på så goda villkor bli' prest*. Han- vigdes vid sin syssla och sin flicka * och fick pastoratet. Yid öfverlägguingen» om frågan inför [-konseljen»,-] {+konseljen*+} yttrade stats-sekreteraren Rosenétein*.

1 ~Jag ser ingen annan råd» än att flickan, far gifta sig med presten, och hänga fahdrieken pä. spjelleu"

[-Hvarfére-]

{+Hvarföre+} kanungen tagit tig getmåL

Genom k ron ogodsens indragning hade konun^ gen satt en stor del af sina undersåter i armod [-oeh-] {+ech+} fattigdom^ Dessa utblottade uppfyllde Stockholm med sina klagorop Öfver sin nöd» mera utan- att konungen bevektes derafV Drottningen! understödde de klagande sä långt hon förmådde;, hon gaf dem sitt siifver» sina juveler ocb ända ' till sina kläder; och da hon ej hade mera attgifva, kastade hon sig med tårar till sin gemål* [-fotter-] {+fötter+} och bud för dem. Konungen svarade bårdt: "Vi hafve tagit eder för att gifva oss barn, men ej for^tt vara vår rådgifvare." Drottningen tog sig denna och flera bårdheter så nära» att hennes hetsa der igenom mycket aftog.

En redlig man och likvat straffad*

Då lifländska adeln undergick samma öde som den svenska, blef Patkull af sina landsmän, lifländarne,. utsedd att inför thronen an-draga deras klagan» Han gjorde det med sa mycken vältalighet och eftertryck, att konungen klappade honom på axeln och sade: [-"Ni-] bar

talat som en redlig man för edert fädernesland; ni har min högaktning, fortfar 1" Emedlertid blef Patkull kort derefter anklagad för majestätets missfirmande och dömd till döden. Han undkom väl för den gången , men på det att domen sedan på ett så mycket förskräckligare sätt skulle gå i fullbordan»

Frimodigt taU

Vid den tid Carl XI lät verkställa reduktionen var Johan Carlberg* sedermera biskop i [-Götheborg,-] {+Götheborg»+} konungens öfverhofpredikant» Man känner att reduktionen försiggick ganska strängt, och att mångä blefvo lidande dtfrigenom» I en predikan förehöll Carlberg detta nog strängt för konungen» Efter slutad gudstjenst sade Carl medmed ifver till honom: "Nij predikar bara npp-ror i mina undersåtares hjertan." — Carlberg svarade: "Nej, E. M., vare långt ifrån mig något sådant, utan mitt ändamål har varit att predika uppror i E. K. Maj:ts hjerta." Kon un-, gen hemtade sig, tog Carlberg i handen och tackade honom, i det han yttrade:' "Den prest, som predikar uppror i, ett hårdt och syndigt hjerta, han predikar som en rätt pt*est."

En värdig tolk af Guds ord.

Hofmännen sökte ofta att upphetsa konungen mot den nitiske Carlberg, men fingo mer-andels detta svar: "När predikanten tager sina bestraffningar ur Profeternas och Apostlarnes skrifter, så måste vi dermed låta oss nöja. Vi upptage det icke såsom hans, utan såsom Guds röst till oss." Också befordrade konungen Johan Carlberg till biskop, och yttrade dervid såsom skäl: "Carlberg är icke allenast den der hafver [-runnit-] {+vunnit+} de flesta rösterna i Stiftet, utan han hafver ock genom sin grundeliga lärdom, upplysta förstånd, berömliga och exemplariska lef-nad, samt sin vid £rediko-embetet både här och i Götheborg visade ifVer och mödosamma arbete» gjort sig denna och annan vår kongl, nåd väl värdig och förtjent."

Kärleken är ett underligt ting.

Under kriget med Danmark, hvilket slöts

- genom freden i Lund 1679, hade konungen tagit[-ifvÄrter-]{+ifvÄtter+} i eii prestgård. Vic^aTresan frågade hat* [-kyrkoherden»-] {+kyrkoherden,+} hvaruti han kunde se honom till godo till ersättning för den olägenhet, hvilken [-ban-] {+han+} väl visste, att krigsfolket orsakat honom» Pastor» tackade konungen i underdånighet' för denna tiilbudna nåd, men, som han vore barnlös ock hade ett godt pa&orat, behöfde han éj' någon *ny nåd af konungen. Fru pastorskan ban nåde sin man sedan för ett sådant svar och föreställde honom att han snart kunde dö ocli att hon då icke torde hafva något att lefva af. Hon narrade pastorn att ingifva en böneskrift [-ull konuogei?-] {+ullkonuogen+} och anhålla, det konungen efter hans död ville göra hans enka den nåden, ätt ej gifva pastoratet åt någon annan, än den bon tyckte om och ville välja till man» Körningen skref egenhändigt på suptikén denna resolution: ”Denna begäran kan icke bifallas efter kärleken är underlig och kunde falla på en stall-pelle.’*

Konungen och dess kreditorcr.

Kon tingen gjorde så litet afseende på hof~ eeremonieletr att hvar och en, som hos honom hade något' att andraga, genast fick företräde» Han hade under de första åren af sin regering [-ännu-] {+ätinu+} många skulder att betala, dem kronan hade gjort. En svensk köpman, hvilken, liksom många andra, hade ansenliga fordringar hos? * kronan, iftfann sig hos konungen öch anhöll om betalning. Men konungen var denna gång vid så dåligt lynne, att han fattade i den vid kakelr^[- ugaen-]{+ugnen+} stående eldgaffeln ocb körde köpmannen ur rummet. En annan, som kom i mrum af-sigt* mötte köpmannen på borggården,*. ”Min bror,” repade den förre, ”du kommer säkert från konungen * är ban vid godt lynne?* Du. kan icke komma lägligare,**“ avaradeden andre» ”hans. mejestät betalar i dag; aita sina skulder [-med stingjern/*

Liksen*-] {+»ed stöngjern/*

Liksera+} pilen från bågen ilade rännen till [-' konungen» *1 de»-] {+konungen. ”1 den+} glada förhoppning*** sade han* ”att eders maj* äfven låter mig vederfaras, samma nåd ock huldhet, som min vän fött röna* vågar jag underdåaigst anhålla om tik» betalning/* ”På hvad sätt har jag da betalt er [-vin?” frågade- konungen* ”Med staagjer n*-] {+vän?” frågad# konungen. "Med atångjern,+} eders ma§*jt ,** blef svaret*

Konungen bref förlägen* Tat i ögonblicket kalla dea föcra* oeh* betalie dem begge deras, fordran*

[-Kauunytn ooh undersåten*

, DS»-]

{+Konungen oek undersåten.

Dä+} konung Carl XI 167ft, på amiralen Han» WaobtmektepB tillstyrkan* beslöt att i Bleking* anlägga Carkkrona stad, för svenska flottans be-qvämfigbet* oeh seda a, hamnen vid Trossö* som den då* kallade?* blifvit utsökt och pejiadv samt ritning öfver öp* medderomfcringliggand^hol-, mar mb skär al&ttad af generat-löjtnanten} baron Stnart * samt allt befunnet bekväm* och sva-rande emot ändamålet* hindrades likväl företa*-gpt genom egafcn till Troasön* Wittua||iukrs^[-mm, som-]{+wmr som'+} på intet vilfcor ville, ehuru tillbju-éntt betydlig köpeskilling, densamma till kronan atiata* Då konungen erhöll underrättelse [-härom r bestöt-] {+härom, beslöt+} han att reta till TrossÖr för att sjelf tala med Wittus härom, hvilken förut ha*-de afgifvit koimiga och oböfliga svar bådte titt generat-amiralen Waehtmeister oeh flere officer rare som sökt öfvertala honom till försäljningen» Då konungen träffade Wittus, yttrade han: "Vi vilje bygga en stad på din ö, och lägga vår [-flotta cler/* Wittus-] {+ilotta der/’ Wktus+} svarade tvärt: TMen vi haf-▼a i,eke gifvit lof dertill!”’ — Konungen: ”Méir om jag vill köpa ön oeb betala värdet Tr Wittus sade då: ”att ön ej var fal.’" Konungen frågade nu, ”om han egde några bam”f bvar-tili svarades ett kort "nej/* Sedan Wittus en &and fortferit att gifva konungen flere oartiga [-svar,-] {+&varr+} bland andra: Ingen tar ön af mig, om det ock vore sjetfva Gud i himmelen” o» s* v., [-löt konungep bo nom nu första r-] {+lät körningen bonom nuf förstår+} att h$n kunde [-

mj$te hufvudet för sin obeskedlig het ocb sina ufciåtelser; men Wittm-] {+uiistä hufvudeu for »in» obeskedlighet och kina utlåtelser; menWirtns+} sade déremot m$$l 'att dettiP'skttll& ieke heller sjt lätt aflöpå/' -— Em^ertkl hfef Wittus för sin 9^^ig^iL^ocb tngk^et emot konungen r genom amiral Wacht-meisters försorg r insatt på Carfcbamns skans, [-oeb-] {+och+} arbetet till stadens anläggning: påbörjades* Slutligen bevektes Wittus att inga handel med [-konungen*-] {+körningen r+} samt göra afbön för sité otillbödigac förhållande» och erhöll förlåtelse*.[-Dubbelt-]{+Dubbelt.+}

Di konung Carl XJ en gång promenerade på slottsgården i Stockholm, kom en officer och fattade honom uti armeo samt yttrade: "Tre ord, ers majestät, penningar eller afsked.”—> Konun-gep svarade härtill: ”Dubbelt, min vän; hvar-kep det ena eller det andra*”

Illa belönad artighet Konungen skall hafva under en sin kungs* gård tillbytt sig några närliggande skattehemman och lägen beter, emot vederlag, af krono-hemman på annan ort belägne. Sedan trenne uppbud och laga stånd kommit, utfärdade hä-radshöfdingen fastebref, hvilket han låtit prydr ligen texta på pergament och förse med kupor af silfver till sigiUernes intryckande samt prydt det med bandrosor, hvarefter ban öfverlemnade det i konungens händer. Carl besåg det gran-na dokumentet, och frågade hvad del kostade» Häradshöfdingen dristade sig ej att begära derföre mer än taxan stadgade, hvilket var en plåt eller 16 sk. Konungen yttrade då:, ”Ehuru jag ser def ni gjort er mycken kostnad på detta bref, så har dock ej någon sådan varit af oss begärd, utan jag betalar efter taxan, ocb dsr-med får ni vara nöjd.” Häradshöfdingen badet väntat någon ansenlig discret&on, jnen måste hålla till godo med den plåt som konungen sjelf räckte bonorn. Kort derefter blef ban lik-^ väl befordrad till lagman.En bändes fintligkrt.

Konudgen gick v en vacker vinterdag ut att promenera i trakten af sitt kära Kongsöf» Hart åtföljdes af en utaf sina hofherrar. Ett stycke från kungsgården träffade fcerrarne en Söder^ [-raanlandsbonde,-] {+manlandsbonde,+} som kom åkande med tomrM kälkarne från Arboga, der tian sålt sitt vedlass. Konungen ropade an bonden, och bad att fa åka med honom ett stycke utefter Arboga-ån. Bondgubben höll med sina raska hästar, och konungen satte sig på den yttereta kälken, men hofherren étällde sig på medarrie. Bonden på främsta kälken lät sina hästar trafva ut, serde-les som föret var så ypperligt man kunde Önska. När herrarné åkt en god stund, frågade Carl bonden; hvad han tyckte om konungen? ”Hå”, svarade denne, ”livad skall man tycka om en sådan! får han hållas några år till, så lär väl ingen i helä landet ega något mera, utom han. Det må hin prisa en sådan skinnarekung!” Konungen blef något förlägen, men hofherren utbrast: ”Betänk hvad du säger, foonde! Du skall akta dig att du icke talar hufvudet af dig. Vet, din näsvisa lymmel, att det just är konungen sjelf som åker med dig!” /

Bonden vände helt kallt om iitt hufvud, och betraktade herrarne ett par ögonblick. Förmodligen fann han af min och klädsel att hrif-> herrens uppgift måtte vara sann. Men att så oförmodad t tala hufvudet af sig, der till hade; han ipke ringaste håg. Han utsträckte således, sin baud Ull spriaten». som förenade begge käk*karne. Med én& gaf. han ftlstarne en klatsch, ryckte ur aprintee» ppb körde hurtigt sina fär-de mät Milaren * medan bak kälken med kodan*-geo ecfe bofherrn $tatina«te I snön, och de må*-sté nu, f)ata <wb förargade» till fots återvända till [-kungsgå^de**.-] {+kungsgåhde*u+}

Sann gudsfruktan-

Då svepskä epvpyeen Lejonberg efter nittoir ars bortovano från Sverige r år 1660 hemkora från» England och uppvaktade konungen dpgen fpr bröllopsdagen» för att tacka konungen för ali dess nåd* som denne bevisat Lejon berg under dess långa frånvaro, och började lyckönska konungen öfver ail den framgång ban haft att reda sig och riket utur de olägenheter r som andras olyckliga beslut b?de försatt honom uti* svarade Carl honom med dessa ord: ”^ej nej* Lejqnberg, det var intet mitt itfan G^ds yerk,. som har velat fretjena sig af *ng* till att säjU* det |iU rätta som alldeles va? fordprfvatr*

Ett kunglig skrapa*

Kammarkollegium erhöll den 22 April 1684r •o kunglig skrapa* för en afsatt em betsnians bibehållande i

kronans tjenst. Under det kongL brefvet tade Garl XI skrifvit med ege» band följande mening: ”Jag tänker, att j så länge [-brakar-] {+bnakar+} oomplaisance der nedre uti kammaren,, t® desfr jag blifaer förorsakad att satt» en eem-

[-misstoQ-]{+ mis&ion+} öfver eder, bura j fiiréträdeD edro em* beten, och huru j betrakten eder eds pligt. Jag varnar eder härmed att j bäreftervändeo igen med ed ra intriguer, eller jag lärer sannerligen kla* efter eder naed all vare, och lära eder veta

hvad j bären göra, om j det intet veten.”

[-& mkta-]

{+En äkta+} patriot.

Fråga uppstod att sätta bof-ekonovnien p& entreprenad; men då det sades att entreprenören {+v+} skulle bafva frihet att sjelf införskrifva viner [-ocb specerier>-] {+och specerier,+} svarade konungen: "Skall borger-skapet betala kotitributioner, så skall 'man ej betaga dem deras näring ocb gora ingrepp i deras handel"; ocb entreprenaden afslogs.

Kortspel oek riyårsg&fva.

General-löjtnanten grefve Mörper skref till, tonungen ocb lyckönskade honom till det nya året 1685* Konungen tackade hopopa skriftligen; i post seriptum* skref ban: ”1 sfeplle billigt varit här,, sa bade< jag kunnat »pel* (em-iort msdS ed$r om nyårsgafvan-*9'

Tmmmagås och knifvagås*

Kemngen. red mycket gprna och långt,. Mao »mta&r hans ijdfc. till Kungsör» med en af sia»»' lawrit&ittar,. p& några titumar~ £öa berättelseom harm utSykt (rån Kungsör är ännu fetbe^ [-hållen-] {+bållen+} i allmogen» minne der i trakten. > Åtföljd af några hofherrar, red konttngen en morgon åt Södermanlandssidan. Han anlände fill en en*

[-4-]

{+*+} v

staka stuga, ické långt ifrån Lunds gästgi(Vare« gård. En gammal gumma, som bebodde stugan , blef utkallad till de ridande herrarne^ som voro hungriga efter ridten. Konungen frågade henne, om hon ktinde;gifvé dem hvar sinstnöi-^ gås. Hon sade, a>tt hon ville göra det rätt gerna, i sy q ner het sotn honhade alldeles nykär-; nadtsmör. De hungriga hofherrarne vattnades redan i munnen, då gumman bar utbett stort fat med färskt smör och några brödkakor pa förstuguqvisten. Hon frågade derefter, om her* rarne behagade tummagås eller knifvagåf* Konungen svarade först och begärte tummagås-Gumman lade genast en klimp smör på en kaka, och utbredde skickligt' med timmen den betydliga portionen Öfver hela kakan. Herrai-ne smålogo, emedan konungen sjelf såg litet för-; lägen ut, men han emottog helt vänligt smör-' gåsen af gumman. Den följande af herrarne begärte knifvagås. Gumman utbnedde då smöret ördentligt med knif. Så snart alla erhållit, sina smörgåsar f kastade konungen étt par caro-liner åt gumman, och beftllte herrarne följa sig. Han satte af i fullt sträck en half rajl. Det var starkt biåsväder, och konungen red émot vädret. Samtliga herrarne höllo dna smÖPgåsar i dén ena handen oeh tyglarne i den andra* Slufli^ gen stannade, konungen vid en. lö£backe, deir[-ban-]{+han+} uppmanade alla att spisa sina smörgåsar. Konungen befanns då vara den ende som bade smöret q var på sitt bröd. Alla de andra ber* rarnes bade blåst bort under, den häftiga ridten, så att de nu fingo äta bara brödet. Nu var det konungen som i sin' ordning smålog åt dem.

Kungen och skinnbyxorna.

När konungen 1687 var uti Upsala, talade [-ban-] {+han+} der én gång med Olof Rudbeck och frå~ gade honom bland 4nnat, hvarföre han gick med'sådana vida byxor, och icke tog sig andra? Rudbeck svarade härtill: ”Vi hafve förr varit två ärlige karlar här i staden» men nu sedan Nordenbjelm (eller Norcopensis) kom hädan, är jag

allena vorden ärlig.** Konungen sade då: "Ta g er sådana skinnbyxor som jag har.” Rudbeck svarade : ”Jag har sköna skinnbyxor under dessa; bättre kan ej ers majestät gifva mig.” Och i detsamma tog han upp de vida byxorna och klappade sig på bara låret.

[-Fläsk-]

{+Flash+} för 14 daler pundet ,

Konung Carl XI liknade mycket Fredrik II i Preussen, deruti, att han ofta' förklädd sökte erhålla underrättelser om folkets seder och förhållanden. En gång under sitt vistande uti Wermland' gick han på detta vis ifrån Christinehamn till Philipsstad öfver isen, och erhöll i sällskap en bergsman vid Asphyttan. Konungen[-J&regaf tig-] {+IBregaf sig+} vara an Jössehäring (Mm» på dem* hvilt* den tiden föwålde jernsmiden som dé upphandlade vid bruken), som uti Bergslagen •kulle hem ta o&ejertu Han gaf äfven sin följe** slaga re tillkänna» att ban i tysthet medbade norrsk tobak» hvilken den tiden var strängt för-bjuden bade till införsel ocb försäljning» och försålde äfven en rulle till bonden hvaremof konungen til! erkänsla erhöll åtskilliga under» rättelser,, äfvensom pris å varor» bade tillåtna ocb förbjudne» samt bvarest de funnos; konungen handlade äfven något härat Denna hän^ delse bléf ej upptäckt» säger Fernow uti sin be-skrifning om Wermland» förr än år 16Ö5, di gamla Philipstad blef utdömd, vid hvilket till» [-fal le-] {+fä lie+} konungens öfverhofpredikant Johan Inger-marsson Thingwall i underdånighet bönföll om [-nåd» *att-] {+nåd, ”att+} dess fattiga mor måtte fa behålla sjrt gård oeh q v ar bo i gamla staden'*; hvarpå ko» nungen svarade: "Er fattiga mor; är icke hon Thingwalls Margaretha?" Då detta bejakädes* fortfor konungen: "Hon är ieke fattig, jasmins när hon bade fläsk att sälja mig för 11 daler [-pundet/*-] {+pundet.”*+} Att sonen vid detta svär blef ganska försagd inses lätt» så mycket mer* som han* ganska väl känd? till moderns ockrande handelsspekulationer»

Sam man är klädå så blir man hädd’*

Åtföljd af sin son, kronprinsen Carl, företog konungen en resa genom Dalar ne» Koniux-gen åkte förut i ett åkdon och prinsen efter i ett annat, begge utån al) stät. P& Vägen , sto** te de på en lång rad af forbönder med dera» lass, hvilka, i anseende till konungens simpla ekiperitig, ej kunde ana att det var han. Sjelf kom hån, vät förbi dem, men då han sedan säg sig om, saknade ban prinsen. I ögonblicket vände ban tillbaka för att få réda påhonom» och fän o sid son stående i städan, omgifven af en mängd dalkarlar, hvilka stängt vägen för honom , och mot bvilka han dragit sin Kila plit* [-"Hva^l-] {+>#Hvad+} betyder det|a?” ropade konungen, ”vet ni ej att det är en kronprins ni ha^n för er?** Dal-karlarne drogo sig då Iket Undan och tittade på konungen. *Jas-å, då är du välan k Ung?" sade en af dem; ”befall då sön din att. sticka in knifven, och klä* upp pojken» så att man må se att det är vår kronprins/*

[-Råttan-]

{+Rittan+} i underkläderna*

En annan gång reste konungen i Norrland, der ban måste hålla till godo med de bekvämligheter» som bos det enfaldiga folket kunde stå till buds. Han bvilade en natt bos ett bondfolk i deras stora stuga. Den vänliga bondgumman pysslade om konungen så godt bon kunde; och' han, som mera värderade den okonstlade välviljan än det tillgjorda fjesket, fann sig der rätt väl. Han låg ännu i sin säng om morgonen» då gumman inträdde för att städa * och se till hvarmed hon kunde betjena ho-

nom. Konungen sprakade muntert med henne, under det hon sysselsatte sig med ett och annat i stugan. Hastigt stannade gumman och lyssnade några ögonblick. ”Tyst!” vinkade hon åt konungen, i det bon sakta upplyfte ett stort vedträd. Hon smög sig med vedträdet i högsta hugg till bänken hvarpå konungens kläder lågo, och gaf ett dugtigt slag åt benkläderna. Den bestörte konungen frågade hvad som kon* åt gumman. Hon sade, att bon märkte en råtta i konungens byxor, der hon hört den gnaga, och att hon nu knäckte den med vedträdet. När konungen derefter upplyftade plagget, ned-föllo bitarpe af hans byxsacksur, hvilket han aftonen förut hade glömt uttaga, och hvars pic-kande gumman hade tagit för en råtta.

Otur.

Konungen hade ett syskonbarn, prinsessan Juliana, med hvilken hän tänkte förmäla sig. Grefve Lillie, som hade tillfälle att ofta råka henne på slottet , inställde sig för mycket med denna täcka prinsessa, ehuru'han sjelf var gift. Detta blef kunnigt, då grefven lagade sig ur vägen, och prinsessan blef strängare hållen och innesluten. Han satte henne nu under fru Mar-chands uppsigt, men äfven detta försigtighets-mått förbättrade ej konungens utsigter; ty fru Marchand bade en son, som var sekreterare hos holländska ministern Rumpf; och den unge mannen helsade ofta på sin moder, hvilket gaf ho-nom tillfälle att göra bekantskap med den sköna fangen, som äfven fattade så mycket tycke för bonom, att hon obetänksamt lät honom åtnjuta sin ynnést. Öfver denna nya ledsamma händelse blef koritingen häftigt rörd; men som det nu ieke stod att hjelpa på aonat sätt, gjör-de han Marchand till baron» med namn af Lil-lienburg, och gaf dem tillstånd att fa gifta sig.

— Namnet Lillienburg synes konungen med flit och liksom på spe hafva tilldelat Marchand, emedan han derigenom troligen ville göra nå* gon anspegling på Lillie, som förr varit prinsessans amant.

Ödmjukhet inför Gud.

I alla allmänna kyrkoböner brukades följande bönesätt till att bedja för konungen: ”Bevara och välsigna vår älskeliga höga öfverhet, hans kongl. maj:t vår allernådigste konung.” Också var detta sättet af vederbörande biskopar inrättadt och underskrifvet i den nya öfversed-da bandboken och jemväl i trycket kommit, öfver hvilket biskopen doktor Jesper Svedberg, enligt konungens befallning, hade inseende; under det tryckningen pågick kallades Svedberg till konungen, af hvilken han tillfrågades, om den förra böneformen blifvit bibehållen. Då Svedberg jakade härtill, befallte Carl att alla de blad der samma ordasätt om konungen funnos, skulle borttagas. Hvarejfter Carl dikterade de ord som skulle införas, nemligen: ”Bevara ochvälsigna vår älskelige konung och herre”, och hvilka ännu bibehållas, Carl yttrade derjerote: *'Jag är ock en meaniska och syndare som an*-dra, och vi måste blidka den store Guden, icke genom höga titlar, utån med trogna och ödmjuka hjertan, med bevekliga ord och åthäfvor.”

Ett vackert föredömew

Konungen har icke allenast låtit påbjuda och befalla genom sina rescripta, att alla både tioga och låga, föräldrar och bara, herrar och tjenare, skulle infinna sig och vara tillstädes när katechesmi förhör uti försa mlingarpe an» ställdes, utan var sjelf närvarapde vid sådana [-tillfållen,-] {+tillfallen,+} på det han med sina egna öron måtte höra och med egna ögon se, haru hvar och en sitt embete tillbörligen förrättade; detta sked* de uti en allmän visitation i Upsala Stift, då erkebiskopen Olaus Svebilius å em betes vägnar förrättade förhör med Lofö församling.

Giftermål oeh Oanrej.

Då fältmarskalken grefve Otto Wilhelm Ko* nigsmarck hade ^efter långt betänkande och mån* ga underhandlingar omsider kommit till ettlyck-ligt slut med sitt giftermål med grefvinnan De la Gardie, tillfrågades han kort derefter af Carl, om han nu ändtligen hade resolverat att gifta sig. Königsmarck sade då: *'DieHeiratken Wer-den im Himmel gemacht" (Giftermålen görasm,

i himmelen); hvarpå konungen skämtande sva-rade: yAber die Hahnrejen auf Erderi’ (Men [-banrejerne-] {+hanrejerne+} på jorden).

Skriftermålet.

Då konungen en gång låg öfiver natten nära lappska gränsen bos en enfaldig och fattig . kapellan, lät Carl om morgonen inkalla denne, för att af honom låta kommunicera sig. Den stackars presten blef högst bekymrad öfver en aå oväntad tjenstgöring, men han samlade allt sitt mod, och inträdde i sjn torftiga skrud med handboken och nattvardstygen i banden. Carl, som var af hjértat gudfruktig, uppmanade ka-pellanen ätt begynna skriftermålet med allvar och stränghet. Presten blef ännu mera betagen af denna uppmaning. Han började emedlertid med några frågor om konungens synder, ”flaf-ver tu stulit ti no nästas renar ?” frågade presten.

— [-”Nej.”-] {+MNej.M+} — ”Hafver tu skurit titt märke i tir no nästas renhorn?” —— ”Nej.” — -”Hafver tu

skurit titt märke i t ino nästas öra?* —~ ”Nej, men Adam Wachtraeister var nära att skära märke på .mitt öra med sin florett, då* vi fåktade för någon tid sedan”» svarade konungen. Nu blef kapellanen ännu ängsligare, och svettdrop-parne stodo honom på pannan. Slutligen sade han: ”Efter tu intet, hafver sypdat såsom jag och andra raenniskor» så höfves mig icke att afiösa eder, herr kotoung.” Derraed ville presten gå bort med nattvardstygen. Det var en-dast med möda konungen kunde förmå honöm att fortsätta skriftermålet. Kotiungen bekände många andra synder utom de uppräknade, men presten ville att Carl skulle erkänna sig skyldig till alla synder*

Det är ändock något.

Konung Carl var på det högsta sträng vid infordrande af statens medel, men han använde dem ock med största samvetsgrann het till rikets bästa. Alla löner blefvo ordentligt utbetalte, [-meq-] {+mei)+} ingen erhöll ett öre öfver hvad staten bestod, hvarföre konungen ofta plägade säga: Tilifva icke mina tjenare saliga hos mig, icke blifva de rika.”

Andra tider% andra seder.

Sina böner och sin gudstjenst förrättade Carl XI med största andakt och på sina knän, icke allenast offentligen' såsom ett märkligt «f-terdöme för andra, utan äfven enskildt, när inr gen annan såg det, hvilket man isynnerhet både tillfälle iakttaga, när konungen den 4 December 1677 tackade Gud för den härliga seger han förlänat honom i det stora slaget vid Lund i Skåne samma dag. Hvilken åminnelse konun* gen intet begick, som ”gemenligen af andra sker med banqueter, skjutande, musicerande, dansande, bungande och barpande, utan efter Christi [-hälsosamma-] {+iläUosamma+} råd, i dess kammar, inom slutna dörrar med andäktiga sånger, innerliga ochm

[-ltjertröfiga böner> ifrSu»-]

{+hjertröfiga bön«r> ifrån+} kl. 8 intill klf 10 ou* morgonen.

[-Konimgiligfå iönkesätt.-]

{+Konumgåligf* iänkeådtt.+}

I hvilken sinnesförfattning den ädle konun-* gen tillbragte sina sista stunder, kan slutas af [-Bans-] {+bans+} sinnesförfattning, då han 1679 13g i en svår sjukdom. wJag yet*, sade han, *att af mig* [-skal)-] {+skall+} mycket fordras efter mig varit mycket an-förtrodt; men Gud, som hafver lagt bördan på' mig, har sett att jag haft en höréam vilja^ kraften gifver han efter behag. Klokhet och' vishet hafver jag icke svurit mina uridersåter, men trohet och rättrådighet."

Konung Carl XI:$ personliga egemfkaper.

Konungens uppfostran hade blifvit vårdslösad till deu grad, att man hörde honom sjelf förklara, det ban under kriget lärt hvad andra glömma der, att läsa och skiifva. Hans omsorg sträckte sig ej blott till rikets anseende och försvar. . Åfven handel, näringar och allt hvad som hörde till den inre hushållningen, vårdades med

• högsta omsorg under hans regering. Svenska krigsmagten blef satt på en bestämd fot genom det bekanta Indelningsverket. Konungens aktning för vetenskaperna, måhända ännu mer förökad genom de brister han upptäckt i sin egen, uppfostran, visade sig på mångfaldigt sätt. .Konung Carl var af medelmåttig storlek, men axel-

11[-bred!, litet haltande., efter «att benfoott-]{+bred-, liref baltaiide, efter ett benbrott+} i cmglo-inen, cmd hog panna, cnilda., blåa 6göti» en rak näsa, långfagdt ansigte., coda kinder, stora läppar och «ptetrfg Mkä . I 4ll tkende var hm ^llvarsain^ eoleL, okonstlad och föntftdigt men [-tnycLet hastig-] {+mycket bastig+} till tinne* 1 «jtt husliga lefnads-aätt var <Gari* likasom i sitt ofientliga* tarfijg och .allvarsam* (Jun -smak för kostsamma förströelser och glänsande fester, fann han «itt högata oqe i den enkla, husliga sammahfefnadoa och någon gång i ett gladt aällskap, der han, aom eljest icke var någon vän af starka drycker, kunde göra god t besked för sig. Konung Carl XI var född den 24 November 1655 emellan kh 10 och 11 om aftonen* -Sedan barn knappt hunnit ofaerskrida fyratsondeforsta året af *in br^droka, för Sverige evigt roumesvär-da lefoad, dog han den 5 April

669?.

x.

Utur Konung Carl XII:s le&ad.

Enviahkt i «pmb tmgdotntårcn.

Siéötn priijs var Carl endast nfigra Ar gam* mal, <?å .han emot aih farmoder påstod att han* blå rock vore svart, och «tod pä intet «ätt aK öfvertygas ©ta motsatsen.fiti gång kunde hga icbe ÄraKt %ppaa Itatur marriörren, <och,4 stället för att 4)egihra bjelp» rände baå anod twtfvudA «»et «den <och nedföll [-•fsvitoml

&as 4iä*t <kyggade får <eo-] {+afevittimad*

Hans häst skyggade för en+} gammal m«r? och prinsen gaf *ig icke ce förr än <den MiiVit bell och toålten WriFve».

Deiia cavisket) som i framtiden Wef iko* fiom sa skadlig, hade *äl kunnat ttrtta^ taen deo moderliga kärfeken fördrog allt, *och iU deu plågade läraren Nordenhjetm uppbära nilt* s endast för att icke göra prinsen •emot.

Herre* jf«i/ ocå Btrre* Ciy.

Ku dag roade Carl sig med att i konungens [-ruift-] {+mm+} se på tvenne «chartor, den ena <ofver en [-*tad-] {+stad+} uti (Jngern, som turkarne tagit ifrån kej* saren, ocb den atvdra öfver Åtgå, som bli Tv it eröfradt åf de svon&fco. Nederst på okartaa of-ver éen ungerska staden iastes dessa ord ntuc Jobs Bok: "Barren gaf och Herren tog, välsig* viadt ba*s namn,” Sedan den unge prinsen Iftt 4emt %og ban genast en blyertspenna och skref på •ckarta* öfver Riga: "Gud har gif-vit mig denna staden, och djefvttlen skall icke taga éonmn ifrim mig^

- CanM «M frt*Jbm+

Dét *ar *m' vacker sommardag 1692. På vä-gén, som ledde till Carlberg, befatta sig en grindaf maésivek, i den tiden serdeles älskadsmak, med stora sirater. På en af ,siraterne satt en tio- eller el (vaår i g pojke grensle och red. Han var illa klädd, men munterbeten lyste ur hvao je hans anletsdrag. Så snart nägon Stockholmsbo kom vägen fram till lustslottet, skyndade pojken ned från sin thron och öppnade grinden» En och annan slant belönade hans lilla möda. Bäst pojken en gång red der på sin grind, dit? kom en annan pojke, ungefär lika gammal» men i en dyrbar drägt och till häst» åtföljd af ett par herrar. En tung vagn, dragen af åtta bruna hästar, omgifven af löpare och granna [-lakejer,-] {+lakejer»+} visade sig på afstånd. Grind pojken hoppade åter raskt ned från sin thron för att öppna grinden för drottningens vagn, och den unga prinsen red, enligt sin vana, förut. Men da prinsen kom till grinden, fick ban ett infall. Han hoppade af sin häst Och klättrade upp på grinden, der pojken förut sutit. De båda her-rarne, som medioljde, ville förgäfves hålla ho-nom tillbaka. Drottningens vagn ankom till grindetn Då den sköna 'Ulrika Eleonora genom, vagnsfönstret blef varse prinsen, bpiallte hon att vagnen skulle stanna. .Hon kunde icke förmå «ig att banna den vackra, envisa gossen,, utån smålog. Hon kallade i stället grindpojken till [-sig,-] {+sig»+} och frågade honom vänligt hvarifrån han var. Han uppgaf frimodigt att han hette Gyn-therberg, och att hans föräldrar voro från Tyskland, samt {iade förlorat all sin egendom genom' reduktionen. •— "Rider du så gerna, efter daicke kau låta bli att hänga på grraden ?” fråg*r de hon. — ”Ja£ har ingen annan hast”, svarade pojken. — ”Efter prinsen vill taga din häst ifrått dig, sa fråga honom om du icke kan fa bans i x stället.*’ — Pojken stirrade på prinsen; som tyck* tes mindre1 belåten med den inkräktade thronen. ”Nej!” utbrast prins Carl, ”jag vill behålla min häst sjelf!” I detsamma hoppade prinsea ned» men halkade och föll omkull, Dén tunga grin*» deir kom i rörelse och höll just på att slå igen # hvarvid den oundvikligen skulle skadat prinsen, emedan den nedtill var försedd méd jerntaggar. Men hastigt störtade pojken fram och fattade i grinden med alla sina krafter. Han lyckades att hålla den, medan en af herrafrne uppreste prinsen. Drottningen bleknade vid faran»' men [-så-] {+sk+} snart den var öfverstånden, befallte hoo prinsen stiga upp i vagnen till henne: deremot tillsade hon, att gossen skulle fa rida på prinsen^ häst till Carlberg, Hon satte honom sedermera i skola, och han blef med tiden, då den unge; prinsen såsom konung segrande genomtågade Polen och Ryssland, en af hans drabanter.

Svenska språkets värde.

Grefve Lindsköld skall en gång hafva frå-r gat konung Carl i hans yngre år, hvarföre han ej ville tala fransyska, då det likväl vore ett vackert språk, och dét framdeles kunde hända att en fränsk minister i någon serdeles angelägenhet begärde privat conference, da det skulle[-▼ar* batfe *yt*igtr oeb mäf-]{+ vara både nyttigt oeh vä!+} att Kanmigei» i* Sve-»»ge sjelfi hövd$* oeli besvarad* ministerns ärende# CarP svavadfe h^rtillr Tlini käaegrefve LmdbköJd* jag kan- fransyska?* aeb vill fara än itu. tneva^ när jag råkas ioavnga» i> Frankrike* ska III jag tala [-fraasyska roacfc hoaem; mork sk»ekas hane* mi-ftist«r till »ig* s»-] {+fransyska med honom; men skickar han en mi- nister til! mig» så+} är dfcft ti&are att »iiiwterfv hafver fe et svenskan för mim skull1,, än att jag [-skalk-] {+skall+} hafva fort fransyskan för nittmt»ms »kall» ty jag Utfar mitt apeak i räta ak bogt värde [-son» kap skuT

Kranmgsakfrei* förrätta» alltid5-] {+som han suu'*

Stolthet*

Kröningsakten förrättas, alltid+} af erkebisko* pen* ocb är en. tbfeutei ée få rättigheter tan. än-»t» har ölrig ttfa£ dem hans företrädare fordom [-eg;t». Sedbn> han,-] {+égu Sedan han»+} enligt vedfcrtaget br«k férrättaf smörjetsen^ ocb höJl Kronan i handen tör att [-sälta» beaae på> konungen*-] {+sätta henne på konungen»+} tog Cari benne ifrån erkebiskopen oeb kröaie sig sjekf* undfrr det han [-aHvaaligt betraktade* pRefciteEK. ÅJenigbeten, hvil< ken> alfticft-] {+allvarligt betraktade prelaten* Menigheten» hvil- ken alltid+} anser detmedi vördhad som är stort [-ocb ovanl^gjt*-] {+och ovanligt»+} tyckte serdelc& väl ön* det [-söm konungen* gjorde-De*-] som {+konungen gjorde*. De» som,+} mest klagat öfver [-baas-] {+hans+} faders envälde* berömde icke desto mindre [-datona*-] {+denna+} stolthet ho» sonensomt dock var ett be* vis. af dtoas. oinskränkta* undergifveuhet»

Vtdi&tmoO.

Då» åem» adbrtsooarige kon ungen, bevistade råd* plägi*inga£ii£> hule- hai* nieretideb benen i kor*[-pir fiwfet; tankspridd1 ocb- kallsinnig, tyckte* IVcht-]{+på bordet; tankspridd och kallsinnig*. tycktes han+} ieke bry sig: ön* någonting RaaeB öfvee-|nde et* gång i Iwn» ön* der» fara1 »ony

hotade- Sverigr att ao falla* pan-

imirk oeb Pbfiem Nagra* råckbevrap gäfvo* det [-förslag mc afvändt*-] {+iorslag att afvända+} stormen ggnon» underhandr Nugnrr cfå. dfe« unge konungen stjeg «pj> med [-«i allvarsam l»et oct» frm»©$£het|-] {+en all varsam het ocb frimodighet+} som egoar ea Hor man , IUi|iken tagit s*t beslut- "Mitte her* »ar," sade hm*,. "jag bar föresalt mig att aldrig föra nägoc o rät c invigt krig,. raen> ocksa* att iéké slut» ett rättmätigt förr,, än jag kufvat minf fi~ ?nder. Mitt beslyl; är taget: jflg ärnar angripa «ten förste som rör sig; ocb när Mg öfvervun-iut honom, hoppa» jag injaga nagoni frukta» ho» de- andre.**

Stämt oeh allvar.

En gäng lät konungen armera sin» pkter i [-Jtfälti ren-] {+Mälaren+} med stadssprutornaC * stället fö* kanoner,. ocb alla» befintlig» småsprator * stället för [-handgevär--] {+handgevär»+} Med dessa vatten gevär bolls sedan [-batalj- Horn> deserterade- derunder-] {+batalj-' Hom deserterade dérunder+} med juilen Wb konungen» fartyg,, tog endést pagen KKn-kowström> med sig ock satte- sig » land p&> en nära beftgen holme- När konungen vareebKfvit detta, anmpnadea Horr» att korum a. tilftabay om» bar> sade sig vara en> dimrtér ocb säléde» ej [-kanna-] {+kunna+} göra det.' Emedlertid föcchw jakten närmare land.. Horn afk lådde sig då till bara* skjortan.» begaf sig i jullen ocb attakerade med enliten pyts i banden konungens fartyg. Men då alla sprutorna vändes mot honom, fylldes och kantrade snart den lilla båten. Horn, som för* utsett detta och'kunde sim må mästerligt, gjorde en tur kring konungens jakt. Detta oroade konungen så mycket, att han äfveft sjelf ville simma och frågade om det var svårt, hvarpå Horn genmälde: "Nej, bara man icke är rädd.** Härpå sprang konungen genast i vattnet, men flöt ej, med allt sitt mod. Horn, som förutsett [-aUt,-] {+allt,+} var tillreds att taga honom under hakan, dl han började sjunka, och, förde honom lätt till land, emedan äfståi\det var afpassadt. Den öfriga sviten skulle sedan försöka sin konst i samma sak, men iick bedja om samma hjelp.

En »ann rojali$t.

[-En-]

{+Eu+} dag gjorde konung Carl, i sällskap med bertigen af Holstein och några andra förnäma herrar, en spatserridt i Carlskrona. Vid vägen låg en timmerhög. Hertigen föreslog, att försöka om hästarne kunde springa deröfver, och Carl var icke aflenast beredd dertill, utan ville pqk, enligt sin vana» vara den första; men just lom ban vjlle gifva hästen spor rar ne, fattade general-amiralen Hans Wachtmeister i tyglacne och höll bästen tillbaka, sägande: "Nej, herrn skall icke rida dit." Hertigen af Holstein blef s|ött öfver detta uttryck, och sade i hettan: ”IJqru? vill ni understå eder att förbjuda er konung att följa sin vilja?” — "Eders Durchlauchtmå sjelf rida dit9 om honom så godt synes svarade Wachtmeister, ”men roio konung skall icke göra det på eder anmodan/’ — "Vet ni med hvem ni talar?’9 frågade hertigen in mera förtörnad. — ”Ja, jag vet,” svarade Wachtmeister, ”att jag talar med hertigen af Holst^in; men eders durchlaucbt täckes äfven erinra sig, att han talar med kongl. rådet grefve Wachtmeister* Min konung kunde, vid denna ridi, bryta halsen af sig, och kanske tänker pi då blifva kopung af Sverige. Detta skall dock.aldrig ske så länge jag heter Hans och dennå sitter på sitt ställe.” Härvid slog han på sin hirsch-svängare. Konung Carl vände derefter om hästen, klappade Wachtmeister på axeln och swle: ”Nej nej, goda gubbe! blif [-^j-] ond, jag vill icke Wda dit.* ____

[-Sjelftillit.-]

{+Sjelf tillit.+}

Med förvåning emottog konungen .underiät-telsen, att tvenne med honom heslägtade monarker, Fredrik August i Polen och Fredrik 1^. i Danmark, ville utån anledning börja krig* 'Det är underligt”, yttrade ban, ”att båda mina, kusinér vilja hafva krig. Ma så vara! Gud hjel-per oss väl! Yi hafva en rättfärdig sak; jag vill först afgöra med den ena, sedan fa vi nog tala vid den andra.”

En hjelies mmih.

Då, konungen skulle belägrat Köpenhamn, lem-iijide hatt sin fregatt för att stiga i den förstaslupen i spetsen för sifet gardesregemente. Franska ambassadöre», grefve Guiscard* x*c da hos [-honom» ”Herr ambassadör/* spde-] {+honom. 'Herr ambassadör*’* sade+} Carl till honom på farftin, emedan ha» aldrig [-<-] ville tala fransyska» **oi har ingenting odeldt med de dan-$ka», jagi ber er derföre att »eke ga längre*" — TErs majestät /* svajade Giuwsard på fransyska , ”koatmgen min herre har befallt mig att vistas [-bo& edm maj:t> och-] {+hös eders n»aj:t* ocb+} jag hoppas au eders. jua.j:t icke visar mig i dag fråo siti hof* hvilket aldrig- varit [-,-] mera • lysandet Vid dessa ord ga# han handen åtkonunge», som hoppade i slupen, {+t+} uti hvilken grefwe Piper och ambassadören äf-stego. ' Man ryckte fram under beständigt skjutande fcan skeppen,, som betäckte laodstig-ningen*. Batarae voro icke mer än 300 steg ifrän stranden; konung Carl, som tyckte att haa ieke kom sa nära och så fort som han ville, kastade sig utur slupen i sjon .med värjan uti handen» och tgick i vattoet upp till midjan; hans [-ministrar,,-] {+ministrar*+} franska ambassadören, officerarue och solchterne följde exempel, och m&rcberade till stvaadtn* oaktadi ett regn af musköt kulor. Konungen.» som, aldrig torr hört skarpa salvor, fr&gal» generalmajor Stuart» som var honon* närmast* hvad. det var för ett stags. hvätiande ban hörde omkring ättmen? "Det är lätet af musköt*' kulorne» som man skjuter på era mag: t,” svara* de Stuart* "Det skall hädanefter blifya min musik/' sade konutygnfe. £ 4aPUQ& ögonblick fick [-geaeral-majpr n* spiji-] {+genera I-majorn, som+} uttydde kulornes läte för [-Iw^ngen*-] {+konungen»,+} en kuU uti' axeln» och en> löjtnant [-*-]blef Jödg&jtffeti' på' ändra sidätt om> ko»an<~ geiw

Hvad förmår ieke modett

Konungen raarcheracfe cL 30 1700 mot

[-r* {

ryssarne-] {+iryssarne+} vid NarWa r då srgnalero var tvä raketer och lösen:: med Guds hjeJpt En* general föro-ställde honom huru myeket hm vågade vid delta tillfälle* TIvad,rr svarade Carl,' "tror ni intet, att jag med miraa

8000* käefcé svenskar skulle slå 80*000 ryssar?"' Men? da han* eftersrooa^ tfe, att detta yttrande kunde uttydas som ett [-sliags skrytr redi han>-] {+9tag£ skryt, red ha ro+} efter generalen» oeb sade: [-'Tycker-] {+Tycker+} ni intet som* jag, jag bar jo två; fördelar emot fiencfen r den ena* är åenr att de ieke kunna* gör» något gagn med sitt Kavalleri», pch eken* andva består deruti,. att placsea är för trång r så att deras myekenl)** eachsC är dem till olägenhet, bvarföre jag oek verkligen* är starkare än de.*' Generafei* aktade sig för att vidare [-a&oisäga- konuagfnu

Måns Boekv Oa4uadt svemka-] {+motsagd koniMigeife

Håns, Bock. ,

Oakiadr svenska+} soldaterna blefvo* tillhållna? att iag.ttag» en» sträng; diseiplinv var dét likväl! IboMn^eiis^ plaor att, genen* de strängaste, brandskatters» inf&rcfrartde i de lancfefcaper ban* genom* tagade> förmå pelackarne atfc ingå uti haas af* tigtérr roa*ie",skrbf ba» tillMagdua Sten-bock* "tvinga dém att, antingen* de vilja ellericke, följa vn«d oss, och klå dem, så att de [-veta,-] {+vela,+} au Måns Bock varit der.*9

Fåfängt försök.

Grefvinnan Königsmarks snille och behaga Verkade ingenting på en sådart man som Carl XII. Han afslog beständigt hennes ansökning om företräde. Hon tog det parti att vara honom i förväg jaär han en gång skulle rida ut att spatsera, och träffade honom på en trång väg; hon steg ut ur vagnen så snart hon blef honom varse; konungen helsade, ocb utan att ' säga ett enda ord, kastade han om hästen och red tillbaka på ögonblicket. Grefvinnan tog sig deraf anledning tro, det konungen icke fnikta-de för någon menniska mer än för. heune»

Fördelen af tarfliga maltider.

Då konungen en dag satt till bords i Birzen i Curland, med tankarne helt och hållet sysselsatte att afsätta konungen i Polen, och spisade med sin vanliga måttlighet, under djup tystnad, sade en< tysk öfverste som var buden till middag hos honom helt högt, att czarens och konungens i Polen måltider voro nog olika hans raajrts. "Ja'', (svarade Carl, i det hon stag upp från bordet^ "derföre skall jag så mycket snarare kunna förstöra deras matsmältning*'*[-Krum-]{+Rrurn+} inte, Ert Majestät.

Då konungen på sin marsch genom Schle-sien, hade inbrutit i Sachsen, gick han en gång in till en* handtverkate, for att se på hans 'arbeten. Då han nu der9 under samtalet, för hettans skull tog af sig hatten, menade handt-verkaren, att det skedde för hans skull, hvårföre han med fingrarne vidrörde konungens hatt, som denne höll i handen ocb sade till honom: "Ey! JSw. Maj:t werden geruhen Dero Hut [-aufvusetzen:-] {+aufmsetzen:+} denn es ist nicht nöthig9 dass sie mit mir Fason machen" (Ers Maj:t täcktes sätta sin hatt på sig, ty med mig behöfver Ers Maj:t icke krusa). Konungen, som just icke skrattade ofta, skall likväl gjort det så snart han ibågkom handtverkarens enfald.

Skillnaden mellan taga och behålla, och icke [-behålla.-] {+MiåUa.+}

En dag då konungén var ute till häst nära intill Leipzig, kastade en bonde sig ned för hans fötter , och bön föll om hans beskydd mot en soldat som tagit ifrån honom det ban skulle hafva till middag för sig och sitt hushåll. Konungen lät framkalla soldaten, oeh sade till honom med sträng uppsyn: "Är det sannt att du tagit något frän den mannen T Soldaten svarade: "Jag har på långt när icke gjort ho-notn så mycken skada, som eders mfcjrt har tillfogat hans herre; eders maj:t bar tagit kronan ifcån honom, oqh jag ber icke tagit merän en Latkon fråv betftletk'r K*»nägen gaf med egen hand 10 dukater åt bonden,. oct* benåda* de sorten ifrån slraflf fpr i »fatfets skull,. sä-£&nd^: "Kom ihåg* min gosse,. att om jag ta-,gft elt konungarike ifrån konung August, sa [-har-] {+faar+} jag icke behållit det för mig sjelf/'*

-

ViupHåartn*

Någr* dagar före sitt uppbrott ur Saehsero befallte konungen sin general-kvartermästare,, att skriftligen uppmätta

en lista på alfa vägar från Leipaig han stannade* ett ögonblick

vid detta ordet; ocb pä det generaJqvartermä-staren icke skutfe kunna gissa hans tanke, sade [-ban småleende: ”i-] {+han småleendfe: ”till alla hufvudstädér+} i IB a Ma hufvucfetädep v Europa."* Généralc^vartermästaren författade denna lista, på bvilken han hade skrifvit främst med [-stora bokstäf»**; ffaigfljm fn&* Leipzig, till Stockholm*-] {+nora bokatäfvér: ffägpn feå* Leipzig tilS Stockkotm.+} Större delett af de svenske längtade qtt fa återvända tillf faderneslaiulet, men [-kqnfuigea vqr icke* sinnad-] {+konvmgen var icke sioqad+} att äta detn (a återfå dq| sa snart* ”Herr generalq;viMtevmifetare,’’', sade han> ”jag. ser nog bvart- ni vill jag sk^ill tqga v^gen* men vi vändb ioke om* till Stocka boina, si bwlu^

Qro> vcl* bthpmmcn.

Dåi konungen uppbröt rfra» AltRaaiteik». €öir att hma& Saefascn,. gjorde ha» med tr-«tiéén bult ii byn Obevaa. Eter vanligheten ÉÖBetog; ban sig en gjing middtgptiden en »patrserridt pä wjfgm.filt Dwcadhn» ittSIjd af blott några (a ber rar* Honunge» syntes- fördjupad uti vigtiga tankar» samt observerade qj. bur* långt Iiao ridit* förr io de* medföljande (mU ban» uppmärksamhet * att Dresdens stadstorn rer dan syntes. Da utbrast komangen; "Ähl efter vi dju ära sa nära* sa skola vt äfven rida in/’ Det var un de c brinnande kriget med konung [-August * ocb-] {+August* och.+} man föreställe sig de medföljandes förvåaiag» hvitka sökte varaa konungen* att ej godvilligt letnoai sig fången till sin fiende; men [-förgäfces*.-] {+förgäfves*.+} Vid tullen utgaf sig konungen för en af sina drabanter* oeb bief tillska med de öfrige genast förd till högVakten» Här blef ban igenkänd af gMefive Fleming* som förvånad genast gjorde konung Cari säJlskap upp till slott tet. Underrättad om Carl* ankomst* skyndade Jtonung August bestört uii nattrocken honom till möte» i trappan, samt omfamnade upder tårar den» oväatade gästen» Eftetf en balf titn* mas viatande på slättet * red han jeoue konang August omkring!: pi Dnesdans- förnämste gatorf

* id dera* ankomst tilk tulfn* bleivo kaneeerne ' lastade pä vaiiarne it 3cne omgångar* och ko<-nung Atlgost föjjjde- sin boga gäst en haåf mil [-utom' staden»-] {+utom staden..+} — Svenska generaJérne* soja erhållit imderrätteke om detta vågsaium* företag, [-sväfva&t-] {+s*äf?adte+} uti denr största kukra» oob oco öfver [-konungen* langa;.-] {+ktfrtuflgen* långa,+} bortovaro.;; men. glitdjen. bkf *a. mycket stärré> tte de sågo» sin> älfckad*; bwk nark . lyflkligti återkomna* till lägret*.

{+»+}fiåkslämgmr mch käpprapp.

Dä konungen under kriget med Polen, till vinnande af konung Augusts afsättning, lät sin [-arcnée-] {+armée+} framrycka till Krakau och kom till Wteich-selö, till hvilken flod stadsmuren pä eua sidan sträcker sig, fann han vindbryggan uppdragen och porten stängd; b vårföre ban i hast befallte att några pråmar skulle göras fardiga, på hvilka grefv^ Magnus Stenbock ined 300 man gick öfver. - Porten till Casemfrska förstaden var öppen. Stenbock kunde således obehindrad komma till den inre stadsporten; men denna var tillsluten och med vakt besatt* Stenbock ropade åt vakten, och befalhe den,* i konuh-gens af Sverige namn, att genast öppna porten* Då detta icke skedde, begärde haif att få tala med kommendanten , Wieloposki. Efter något betänkande kom denne till yttersta por? ten, som var af trä, men besatt med palisa-der rundt omkring och hade en stor jernpört innanför. Stenbock bad honom godvilligt släppa in svenskarne, så frattft han icke ville göra sig alldeles olycklig; men han ursäktade sig med sin pligt såsom kommendant. Under detta samtal kom konung Carl sjelf till porten, gjorde samma framställning, och fick likadant svar; men som kommendanten, förmodligen för att se hvem den nyss ankomne var, hade öppnat porten på glänt, fick ban hastigt öch helt oförmodadt en piskslëng öfver ansigtet, så att han steg tillbaka. Carl inträngde nu med skia följeslagare så hastigt i hvalfvet, att han, tillikamed kommendanten, kom inom jernporten. De der stående vakternc gjorde intet motstånd, och de afspisades med några käpprapp, ty konungen hade förbadit nllt skjutande. Kommendanten ville retirera till slöttet, i 'mening att få en hederlig kapitulation, men konungen med några man följde aa tätt efter honom, att han kom tillika in och blef mästare af porten. Konungen lät dera trupper an rycka och besättuingei) _

[-JEtt-]

{+EU+} sätt att rekommendera itji

{Jn4er kootsngens ftlttag i Polen tfculle ba«a £*rale kammartjenare resa hem» och rekommenderade derföre en ung slägting till sip efterträdare. Den unge mannen ankom till högqvar-teret och tillträdde genast sin tjenst, i det ban iorsta morgonen gick in och efålade hos konungen» Då den gmnle karomartjenaren straxt der-éfter frågade sin slägtinge, hvad konungen sagt; berättade ynglingen, att konungen sett pa honom , utan att tala ctf ord. Likväl försäkrnde [-ban,-] {+han,+} att han gjort sin tjenst så tyst som möjligt, valt de qvistfriaste trän till brasan ow s. v. Den gamle log ocb tillsade honom att just göra motsatsen*

Följande dagen då den unge kamitiartjena-ren inträdde, för att elda hos konungen, slog han sin vedbörda af alla krafter i golfvet* Han [-bade-] {+hade+} utvalt de qvistigaste träden i förrådet, och sedan ban bullrat och blåst en stund, fick ban brasan att brinna och spraka. Så snart[-diet-]{+<&*+} borjadfe smälla r kaminen,, tette sig: korronr-ge» upp från stolta» der ha» satt, , ocb frågad!? [-väuKgt:-] {+vänligt:+} Hivad beter du, min* .gosse?”-

EH [-fki/M-] imI fienden*

Då Carl XII lagade sig att anfälfe ryssar*-aa, som' bade- kringskansat sig för Nac«a, föll si mycket snö „ att man ieke kuqde- se fjir» steg framför sig» Generalerna föreställde då ko-r [-nungen-,.-] {+nungenv+} att det t en sådan viideslfek vore etk omöjlighet att anfalla ryssasae. Mei* Carl' var af motsatt taaka oeb visste- att begagna sig just deraf. Han svarade derföre-, "Tvirtontv jag iir [-glad tifver detta-] {+giaé öfver det*»+} väd*r, emedktn ryssarna ntt ick? kunna räkna våra bataljones.^

Ih> Utter &tm tig* Undep kriget, 1707, kom en isldat fram till [-konaugm»-] {+konnugw+} ech visad» honom i hela a^méens åsyn ett stypfee svart oob mögladt bröd* san» var ba-kadt af Lorn oeli ftafra, h* il ket var dfen> tsdt [-föda-] {+föd»+} de- då liadb att lefva- utaf, oeb det jtadfr ieke tillräckligt» Konungen* tog brödlat af to)*-datan utån att föAtaiw, åt upp des bett ocb hållet, oeb sadfe-till tWnom: ”Det äricke-godtv. men det Biter 3fa sigJ^

Skätm, itm tom »lt$nter.

Då' konungen angrep ryssarne d. 4r Juli 1706* vid Holofzin v gick. ban sjelf fapupföc sitt tot*-[-falk* tstan Båt vfeii* ^ 'pMtoMffMv imf T sraöm-men, o«h getiom 919 morots, sem-]{+folk* trtfrn att väftta petitonérfte, ned t ström- men, ocb genom ett meras, som+} skilde beaom dei* f^sLamiidr fienden* €#nfet, da&ar-larne ocli vest utanlgrafoiiftgnroc följde tält efter {+ocb jemte k oti taggen, som med: sin vanliga hetta ocb styrka bröt rätt fram,+} och [-jemt* konungpn,f smpn med si» vanligat bett* och» styrk* friot ri|* fran** oeh»-] sade åt inan-skapat på »idbrngr 'Ttoaaor! skälm, de» som [-skjut^al”-] {+pkjuterl**+} ty kan, v ilfe r p» sitt maner» utan» up-pehåft komme» med väffjai» fiemfen pä Kfvet. Det lyckade*, eeh vysse» led der eU story och si c t siat* nederlag af de svenske*

Mtirlivärdtgf tålighet. Tvenne nuuiader före slaget vid pulta** blef [-kou#»ge^ saead-] {+konungen sårad+} af eU skotfc* som gick igenon^ $iofrv*ln oei* krossade balbenet pa bo nom. Mai* blef icke . vaxse de» minsta förändfoirtg i hans [-ansjgae* som-] {+ansigte, som.+} kunde gifva ttlttLänna att ban var [-sarad: ha»-] {+såradr han+} gaf »mm bafcilqiqger med* kika munterhet $oot föeut? och satt befe. sex. timmar efteråt till hast*. JLn af fconungena* närmaste, som blef varse, att sulan påi stöfveln» var bett blodig, red efeer fåjfekärare; svedan började tyifva s^ häftig,, att ma» måste fcjelpp boaom. sti^a af bä~ sten ofh bätt* honom * sitt tält*. Neuraan för-* säkrade att konungens ben* stod 8tt hjelpas medelst djupa skärningar. "Gör di ifrån er p4 stuncfei*,r sade Konungen* ”skäa friskt, och frukta int«t;T ha» holli sjelf sitt ben med bada händer**» och såg på sfcärningarae som gjordes, li&ason* de bade skett pa nagan annan.Bevis på ktguhmmg.

Efter den märkeliga och för konung Carl så olyckliga träffningen vid Pultava, förföljdes han af en rysk officer med ett litet detache-ment, som var nära att hinna' honom, då en af furst Mentschikofls adjutanter bntgte officera order att vända tillbaka; officern åtlydde, meu sade likväl straxt till fursten det ban baft bopp att få konung Carl till fånga, då han fick order att vända. Fursten, som verkligen ej afsändt adjutanten, blef nu ganska häpen och förtretad deröfver. Man sökte forgäfvcs efter adjutanten, t detsamma berättade* förhål landet, för czar Peter» som

genast förbödall vidare förföljelse; bäraf slutade man, att czaren sjelf affårdat adjutanten, af de» orsak, att ban ej var afegelägeti få en dylik fånge, som visst skulle förorsakat honom mycket bekymmer.

Ett oskyldigt puts.

[-Sa-]

{+Så+} snart konttng Cari XII efter nyssnämnde slag hade uppnått gränserna af Turkiet, dit han begaf sig, afskedade han hela sin svit, och behöll blott During hos sig. Vid slutet af första dagsresan, sedan de hade ridit utan att ett ögonblick rasta, svimmade den unge During vid nedstigandet från hästen, emedan han icke var så härdad vid öfverdrifna ansträngningar som konungen sjelf. Konungen, som icke ville uppehålla sig ett enda ögonblick> frågade During, [-sa-] {+så+} snart denne åter qvicknat vid, lmrU mycket penningar hau hade på sig. During Svaradé*un han hade omkring ell tutfeade Riksdaler i guld. "Gif mig hälften", sade konungen, "jag ser väl att du ej är i stånd att följa mig län* gre, derför reser jag ensam/* Diiring bad att fl hvila sig åtminstone 3 timmar, försäkrande ett efter dessas förlopp, skulle han åter vara i stånd att följa hans maj:t; han besvor honom [-att-] {+au+} betänka de faror, som skulle hota honom om han red ensam. Konungen, obeveklig, lät [-gilva-] {+giiva+} sig de 500 rrdlrua och befallde fram hä-star. Förskräckt öfver konungens beslut, företog $ig During en oskyldig list. Han drog postmästaren afsides, och, pekande på konungen, sade han: "Denne man är min kusin och vi resa tillsammans för samma aflar. Han ser att jag är sjuk, men vill icke en gång vänta tre timmar på mig; gif honom den elakaste hästen ni har, och gif mig en chais eller postvagn. Han lade två dukater i postmästarens hand, hvarefter denne punktligt åtlydde hans befallningar. Konungen iick en hast som var istadig, och halt. Han afreste äfven ens?m kloekan 10 på aftonen, under en stark blåst, snö och regn. Hans reskamrat, efter ätt hafva sof-vit några tirftmar, begaf sig på väg i en v$gn, dragen af starka hästar» Sedan han hade till— [--ryggalagt några , mil,-] {+•ryggalagt några.mil,+} upphann han i dagoingeo kopungen, som, .då. han icke fick, hästen att ga tå fort som han önskade, såg sig nödsadcad att till fots upphinna nästa hästoipbyte*[-JgtftMyAfterkigt fatitofk-]{+En besynnerligt företag.+}

Som konungen, under -sitt vistande i Demo-tioa» fick anledning fréfark att tarkariie som öf-taat torde besökm honom, odb kunde felä etooc 'den vördnad de voro honom skyldiga? ék tade lian sig t£H sängs och be&ät att icke uppstiga [-tia-] {+sa+} länge ban viftades i Turkiet# Detta iakttog [-Jian-] {+han+} ock verkligen i Ii månader, féregifvande •ätt ban vone ajulc, Hoffcsnsler-n ven Mullern, [-*Grotbusen wh Äfverste Ouring vom-] {+Grothusen och öfverste During voro+} de enda [-iom-] {+som+} spisade med bonorn. Härvid saknade de [-411a beq vä roligheter,-] {+alla bekvämligheter,+} emedan man vid Bendef iberöfvat dem •allt. Taffeln var ganska tarflig; [-<!e-] {+de+} betjente sig sjelfVa, och hofkaasikren drog försorg om aarättningea. Hvilken dyrbar tid förspillde icke Carl XII på sin 11 tnånaders ^jttksängJ

JCmmlcrem *ko4* n.

I Ben der roade Carl sig antingea tned rida* au 'exercera <de fk trapper ban bade; stat»* <dom spelade han äfven ^bairik. Den *om ville gora sig artig fäljde hoaam på bans ridter, och [-fick-] {+gick+} hela «dagea i stöflor, ty Carl kunde icke tala akor. Då ban «n morgon 4aau kansler [-MtSUtier ttn«u sofVatMie-] {+Malier änna sotvande+} i säagen, vitte ban icke väcka bafcato vätttftdé i - förmaket* Det på spitefa. Ett styftke Aerffirftn fttodo «tt par skor,, so«* Möller bade iaförskrifvit från Tyskland för sitt *eget brak. Konuögea blef ond [-«är ban .fick «e »dem,-] {+uär han fick se dem,+} kastade dem på elden och[- gick «m vig. Då Mkfrt vil *rppva\narié«* Ikde "den-]{+gick sm väg. Da kansleren vid uppvaknandet Itände den+} gemena Mitto af det bHiinh lädret [-<öeh fiék idbemti orssken, aade hn:-] {+och fick inhemta orsaken, sade han:+} "Det är «*t besynnerlig konung, Iwan kansler alltid måste [-%MI klldd « stäflor."

£i| rig6§ S*>entk.-] {+vara klädd i stöQor."

En rigiig Svensk.+}

Under kalabaliken i Qeodec nple ättre -atr brinnas-] {+bättre att brännas+} än tiRRngatagas!" *— £n a«-(md drabant, vid natnn Rosen, tade ett kan* slret, som låg strast bredvid, hade ett stentak och var <oantändligt, ocJi

att matt derföre borde [-göra-] {+gora+} ett utfall, intaga <détta hus oéh forsvana sig der. ”Se der -en rigtig svwrak!" utropadé itoouhgen., omtanuulde lionom och gjorde honosn (Å ståik* till

åhArttm^d» >mf Myht*. Ett eaempel på-det intryck afperson% höghet eller myndighet, som vissa personer ega af [-oasaren, kuunar äfvCn Cdrl XIL-] {+tiaturen, lemnar äfven Carl XII.+} Då han, efter [-ItaSabalikéci tit i Beoder,-] {+kalabaliken uti Eender,+} fördes fången till tur* ktås fllkherrens eller seraskierens tält, öfvetCBtt konctigeo fotnota icke allenast md de hårdaste [-tttlåtefser, «tan-] {+vllåtélser, utan+} ock, di seraskierti Satt stgoed, bredvid soffan på hvilken åonungen hadekastat •ig, och -sökte ett genom vänliga (föreställningarm

[-stilla-]

{+•tilla+} Carls upprörda sinne, stötte denne hooom med foten ifrfii^ aig och sade: ”Din hundturk, detta skall kosta ditt hufvud»” Seraskiern h*de vnagtén och konungens lif i sina bänder; men [-han-] {+lian+} blef på en gång så nedslagen,, art han syntes mera frugta konungens person ensam, än Carl XII hela turkiska arméen.

[-Sätt-]

{+Satt+} att bemöta förtal.

Då konungen vistades uti Bender blef haa underrättad, att man i Sverige förtalte hoopnr och hans handlingar på allt möjligt vi?. Konungen frågad^ då: ”Göra de hvad vi befalle?” [-Da-] {+Då+} derpå svarades "Ja,” fortfor konungen: ”låt dem då säga hvad de behaga/’ — Vid ett annat tillfälle berättades honom att van Muyden, [-cu-] {+ca+} holländare, som hade medföljt baron GörU såsom dess sekreterare, var inmanad i häkte, för oanständiga skrifter emot vissa erabetsmän* "Vi hafve lust att höra hvad han har att säga om oss sjelfve”, sade konungen. Muyden blef också fri, tiU flere högre' personers största förtreta

Friheten framför lif vet.

En janitschar bade gömt sig under kootiu-gens sang och skulle troligen, liksom de öfrig* blifvit nedgjord, om han. icke omfattat konungens knän och bedt om nåd. Konung Carl tog [-sabeln-] {+tabeln+} af honom och befallte honom krypa♦i spisen och icke röra sig ur stället, till dess bateutsläpptes. När detta strax t derpå skedde, hjelpte konungen sjelf den stackars turkeq att stiga ut genom fönstret, och sadé till honom: ”Jag skänker dig-lifvet, men gå till din herre och säg, att om han vill hafva mig lefvande, måste han bära sig annorlunda åt; ty jag föraktar döden, och mitt lif är mig aldrig så kärt som min [-frihet.”-] {+frihet/’+}

Summarisk räkning.

1 Bender hade. Carl bland sina tjenstemän äfven en Betalnings-kommissarie, som högst nitiskt skötte sin syssla. Denue kommissarie var baron Grothusen, en man, som skulle hafva bortslösat konungariken, men med hvars pen-ningeförvaltning konungen var särdeles nöjd. För att endast anföra ett exempel, så framlade denne räntmästare en dag för Carl en ganska kort räkning på 60,000 r:dr af följande innehåll: ”18,000 r:dr för svenskaroe och janitscharerne, på H, Maj:ts nådigste befallning. Det öfriga har jag utgifvit för egen räkning.” Sedan konungen flyktigt genomögnat den, sade han: ”Så tycker jag om att mina vänner uppgöra sina räkningar. Mullern inlemnar hela sidorna fullskrifna, och summan går ändå ej till, mera än 1000 dukater.* Grothusens korta och grundliga skrifsätt är vida bättre.” Detta medförde dock snart bedröfliga följder, och Grothusen var, med sin korta grundlighet, ofta icke i stånd att anskaffa 10,000 r:dr.

[-~ 12

-]Den enda omsorgen om hemmet.

Konung Cai*l XII befallde ifrån Bender, att intet mera skulle tagas bort af Brunkeberg, efter H. Maj:t ärnade göra något deraf, som skulle pryda hela staden. — Då redan projecterade konungen en bro rakt ifrån Drottninggatan, förbi Rosenbad, till Helgeandsholmen. Konungen ville plantera en grön skog på Brunkeberg och sätta dit ett stort vakt-torn.

Mannen utan familjenamn.

En bonde vid namn Broek på ön Rugen, hade skickat sin ende son jemte# en summa penningar till konungen, med det yttrande: ”Min son skänker jag åt fäderneslandet och penpin-garne lånar jag åt konungen, till dess han finner tillfälle att betala dem.” Emedlertid hade nu konungen återkommit till Pommern och vistats der ett helt år utan att betala Broek. En vacker afton ankommer en okänd svensk officer till Broeks granne, spm höll värdshus, men var i sig sjelf en i Stockholm orättvist lifdömd,och derifrån bortrymd major vid namn Wahrenberg. Denne Wahrenberg, som fruktade att blifva igenkänd af den svenske officern, beger sig till sin goda vän Broek, för att gömma sig. Bäst som gubbarne rådgjorde med hvarandra, knackar det på dörren, och sedan Wahrenberg sprungit ur rummet och Broek stoppat sin pipa, ber han den knackande stiga in utan allt krus. Dåinträder en lång officer, smal om medjan, med hög panna och manligt utseende* Han hade bla rock, gula underkläder, höga kragstöflor med jernsporrar, styfva kraghandskar och vid sidan ett långt svärd med messingsfäste. Bonden bad honom utan krus sätte sig, och frågade: hvad nytt om kungen? Officern svarade, att kungen var på Rugen, hvarvid bonden yttrade, att han visste det, och att det derföre mycket förundrade honom, att kungen ej låtit höra af sig med de der penningarne, som han fått låna, och lade dertill, att om han träffade kungen, så skulle han läsa lagen för honom. Officern bad honom då ursäkta den stackars kungen> som hade så många andra saker att tänka på, och sade att han just nu var skickad för att betala, den lånta summan. Bonden yttrade då: [-"det-] {+”det+} gläder mig, att Carl XII är sig lik, och icke glömmer sin gamla ordhållighet; hvad penningarne angår, så ger jag dem hin håle, ty jag har pengar nog, helsa kungen det." Officern invände likväl, att han icke fick komma tillbaka med oförrättadt ärende, och bad derföre Broek mottaga kungens anvisning, hvilket Broek slutligen gjorde, men så, att han med densamma påtände sin' pipa, sägande: ”Se så betalar jag statens skuld." Derpå bad han officern dricka kungens skål i ett godt glas vin, men officern svarade, att han aldrig drack vin, och deråt skrattade Broek rätt dugtigt. Just som officern försäkrat Broek att kungen icke skulle vägra honom hvad han begärdé samt der-pä äjanade gå ia, . kom en gammal förarglig borgmästare, med sina tjensteandar polisknektar-ne, och sökte yden förrymda majoren Wahren-berg. Då borgmästaren fiök se den svenske officern, som icke hade stor lust att göra besked för sig, började han genast fråga honom: ”Hvad heter ni?” — ”Carl”, svarade officern. ”Hvar bor ni?” — ”Jag har på 16 år ej haft något bestämdt hemvist.” — ”Hvad hette då er far?”

— ”Carl.” — ”Också Carl”, fortfor borgmästaren frågande; ”men kära ni, han måtte väl hafva haft något annat tillnamn, he?” — ”Sålänge hans far lefde,” svarade officern, ”hette han Carl, men sedan fadern dött, kallade man honom Carl XI, och således är jag — Carl XII.” Borgmästaren hade så när fallit från stolen af förskräckelse, men Broek var icke ängslig, tog ett glas ocb drack kungens skål, samt bad om nåd för sin väu Wahrenberg. Konungen, som blifvit upplyst om majorens oskuld, gaf honom nåd och gjorde på köpet Broeks son till kapten.

Straff för okunnighet.

Straxt efter sin ankomst till Ystad 1714 skickade konungen en officer till Lund, för att till rektor framföra, befallning att genast sammankalla professorer och studenter och låta an-Mälla examen, hvarvid officern e§de närvara och värfva alla studenter, som ej gjorde väl besked for sig. .Domprosten Ihre var rektor; han gjorde anslag på svarta taflan, men ingen studentinfann sig. Man misstänkte att Ihre sjelf gifvit dem vink att hålla sig undan oeb försökte öf-verbevisa horiora derom. Slutligen fann konungen denna välkomsthelsning mindre väl betänkt och saken förföll. Konungens mening' hade varit att de skulle blifva underoffieerare och officerare, men Ihre inbillade dera *att de ämnades till soldater.

Själsnärvaro.

Den 16 Nov. 1715, under det . fienden belägrade Stralsund, stod konungen på öppna torget, väntande på åtskillige sina officerare, som, hade fatt befallning att samla sig der och af-bida vidare ordres. I detsamma slog en bomb ned midt emellan konungen och dem; hvar och en af officerarne drog sig tillbaka och kastaHé sig ned på marken, men konung Carl åter^ sprang med leende mine till bomben, sparkade honom framför sig uti en grop, der han några steg från honom kreverade, utan att skada hjel-ten.

Tala illa om sig sjelf. s

En fransysk ambassadör, Colbert grefve de Cro*issy, var innesluteh-i Stralsund med konungen. Denne minister

gjorcle allt hvad ^ian kunde för att förlika konungarne i Sverige och Preussen, men dep förre ville icke afstå något och den senare begärde för mycket. Colbert låg [-ofta-bredvid-] {+ofta- bredvid+} konung Carl på samma kappa, ochderigénom att han delade faror och besvär med honom, hade hao fått rättighet att fritt tala med [-honom.-] {+honom*+} Konung Carl uppmuntrade denna fri* het hos dem han älskade; han sade flere gånger till Colbert: "Vtni, male dicamus de rege (Kora, låt oss tala illa om konungen)'* (Carl XII).

{+-+} Bomben.

I ofvannamnde stad dicterade Carl en gång för sin sekreterare några bref, som skulle öf-versändas till Sverige; en bomb nedföll med detsamma på huset, ingick genom taket och exploderade just bredvid konungens rum. Halfva taket sönderssplittrades, men kabinettet, hvari konungen uppehöll sig, skadades icke, i anseende till dess tjocka väggar, och genom en Försynens skickelse inträngde ingen enda af de kringflygande skärfvorna genom den öppna dörren. Vid smällen af bomben och skakningen, som hotade att kullstörta huset, föll pennan ur sekreterarens darrande händer. ”Hvad går åt er?'* frågade honom konungen ganska lugnt, ”hvarför skrifver ni icke?” Denne, som af rädsla knappast kunde tala, framstammade blott: ”Ack Ers Majestät, bomben!” ”Nå ja”, svaracje konungen, ”hvad har bomben att göra med det der brefvet, som jag dicterar för er? Fortfar!”

Ett märkvärdigt försök.

Under konungens vistande i Lund 1717, hörde han omtalas en ovanlig händelse, nemli-gen om, en person, som längre tid lefvat utan den ringaste föda. Konungen beslöt nu genast att sjelf göra ett försök: tog en hel vecka dagligen endast ett glas vatten, samt förtärde in.tet vidare, men fortsatte likväl oafbrutet sina vanliga göromål och starka kroppsöfningar. Sedan han nu öfvertygat sig 1 detta afseende om sin kroppsstyrka, började han pä åttondé dagen åter äta, och oaktadt fleres afstyrkan, gjorde han ett starkt mål af hårdsmält matj men utan att der-, efter känna den ringaste olägenhet.

Näpst för förtal.

År 1718 rustade åter Carl sig både till lands och vatten, för att eröfra Norrige. Hans förposter gingo således öfver norrska gränsen. En dag besökte han, jemte några officerare, öfver-ste Lejonbrink, som kommenderade allmogen på Dahlsland, och under återresan talade konungen med en förnäm officer af sin svit om allmogen, om deras kärlek till sin konung och fäderneslandet, om deras oförskräckta mod, som de åtskilliga gånger visat vid fiendens infall dessa åren^ m. m. Den andre svarade: ”Ja, Ers Maj:t, det kan så vara; men jag tviflar att Lejonbrink har rätta lämpor att omgås med allmoge.” Härvid fattade konungen honom vid handen, sägande: ”Intet så, min kära ..., jag märker väl hvad ni vill säga, men lär af migatt aldrig tala illa ovn någon menniska, när ni talar vid eder konung,”

.. Konungen och Fändricken.

Efter sin hemkomst från Turkiet fardades [-konungen-] {+kontingen+} en dlag. till bäst med en liten svit» K vilken han, efter 'Sin» vana, lemnade ett stycke efter sig. Vid ridandet öfver en äng hade han öppnat en grind, som han glömde stänga igen efter sig, och stötte i detsamma på egaren af [-ängen»-] {+ängen,+} en fändrick vid arméen. Denne, som

* icke kände igen Carl XII, frågade b vårföre han ej efter konungens förordning stängt grinden» och utfor i temligen grQfva; utlåtelser. ”Stäng den sjelf', sade . Cqrl. Fändricken blef het, fattade 1 betslet och'höll hähten, hvarvid konungen grep till värjato; men fåndriclien, som äP-venledes var en stark karl, lyckades att rycka den 'ifrån honom. Konungen tog då upp en pistol och hotade att det skulle komma att ångra honom» om han icke genast återställde h&-nom värjan. ”Ni skulle inte vara så modig”, svarade fändricken, "om jag också hade en pistol.” —1 ”Gå då öch skaffa er en”, sade Carl. Den andre gick, under det konungen väntade* men då han kom tillbaka fick han se konungen* svit der, hvilket kom honom att gissa till ratta förhållandet och gjorde att han vände om. Någön tid derefter skulle det regemente, vid hvilket; fändricken var, mönstras. Fändricken trodde sig böra underrätta sin öfverste om helasaken, och bad honom hjelpa sig nr denna ledsamma ställning. Då mönstringsdagen kom, infann sig fändricken icke. Men konungen märkte att det felades en officer, och

förebrådde derföre öfversten, som måste Skicka bud till fändricken att i största hast inställa sig. Då konung Carl såg honom komina, red han emot honom, betraktade honom noga, smålog, samt utnämde honom ännu samma dag till löjtnant.

Konungens och Carolinemes lektyr.

Taffeltäckaren Hultman läste Göthreks och Rolfs Saga för konungen i Pultava. > I Lund lånade hans maj:t från bibliotheket Konung Carl XI:s Carosellj doktor Aug. Pfeijffers r Antimelancholia et Antichiliasmus samt der Jesuiten Christenthum. - Hans excellens fältmarskalken lånte Tprsten Wikingssons SagUj som fanns hos jungfru Liljeståle; krigsrådet Reuterholm Göthreks och Rolfs Saga. Silfver-sköld lånte en svensk bibel. Prins Fredrik lånte Le parfait Capitaine; Palmfelt Gjrllenhjelms Schplft captivitatis och de vitis martyrum; Tissenhausén Dögens fortijication; Reuterhusen Verniers Tractat om Proportional-cirkeln. Det är ej utan sin betydelse att se konung Carl, vid betraktandet af sin faders rika carousel, känna sig behöfva ett läkemedel mot melanqholi, och att se bland Carolinerne den ena låna ma-thematjska skrifter, den andra hjeltesagor, dentredje en bibel, den fjerde martyrologier och prins Fredrik — Le parfait Capitame.

Den 'rätta vägen.

Man vet huru omöjligt det var att genoin smicker och lismeri bana sig väg till konungens ynnest och förtroende, hvartill fordrades trogna tjenster och upprigtigt nit för det allmänna; äfven så säker kunde ock en redlig ocb bra man vara, att ej blifva skild från konung Carls nåd igenom några hof-intriguer, hvilka alltid voro utan verkan. I ett konungens egenhändiga bref till fältmarskalken grefve Nils Bjefl-* ke, yttrar sig Carl sjelf i detta ämne sålunda: 'Hafver man Gud för ögonen och går enda vägen fram, sökande mitt och rikets gagn och bästa, samt gör hvar man rätt, utan anseende till stånd och person, så lärer ingen i verlden vara capabel att sätta eder illa hos mig.”

Konung Carl Xlfcs personliga egenskaper.

Konung Carl hade ett långlagdt ansigte, hög panna och mörkblå, blixtrande ögon, var af lång, smärt vext, axelbred och ovanligt stark till sin natur; han uthärdade strapatser och mödor, som ingen annan stod ut med; och när han en gång, for att pröfva sin natur, hade svultit i 6 dagar, tog han sig först en 16 mils ridt fram och tillbaka % innan han med en starkmåltid återställde sina krafter. Hans klädsel var enkel. Lika enkelt var bans lefnadssätt. Vatten ur en jernbägare var bans dryck och stadiga, enkla anrättningar hans föda. Att Carl Xll icke saknade skicklighet för ordnande planer, bevisar hans organisation af Kanslicollegium, eller det ännu till denna dag bibehållna Konungens [-Kansli,-] {+Kansli»+} fördeladt i sex expeditioner. Såsom men-niska var Carl ädel, god och eftergifven. Ofta, då han under fälttåget ur sitt tält kom dit,' der hans pager lågo sofvande, svepte han täcket till om dem med egna händer; till sin mest älskade syster, Hedvig Sophia, skref han de ömmaste bref, och tidningen om hennes död förorsakade honom mera smärta än sjelfva den samtidiga förlusten af slaget vid Pultava. I sitt umgänge med de personer, af hvilka han-var om-gifven, ville han hafva allting rent och uppritigtigt; skämt och infall tålde han gerna och visste att gifva dylika tillbaka, men intriguer och förtal voro för honom förhatliga. Såsom krigare var Carl tillbedd af sina soldater. Långt efter hans död erinrade sig hvar och en Carolin, såsom hans efterlemnade krigare kallades, med tårar den hjeltemodige konungen, hvilken delade med dem alla mödor och besvärligheter — hvilken sof, som de, på den frusna marken, insvept i sin kappa, eller på sin höjd lät värma i sitt tält med glödgade kanonkulor -— hvilken åt det möglade brödet som sjelfva den gemena soldaten klandrade — hvilken trampade väg för dem genom de snödrifvor de sjelfva skyd-

Bigitized byde, och hvilken var öfverallt den första der fara var på fårde, der kulorna b veno, der sablar-ne klingade. — Tankarne om bans värde såsom fältherre äro mera delade; man har förebrått honom äfventyrlighet samt brist på plan och tydligt tänkta ändamål. Förnämligast i egenskap af statsman har Carl uppburit förebråelser för en oböjlig.och envis karakter. Vore emed-lertid alla dessa förebråelser grundade, upphör likväl Carl XII aldrig att, som en ovanlig konung och den största hjelte, lefva bos svenska folket i ett vördadt minne. Konung Carl föddes den 27 Juni 1682, kl. J till 7 om morgonen, och dödades, i sitt 37:de års ålder, den 30 November 171S.

XI.

Utur drottning Ulrika Eleonoras lefnad.

Systerlig kärlek.

For att afhjelpa den stora penningenöden (1711) bade, riksrådet beslutat att hos enke-drottuingen och hennes kongl. höghet Ulrika Eleonora anhålla, att de måtte upplåta alla sina juveler, guld och silfver till flottans utredande» Drottningen utgaf sitt som ett lån, men prinsessan skänkte allt sitt guld och silfver till nämnde ändamål. Då rådet skickade hofkansle-ren ätt förut sondera de kongl. derora, yttrade prinsessan med tårar i ögonen: ”Jag vill lemna allt favad jag bar, och om sa behöfves, äfven våga mitt lif till konungens tjenst.”.

Majestätets förnärmande.

Ständerna församlades i# Stockholm den 30 Januari 1720. Till land,tmarskalk valdes grefve Arvid Horn, hvilken till följe af sin vigtiga post och sitt stora personliga inflytande blef den, som drottningen i synnerhet fick att tacka för sin gemåls upphöjande till konung. Ett år förut hade en uppenbar oenighet herrskat dem emellan, hvartill anledningen var följande. Grefve Horn vai* kanslipresident och derjemte riksråd. Allt som förekom i rådet, äfven de hemligaste ärender, förtroddes af drottningen åt hennes gemål. Grefve Horn erfor detta genom flera yt-^ tranden och berättelser, som kringspriddes och hvilka' voro honom högst obehagliga. Han föreställde drottningen således, att hon borde vara tystlåtnare; men detta uträttade ingenting. Härtill kom ännu en annan obehaglighet for Horn. Såsom chef för kansliet, hörde alla der-under lydande ärende# till hans befattning; likväl lät drottningen en gång, utan hans kunskap, någon sak expedieras af statssekreteraren baron v. Höpken. Mata ursäktade sig dermed, att målet fordrat skyndsamhet, och att énan icke kunnat fa rätt på grefven före postens af-gång. Horn upptog eraedlertid ganska illa ett

sådant godtyckligt ingrepp i hans rättigheter. Han beg&f sig till drottningen och en häftig ordvexling föreföll, hvarvid Horn till slut utr brast: ”Jag bade väl kunnat tro, att det skulle så tillgå under ett fruntimmers regering.” Förbittrad svarade Ulrika Eleonora: ”Detta är sista gången, grefve Horn, som jag kommer under samma tak med er!” hvarefter hon gick ut och slog igen dörren efter sig.

Mar ig inal-anteckning ar.

Uti ett exemplar af 1719 och 1720 års Re*» geringsformer, hade drottningen gjort åtskilliga [-niariginal-anteckningar*-] {+niariginal-anteckningar.+} När det föreskrifves, att ”till misstankars undvikande om suveränitetens införande” borde alla angelägna saker icke uti kabinettet, utan i rådet föredragas, och der efter rösternas pluralitet afgöras, fann drottningen sådan misstanka vara missfirmelig för hen- ' bes börd och tänkesätt, och skref derföre i brädden: ”Det duger platt intetoch då man rubricerat k.onungamagtens inskränkning således: ”hälst en gudfruktig och rättsint konung alltid är säkrare, att riksens råds tanke och mening , öfver alla slika saker inh«ntas” — samt det vildare heter: ”utfäster jag mig att styra och regera riket med, således icke utan riksens råds rade,” hade drottningen funnit det förra andäktiga talet vara ett *konstgrepp” eller så kalladt — ”streck ” och det senare — yen instruktion för små barn”Drottning Ulrika Eleonora* personliga egenskaper.

Ulrika Eleonora var, icke allenast till‘an-letsdragen, utan äfven till sinnelaget, en omisskännelig motbild till sin broder Carl XII. Af-ven deri liknade bon honom, att hon ogerna talade fransyska. Hon var liten tfll vexten och högst enkel, så väl i sina seder som i sin kläded ragt. Sålunda bar hon aldrig guld eller silfver, ehuru hon icke i detta fall var underkastad lagarne såsom hennes underlåter. Der-jemte var hon ganska religiös, om man eljest kan ' kalla så ett sorgfälligt iakttagande af den yttre gudstjensten. I hennés förmak höllos alla eftermiddagar bönestunder, då ett par psalmer sjöngos oeh bönerna lästes af hennes hofpredi-kant. Hennes gemål kunde icke lefva utan mä-tress, och Ulrika Eleonora fördrog denna skymf och missaktning med exempellöst tålamod. Konungens köld och likgiltighet, oaktadt han hade hennes kärlek att tacka för kronarf, kunde ej minska hennes tillgifvenhet för honom. Man skulle finna detta obegripligt, om icke hennes karakter gaf någon upplysning härom. Drottningen egnade sig mycket åt det enskilta lifvet. Kärlek för vetenskaper och konster, välgörenhet samt denna uteslutande tillgifvenhet för hennes gemål, voro utmärkta drag i hennes karakter. Ulrika Eleonora

föddes den 2 Februari 1688 och dog, i sitt 54 års ålder> den 5 December 1741.XII-

Utur konung Fredrik I:g lefnacl.

Tidsfördrif under en operation.

År 1694 gjorde konungen sitt första fälttåg under Wilhelm III, hos hvilken han förrättade adjutantstjenst. I den bekanta slagtningen vid Schellenberge blef han dödligen sårad. Blessy-ren hade knappt blifvit läkt, innan den i slaget vid Hochstedt så när åter kostat honom lifvet. Fredrik förhetsade sig så mycket under träffnin-gen, att såret åter , började blöda. För att hämma blodet utan att förlora tiden genom en ordentlig förbindning, lät han i hast lägga ett beckplåster deröfver, hvilket, då det skulle borttagas, icke allenast förorsakade honom den häftigaste smarta, utan äfven genom den uppkomna febern, försatte honom i verklig fara. I Nor-rige blef han också farligt sårad. Då kirurgen skulle draga kulan ut ur höften, slog Fredrik honom vid hvarje snitt med knuten näfve i an-sigtet. På detta sätt var det omöjligt för läkaren att förrätta operationen; men Fredrik kunde icke heller, i anseende till den våldsamma smärtan, styra denna mekaniska rörelse i sin hand. Man måste således låta hemta en grenadier, spm för några dukater lät slå sig så länge till dess operationen var förbi.ärofulla segrar.

Konungen talte gerna om sina fälttåg, men med mycken blygsamhet. Då en prest en gång i ett offentligt tfll omnämnt hans ”många och ärofulla segrar,” sade Fredrik leende: ”Den gode mannen vet visst inte att jag endast två gånger har kommenderat i egen person, och att jag båda gångerna fatt stryk.”

Lycka i spel.

Konung Fredrik var en afgjord fiende till kortspel, och det mest af den orsak, att lyckan merendels gynnade honom; dock tillät han väl att audra, då och då, roadé sig dermed. Det hände ep gång i Ystad, att då konungens broder, sedermera hfndtgrefven Wilbelin i Cassel, var ditkomraen för att besöka konungen, gick Wilhelm för tredje qvällen ut i ett annat rum, fÖr att med några andra herrar spela Tharao. Konungen saknade sin broder för länge, och gick ut till dem som voro i andra rummet, och sade skämtande till honom på tyska: ”Nun wieder bey dem verfltichten Spiel! was gilt, mein lieber Bruder, Ihr werdet wieder verloren habeii! h ii tet euch, Ihr seyd unter die. . ge-rathen; die nehmen ihnen sehr geschickt das Geld weg” (Nu åter igen vid det fördömda spelet! jag håller, min bästa broder, att ui åter förlorat! Akjta er, ni har råkat ibland...; de taga mycket behändigt peuningarne af er). Bro-dren svarade leende, att bau redan förlorat 100 dukater. Härefter satte konungen sig vid bordet, tog ett kort ur sin broders hand, kastade det på bela banken med yttrande: ”Va la banque;” hvar och en smålog deråt, men kortet vann so-nica. Konungens jagtpage, som stod bakom hans stol, fick i detsamma .ordres att samla alla penningar, som bestodo af dukater, riksdalrar och bankosedlaf% en summa af 8 till 9000 daler, i sin hatt, och utdela dem åt vakten som stod på torget, hvilket ock skedde*

Da Capo!

Konungen for en dag igenom en landtför-samling, der kyrkoherden ämnade göra honom ' en harang', men af fruktan att hans maj:t, allt för van och ledsen vid dylika loftal, ej skulle gifva akt derpå,' fattade han det beslut att emot- -taga konungen med några verser, dem han af-sjöng på sitt vis. Konungen, helt förvånad, hörde uppmärksamt derpå, och som han» fann verserna ganska vackra, sade han till presten, då denne slutat: ”Da Capo!” Presten sjöng dem genast om ig^n, och konungen, rätt förnöjd der-med, gaf honom 10 dukater. Kyrkoherden bugade sig ganska djupt, och sade äfven: ”Da Capo!” och konungen var så road af hans infall, att han fördubblade summan.Figtig reform.

Den första reform som konungen vidtog inom militären, var att hans ordres upptogo: ”Bussarne förmanas, att låta skägget Öfver munnen blifva orördr.” De synas hafva haft begär att likna den ”skägglöse dunderguden.” * Mous-tachernas införande är således konung Fredrik l:s verk. _

Träget arbete, ringa ,lön.

Den tiden, likasom nu, voro statens tjenste-mäfts löner så ringa, att de ej motsvarade göro-målens mängd. Också hände att då konung Fredrik vid ett tillfälle besökte Götha Hofrätt, och blef varse en i förmaket stående, bild af

Rättvisan med en vågskål i handen, frågade han skämtande: ”Huru kommer det till att vågskå-larne i Rättvisans hand härstädes icke ståjemnt?” Vicepresidenten Nils Silfversköld svarade härtill: ?'Orsaken dertill, eders maj:t är, att vårt arbete ligger i den nedtryckta vågskålen, men våra löner i den andra.”

En trefaldig excellens.

Då någon inlemnat en ansökan till konungen och börjat den sålunda: ”A son Excellence, Excellence, Excellence le Roi/* inföll konungen vid uppläsandet deraf: ”Den narren har gjort mig till en trefaldig excellens, ehuru jag med mina två röster i rådet blott är en tvåfaldig.'*Ett lyckligt skott.

En gång då konungen mönstrade Westman-lands regemente på Sahlbrobcd, frågade han, om det inom regementet funnes någon officer som var snäll skytt* * Härpå svarades, att sådana visserligen funnes, men likväl ingen som kunde mära sig med regementsprestert Kalsenius. Konung Fredrik befallte fram presten, och ville se ett prof på hans förmåga. Till detta ändamål afflängdes en spån på en temligen långt bort stående tall, så att en hvit fläck uppkom. Konungen lade till, sköt, och hans kula träffade ganska rigtigt i fläcken. Han bad Kalsenius skjuta efter detta kulhål. Kalsenius lade till , sköt, men det syntes intet märkfe efter någon kula. Konungen utropade: "Det var strunt till skott, som inte en gång träffade tallen! Nånå, hon är också bra smal, så att det kunnat vara temligen nära utan att träffa. Försök" om igen!”

— ”Jag ber om förlåtelse, ers maj:t!” svarade Kalsenius, ,med säker ton, ”men om ers maj:t behagar låta klyfva tallen, så är jag säker att min kula skall befinnas ligga ofvanpå ers maj:ts.” Det gjordes, och begge kulorna befunnes verkligen ligga vid hvarandra. Häröfver blef den store jagtälskaren, konung Fredrik, så nöjd* att han genast utnämde Kalsenius till sin hofpredi-kam, och tog honom med sig till Stockholm*

Full ligvid.

Då konung Fredrik en söndagseftermiddag 1723 åkte utföre skeppsbron i Stockholm, ochvid detta tillfälle igenkände en holländsk skeppare, sa väl i anseeftde till dess nationella dVägt som flegmatiska utseende, föll det konungen in att hålla med vagnen och hälsa på holländaren, hvilken deremot hälsade helt kort tillbaka. Ko-. nungen frågade bland annat: ”Hurudant är tillståndet uti Holland?” — ”Ganska bra!” svarade skepparen. Då konungen ville inleda honom uti ett närmare samtal, sade ban ytterligare: ”Det lian ännu i dag bure mycken* vänskap för holländska nationen, och att han tillbragt flere år uti republikens krigstjenst, samt dervid ej skonat sitt eget lif.” — Då grep holländaren sig an och svarade: ”Ja det är sannt, men vi veta ock att eders excellens derföre blifvit ganska väl betalt/’ Konungen, något flat öfve^ detta svar, lemnade honom derefter utan vidafe samtal, samt ingieå sedan aldrig i dylikt med någon holländare. *

En välko msthelsning.

Ånnu blott arfprins af Hessen-Cassel passerade Fredrik, under en resa i Sverige, genom en af våra småstäder. Svenskarne hafva alltid ' utmärkt sig genom sin beredvillighet att väl emottaga personer af sin konungafamilj, och ej sky kostnader för dessas n$jen och för prakten

* vid deras emottagande. Det förstås, alltså af sig sjelf, att våra småstadsboer också ville visa sin underdåniga glädje öfver hessiska prinsens höga bespk. En äreport, klädd med björk-och hassel-löf var upprest nära stadsporten. Der skulle stadens honoratiores, anförde af välvise herr borgmästaren, med djupaste vördnad emottaga prinsen, och borgmästaren dervid uppvakta med tal, hvilket kanske skulle anses för extempore-radt, men var redan färdigskrifvit i sirliga verser och diktadt af stadens förnämsta poet. Herr borgmästaren, stadens Cicero, hade, i likhet med den romerske borgmästaren och talaren, tlere gånger repeterat sitt tal: alla de uppvaktande; och främst bland dera herr borgmästaren, stodo [-högtidsklädda-] {+bögtidsklädda+} och med sina vackraste söndags» miner färdiga att helsa den dyre prinsen. Och prinsen kom verkligen. Men nu ville olyckan, att vår förträfflige borgmästare liade ett ganska klent minne och alldeles ingen snarfyndighet. Knappast hade han börjat: ”Välkommen! dyre furste, prins af Hessen-Cassel!” så* svek reda a minnet, och han visste ej mra hvad han skulle säga.' Men han var ej helt och hållet öbe-redd på detta, utan hade vidtalat en god vän att denne skulle sufflera i fall han skulle komma af sig. Vännen var en spefågel, och sufflerade följande fortsättning: ”Vi helse

dig med spön af björk och hassel!” Prinsen förstod väl ej fullkomligt meningen, men af de omkring-ståendes löje kunde han likväl märka att något 1 gyckel var å färde.

En vårdare öfver lagarnes helgd.

Konung Fredrik, känd som en farlig könets beundrare, var icke serdeles välkommen hos för-

äldrar, hvilka hade sköna döttrar; men då han genom vänskap var förenad tqed den gamle grefve Taube, som var rikets amiral, då konungen , ännu arfprins af Hessen, egde befälet

• som generalissimus för svenska arméen, besökte han grefve Taubes familj vid alla tider på dagen, som en gammal vän, och skaffade sig till och med ofta tillträde till döttrarnes toilettc, ' derigenom att han härmade deras moders i öi*t. Han blef tidigt fängslad af fröken Hedvigs behag, och som han hade ställt sig in hos henne genom de små presenter, som äro behagliga för barn, samt äfven alltid tagit hennes parti mot hennes systrar, så begagnade han sig slutligen af ett tillfälle, för att med iist föra henne bort, emedan detta var enda sättet att erhålla henne, då han väl visste, det fÖräldrarne aldrig skulle gifva sitt samtycke till någon proposition af denna natur.

Den unga fröken, som hade blifvit öfverta-lad att öfvergifva sina föräldrar, lofvades att i hemlighet blifva gift med konungen på venstra sidan, och sades att äfven hennes föräldrar hade del i planen, blef ganska bestört öfver att icke få se, dem flere dagar. Emedlertid , hade vigseln verkligen egt rum och blifvit förrättad af sedermera biskopen i Westerås, hofpredikanten Kalsenius, hvilken, som Geyer yttrar sig, hade nog rymligt samvete att hopviga konungen till venster, som det kallas, med denna fröken, ehuru Fredrik ännu hade» sin drottning i lifvet oclr icke var skild från henne. Fröken anhöllmed största enträgenhet att fä göra sina föräldrar ett besök; och konungen, som förutsåg följderna af en förklaring9 var ganska angelägen att erhålla deras förlåtelse och hafva bilagt denna sak med dem i förhand; han ville derföre icke tillåta ett möte emellan henne och hennes föräldrar förrän de hade gifvit honom den högtidligaste försäkran, att icke ingå med henne uti någon förklaring, som kunde förorsaka henne minsta ledsnad.

För att emedlertid ställa saken tillrätta hos den unga frökens föräldrar, gaf konungen henne den första titel han i sitt land kunde tilldela, och utnämnde henne till riksgrefvinna samt bestämde för henne åtskilliga egendomar i Tyskland', som för hennes äldste son skulle blifva ett grefskap. Som hon förenade alla en hustrus [-goda-] {+god&+} egenskaper med dem, som tillkomma ett intagande och vackert fruntimmer, så var konungen ganska lycklig genom sin böjelse för henne, hvilken icke fortfor nog länge, ätt förorsaka ledsnad, ty hon dog* då hon gaf sitt tredje barn lifvet.

Ett vackert antal lärmästare.

Biskop Jesper Svedberg var en mägta nitisk man och bestraffade gerna tidens synder. 1 sin egen lefvernesbeskrifning skrifver han, att på det ingen må tänka, att han hycklade med maje-stäterna, för att vinna deras gunst, ville han berätta att han en gång i enslighet och förtroende sade till konung Fredrik: ”Eders Majestättage mig det icke onådigt, att jag säger Eders Maj:t, hvad folket öfverallt talar om Eders Maj:t." — ”Nej! hvad säga de då?” — wAtt Ed. Maj:t ger bort så mycket penningar.” — "Det är sannt”, iqföll konungen, ”men säg mig, om jag gifvit bort en enda dukat af svenska penningar; jag far ifrån mitt land (Hessen) 14,000 dukater årligen: utaf deip gifvfer jag. Nå! hvad säga de mera?” — ”De säga, att Ed. Maj:t går så sällan i Rådet.” — ”Ja, ja”, inföll åter konungen, '*det är inte mycket att undra på, ty jag finner der före mig sexton lärmästare.”

Anmärkningar vid 1720 års Regeringsform.

Konungen hade ett exemplar på tyska språket af Regeringsformen, och deruti finner man att han gjort åtskilliga anmärkningar. När, konungen förvägras att, utan råds råde, disponera om rikets medel, tillskref han i mariginalen: Nach der alte& Etiquette (efter gamla etiketten); äfvensom, Titt han icke skulle få indraga utländska furstar, prinsar eller andra personer, naturalisera och bruka dem i rikets, ej en gång i hofvets tjenst, hette det i mariginalen: Harter Nuss (hård nöt); samt att hans bröder och anhörige ingen successionsrätt hade till riket, antecknade konungen åter: Dieses muss auch geändert werden (detta måste också ändras); och slutligen, då honom pålägges, att med särdeles onåd anse alla dem, som ville föreslå och tillskynda konungen någon större

magt, stod i

13

[-bräddett>.-]{+bräddett»,+} samt, såsom allt det föregående, uti den laconiska stilen: imnötbig (onödigt). Då det i § 14 står, att riksens råd böra råda, men ej regera ^ voro dessa ord icke allenast, såsom alla de bär föregående ställen, uti sjelfva texten understrukne, utan stod ock i brädden tillskrifvit: Nota B ene.

Doktorn för hjortar ne.

Redan i Februari 1748 hade konung Fredrik haft ett anfall af slag och från denna tid var han ständigt sjoklig. Den 19 Mars 1751 rörde honom slaget för tredje gången och så häftigt, att hela hans sida förlamades och han förlorade målet och minnet. Det senare hade redan någon tid varit försvagadt hos honom. Han kunde sällan erinra sig någon persons namn och ännu mindre dess syssla, utan kallade enhvar utån åtskillnad för doktor. ”Låt doktorn komma till mig”, sade han, och som ingpn förstod hvad han mente, måste man fråga^så länge till dess man kunde utleta hans tanka. En gång ville han tala vid öfverjagmästaren, men då ingen kunde ana hans mening, gjorde han sig slutligen begriplig på det sättet, att han tilläde: ”doktorn för hjortarne.”

Ringa qvar låtenskap.

Tessin berättar att han vid konungens död var vittne till tvenne omständigheter, som he-dra den fromme konungens minne: den första, hans frimodighet, hans tålamod, hans lugn, bans vänlighet, hans försynta ärbarhet; dessa dygder omgåfvö konungens sotsäng. Vid pass en timma före sin död lät han kalla Tessin, [-räctte-] {+räcf te+} honom handen, och tog ett i åthäfvor sa nådigt, som bevekligt afsked. Den andra, [-hans-] {+bans+} tomma cbatull; der fann Tessin, som förrättade bouppteckningen, en dukat ooh en styf-ver, slagen i guld. På kassan gjorde presidenten Broman en ansenlig fordran, som af landt-gréfven Wilhelm blef .betald.

Konung Fredrik Iis personliga egenskaper.

Den regeringsform, konung Fredrik måst underkasta sig, bch som beröfvade honom nästan all magt, gjorde att han blef beskylld af nationen att vara allt för håglös i regerings-ärendernas förvaltning; men mot denna beskyllning urskuldade han sig skäligen dermed, att [-han-] {+ban+} i rådet träffade sexton praeceptorer. I sin enskilda lefnad vär Fredrik god och älskvärd, samt visade till och med en Öfverdrifven tillgif-venhet för sina gunstlingar. Bland hans [-personliga]-] {+person- liga]+} fel räknade svenska folket i synnerhet hans öfverdrifna kärlek för jagtpartier, hvarunder han sjelf skall hafva skjutit öfver 200 björnar, samt hans utsväfvande tillgifvenhet för 'fruntimmer. En utmärkt gifmildhet och välgörenhet var för öfcigt ett utmärkande drag i konung Fredrikskarakter. Han var en beire af ett högt, ädelt och nådigt utseende * af en medelmåttig längd och tjocklek, men ganska axelbred och hade ^starka muskler, derjemte egde han mycken styrka, ända till dess han träffades af en slagattack. Ögonen voro ljusblåa, stora, vackra q vicka och brinnande; man kunde vanligen se af dem hvad han tänkte; munnen förrådde vid dess minsta drag konungens mildhet. Vanligtvis gick han- något lutande med halsen och bröstet framåt, synnerligen på sin ålderdom. Klädseln var merendels slät och rät, stundom med guld- eller silfvergaloner derpå, synnerligast på vesten. De mesta kulörer han helst' bar, voro till rocken, antingen ljusblått eller ljusgrått, men vesten var alltid röd. I mat och dryck var han ganska kräselig, men måltiden varade vanligtvis blott en timma. Under sin regeringstid underskref han sällan eller aldrig någon dödsdom, utan sökte gerna, om det var möjligt, förlåta förbrytaren, då lag och förordningar sådant medgåfvo. Hans gudsfruktan var utån skenhelighet, och ihan försummade sällan någon morgon- eller aftonbön. Konung Fredrik var född den 28 April 1676, kl 11 om natten, ocb afled den 5 April 1751, 20 minuter efter kl. 8 om aftonen, i en ålder af nära 75 år.XIII.

Utur konung Adolf Fredriks lefnad.

Hvad förstås med regera?

Den 25 Mars 1751 uppsteg Adolf Fredrik på thronen,, och den 9 April inlemnade han en note till rådet, hvaruti han begärte veta skillnaden emellan, riksvårdahde ärender, som genom omröstning och efter pluraliteten afgöras,

och käbinettsmål, i bvilka konungen eger att besluta. När denna upplysning blef gifven, förklarade konungen, att ”rådets conclusa kunde i inga mål gälla utan hans samtycke. Han vore kallad att regera; men det vore ej ätt regera, att blott underskrifva hvad rådet beslut i t.”

Brist på hofseder.

Konungen besökte en gång Dalarne. En dalgumma, som hade en son vid gardet, gick vid ett tillfåljé, då konungen bytte om hästar, v fram tiil honom och frågade: ”Hur mår son min?” Adolf Fredrik, som naturligtvis var okunnig om hvem hennes son egentligen kunde vara, gissade likväl slutligen huru saken förhöll sig, och svarade derföre: ”Jo han mår godt, mor!” — ”Vill du ej vara beskedlig och taga med dig några skjortor, som jag sytt åt hon#m?” frågade gumman i sin enfald, i det hon framräckte ett knyte åt konungen. Denne, som tyckte omhennes naiva begäran, samtyckte, skaffade sig nödiga underrättelser, och dfverlemnade ganska rigtigt vid sin' återkomst till Stockholm skjor-torne till egaren.

En konungs lektyr.

Konungen var en gång mycket ifrigt sysselsatt att läsa i en bok, då general-adjutanten baron Adlerfelt oanmäld inträdde. Då baronen närmat sig, lade Adolf Fredrik bort boken, i 1 det han sade: ”Du kan aldrig tro hvad jag här har för en intressant lektyr, se bara,” och han visade Adlerfelt boken — det var en Orbis pictus.

Snusa på andras vägnar.

Såsom bekant är, snusade Adolf Fredrik mycket; då han derföre under en resa skulle byta om hästap, uträckte han sin snusdosa genom vagnsfönstret, för att fa snuset litet fuktadt af det regn, som sakta duggande nedföll från ett [-öfvergående-] {+öfvergaende+} moln. Vänd inåt vagnen, samtala-* de konungen under tiden med sin kammarherre, utan att märka hvad som tilldrog sig utom honom. Bönderna* som talrikt församlat sig for, att rigtigt fa se den göda konungen, togo för afgjordt, att dennes mening var att bjuda dem snus. De ville likväl, såsom vanligt» krusa litet i början?; de bockade sig derföre mangrant» utan *tt vilja antaga bjudningen. Sedan hela massan en lång stund förnyat sina djupa bug-ningar, tyckte den att det ej gick aa att neka längre. De uppdrogo derföre' åt den anseddaste bland dera * kyrkovärden, att gå fram och snusa på alla de öfrigas vägnar. Konungen, som i detsamma kände att någon vidrörde hans snusdosa, vände sig derföre om, och fick till sin stora förlustelse se huru kyrkvärden med all möjlig ceremoni tog sig en ytterst liten pris snus ur dosan, under det att hela församlingen gjordé de mest kruserliga bugningar.

Det är ej så godt att bryta sin ed.

Enväldets införande vidtogs af mössepartiets [-hufvudraän-] {+hufvudmän+} och grundläde den sammangadd-ning, som om sommaren 1756 upptäcktes, och kostade grefve Brahe, hofmarskalken baron Horn, en Stålsvärd, en kapten Pufce, samt några andra af mindre betydenhet hufvudet. Man påstår att de någon tid förut velat verkställa denna plan, men att i det ögonblick konungen skulle gå ut att öfvertala vakten, han ej stått att förmås dertill: ”Det är man ej så godt at| bryta sin ed, iqin vän!” har varit hans enda svar till drottningen, som förebrått honom hans feghet. Hade han ej sedan återtagit sina en-våldsprojekter, hade denna dygderÖrelse förtjent ett helt annat namn.

Patriotemes säkerhet.

Adolf Fredriks regering utgjorde en oafbru-ten strid mellan hofpartiet, anfördt af drottniq-gen, som ville utvidga konungens magt, ocb aristokrat-republikanerne, som ville förvandla honom till en blott skuggregent. Stora summor förstördes af drottningen för hennes herrsk-lystna planer; ja, hon försålde eller pantsatte till och med för sådant ändamål sina nipper, juveler och öfriga dyrbarheter. Sedan revolu-tionsplanen 1756 blifvit tillintetgjord, fruktade likväl det segrande partiet att det försök man nu lyckat* qväfva, dock innan kort skulle åter kunna fa lif, och då vinna inera framgång, helst man ej längre kunc(e betvifla, det ju konungen var benägen för företag, i hvilka hans gemål var själen. Vid ett samtal härom bland hofvets motståndare, yttrade en af dem med lika mycken skarpsinnighet som förutseende: ”Vi kunna gifva oss tillfreds, så länge den som sitter på thronen säger på bruten tyska heer och smeer; men när det kommer någon som på ren svenska kan säga hör och smör> då är det

hög tid för patrioterne att vara på sin vakt.”

Konung Adolf Fredriks personliga egenskaper.

[-.Adolf-]

{+«Adolf+} Fredrik var af ett sangviniskt melankoliskt temperament. Till det yttre var han en välskapad herre, medelmåttigt lång och under-sättsig, benen voro vackra, håret kastanjefar-g&dt, ansigtet fylligt, näsan k rum men ej lång, munnen behaglig, ögonen ljusblå, ejliQige, men så väl i dem som i hela ansigtet framlyste en särdeles godhet, som utgjorde hans karakter,hans gerningar åt sig sjelf lemnade, haus hemseder, hans maner fast ibland försagde, buro tecken häraf; en hans gunstling påstod att han såg nådig ut till och med på ryggen; gladlynt, uppriktig, hade denne prins alla de goda egenska Jftr som tillhöra en fromsint, alla de egensinnigheter som åtfölja ett inskränkt vett. Man var förundrad att höra en Carl XII:s efterträdare, i fråga om krigsmandater, göra ofta och i sin vidsträcktaste detalj en relation om sina mi-litäriska planer att förstöra ett röfvarband i Hol-stein. — Han var snål utan att vara hushållare, och ännu mindre kalkylator; förvillad af ordet Daler, som i Tyskland betydde nära en half dukat, uti Sverige i kopparmynts räkning knappt elfva styfver, kunde den fordringsegare som upp-gaf sin fordran i dalertal nästan aldrig få sin betalning, monarken hade trott förstöra sin kassa. Ingafs räkningen i dukater, om den var vida större, betaltes den genast. Han var medlidsam ' men ej gifmild, hvarpå man såsom exempel anför, att han en gång begärte få låna småmynt af generalen grefve Hamilton. ”Här är en fattig/' sade Adolf Fredrik, ”jag har ej annat på mig än dukater.” — ”Om ers maj:t behagade lemna mig en,” sade grefven, ”tiggaren torde kunna gifva tillbaka.” Konungen sysselsatte sig mycket vid svarfstolen, och skänkte sina guöst-lingar de arbeten han förfärdigade, men de satte ej det värde derpå som den kunglige gifva-ren önskade. Då grefve Hamilton en gång erhållit en trädosa,„som konungen sjelf förfärdigat,svarade han drottningen, som upphöjde värdet' af den kungliga gaf van, ”att han satte allt det värde derpå som hay borde, fnen att han önskade det hans konung snarare vore guldsmed än svarfvare.” Konungens bokvett var lämpad t till hans snille, hvarpå vi anfört ett exem pN då han var sysselsatt att läsa Orbis pictus. Det var dentoe prins, utrustad med så litet förstånds-skärpa, som, förförd af regenters vanliga fördomar, trodde landets väl fordra dess väldés förökande, och då ”all magt kommer af* Gud,” valakten daterad i Stockholm var ett himlabref.

I sjelfva verket torde Adolf Fredrik knappt sträckt sig så långt; oförmögen att leda sig sjelf, blef han ett menlöst verktyg i sin ärelystna gemåls händer? Konungens klädedrägt var vanligtvis dyrbar eller enligt dess höga stånd; taf-feln kunglig, och åt han helst stadig och födande mat; uppå resor visade han dock prof på, att han äfven kunde vara tarflig och anstränga sig ganska mycket, utan att må illa deraf» Adolf Fredrik föddes den 14 Maj 1710 och dog, nära 61 år gammal, den 12 Februari 1771.

xiv.

Utur Konung Gustaf III: s lefnad.

Ett undantag.

Då konungen en gång såsom kronprins gjorde en resa i Dalarne, sprakade han vid ett skjuts-orobyte med en dalgumma, som rätt öch slätt kallade bonom du. Då bau dervid frågade gum-man, om dal-allnxogen kallade alla menniskor för du, svarade hon; ”Ja visst, vi kalla alla för du, utom far din och dej.’*

Spelvinsten.

Underrättelsen om Adolf Fredriks död träffade Gustaf i Paris, der grefve Creutz då var svensk minister. Den unge monarken uppehöll sig der ännu någon kort tid. En afton vid efi fest på ett af franska konungens lustslott, hade Gustaf spelat ett högt hasardspel och vunnit en -ansenlig summa i guldmynt. Han var just sysselsatt att samla'ihop och gömma sin vinst, för att begifva sig till supéen, då Creutz, utan vidare omsvep, sträckte fram händerna och fyllde dem med Gustafs vinst, som ännti låg på bordet. Icke utan förtrytelse och öfverraskad, vände konungen sig till Creutz och yttrade: ”Qu’est ce que cela veut dire!” (Hvad betyder detta!)

— ”Cest pour les' pages, sire,” (Det är för pa-gerna, sir,) svarade ministern, och utdelade med detsamma

guldmynten åt Ludvigs pager, att de mätte kunna skryta öfver den främmande konungens frikostighet.

Blindt förtroende.

Då ständerne, åtta månader efter början af 1771. ars riksdag, slutligen efter mycken tvistsios emellan öfverlemnade till konungen försäk^ ringsakten för att af honom underskrifvas, skref [-ban-] {+han+} under utan att läsa den, och sade endast: ”Jag hoppas att man deri åsyftat rikets bästa, och denna ed har jag längesedan aflagt i mitt hjerta,”

En jemnforetse.

En dag, då Gustaf gjorde en jemnförel^e emellan sitt hof och det franska, yttrade han: ”Konungen af Frankrike har likväl en långt mera lysande omgifning än jag. Hvilka namn finner man icke bland hans kammarherrar! Visserligen har jag en baron Ehrensvärd, en grefve Hamilton; men hvad vill det säga mot en hertig af Villars, en hertig af Duras T Stött häröfver, svarade Hamilton: "Nånå, ers majestäty dessa hertigar äro ju också kammarherrar hos konungen af Frankrike 1 Proportionen tycks mig vara rigtig.” Konungen höll väl svaret till godo, men tyckte i sjelfva verket så litet om detsamma, att man från detta tillfälle daterar början af den köld, som sedermera ömsesidigt uppsteg emellan Gustaf och Hamilton.

Ståndaktighet

Ständerna hade 1771 beslutat återkalla de* tvenne äldsta rådsherrarne, hvilka 1769, under Adolf Fredriks regering, entledigades. Man hade i hrefvet till dem inflickat följande mening?'sedan märkvärdiga omständigheter spridt nytt ljus* öfver de entledigade rådsherrarnes afsätt-ning, hade * ständerna funnit för godt återskän-ka dem sitt förtroende.” Detta uttryck misshagade konung Gustaf, och han förklarade sig ej vilja underteckna återkallelsebrefvet förrän stän~ derna borttagit denna mening, och att han hel-dre ville afsäga sig kronan. Några bland mösspartiets chefer, som erhållit audiens hos konungen föreställde honom, kanske för att göra honom försagd, faran af att göra ständerna missnöjde och att, bringa dem mot sig i harnesk. Gustaf svarade dem: ."Hvad skulle jag väl hafva att frukta; måhända förlusten af min thron? Jag är ej ännu nog förvekligad genom dess behag, för att vara starkt fästad vid densamma* Men för öfrigt ville jag gerna veta, hvem som skulle våga intaga den plats jag lemnade? säkert blefve det icke mina bröder; jag känner [-lieras-] {+deras+} grundsatser och tänkesätt mot mig.”'

En spådom.

Eri annan dag begaf sig borgareståndets talman till könungen, för att göra honom föreställningar Öfver de svårigheter han gjorde vid [-utförandet-] {+ntförandet+} af ofvannämnde ständernas beslut. Oaktadt han ej hade något uppdrag af sitt stånd, och han endast an vande underdåniga böner, yttrade konungen, tröttad af bans invändningar, och då han ej kunde förmå honom att inse den skillnad konungen gjorde emellan sjelf-va resolutionen och de, stötande uttryck hvaraf den åtföljdes, att: ”som han ej kunde fordra offret af någon bland sina undersåtares beder, ansåg han sig vara i lika belägenhet som de, och kunde derföre ej heller uppoffra åt dem sin egen ära, för hvilken det var magtpålig-gande att man ej förfördelade konungené, hans faders minne/’ — ”Kunna ständerna således ej vidröra anledningen till 1768 års afsägelse?” frågade talmanqen. ”Nej, visserligen icke, om det är för att lasta den aQedne konungens minne.”

— ”Men det var endast,” fortfor talaren, ”fcir att grunda en lag, i afsigt att förekomma det en dylik händelse skulle ånyo inträffa/* — ”Hvad lagarne angår,” svarade konungen, ”så kunnen j göra så många och inskränka mig så mycket j viljen; jag skall underkasta mig allt. Ju flera inskränkningar j gören, desto farre skyldigheter har jag att uppfylla och desto mindre skall jag blottställas att dela hqtet för det onda som, torde inträffa.”

Pudra och pudras.

När år 1772 insurrektionen utbrustit i Skåne och Hellichius, kommendant i Christian stads fästning, förklarade sig emot rikets ständer, började dessa ana att konungen hade sin hand med i spelet. För att komma sanningen bärutinuaa på spårenskickades dåvarande öfver^fitåthålla-ren friherre Rudbeck af det rådande, partiet, till hvilket

haa hörde, upp till Gustaf IU paslottet, för\ att söka utforska honom. Konungen hade genom sina anhängare blifvit underrättad om Rudbecks ärende, och för att icke genom spelet i sitt eget ansigte bli förrådd vid den roll Gustaf ämnade spela för ständernas utT skickade, satt han, då Rudbäck inträdde, klädd i puderrock och sysselsatt att låta pudra sig, dervid pudret fallit • så tjockt öfver konungens ansigte, att hvarken dess färg eller rörlighet kunde urskiljas. När Rudbeck började tala om skånska insurrektionen, låtsade konungen derom en fullkomlig okunnighet, lät förtälja för sig allt hvad ständerna derom fått' veta, sprang upp, slog sig för pannan, ref sig i håret, omfamnade Rudbeck, uttryckte den högsta förtviflan öfver insurgenternas förräderi, och sin enda förtröstan till ständerna^ rådighet och patriotism, samt besvor Rudbeck att uppmana sina vänner vid riksdagen till de skyndsammaste mått och steg, for att dämpa det olyckliga upproret. Konungen spelade sin roll så förträffligt, att Rudbeck helt och hållet blef narrad, samt förde i följd deraf ständerna bakom ljuset, hvilka han försäkrade, att konungen var lika oskyldig i insurrektionen och hyste lika stor ovilja deremot som de sjelfva.

Lugn under stormen.

Aftonen före den vigtiga dagen (den 19 Aug. 1772) då kon ungens och Sveriges öde skulle åf-göras, var mycket muntert på hofvet; konungenhade bjudit ett stort antal af den förnämsta adeln att bevista representationen af Thetis och Pelée, den första opera som blifvit gifven pä svenska språket. Han talade om intet annat än [-t heater,-] {+tbeater,+} och var ganska glad och munter. Bland dem som voro befallte att soupera med konungen, befann sig äfven generalen baron Pechlins fru. Generalskan Pechlin spelade vid samma bord som konungen , och tappade. Monarken, hvilken åter vunnit, mottog hennes bankosedel och sade, i det han stoppade den i sin ficka, att han ville gom ma den som en hågkomst af henne, och tilläde, att han önskade det hon måtte hafva något i beredskap,, som hon skulle vilja emottaga till ett utbyte och minne af honom. Baronessan försäkrade honom, att ingenting sådant vore af nodeu att förvara hans majestäts nådiga uttryck i det tacksammaste hjerta. ”Jäg får väl snart se huru ni kommer ihåg mig,” svarade Gustaf, och afbröt med dessa orden samtalet. Två år derefter påminte konungen henne deras samtal, samt tog då ko-kardén från siri egen hatt och gaf henne den för sin son, som dermed blef utnämnd till kornet vid Södra Skånska Kavalleri-regementet, ehuru ban då ännu blott var nio år gammal.

Tvenne vigtiga ting.

Biskop Serenius i Strengnäs var utt stor nåd hos Gusaf III. Då han efter 1772 års riksdags slut skulle taga afsked af konungen, yttra- 7de han följande: ”Om eders majestät vill bibehålla de lägre folkklassernas kärlek, så är det tvenne saker eders majestät aldrig bör vidröra, nemligen religion och brännvin/'

Konungen hade lofvat bönderne, att haa skulle gifva dem såsom nåd, fri bränvinsbränning, men önskade ej något öfvervägande härom under riksdagen. -— När riksdagsböuderna hem kommo, |mickrades de hemmavarande med det nådiga löfte man gifvit dem. Men då konungen en kort tid derefter lade brännvinsbränningen under kronan som ett regal, kunde allmogens missnöje ej vara underligt, och många troddes som sade dem, att denna svekfullhet var kommen från konungen sjelf.

[-Godi-]

{+Godt+} minne.

En dag i Maj månad 1773 besåg konungen några nyodlingar vid Carlberg. Bland arbetarne igenkände han en dalkarl, som förut till konu-gen öfverlemnat en böneskrift* Gustaf ropar honom till sig, och med okonstlad godhet och höflighet underrättar han bonden, att dennes ärende är afgjordt, att expeditionen kan när som helst afhemtas. Detta minne förvånar, denna

tillgänglighet hänrvcker. o o o v

Läkaren och apothekaren.

På én af bollhusets maskerader igenkändes konungen *af general Horn — densamme, somhärmande Hellichius, hvilken kallat sig *Gu-stafsschöld ” ville i sin gustavianska hänryckning 1772 utbyta sitt historiska namn inot

[-9>Gu-stafsvärij”-] {+stafsvän/*+} och som 1789 var en bland Gustafs hätskaste fiender. — "Je vous connais, beau [-masque,”-] {+masqué,”+} utbrister Horn, ”Vous etes medecin.”

— ”Moi medecin! Vous vous trompez.” — ”Oh, que non! Vous avez fait une* cure des plus grandes et des plus mervfjlleuses le 19 d’Aout.” — ”Ah, beau tnasque! Je men sou-viens å present. Vous etiez a po t i ca i re alors.”

Meriter för att vinna befordran.

Konungen brukade alltid, då han skulle engagera någon kammartjenare, fråga den sökande, om han kunde något handtverk. Tvenne sådane kandidater hade en gång låtit anmäla sig, och en af dem var den sedermera såsom skådespelare så ryktbare H ... De begge sökande fingo företräde på samma gång och konungen frågade den ene: ”Nå, kan ni något handtverk?” hvarpå denne svarade: ”Ja, ers majestät, jag kan göra speglar.” — ”Nå, hvad kan nr då göra?” frågade Gustaf och vände sig till H... ”Jo, jag kan slå sönder speglar, ers majestät!* svarade H... och bugade sig djupt. Gustaf sn^ålog åt svaret och H . • . fick tjensten.

Konungen som bref bärare.

[-Då-]

{+Da+} kounngen genomreste Finland kom en gång en gammal gumma till honom med ettbref i handen. Konungen var mycket enkelt klädd och ämnade just att stiga till häst. Gumman , som icke kände honom, tog honom i armen' och sade: ”Här har jag ett bref, söm -skali skickas till Stockholm, och som är af stor vigt för mig, rii reser förmodligen dit, gör mig derföre den tjensten och tag det med er; jag spar postpengar derigenom. Adressen lar ni väl reda på, ty ni känner väl till staden.” Konungen upptog denna bön med ett nådigt småleende, sade farväl åt gumman, och lofvade att framföra hennes bref.

Ett besannadt ordspråk.

Konungen hade en afton nyss begifvit sig sill sina sofrum, och betjeningen trodde sig der-fQre i all sköns säkerhet kunna skrida till sin vanliga skörd: att sedan konungen förfogat sig till hvila, plundra lampetter och kronor på de ännu icke utbrunna vaxljusstumparne. En man, hvilken sedan på annan väg vunnit välförtjent ryktbarhet och utmärkelse,' var då — ännu ybgling — anställd bland hofbetjeningen. Just då han som bäst höll på att nedtaga en vaxljusstump, öfverraskades ban af konungen, som hade något att befalla och derföre öppnat dörren till salongen. ”Hvad är pa larde?” frågade Gustaf hastigt. — ”Ah, bara en tjuf på ljuset, ers majestät!” svarade den fintlige mannen. — Konungen anade nog hvad slags tjuf det var, men smålog blott åt det qvicka svaret och drog sig tillbaka.Ett välment råd.

Någon tid efter sedan Gustaf låtit afrätta öfverste Hästesko, ville han gifva en stor irtid-dag för de då församlade riksdagsmännen, inen visste ej huru han skulle fa rum med så mycket menniskor. En person, hvilken konungen rådfrågade i sin förlägenhet, svarade: ”Om ers majestät låter duka ett hästskobord på hötor-get, få gästerna nog rum.” Konungen förstod syftningen af detta råd, men dolde sin harm [-deröfver.-] {+derofvér.+}

Göra besked för sig.

Konung Gustaf, hvilken så gerna såg snillen och qvickhufvuden omkring sig, hade hört Gyl-lengranat, hvilken sedan blef upphöjd till gene-ral-major, mycket prisas för sina qvicka infall, och lät en dag befalla honom till middagsspis-ni ng på slottet, för att Öfvertyga sig huruvida ryktet talat sannt. Under måltiden • lyssnade Gustaf III mycket uppmärksamt för att få höra ett infall af Gyllengranat, men denne yttrade ej ett enda ord, utån var helt och hållet syssel-att att stilla sin matlust samt åt och dracks ganska försvarligt. Sedan man stigit upp från bordet, närmade si^ konungen Gyllengranat, klappade honom på axeln och sade: ”nå min kära Gyllengranat, jag har hört sägas, att ni skall vara mycket qvick'; men jag har ej under hela måltiden hört er yttra en enda qvickhet, och det v#r likväl derföre sogn jag låtit befalla er hit.” — ”Det Vet jag icke af, ers majestät/*svarade G., ”jåg var endast befalld .hit för att äta, och det har jag ganska rigtigt gjort/*

Blind lydnad.

En per6on, som stod i högt anseende hos konung Gustaf, tog sig en gång friheten att fråga konungen: ”Huru är det möjligt att grefve B., som är utan talanger, utan hufvud, kan ega den lyckan att vara i så stor gunst hos eders majestät, som sjelf har så mycket snille och omdöme T — ”Han har en ganska stor egenskap, som ofta är mig nyttig/’ svarade konungen. — ”Det är åtminstone omöjligt att gissa [-dertill ”-] {+dertill,”+} försäkrade hofmannen. — ”Jo," inföll åter Gustaf, ”han lyder, utau att begripa

Det ena spektaklet efter det andra.'

Gustaf lät uppföra spektakler på sjelfva rikssalen, och yttrade sig om den kort före 1778 års riksdag: ”J*y ferai succeder un spectacle å [-Tautre/’-] {+Tautre.”+} (Jag skall der låta det ena spektaklet efterträda det andra).

Smickrandev förhoppningar.

Under förevänning att konungen skulle resa till skånska lägret, upplöstes 1786 års riksdag. I sitt tal till ständerna vid riksdagens slut för-,klarade konungen sitt missnöje med ständerna och sade att han hoppades ej på läng tid återse dem.[-Divan-]{+•Divan+} oc\i rådet*

Då konungen en> gång beklagade sig för riksrådet Raratjf*öfver rådets tillstyrkan »till 1778 års riksdag, ocb Ramel yttrade, att föreställningen om riksdag syntes honom så oskyldig, att sjelfva divan hade kunnat göra den till sultanen, svarade konungen: ”Det är en helt annan sak. 'Divan har aldrig varit storherre, men rådet har i sgelfva vérket varit konung i Sverige.”

fViborgska gatloppet*

Konungen hade oförsigtigtvis ingått med flottan i den trånga Wiborgska viken. Ryska flottan lade sig i den smala mynningen och tillspärrade utloppet. Ställningen var förtviflad, det fanns ingen möjlighet att slippa ut med båt, mycket mindre med fartyg. Likväl lyckades det slutligen genom Stedingks otroliga våghalseri och underverk af svensk tapperhet, ehuru med temlig förlust, att slå sig igenom de sammanlänkade ryska skeppen. Denna ut-segling är känd under namn af det Wiborg-ska gatloppet. Men några dagar innan denna förtviflade bragd utfördes, yttrade Gustaf öppet till sin omgifning sin misströstan. ”Ja,” sade då Gyllengranat i temligen vresig ton, ”den som kört kärran i smutsen, må draga upp den också.” — ”Hvad säger han, Gyllengranat?*' inföll konungen, ”vet han inte att jag kan sända honom till Sveaborg för ett sådant yttrande!”#

— ”Ja, berre Gud”, svarade Gyllengranat, ’om ers majestät kunde det! då vore det ingen nöd!” [-Kunuogén-] {+Kunungén+} blidkades fullkomligt af detta qvicka svar, och förlät Gyllengranat.

Dåliga affärer.

Den 24 Mafs 1788 skref Gustaf egenhändigt till Zibet: ”Jag är skyldig kammarjunkar De Besche åttiofyra riksdaler och som han be-höfver dem och jag har inga pengar så måste ni min kära Zhibhet skaffa dem/' Det visar i sanning bra stort mod, att börja ett krig vid behof att låna 84 R:dr,

En stor förlägenhet.

I Mariestad höll konungen, hösten 1788, för några possessionater ett gauska rörande tal, hvarvid han sjelf fällde tårar, beklagade sig öfver arméens förhållande med specielt undantag af Ruth, Meyerfelt och Schwerin, slutande sitt tal: ”Jag försäkrar er, att Carl XII i sin olyckligaste tid intet var i så svår belägenhet som jag nu är.”

Oärligt spel.

I sin förtrognaste umgängeskrets 'brukade konungen som oftast spela schack med sina gunstlingar, hvarvid han ej sällan gick något oärligt tillväga. Han förstod så väl att underspelet fästa motspelarens uppmärksamhet på något annat föremål och begagnade sig af sådana ögonblick för att borttaga eller blott flytta någon af pjeserna. De Besche, konungens lifpage och sedermera hofmarskalk och chef för Adels-fane Regementet, var, såsom Gustaf III:s favorit, den som ofta fick den nåden att spela schack med hans majestät. Vid ett sådant tillfälle då konungen begagnade sig af sin vanliga praxis, yttrade De Besche: "Det är stor lycka, att ers majestät ej är en enskild man,- ty en sådan skulle komma att stå förbann< illa till boks för dylika manövrer.

Det är bäst att fala sitt modersmål.

Konungen stod, som kändt.är, ej i det bästa anseende hos allmogen, for det våldsamma sätt, på hvilket han under sina resor behandlade dess förnämsta lösegendom, hästarne.

Då konungen på en resa genom Östergöth-land, hade vid ett ombyte fått sin vagn förspänd med nya hästar, gick en bonde fram till honom, och bad underdånigst: "att H. M. ville

o • *

vara nådig och kora kristligt vackert med krit-tre, så de inte bli knäckta.” Konungen upptog med välvilja hans anhållan och frågade Jiu-gammal bondens hästar voro? "Jo”, svarade bonden med en djup bugning, "de fala des samma år,, som H. M. gjorde uppror.” Konungen, som icke visste, ' om. han hade höet rätt, frågade ännu en* gång: "Hur gammal är diahäst?” ~ ”Jo, han var falunge samma år sona H. M. gjorde uppror/* — "Du lär mena revo^ lutionen”, inföll konungen. [-— '7a,-] {+”Ja,+} di kallat**

det så ock”, svarade' bonden, -^men st jag säger som det är, jag.” »

En af dessa Agenter som sedan hjelpte till att uppvigla pöbeln 1789 skulle presenteras, in-tagas i den verksamma corruptionskretsen, och lifvas till nit och tillgifvenhet för könungens person. Den underrättelsen om denna person hade influtit, att han var en ovanlig älskare af svagdricka, hvilket hos den förfinade konungen väckte vämjelse. Icke dess minidre förság han sig före denna mottagning med en butelj af nämnde dryck och ett glas, och frågade efter en stunds samtalande: ”far jag bjuda min herre ett glas svagdricka?”

Nyss innan Gustaf begaf sig, åtföljd och hel-sad af hufvudstadens legda pöbel, på vägen till det namnkunniga besöket på Riddarhuset, under 1789 års Riksdag, afstyrktes detta kraftsteg, såsom högst vådeligt, af ent dess gunstling, men konungen svarade: ”Hör min vän! är det ej ett svenskt ordspråk som säger: katten ser väl hva<| skinn han rifver?” Då en annan af hans närmaste Qmgifning, knappt begåfvad med natur-

Förekommande artighet.

Träffande svar.förmåga ocb bildning, vid återkomsten förebrådde körningen detta besök, svarade hati: "Jag .har förlåtit dig så inånga dumheter, att du väl kam förlåta mig denna.”

Tyst pack när kungen talar.

Vid ofvatmämhde märkvärdiga tillfälle, och under det konungen som bäst harangerade från [-Jandtmarakalkens-] {+landtmarakalkens+} plats* hvilken han sade sig hafva intagit, icke som monark, titaft som medlem af huset och ättling af Gustaf Wasa, hvars vapen sitter främst i salen öfver landtmarskalks-stolen, stojade och skrålade folkmassan utatiföre förfärligt, hvårföre kongl. sekreteraren von Ro-senstein, som befann sig nära ett fönster inne i riddarsalen, öppnade det sakta och röpade: ”Tyst pack, han talar sjelf.”

En lämplig tillrättavisning.

Konungens ungdomsvän och sällskap under uppfostringstiden* sedermera en af rikets högsta prelater, hade under sin pastorstid i storkyrkoför-samlingen med en då för tiden opassande och ej vanlig, ”andelig skarphet” i församlingens närvaro behandlat några medlemmar af den så kallade Nya Secten. Konungen hade med vedervilja erhållit kunskap derom, hvilket oroade pre^ten ganska mycket, dek i afeee&de på det inbördes t illgif ven hels-förhållande emellan konungen och honom, och dels, enligt hanseget vidgående, af détt i ÄÄledning deraf mörknade utstgten för en högre befordran^ För att förklara, urskulda oeh bemantla sitt egenmäg-tiga tillämpande af den presterliga embetsmyn* digheten, an mal te han sig till audienfce, oeh infann sig, jemte minga andra, efter vanligheten, på eil dertill utsatt dag och timma* Alla de närvarande fingo företräde, den ena efter den andra, utom den ifrågavarande prelaten, och ntär ban efter denna långa väntan, som var alldeles ovanlig, blef den sista qvarvarande^ tillsades han af tjenstgörande kammarherren, att [-andiensen-] {+andieosen+} var slutad. Bestört, oroad ocb mod* fäld förnyade han sin anhållan för nästa audiensdag, men utgången ^blef alldeles densamma. Dessa förgäfves gjorda försök, med påföljande afslag, fortföro en hel vinter, och prelaten ansåg sig vara fallen i

en ohjelpelig onåd» Under konungens vistande på Drottningholm påföljande höst, ankom likväl till prelatens stora glädje ätt allt vore ändteligen glömt, en löpare, som befalte honom till fransyska spektaklet. Han infann sig med lättadt sinne oeh en glad utsigt för framtiden; men hans förtjusning hämmades för ögonblicket, då han säg, att den fransyska theaterpjesen TaHuffe var ämnad åt hofvets aftonnöje. Han insåg utan svårighet hvad detta sedöläfåfrtfe skådespel åéyftade, mottog med tålsambet den varning han fått, lät den göra intryck på sitt sinne och sin embéH* utöfning, återvann konungens nåd och erhöll [-stateligen-] {+slateligefl+} den högsta andeliga värrfigtoet i riket.Snusklukt.

Ibland konungens mest herrskande fördomar var det- värde han satte på bard. När nöden tvang honom kasta sig i ofrälseståndets armar och att smickra det hat emot adeln, han sjelf hos dem upptändt, kunde hån dock icke skilja hjertat' ifrån det stånd, sopi han trodde vara födt att omgifva thronen. Hans ofrälse rådgifvarev med åtnjutande af allt' förtroende i vigtiga ärender, fingo aldrig tillträde till hans bord eller i hans enskildta sällskap. När han en gång, efter en öfverläggniug med dessa nykorade vänner, vid sistnämnde riksdag, besökte grefvinnan Fersen, frågade han, ”om han ej luktade snusk.”

Ett misstag.

Konungens sätt att se saker röjes i följande drag. Några som af välmening erinrade honom hans orättvisa vid samma riksdag och frågade hvad han trodde historien skulle derom $äga till efterverlden, fick till svar: ”Att jag varit ferm, och att alla klanderfulla anteckningar om mitt uppförande äro partiskrifter.”

Hvar och en sköte sitt.

Då någon under riksdagen i Gefle yttrade till kpnungen, det Ständerne fruktade, att ko-nungen ville blanda riket i franska oroligheterna, svarade han: ”Det angår ej Ständerna. De-ras sak är att reglera sina finanser. Vilja de ej göra det, så kunna det låta bli/’

Ihärdighet i allt.

Under ett. samtal med v. Asp, den 17 Mars 1789, yttrade Gustaf: ”Det är mycket saker som måste verkställas, hvilka ej komma öfverens ined moraliska principer. Man kan ej i politik följa dem så noga som i privata lefnaden. Ingenting är sämre än att manqtxera courage vid utförandet af bvad man en gång börjat, det måste bekännas; och det lar ingen förebrå mig.# 11 ne faut jamais faire une sottise å demi, quand une fois ön a comraencé.”' (Man bör aldrig göra en dumhet till hälften, när man .en gång har börjat.)

Följden af förtrolighet,

En annan gång, d. 29 Februari 1790, uppstod samtal angående tillsättandet af en minister för Utrikes ärenderna. Asp föreslog baron Armfelt till detta erabete, inen, konungen svarade, dertill: ”Nej han har varit på för mycket familier fot med mig för att ej ofta göra hvad han vill och intet hvad jag vill.”

Tillrättavisning.

Gustaf III, hvilken, som bekant är? åkte ^tomördei*trigt fort, frågade vid ett tillfälle ge-neralmajoren friherre Gyllengranat, då denne, nyligen återkommen (rån en resa i landsorterna, uppvaktade koqupgen, om icke något an-märkningsvärdt tilldragit' sig under Gryllengra-nats resa. "Ingenting annat, ers majestät*’, svarade denne, ”äp att hästarne för min vago skenade, hvarvid allmogen kom, springande piti-krieg vagaen, kantade sina hattar bögt i luf<r ten, hurrade ocb ropade: ”Gud bevare vår nådige konung!*’ Gustaf förstod piken, men den verkade ej aågot.

[-JZ* befordrmgågnmd.-]

{+En ?ff* hefordrmgignmd.+}

Den för flera år sedan aBidne prosten W. berättade sjelf för flere personer, att han p& följande sätt erhållit sitt första pastorat. W. uppehöll sig en litep tid i Stockholm, väl sysselsatt med presterlig tjenstgöring eller biträde åt någon embetsbroder, dock hufvudsakligen som expektant. Det var under Gustaf IV Adolfs barnaår, ooh W. bade

på något sätt lyckats få en sin son — en Jtlipsk och gladlynt gosse [-—-] till ett slags lekkamrat åt prinsen. En gång då den sistnämnde förtärde sin frukost, var W-i son närvarande och betraktade då frukos sten med begärliga ögph. Prinsen, välvillig såsom de flesta barn, dej^de genast med sig åt den lilla kamraten. Denne begagnade tillfallet att omtala fadrens armod, s^int bedja om prinsens förord till ett pastorat, b vartill fadren genom sina år tycktes vara berättigad* I det*samma inträdde kon ang Gustaf och fena dea främmande gossen ätande tillsammans med prinsen. På hans fråga hvem gosseo var, omtala-de prinsen, detta, nämnde huru fattig fadren var och huru hungrig pojken varit, samt bad konungen befordra dén stackars presten* ''Nå'f, inföll konungen gladlynt, ”har du gifvit sonen en smörgås, så må väl jag kunna ge fadren ett pastorat.*' Och W. fick pqstorat.

Den enda glade*

Till hofstall mästaren Essen yttrade Gustaf en gång: 'Tioner ni ej, min baron, att jag ar lika glad, oaktadt de surmulna ansigten, som ständigt omgifva mig?” —^ *Ack jo, ers majit!” svarade Essen» ”och det är $å mycket anmärkningsvärdare som E. M. är den enda t hela sitt rike som är glad.”

Konung och folk.

Konungen frågade en gång vid bordet, hvad väl den dubbelheten bevisar, att grefve R • • på hofyet visar sig konungens man och på Riddarhuset folkets -man. ”Jo, ers maj:t', gen-mälte en närvarande, ”den bevisar, att söndring ännu ej inträdt emellan konung och folk.”

Sen dom.

Åqnu under konung Gustaf UI:« tid såg man pi åtskilliga ställen i trapporna till Gptba Hof*[- ritt-]{+ritt+} en mäogd bilder af trä stående. Då konungen en gång besökte detta ställe, frågade ban Schröderheim, hvilken åtföljde honom; hvad dessa träbilder skulle föreställa? _ ”Det är några gamla Göt her, som vänta på utslag, ers majestät”, svarade Schröderheim.

[-Briit på-]

{+Brist pa+} kontanter.

Konungen var högst sällan rigtigt stadd vid kassa. Deraf kom att* ban ofta var nödsakad att låna en och annan dukat af sin omgifning, då han ville gifva något åt bön fallande personer, sam han händelsevis råkade ut för, då han yar ute och spatserade. Den bekante lif— pagen De Beche var en ibland dem, som haft den lyckan att en och annan gång lemna förstärkningar åt det panka majestätet. Men se, olyckan yar den, att lånen stundom helt och hållet bortglömdes och De Beche var icke den, som hade råd ajtt ligga, i stora förskotter. Å andra sidan var det äfven svårt, att rent ut kräfva sin herre och konung, syanerligast for en hofman. Men De Beche visste likväl att reda sig ur denna svårighet. En gång gick konungen i Hagaparken, åtföljd af De Beche, då en tiggerska., som det syntes af bättre sort, anropade den konungsliga gifmildheten. ”Låna mig en dukat, De Beche”, sade konungen. —[-1-]

{+*+} Den tilltalade upptog genast ur fickan en sådaa och räckande den till Gustaf, sade han ined det sötaste Hofmannaleende: ”Nu ar,det jerantsex,*ers majestät.** Konungen förstöd anmanin-gen, och ännu samma dag fick De Beche sin fordran betald.

De patriotiska skålarne.

Vid slutet af Gustaf III.s regering förtäljde en gång generalmajoren baron Gyllengranat i konungens närvaro, att han dagen förut deltagit i ett stort dryckeslag, der man druckit alla möjliga patriotiska skålar, att börja med konungens och det kongl. husets. ”Nå”, inföll konungen, ”ni glömde då väl ej heller att dricka ett ,glas för Förenings- och Säkerhetsakten?”

— [-”Sd.-] {+"Sd.+} fulla voro vi likväl icke, ers maj:t**, svarade Gyllengranat.

Kunglig vänskap.

Då konungen under de sista dagarna af riksrådet »öch canzl i presidenten grefve Creutzs lifstid vistades på ett

lustslott, skickade han nästan hvarje timma bud till staden, för att underrätta sig .om sin väns tillstånd. Då svaret» blefvo alltför oroande, reste konungen sjelf in till staden och infann sig flere gånger om dagen personligen hos den döende statsmannen och skalden. Det var detta» hjertliga deltagan-

[---] {+'+} de, denna värma för det uttnärkta och sina

• vänner, som gjorde att Gustaf III förvärfvade sadane, hvilka älskade honom ända till dyrkan,m

oeh acm efter döden förgudat bans miane. Qok-> •I yttrade Greutz, da ban Itände sin dödsstund nalkas, till en annan, af Gustafs favoriter, Scbrö-derheim: "jag dör, tacka min konung för öf-verflöd och välgerningar, . säg honom att jag dör med den äfvertygeke, att hafva tjent honom och fäderneslandet af all min förmåga.”

Besvära er inte.

[-Konungen,-]

{+Konungen»+} hvars besök hos enskilta voro ipycket sällsynta, tog någon gång sitt thé hos fruar af sier, som borde bilda hans krets, Utån afseende derpå, att deras närmaste anhöriga uppenbart voro Gustafs politiska motståndare* Också visade sig stundom på konungens [-leverer,-] {+leverer»+} samt på hans och drottningens både middags- och aftoncourer, personer af begge [-könen,-] {+könen»+} hvilka [-p£.-] iptet sätt hörde till hofpar-tiet. På en cour vid början af 1778 års riksdag, infann sig äfven general Pecblins fru. Hennes man uppehöll sig da på sin egendom i ' landsorten, under det opinionen var stämd mot hans parti. Da konungen blef varse generat-skan Pechlin * stoya galleriet, gick han genast till henne med utrop: ”Ah! friherrinnan Pecb- . lin! kommer generalen upp till riksdagen?" — ”Nej, ers najestät, om icke ers majestät önskar eoh befaller det,' i sädan händelse skall jag* skoifva efter bonom, och är ers majestät ansvarig att han då skall infinna sig." Konungen *

* svarade: ”Alltid är ni sot och aimable, mmfriherrinna, men jag ber er, för Gud» skull, gör er i den saken intet besvär för mig.”

Beslut och handling.

Under den Augustiska gyllne åldern i Sverige, då det ädla bränvinet var ett regale, på hvars tillverkning kong). maj:t hade monopoli-ura, anlände till hufvudstaden en deputation från Dalarne, hvilken begärde och erhöll företräde hos den populäre och alltid tillgänglige konungen. Uppkomne på slottet, klädde i fta-tionaldrägt, emottogos ehrrmemännen af konungen med hans vanliga nedlåtande välvilja och vänlighet. Sedan han en stund smickrat deras fåfänga med erinringar om hvad deras fäder gjort för Sverige och Sveriges Gustaver, började den, som var utsedd att föra ordet, att språka temligen fritt, huru dal4llmogen funne de der kronobrännerierna mägta betungande, och hvar mans enskilta rätt honom derigenom* be-rÖfvad, huru välmågan började aftaga, och att 'det vore deras begäran att, nu som förr, hvat man finge sköta sig och sitt bäst han sjelf fatrtt för godt; slutligen tilläde han: ’H>ch nu sfctrile jag fråga dig, huru snart vi få börja bränna?” Gustaf nämnde åtskilliga svårigheter för beviljandet af denna anhållan, och smickrade de deputerade rfnder tiden; men han hade svårt alt ' få dem från det ämne hvarvid de utan krtrs uppehölfo sig. Slutligen gaf ban tecken till afskedet och lofvade tänka på saken ock fatt*ett snart beslut. ”Ja, gör sa”, sade bonden ”men medan du besluter så gä vi bem och sätta på pannan; du förstår hvilken jag menar.”

Godt mod.

När Gustaf III efter den olyckliga maskraden Fredagen den 16 Mars 1792 fördes till sina rum på slottet, yttrade han då man bar honom ned i vagnen: ”Je suis comme le saint Pere; ön me" porte en procession. (Jag är som den helige fadren, man bär mig i procession.)

Konung Gustaf Ilfcs personliga egenskaper.

Som alla sidorna af Gustafs karakter på det tydligaste framlyste, så förtjenar deruti i synnerhet att märkas huru han, utan exempel i fristorien, utmärkte sig i sin ungdom för den slugaste och doldaste politik, och i sin

mannaålder för det största, om man vill, det trotsigaste hjeltemod. Största delen af sin lefnad tillbragte Gustaf under fred, cch man ansåg honom för en fin statsman, en hänryckande talare, en ^men nisko vän, till hvilken äfven den ringaste egde fritt tillträde, en man full af kunskaper och smak, som uttryckfe sig med den behagligaste lätthet på de flesta lefvande språk; som sjelf var musikkännare och skådespelsför^ fattare. I lägret härdad som en soldat, i striden full af hjeltemod och rådighet, efter nederlaget full af hopp på sin kraft, i.segren fullaf menskliget emot fienden; ban bar så stor omsorg för sina egna krigare, att han sjelf besåg deras sår.' Han förenade en menniskoväns hjerta med en eröfrares själ. Häraf finner man huru en 'del kunnat förguda honom, en del icke, huru hans Iefnadshistoria måste visa många kontraster till och med i småsaker. Densamme monark, som bland borgare och bönder, under resor inom riket och på sina fälttåg, var härdig och enkel, underhöll'eri .lysande prakti sitt hof. Den, som sett honom, då han i strumpor och skor, prydd med ordensband, såsom till en hoffest, steg, om bord för att gå öfver till Finland, skulle, väl aldrig kunnat tro, att under denna yta af en elegant skulle finnas ett hjerta af en Alexander. Afven hans yttre väsende var fullt af eld. Hans anletsdrag visade* en * blandning af mildhet och allvarsamhet. Hans stora, eldiga ögon, som utmärkte hans preussiska härkomst, voro en målning af hans själ. Men en besynnerlighet och ett ämne till infall, var, att den ena sidan af hans ansigte var olik den andra. Man sade derföre att hans politik^ [-va™tvåsi(lig-] {+va™tvåsidig+} liksom hans ansigte; ty äfven hans fiender hade ej annat att förebrå honom än äregirighet, och brist på upprigtighet. Gttetaf III var af medelmåttig storlek, hade stora blå, lifliga ögon, hög panna, något ljust hår, röd-lätt ansigte, och ett skönt, men något qvinligt utseende. Konungen var född den 24 Januari 1746 och dog den 29 Mars 1792.XV.

Utur konung Gustaf IV Adolfs lefnad.

Egensinne och ondska.

Den dagbok riksrådet Sparre fört under ut-Öfningen af sitt em bete såsom guvernör för Gustaf Adolf, lemnar ett fullständigt begrepp om Gustaf AdoHs lynne, anlag, barndom ocb uppfostran. Prinsens egensinnighet gränsar till det otroliga. För detta lynne? straffades han ofta med risbastu, som tilldelades honom af hans höge fader sjelf. Att bedja om förlåtelse för visad elakhet föll honom ganska svårt och äfven då han det gjorde varade bättringen icke många timmar^ oftast knappt en enda. Sig sjelf nämnde ban aldrig med första person; jag, utan sade alltid: prinsen. Den dryck han fick i sina barnaår var antingen svagdricka, eller mjölk och vatten. Det förra kallade han ”stora [-dricka,” det-] {+drickadet+} sednare ”lilla dricka/’ Humöret urartade en gång till den% grad, ätt han slog Armfelt med full oudska vid Örat, för det Ai-ne, sittande bredvid prinsen på golfmattan, ej ville stiga upp och bära honom på armen.

Stolthet hos ett barn.

I China på Drottningholm bade prinsen visal sig häftig mot Armfelt, för del demie satG sig ned att spela kort med prinsen. Gustaf Adolfbade genast återhållit sig från vredesutbrott, på Arm fel ts allvarsamma föreställning, och en lång stund efteråt, alltid fruktande att Armfelt skulle känna sig stött, sökte han genom mångfalldiga smekningar att godtgÖra sitt fel och slöt med att famntaga Armfelt, men — sträckte tillika sin hand mot honom, med begäran att haft ock skulle kyssa deq.

Under aftonvardsspisningen omringades prinsen af alla de vanliga adorationera af de kring-stående, så fruntimmer som karlar, alla med orden: ”min nådigste herre” i hvar rad af tilltal. Armfelt, omsider besväxad, sade åt alla högt bredvid prinsen, som satt på hans knän: ”Prinsen är artig, beskedlig, lydig, höflig.” — ”Ja, prinsen är ock nådig,” tilläde han sjelf. Armfelt svarade, att prinsens nåd vore ingen som brydde sig om.

En afton 1783 var han' under konungens resa, på spektaklet. Fröken Cederström yttrade emellan pjeserne till prinsen: ”Kom hit, lilla karU” '— ”Jag är ingen liten karl.” — ”Hvem är ni då?” — ”Jag är Gustaf Adolf.” — ”Kom hiÄJustaf då,” sade fröken och nickade åt prinr sen. ”Nicka inte,” svarade denne, ”jag är kronprins/*

Baron Mörner frågade en gång prinsen hvad prinsen ville blifva: Officer, öfversste, fältmarskalk, eller hertig af Södermanland? Gustaf Adolf besvarade alla frågor med nej! .”Hvad vill prinsen bli då?” — ”Jag vill bli kung,” blef svaret. På Wachtmeisters föreställning omhvad tyngd, hvad skyldigheter voro förknippade med det em

betet, svarade han: "Ja, men då tär jag regera öfver hela riket!”

[-Resignation•-]

{+Resignation.+}

Bland de hofmän, som voro anställda till kronprinsen Gustaf Adolfs sällskap och uppvaktning, innehade öfversten baron Wachtmeister första rummet och uppfyllde det på det mest utmärkta sätt. Men, som han deltog i det pastan allmänna missnöjet bland adeln, då grefve Fersen och några andra ståndets ledamöter arresterades under riksdagen 1789, så föranledde detta honom att taga afsked både från sin befattning, hos kronprinsen och som chef för ett regemente, för att blifva fri från alla förhållanden till hofvet. Konung Gustaf, som var mycket belåten med hans skicklighet och äfven kände, att allmänheten hyste den största högaktning för hans karakter, önskade att han skulle fortfara i sin befattning hos kronprinsen, hvilken var ganska ledsen öfver denna förlust, och vid de skäl Wachtmeister nyttjade förött bevisa, det han för sin heder var nodsakaaatt taga afträde och icke kunde göhf annat, svarade Gustaf Adolf med någon hetta: "Jag tycker det ni också skulle öfvertala mig, at$ äfven jag ' borde resignera/* ‘

Småaktighet.

Kort efter det med Ryssland,, i December

1800, afslutade förbund, var Gustaf Adolf näraatt begynna ett krig med denna stat. Flere tusende meuniskors blod skulle utgjutas för hans fordran, att ”ledstängerna på en gränsbro som af ryssarne underhölls, skulle till hälften bestry-kes med svenska färger.” Efterverlden skall knappt tro det, men likväl är det bokstafligen sannt. Till all lycka lät dock förnuftets röst för starkt [-böra-] {+höra+} siff. Striden bilades innan svärd var dra-get, men rustningarne hade kostat Sverige betydande summor, och monarken hade för verl-den yppat en besynnerlighet, som måste ofördelaktigt verka både utom och inom landet.

Konungen är ingen nyheiskrämare.

Böjd för det vidskepliga och med en naturlig envishet, var det ej underligt att konungen fordrade af allmänheten den djupaste vördnad för allt hvad som kom ifrån thronen. Uti att egenhändigt bref, dateradt Malmö den 21 April

1801, yttrar Gustaf Adolf sin stora missbelåtenhet med att allmänheten visat missnöje öfver de bulletiner han lät författa öfver sin resa, ty dessa bulletiners afgifvande vore honom ingen åliggande skyldighet, utan skulle derföre upphöra. ”Härigenom,” slutar Gustaf Adolf brefvet, ”tror jag mig snarast förtaga den orimliga tankan att jag vore skyldig vara JNouvelliste för Stockholms societé, emedan hvad jag hittills gjort endast varit af välvilja for mina trogne uodersåtare. — Jag tror mig nu hafva på god svenska förldarat min mening.Då man föreställde bönom hora farligt det vore att lära undersåtare att döm ma om sina egna regenter, svarades blott: "att man bade åtminstone haft det nöjet att säga dem sanningen.”

Svenska statsverkets tillstånd.

Gu§taf Adolf hade 1806 den. 6 November erbållit underrättelse om franska arméens seger vid Plau. Häraf uppretades han ännu mera öfver fransmännen* An ville han förmå Danmark deltaga i kriget, än sjelf anfalla Seeland. De större utgifterne, som derföre blefvo nöd-vändige, emedao England ej ökade ^ubojdierne, måste således Sverige sjelf bestrida, och när några föreställningår gjordes om finansernas dåliga belägenhet, svarade konungen: "Svenska statsverket är så dåligt, att det ej lönar mödaa att spara det.”

Vidskepelse.

Till Gustaf Adolfs personliga förbittring roaf Napoleon, outplånlig följd af hans sårade genkärlek, och till bans ridderliga tillgifvenbet för det lidande Bourbonska huset, fogade sig en vidskepelse, hemtad ur mystiska skrifter. Till sin och fäderneslandets olyeka hade ban lärt känna den förklaring öfver Jobanni$ Uppenbarelse, som en svärmare i Tyskland utgifvit, Gustaf Adolf» SQ*p eljest ieke älskade lektyr, fann nu sitt stör* sta nöje att läsa Johannis Uppenbarelse» jenitadess utläggningar. Någon sysslolös kalkulatör hade oeksa uppfunnit en skala, efter

hvilken [-bokfitäfverna-] {+bokstäfverna+} i franska kejsarens namn skulle utgöra 666, som Evftogelisten säger .vara vilddjur rets tal. Gustaf Adolf hade häraf fattat den öfvertygelsen, att Napoleon var det i Uppenba*-relseboken omtalade vilddjuret , hvars regering blott skulle räcka en kort tid, och trodde sig <len, som Försynen ämnat att störta honom* Franska kejsarens namn förbyttes från M. (Monsieur) Bona parte till N. Buonaparte. Allmänheten hade åtskilliga gissningar öfver denna förändring, och flere trodde att bokstafven N., jemte förnamnet Napoleon, skulle utmärka något [-skymford.-] {+skymford*+} Orsaken var emedlertid ingen annan, än att den nyssnämnda skalgn, hvarefter kejsarens namn skulle utgöra talet 666, fordrade att detta namn borde skrifvds Neapoleon Biumar parte 3 ett stafningssätt som konungen i sina egna bref på det nogaste iakttog* Befallningen härom afgick äfven i enskilta bref till vederbörande.

En annan icke mindre karakteriserande omständighet är befallningen om 888 ekar, som under kriget med Ryssland skulle fällas på Kongl* Djurgården till flottans behof» Underrättelsen [-härom-] {+bärom+} infördes flere gånger i allmänna tidnin-garne, och man undrade öfver det sällsamma talet af 888 till dess det blef bekant, att det var ett tal som Jung i sin förklaring' öfver Uppenbarelseboken räknar ibland de heliga talen*Bibeln som brefsUUlare.

Under konungens vistande i Lauenburg bade hirst Ga gar in blifvit skickad till honom från ryska hofvet. I deras enskilta samtal hade konungen äfven inbländat Uppenbarelseboken, och ^fter furstens afresa till Berlin skref konungen till honom ett bref, som innehöll ingenting annat än kapitlet'om Vilddjuret, Öfversatt på franska efter svenska bibeln, emedan man icke hade tillgång till någon fransk.

[-Narraktighet.-]

{+Narrakiighet.+}

Bland hufvudmännen i 1809 jirs revolution var äfven öfversten grefve A. F. SkÖjdebrand. .Under det han låg i Stockholm iför att arbeta för densamma, lefde konungen i den öfverty-.gelsen, att Sköldebrand låg overksam i norra Sveriges skogar, och skickade honotn derunder kallelse att infinna sig i Stockholm. Adjutanten lät beraligen affärda brefvet till Sköldebrand i Stockholm, hvilken,* sedan han hållit sig.inne så måuga dagar som fordrades för att framkomma från sin station till Stockholm, i händelse ' han verkligen rest denna väg, klädde sig i vinterd rägt, gick ut ett stvcke utom staden, fick se en bonde som skjutsade till Stockholm, och passade på att fara öfver Norrbro vid den tiden på dagen, då konungen plägade passera der. Då Sköldebrand mötte konungen aftog hau underdånigst sin pelsmössa^ hvarvid Gustaf Adolf dock betraktade honom mycket skarpt. Troendem

sig vara. upptäckt och att det , gällde bufvudet, skyndade Sköldebrand upp på slottet, begärde före sitt inträde ett samtal med general-adjutan-teo Tibell, nämnde för denne sin öfvertygelse om att vara upptäckt, men bad honom besinna, att hans expedierande, kunde påskynda, men ej afböja hvad nödvändigheten kräfde. Tibell sade sig se hvart allt bar, men oförmögen att verka på 'konungen hvad revolutionärerne fordrade, kunde han ej heller tjena dem, beredd på att sjelf gå under med en konung, på hvilken han intet förmådde, och hvilken han ej såg sig kunna rädda med att taga Sköldebrands värja, då en dylik mer eller mindre var af föga betydenhet på den punkt, dit sakerna nu hunnit. Efter en stund inkallades SkÖldebrand fei^l konungen, som visade sig mycket stel och vj*ed, då likväl hela den rysligt tillämnade upptäckten och faran upplöste sig i följande löjliga etikettsfrågor: G. A*\ Sköldebrand mötte mig på Norrbro i vintermössa! SJag bonfaller underdånigst om förlåtelse. Jag behöfde den under resan, och hann ej, för att komma fram till bestämd tid, omkläda mig förr än jag kom till mitt qvarter, som ligger på denna sidan Norrbro. Q. A. : Det är ändå orätt, att»en öfverste möter sin konung i vintermössa. S>: Jag er-känner det underdänigst, men ... G. {+A-:+} Intet försvar! Sköldebrand får ej möta sin konung i vintermössa. — Sköldebrand bugade sig och teg samt fick, efter en stunds samtal i andra äm: nen, tecken att afträda.j

[-MkwWmmy v-]

{+Jl#fNRPj V+} Nllflf A r Jnm9tjm pVrffRlljC VJfNmpCr»

Gustaf Adolf egde många förståndets och bjertats goda anlag* Hans yttre var temligen fördelaktigt; hans sätt att

vara något stelt* De fördomar och lidelser, åt bvilka ban oinskränkt [-öfverleranade-] {+öfverlemnade+} sig, förmörkade bans synförmåga, att rätt kunna behjerta fikets bästa. Folkets vä! blef ett bihang af hans egen personlighet* Ingenting fanns vigtigt nog, att det ej måste vika för denna* Genom ovanan att beherrska sig, blef ban slutligen alldeles oskicklig dertill, ocb ban ansåg'sig kunna begagna allt såsom medel för sina böjelser* Detta blef orsaken, att stätens vigt igaste fördelar måste åsidosättas för haras sårade fåfänga och lättretade känslighet. Af ett missförstådt begär till ryktbarhet ville hän spela ' en rol i verldshistorien, skadlig för hans rike och icke öfverensstämmande med dess krafter. Innerligen öfvertygad om rättvisan flf sitt.system, ansåg han Sveriges bästa vara förenadt med detta systems utförande. Dedna förvillelse dårade honom till den grad, att han alldeles misskände sitt lands och sina egna krafter* Oak-tadt flera högst berömliga egenskaper, saknade [-ban-] {+han+} likväl helt och hållet en härförares; ändock [-viljp-] {+vil],p+} han uppträda som general* Jä, just den dygd, sotn utgör den största hos en régent, hans karTaktersfastbet, blef det verksammaste medel till hans olycka och thronafsättning. Denna karakterens fasthet urartade till den blinda en* vishet, som ej tål motsägelser, hindrar öfver-läggning, fruktar alla medel, som vanliga men**m

niskor begagna rid missgynnande otosft&adigbfrL

* ter. Af alla tidefts idéer hade ban blott på akt Sätt tillegnat sig en enda* den af det nya Be-* Värittgs-systemet. Hån använde det i Lafcdttär* net, som ban uppkallade blott till att förgås i elände. Fadrens sorgliga slut synes också icke hafva pa sonen gjort det intryck, att han deraf funnit nödvändigheten att foga sig efter men* niskor. Hågkomsten af denna olycka väckte bos honom blott oro och misstroende, och stärkte [-hordom-] {+bortom+} ännu mera i hans egen vilja, ty det ökade hans förakt för tnenniskor. —• Gustaf Adolf var vidskeplig. Denna villa, som bländade honom, rättfärdigade i egna ögon bans hal&tar* righét, di förnuftet gjorde allt att föra boftom till' sans. Gustaf Adolf föddes den 1 Nov. 1778, afcattes från tbronen den 13 Mars 1809 och dog, i sitt 5&de års ålder, i S:t Gallen den 7 Februari 1837.

%

xvi.

Utur konung Carl Xllbs lefnad.

Ett vackert drag•

Under det prinsen en gång 1765 promenerade uti gratmskapet *4 DrtKftriftghdm (han var då 16 år gammal)> mötte ha» en. äldre officer af ett vördnadsvärdt utseende, men med synba-[--]{+j?a+} tecken af ftttigdom i klädseln. Prinsen gipk genast till honom, frågade ovn hans vilkor, och fann af de erhållna svaren, att han tjent länge samt deltagit uti flere fälttåg; men att — emedan befordringarne inom svenska arméen då sked* de genom ackorder, och han aldrig kunnat för-* skaffa sig de nödiga ackordssunimorna, bade han beständigt blifvit förbigången* samt ämnade nu ingifva en ansökning om erhållandet af en plats ibland %jflvaliderne. Prinsen lofvade sitt förord till {+t*fcns+} begäran, och visade honom ett ömt

[-deltagande;^nhen-] {+deltagande;:^men+} tänkte derjemte på den brist, för hvilkdrf den gamle mannen skulle vara blottställd, till dess hans ansökning hunnit blifva beviljad. Prinsen bad derföre en af sina kavaljerer uppfinna ett sätt, att erbjuda den gamle [-krigavfta-] {+krigavätt+} ett understöd i penningar, utån att. derigenom stöta honom. Denne svarade, "att ingenting kunde blifva mer smickrande, än att af H. K. H. sjelf emottaga en gåfva.” Med tårar i ögonen tryckte prinsen derpå sin penningpung i officerns hand, under yttrande: ”Jag blyges att se en officer, som tjent ined heder, likväl vara i den belägenhet att behöfva ett pennin ge-under$töd af mig, som änou iftke knnnat göra något för mitt fädernesland.” Officern erhöll derefter en årlig pension.

[-Det-]

{+JDet+} kommer inte i fråga• i. ,

Då Carl, ännn blott hertig af Södermanland , gjorde ett besök i Södermanland, paraderade'och;mönstrades dervarande regementen för och af honom» Ed person bland sviten gjorde Carl uppmärksam på en kapten N.,

utmärkt för sina ofantligt stora händer. Hertigen gick fram till [-N.,.-] {+N.,+} och kunde* ej afhålla sig från att yttra: ”Nå, så dugtiga händer ni har! Det vore ej godt att taga emot en örfil af er!” N. salute-rade med sabeln, ocb svarade hertigen: ”Jag {+hoppas,+} ers kongl. höghet, att sådant aldrig kommer i fråga oss emellan.” Hertigen vredgades ej öfver svaret, utan skrattade rätt godt deråt.

[-i-]

Hederskänsla.

I slaget vid Högland 1788 då amiralskeppet, på hvilket hertig Carl befann sig, var om-gifvet och anfallet på alla sidor af fienden, fö-reslogo några bland besättningen på detta skepp, att [-'-] man bprde stryka. °Nej,” sade hertigen, Jag springer heldre i luften än blir tillfångatagen!” och genast fattade han luntan af en konstapel oeh frågade derpå amiralen grefve Wrangel, om han icke trodde det vara någon [-(nöjlighet-] {+möjlighet+} att frälsa skeppet. ”Det tyckes ganska svårt,” svarade Wrangel, ”men vi skola göra vårt bästa y hvarpå elden fortfor med den största häftighet, till dess de andra skeppen an-ltomnio och gjorde striden mer lika.

{+15+}[- JBtt-]{+Ett+} omedvetet löfte.

Vid den Adlercreutzska combinationen, fick [-Öfversten,-] {+öfversten,+} grefve A- F. Sköldebrand sig tilldelad den rol, som uti den af honom sjelf uppgjorda planen var ämn^d åt Adlercreutz, nemligen att vinna hertigen af Södermanland för deras sak, [-hvi 1 ket'-] {+hvilket+} ansågs så svårt att Adlercreutz heldre [-,-] ville taga konungens gripande på sin lott. Då Sköldebrand ankom till hertigen, mhladshtff#*!’ körta mep starka drag fäderneslandets 11 Hstånd. ”Om några dagar/’ sade han bland annat, ”är Sverige möjligen en rysk provins. Hvad rol väntar £. K. H. då att spela?” Under detta tal blef hertig Carl allt mera blek, men Sköldebrand nalkades honom närmare och utropade: [-”Nej,-] {+”Ne],+} vakna det gamla modet, Sverge måste frälsas. Vi begära blott passivitet af E. K. H. tills allt är skedt; men då träd fram Wasa-ättling! ty E. K. H. är den ende sorn kan frälsa [-öss.”-] {+oss/’+} Vid detta ord tog hertigen en theatralisk ställning, men som tydligen var uttryck af en inre rörelse, och med en ganska förtörn ad spotsk min frågade han i hvass ton: ”Hvad för attan tusan dj—r, vågar ni göra mig en sådan proposition?” Sköldebrand ansåg sig af en ingif-v^lse fått det svar, som blef så afgörapde. ”Det [-j är,”-] {+är,9'+} sade han med $n fast ton, ”É. K. H. sjelf, som redan gifvit detta löfte.” — ”Hvad säger ni?” utbrast hertigen med rytande stämma. — "Jo/9 svarade Sköldebrand, ”minns när E. K. H. sade: [-"när-] {+*’när+} riksskeppet håller på att förgås i stormen, då tar- den gamle styrmannen rodretoch för det i en säker hamn/* (Dessa ord [-bade-] {+hade+} hertigen yttrat då han en gång, 1788, blef [-magnetiserad;-] {+raagnetiserad;+} de hade då uppskrifvits, och ban bade dem väl i minnet.) Detta verkade ypperligt, vreden lade sig och hertig Carl frågade, bura Sköldebrand vis6te att ban yttrat detta. Sköldebrand svarade att han vetat det redan 1788, och att han lä»ge hoppats på detta löfte, sedan stormen blifvit för stark. ”Nåväl!” yttrade hertigen, ”det synes då vara så bestämdt;” och saken var afgjord.

Förtrolighet i umgänge.

Då Carl XIII första gången, i egenskap af konung, inträdde i sin enskilda, då talrikt församlade sällskapskrets, uppställde sig alla hastigt i en mera än vanligt vördnadsfull ställning, hvilket gjorde ett starkt afbrott mot det fordna otvungna, förtroliga och lediga umgänget vid hertigens hof. Ron ungen stannade genast och sade: ”Skall det nu gå till på detta sätt, så vänder jag om och går min väg/’ Vid dessa ord upphörde genast deri tillgjorda vörd-nadsbetygelsen och lemnade rum åt ett friare sällskapsu m gän ge.

En upplöst gata. *

Under den bekanta rättegången mot fröken Rudenschöld, bevakades hon ined yttersta stränghet# Hon fick hvarken brefvexla eller kommu-nicera sig méd någon af sina vänner, och allt hvad hon gjorde skulle noggrann t rapporteras för Armfelts fordna rival om hennes gunst, dåvarande riksföreståndaren hertig Carl. En gång hade hon skrifvit några rader på ett papper, och en hennes vaktare, vid namn Askroth eller Ekroth, hastade att visa det farliga papperet för hertigen. Denne uppvecklade det, läste och fann det innehålla följande charad, hvartill man finner upplösningen i den vaktande löjtnantens' hedervärda namn:

”Mitt första är ett trä,

Mitt andra är dess ända;

Mitt hela är ett fä,

Hur man det än må vända.”

Hertigen fixerade rapportören och anmärkte skrattande: ”Jaså, hon lär ha rätt ser jag.”

Bedröfligt tillstånd.

Under Carls regering infann sig i Stockholm en deputation från Bruks-societeten, i ändamål att tacka konungen för någon bruks- och bergs-handteringen nådigst beviljad förmån. Carl XIII, som under sina sista år var skröplig och i)nn-nesslö, iakttog också derföre den försigtigheten au icke sjelf egentligen regera. Likväl lät han, såsom öfligt och naturligt är, icke dess mindre betacka sig för allt godt som under hans regerings åstadkoms, eller till och med inträffat utan någon menniskas åtgörande. Så emottoghan nu med behörig värdighet de vanliga rökoffer deputationen för honom frambar, hvilkas förnämsta beståndsdel utgjordes af tacksägelser för det hägn hän gaf åt Sveriges näringar, under hvilket hägn bérgshandteringen mer och mer utvidgades och förkofrades. Efter gammal plägsed skulle det icke blott talas om saken, strös blommor och fraser, utan äfven ätas. De deputerade blefvo följaktligen befallte till den kungliga taffeln. Bland dem befann §ig äfven en brukspatron S ... från Wermland. Da han serskilt presenterades, omnämndes att han bosatt sig nära norrska gränsen. Den ärorika föreningen med Norrige var nyss ingången, men dofva rykten förmälte, att sjel£va de gynnade norrmännen ej voro rätt belåtna, utan läto förspörja tecken till missnöje. Detta föranledde pre-sentator att föreslå och konungen att göra en fråga: ”Nå, min kära S./* frågade Carl XIII, 'efter ni bor så nära norrska gränsen, kan ni berätta hur det är fatt med våra grannar, norr-männerna?” — ”Det vete tusan dj—r, ers majestät/' svarade medlemmen af tacksägelse-deputationen, ”jag bor åtta mil från gränsen, men jag kan väl tänka att i Norrige, lijtsom här, äro de snart tiggare allihop.” — Konungen såg förundrad på S ..., men frågade intet vidare.

En tröst

Då konungen låg på sin dödsbädd, fattade han kronprinsen Carl Johans hand, tryckte dentill sitt hjerta, och yttrade: Mag kan dö raed lugn; jag lemoar mkt folk i dina bänder/’

Konung Carl XIIIis personliga egenskaper.

Arbetsamhet9 ordning och undseende med andras brister, voro hufvuddragen i konung Carls lynne; mildhet och blygsamt bedömande af eget värde, de enda ledarne för hans handlingar* Varm var hans själ för svenska namnets [-ära,-] {+ära»+} ocb med egen rätt till minnets ryktbarhet, lefde han, som svensk och som konung, i ford-na bragders minne. Med fast föresats att vilja det rätta, ocb hemtande dertill den säkraste ledning af sitt eget ljusa omdöme, var han oböjlig för smickret, men ofta eftergifvande, endast af misstroende för sig sjelf. Hans djupa undergif-venhet för Försynen och upprigtiga vördnad för religionens sanningar, spridde öfver hans dagar ett lugn som, i dödens timma, utvecklades. Bestämd af ödet, att vid sin regering fasta stora minnen af motgång och ära, tillhörde dét honom äfven, att, under helgden af sitt namn, se det företag dels utförd t, dels i en verksam fortgång, som, genom inbemskaN böljor, nu förenar Östersjön med Vesterbafvet. Carl XIII föddes den 7 Oktober 1748, tillträdde regeringen i sitt 61:sta års ålder, och dog, 69 år gammal, den 5 februari 1818, (Ur Personalier vid kon. [-Cad-] {+Cafl+} XIII:s begrafning.)XVII-

Utur konung Carl XIV Johans Iefnad.

Tacksamhetsbevis.

När revolutionen utbrast i Marseille 1790, blef en öfverste cTAmbert som vid flere tillfällen utmärkt Bernadotte insulterad af folket. Han var nära att blifva hängd på en lyktpåle, då Bernadotte trängde sig igenom folkhopen och frälste honom undan dess raseri. De vildaste följde efter öfversten intill rådhuset och begärde hans hufvnd under mycket skrik. Bernadotte , som var lugn midt i faran, förklarade: HÅr han skyldig, må lagen dömma

honom; men till dess skall hvar och en, som anfaller hans lif, gå fram Öfver min kropp.” Folket studsade härvid* fick respekt för detta mod och till— kännagaf sin högaktning med bifallsklappningar.

Ordets kraft,

I fäktningarna, som föreföllo mellan Lan-drecie oeh Reunion-sur-Oise, hade fransmännen ofta måst vika för fienden; deras mod var nedslaget. Endast några fa korpser, och deriblatid Bernadottes, förblefvo orubbliga» En dag (7 Flo-réal år 2) kunde hans brigad icke motstå fienden, efter en blodig strid gaf den vika: Bernadotte kunde ej mera skaffa gehör åt sin röst; ban skyndar fram till de första som fly» kastarsina epauletter midt. ibland de brutna lederna och utropar: ”Jag är ej er anförare längre, orn j låten vanhedra er!” Vid dessa ord, som åtföljas af en liflig åtbörd,. samla tropparne sig igen, gå på mot iienden, och hjelpa ett annat regemente att komma lyckligt ur striden.

Verkan af en befallning.

Vid fransmännens reträtt till venstra Rhen-stranden, hade en flygel af Österrikiska arméen afskurit 4,000 man på höjderna vid Ehrenbreit-stein ifrån de öfriga af Bernadottes division. Fiendtliga afdelningar, som redan voro mästare af en hojd som dominerade landsvägen, gåfvo handgevärseld på téten af Bernadottes kolonn; ifrån eftertroppen begaf sig generalen till téten af kolonnen och befallte en bataljon att intaga höjden. En ganska liflig eld skingrar bataljonens leder, då den hunnit öfver den lindrigaste sluttningen. Bernadotte skyndar fram och ropar till soldaterna; ”Tag in höjden, eller kom aldrig mera igen!” Tropparne stormade uppföre, drefvo bort fienden och betäckte reträten.

Välgörenhet.

Nära Dijön blef en träta mellan bönder och tre soldater; en bonde blef träffad af ett skott; men ' ordningen i tjensten var så stor, att eii patrull, som genast kom, häktade soldaterna; de blefvo dömde af en krigsrätt och straffade*Bernadotte var icke mycket rik, men han skänkte 800 livres åt familjen* efter den olveklige bonden, som mist sitt lif; och han lät tillställa den dessutom 50 louisdW af arméens skattmästare, på sitt eget ansvar. Han gjorde ännu mer; han öppnade en subskription bland officerarne; den uppgick till 3,000 francs;

[-^Lydnad-]

{+'Lydnad+} och kärlek.

Bernadotte gick öfver Mont-Cenis, och anlände till Milano. öfver-generalen Bona parte inväntade tropparne från Rhenströmmen, för artt öppna det evigt minnesvärda fälttåget, der hans segrar förde honom till Wiens portar. Upp-brotts-orderna voro gifna. Tropparne hade icke fått sin aflöning; exemplet af ett regemente, som nekade att marschera,, gjorde en korps af Bernadottes division uppstudsig. Ofversten kunde icke gora sig lydd. Han befallte officerarne och under-officerarne att bryta upp med dera» fanor; men soldaterna stannade q var. Bernadotte, underrättad om denna händelse, skyndar till dem; de igenkänna hans röst; deras hjertan upplifvas. Han kommenderar marsch; regementet lyder; efter ett litet stycke saktar det marschen igen, och på en gåug stadnar det. Generalen hastar fram till granador-kompaniet, drar sin sabel, tar uti flygel man nen, och säger till honom: ”Från högra flanken marsch, eller du är dod!” vänder sig sedan till de öfriga i regementet: ”Eländige! skulle jag hafva fört ersi långt» för alt blifva vittne till er vanära; nej, j måsten antingen lyda eller mörda mig! Skullen j det, då ert lif tillhör mig? Hafvea j glömt, att förutau mig skullen j längesedan multnat eller också vara slafvar, arbetande i de ungerska moraserna? J sjelfve måste till mig in-lemna upphofsmännen till myteriet, eller jag låter taga ut hvar tionde man.” Alla tego, men ångern röjde sig redan på deras ansigten. Man samlar sig under fanorna* Bernadotte befaller kaptenerne att uppgifva de skyldiga; man låter dem stiga ur lederna, och öfverlemnar den) åt en vakt som bestod af deras kamrater. "Framåt marsch!” ropar generalen; hela regementet lyder utan knot.

' Framåt!

Barnadotte hade gått öfver Rhenfloden vid Niederwerths och bemägtigat sig byn Bendorf. Förskräckta af den

fiendtliga magten, som sökte återtaga den, kastade några franska grana-dörer ifrån sig vapnen och bådo om pardon. Bernadotte var sjelf i högsta fara att falla i fiendens händer. Omringad från alla sidor, såg [-han-] {+hao+} nu, huru på en gata i byn österrikarne ubarmhertigt nedsablade dem som bådo om pardon. Då ilade han till sina flyende soldater, uppehöll dem, befallte dem se dit, der deras kamrater med kannibalisk grymhet blefvo nedgjorda, och ropade: ”Undkomma k urinen j icke. Om j fegt bortkasten edra vapen, är dock ederdöd viss! Framåt då! Fallen gevär! Stupen som tappra fransmän! Försvaren ert och er generals lifP* Orden verkade med trollkraft. Soldaterne störtade på fienden och slogo honom.

Lika mot lika.

Den 18 Juni 1798 blef Bernadotte utnämnd till Frankrikes minister vid hofvet i Wien. Stadens invånare firade den 17 April samma år en stor glädjefest öfver den frivilliga beväpningen, som skedde året förut mot de då till Wien framträngande fienderna. Bernadotte ansåg denna féte för ett slags skymf mot franska republiken, och gaf derföre samma dag en féte till firande af fransmännens segrar, hvarvid på franska am-bassadhötelets balkong den trefärgade fanan uppsattes. Folket, uppbragt häröfver, stormade till hotelet, och ministern hade kommit i lifsfara, om icke militären, skyndat dit och skingrat pö-beln. Bernadotte lemnade Wien, och kejsaren lofvade att förskaffa honom upprättelse.

Ett hedrande drag.

Långt ifrån att blygas öfver sitt fordna ringa stånd, gaf Bernadotte, såsom minister i Wien, det skönaste bevis af motsatsen. Thugut och fle-re andra förnäma derstädes' trodde nemligen, att de mycket skullé förödmjuka den ädla Bernadotte, när de erinrade honom att ban förut icke varit annat än simpel soldat* Derföre sadeThugut til) bonom i en lysande cirkel, att i Wien befann sig en garomal emigrerad fransk officer, som mycket väl kände honom. ”Hur heter han?*' frågade Bernadotte. Man svarade att det var markis Bathizy. ”Ack ja!” utropade Bernadotte, ”han känner mig visst mycket väl. Jag var simpel soldat vid bans regemente. Hvad jag är derföre har jag först honom att tacka. Ty värr tår jag nu icke mottaga honom i mitt hotel. Men säg honom, jag ber er derom, att Bernadotte alltid hyser vördnad och tacksamhet för honom.”

Vi mista vår fart

Bernadotte hade 1799 blifvit utnämnd till krigsminister. Franska finansernas ställning var hogst bedröflig och arméen var utan krigs- och munförråd. Bernadotte misströstade likväl ej om republikens välfärd, han hade en fast vilja. Första dagen af sin ministére sade han till flere ledaraö-ter af lagstiftande församlingen dessa märkvärdiga ord: ”Vi komma att ännu i två månader hafva motgång; men inom fyra månader skola vi vara i hjertat af Tyskland/’ Tillika lät Bernadotte utgå en uppmaning till arméen och yttrade: ”Jag svar, att jag icke skall hvila förr, än jag förskaffat er brod, kläder och vapen.” Då Frankrike rönte de första frugterna af det goda han uträttat, aflägsnade Directorium Bernadotte från ministéren. När soldaterne fingo höra denna ministéreförändring, sade de: ”Vi mista vår far!w[-Ädelmod.-]{+Adelmod.+}

Under den tid Bernadotte var krigsminister och Bonaparte ännu var i Egypten, kom hertigen af Enghien hemligen till Paris. Den republikanska regeringen hade redan förlorat all sin kraft, och det bourbonska partiet kunde då göra sig stora förhoppningar. På Bernadotte voro nu allas ögon rigtade, ty hans förvärfvade namnkunnighet och hans hastiga beslutsamhet i kri-

o O '

tiska ögonblick utmärkte honom som en man, hvilken var bfestämd att spela en stor rol; Eng-v hien lät således genom cnderas gemensamma vän gifva Bernadotte tillkänna sitt vistande i Paris, och han lät på samma gång äfven till-bjuda honom Connetable-värdigheten i Frankrike om han ville åter insätta Bourbonerna på Frankrikes thaon. ”Jag kan,” svarade Bernadotte, ”icke tjena Bourbonernas sak. Ed och pligt fjettra mig vid franska folkets vilja. Men, då en man, för hvars karakter och höga härkomst jag bär aktning, ädelt förtror sig till mitt hjerta, skall också här ingenting ondt vederfaras honom. Enghien afrese ofördröjligen. Efter trenne dagar är hans hemlighet icke mera min. Jag är då skyldig den åt fäderneslandet.” — Enghien blef räddad. Utan Bernadottes ädelmod hade

han varit förlorad.,

Olika tänkesätt om menniskovärde.

Då det stora slaget vid Wagram skulle börjas, lät Napoleon befalla, att under bataljen in-

{+yGoogL

e+}[- gen-]{+gen+} soldat skulle lemv»a si» plats eller sitt led, för att föra någon sårad i säkerhet; men marskalken Bernadotte uteslöt detta ställe ur de ordres, han utfärdade till de under hans befäl stående chefer. När nu under bataljen åtskilliga sårade af-den Sachsiska trupp, som stöd under hans befäl, förmärktes på slagfältet, gaf han befallning att frånspänna artilleri hästar ne, för att med dem transportera de sårade i säkerhet. En fransysk officer vågade anmärka, att någon artilleripjes möjligen kunde förloras derigenom. ”Och hvad skulle det betyda?” svarade den men-niskoälskande fältherren; ”det är dock blott jero; bär gäller det menniskolif, och är ej krigarens blod mera värdt än dea der döda malmen?” De andre marskalkerne tänkte icke så ädelt; ty då en af dem i samma batalj råg några graoa~ dörer bortbära ur elden deraa tappr$ öfverste, som förlorat lår och ben, ropade han till dem: lägg ner honom; derpå vände han sig till den döende och sade med bård röst: ”Herre! en soldat bör veta att dö på. den plats, der kulan träffat honom.” Öfverste Lebrun, som red vid denne marskalks sida, ryste vid, dessa ord; marskalken märkte det ocb röt till honom, dessa ord: ”Vi bandia ej med rosenvatten och på en bataljdag vill jag ej veta af några? filantropiska idéer.”

[-PKjft oeh hederskänsfai-]

{+PKfjft och hederskänsfci+} '

Svenska folket hade genom fritt val kallat [-hjelten,-] {+bjelten,+} prinsen af Ponto-Corvo, till. sin throxt*Carl XIII adopterad? honom till sin son. Fri-känpelsen från den trohetsed priusen såsom fransk undersåte svurit, dröjde att inbändigas honom, och kejsar Napoleon t förklarade slutligen, att denna akt ej kunde utfärdas, förr än fursten undertecknat en förbindelse att aldrig bära va* pen mot Frankrike. Carl Johan svarade med [-liAigbet:-] {+lifligbet:+} ”Det kan ej vara eders maj:t sjelf, som vill ålägga mig ett sådant vilkor. — Om eders maj:t fortfar att yrka det, så fordrar min pligt och piin heder, att jag genast afsäger mig det vjd som eders maj:t gillat och jag emottagit.” Napoleon fastade en betydelsefull och granskan~ de blick på prinsen och sade: ”Nå väl, res! må våra öden gå i fullbordan!”

Religiös öfvertygelse.

Redan under vägen till Sverige öfversände prinsen (från Cassel den 9 Oktober 1810) sin underskrift å den försäkran, han efter rikets ständers beslut borde underteckna. 1 Helsingör agade han (den 1$* Oktober 1810) inför erkebiskopen och några andra af det svenska pre* sterskapet den afiordrade lutherska trosbekännel» sen, samt höll dervid följande märkvärdiga tal: ”Herr erkebiskop! Från min första barndom har jag varit undervisad i den reformerta trosbekännelsen; då de händelser, som på dessa sed-nare tjugu år tilldragit sig i Europa, förde franska härarne till Tysktand, har jag egt tillfälle att närmare lära känna den protestantiska läranstolkare. Det är genom samtal med dem, som jag öfvertygat mig att Guds sanna ord, att Jesu lära innefattas i Augsburgska Bekännelsen, som till kejsar Carl V öfverlemnades af de protestantiska stater och furstar i Tyskland. Alla de forskningar jag sedermera gjort, hafva befastat mig i den tankan, -att denna lära är den sanna och rätta. Det är således både af religiös Öf-vertygelse och af min önskan, att närmare förbinda mig med svenska folket, som jag nu förklarar och lofvar eder, att jag från denna dag skall offentligen bekänna den rena Evangeliska läran, som jag redan länge bekänt i mitt hjerta/*

Folkets kärlek.

Folkets glädje då prinsen, d. 2 Nov. 1810, höll sitt intåg i hufvudstaden, var utomordent-lig. Vagnen kunde niånga gånger icke .framkomma för folkträngseln; alla ville se den ädle fursten. Luften skallade af hurrarop och prinsen blef deraf så rörd att han sade till general Sköldebrand: ”Nu, omgifven af svenskar, kan jag icke sakna något. Jag skulle ej vilja utbyta deras kärlek mot den första thron i verlden/*

Värdighet.

Då inlupna underrättelser förmälde att en division af den uuder prinsens af Eckmuhl kom-* mando stående armée, natten mellan deö 26 och 27 Januari', inryckt i svenska Pommern,[-m-]{+ -+}

skref prinsen till Nftpokun lér att i Carl Xlfl:i ▼ägnar fa del af de orsaket, som förenfolt detta mot upprättade traktater stridande hattdling»-sätt, ocb yttrar deri, bland annat: ”För idgttt del afundsjnk öfver den ära ocb magt, som otn*> gifva E. M., är jag dock i sanning ärelysten nog, att icke vilja anses för eder vasall* E. M. befaller visserligen öfver större delen af Ettro* pa; men E. M. välde sträcket sig doek ej ttU det rike, som jag nu tillhöc* Min ärelystnad inskränker sig att försvara det/ och jag anser denna pligt för den af Försjnen mig tilldelade bestämmelse. Den invasion, hvaröfver jag beklagar mig, har gjort på svenska folket ett intryck, hvars följder äro oberäkneliga. Ehuru jag hvarken är en Coriolan, icke heller anförer

{+-+} Volscier, har jag dock en så hög tanka om svenskarna, att jag, Sjre! vågar försäkra: det svenskarne äro mägtige af att våga allt och fö* retaga allt, för a(t hämnas den skymf, hvartill de icke gifvit någon anledning, och ‘försvara [-iiina-] {+sina+} rättigheter, hvilka äro dem lika så dyrbara som deras existens."

Minnesvärda ord.

Innan Carl Johan offentligen uppträdde i det stora befrielsekriget, skref han åter, d. 23 Mars 1813, till sin fordne vapenbroder kejsar Napoleon ett bref, hväiW vt g^föra följande evigt minnesvärda ord;

"Jag är född i detta sköna Frankrike* söm *tyt*es *f E. M:s spira* Dess ära oeh deså säll*bet kunna aldrig vara mig.likgiltiga» Men, om jag aldrig upphör att göra önskningar för dess välgång, skall jåg dook, med hela min själs förmåga, försvara det folks rättigheter, som kallat mig, och den konungs ära, som värdigats nämna mig sin son. I denna strid mellan veil-dens frihet och förtrycket, skall jag säga till svenskarne: ”Jag strider för eder och med eder, och de fria folkslagens önskningar åtfölja vara företag.”

Blygsamhet.

Likasom Tysklands folk hade anat de stora, Tiärliga resultaterne af mötet i Trachenberg, der Carl Johan* sammanträffat med kejsar Alexander och konung Fredrik Wilhelm för att aftala om en gemensam plan f8r krigets förande, blef han öfverallt mottagen på ett sätt, som utmärkte hvilka stora förhoppningar man fastade vid honom för Tysklands frihet. I Prenzlau uppvaktades kronprinsen af magistraten och presterska-pet och yttrade blygsamt till dera: ”Jag har ännu ingenting gjort, för att ådraga mig eder uppmärksamhet; men jag hoppas genom mitt [-bemödan.de-] {+bemödande+} för ert fäderneslands bästa dock göra mig förtjent deraf.”

Godt minne.

Då Carl Johan for genom byn Feweseti> frågade han efter den gamle presten, hos hvilken haii en gång haft qvarter är 1806. Den[-attatioårige-]{+åttatioårige+} gubben, Spicker var hans namn, framträdde genast ur bopen af de talrika åskå-dar ne. Carl Johan rackte bonom vänligt han* den med de orden: [-*-] ”Kära pastor! Huru mår [-Hi?-] {+-ni/+} För sju år sedan kom jag till er som fieti-de, i dag kommer jag som vän/’ Den vördnadsvärde gråhårsmannen, med tårar i ögonen, [-ömkade-] {+Önskade+} prinsen lycka och välsignelse till hans företag. Kronprinsen tackade honom och tryckte hjertligen hans hand.

{+-9—+}

Sveriges skatter.

Den 17 Maj 1820 hade Jernkontorets Ieda-friöter företräde hos konungen. ”Naturen,” sade Carl Johan till dem, ”har gifytf andra länder ädla metaller, som hon vägrat oss, men hon har nedlagt i skötet af våra berg skatter, som [-föfverensstämma-] {+öfverehsstämma+} med vår karakter. Vi vilja ej [-‘förebrå-] {+förebrå+} henne, att hon styfmoderligt behandlat

Konung Carl XIV Johans personliga egenskaper.

Konung Carl Johan var en högvext herre af ett imponerande och majestätiskt yttre, hvilket han, tillika med sina

för en så hög lef-nadsålder sällsynta kropps- ocb själsförmögenheter, bibehöll ända till slutet af sin lefnad. Konungen hade en personlig älskvärdhet och mildhet, förenad med manlig värdighet, som måste intaga hvar och en, som nalkades honom. Detase

var ieke blott ryktei om ban* mannamod och [-bjeltedater,-] {+hjeltedater,+} eller haos förbindelse med tédenfc mägtigaste man,, som föranledde. bans val tålt svensk kfronprins, utan det var oek visabeten om bans ädla tänkesätt och obeBäckade förhål* lande sasom fältherre, statsman och raenniska* Den egna fortjenst, i följd a£ hvilken b|n stag allt högre ocb högre, miste varit A mycket [-större* d& han-] {+större, då han,+} ej dervid understöddes af någon medfödd rätt till lyckan. De jemna steg ban [-maste gå, for-] {+måste gå> för+} att hinna den höjd på hvilken [-ban-] {+han+} stod, gjorde honom närmare bekant med' alla klassers bcjägtittet i {+staten.+} Som krigare herrskade bap öfver, <$qldaterne med hela inflytandet af krigiska pch medborgerliga ^dygder ocb af den mest faderliga omvårdnad* Hans* piQnsklighet och omsorg att mildra: de lidandes nöd förvärfvade honom folkens karlek och haj* beredde sig äfven derigeiwjm ett u^inne; lika oför-gaagligt som skönt. ftoövng ,C#rl Johan föddes den 26 Januari 1764 och dog Fredagen den 8 {+,+} Mars 1844, kl. half till -4**e. m. * i sitt 81:sta lefnadsår.

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på http://runeberg.org/aokusrl/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/runeberg-aokusrl.

Filen skapad 2018-12-16 18:38:18.341060